

87556

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

İSMAİL HABİP SEVÜK
HAYATI
VE
EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan :
Nezahat ÖZCAN

Tez Danışmanı :
Prof. Dr. Sadık TURAL

T 87556

Y.G. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ankara - 1999

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Nezahat Özcan'a ait İSMAİL HABİP SEVÜK HAYATI VE EDEBİYAT
TARİHÇİLİĞİ adlı çalışma jürimiz tarafından Yeni Türk Edebiyatı
Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir**

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

SÖZBAŞI

Tarih, sayfalarını, tarihi şekillendiren olaylara ve insanlara, edebiyat tarihi de sayfalarını, edebiyatı şekillendiren edebî eserlere ve sanatkârlara açar. Edebiyat dünyasını edebî eserleriyle zenginleştiren sanatkârların amaçlarından biri de, edebiyat tarihine girebilmektir. Sanatkârı tarihe mal edecek olan edebiyat tarihçisidir. Edebiyat tarihçisi, eserini, şahsî duygu, düşünce, ideoloji ve hislerden arınmış olarak, sadece ilmî metod ve kıstasları kullanarak meydana getirirse, eseri, hakiki mânada bir edebiyat tarihi olacağı gibi, kendisi de tarihe mal olur. Tarihin terazisinin şaşmadığı gibi, edebiyat tarihinin de terazisi şaşmamalı. Cumhuriyet döneminde bu teraziyi kullananlardan biri de, İsmail Habip Sevük'tür.

Hukuk tahsili yapmasına rağmen, meslek olarak edebiyat öğretmenliğini tercih eden, gazete ve dergilerde yazılar yazan, bununla da yetinmeyip bizzat dergiler yayınlayan, bir dönem mecliste milleti temsil eden İsmail Habip Sevük, asıl şöhretini edebiyat tarihçisi olarak yapar.

Müstakil kitapları dışında, gazete ve dergilerde yazdıklarının bir kısmını da, hayattayken kitaplaştıran İsmail Habip Sevük'ün bütün yazılarını kitaplaştırmaya ömrü vefa etmemişse de, ardında yetişen Türk aydını, vefa duygusuyla bunları kitaplaştırmaya devam etmektedir. Bu mânada, Mustafa Eski'nin, İsmail Habip Sevük'ün Açıksöz gazetesindeki makale ve fıkraların bir kısmını, İsmail Habip Sevük'ün Açıksöz'deki Yazıları 1921-1922 Fıkralar - Makaleler adıyla kitaplaştırmış olduğunu belirtelim.

Bu çalışma, İsmail Habip Sevük'ün hayatı ve edebiyat tarihçiliği üzerine bina edildi. İsmail Habip Sevük'le ilgili, Nazlı Dinç'in, İsmail Habip Sevük'ün Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Edebî Makaleleri 1939 - 1954, (İstanbul

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972, XLII + 998 S.) ve Semra Güçlü'nün, İsmail Habip Sevük'ün 1940 - 1951 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Dil ve Edebiyatla İlgili Yazıları (Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ankara, 1994, 382 S.) adlı mezuniyet tezleri dışında, Yüksek lisans veya doktora seviyesinde bir akademik çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışma Giriş, altı Bölüm, Sonuç ve Toplu Değerlendirme, Kaynakça ve Ekler'den oluştu. "Birinci Bölüm", İsmail Habip Sevük'ün hayatı ve edebî şahsiyeti ana başlıklarıyla onlara bağlı olarak açılan alt başlıklardan oluştu. İsmail Habip Sevük'ün Hayatı, kronolojik bir çizgide ortaya çıkarıldı. Birinci bölümün ikinci ana başlığı olan edebî şahsiyeti'nde ise, edebiyat tarihleri dahil, yayınlanmış eserlerinin bir kısmı ele alındı.

Çalışmamızın İkinci Bölüm'ü, dört başlıktan oluştu. "Edebiyat Tarihi Kavramına Dair" başlığı altında, edebiyat tarihi kavramı ve bununla ilgili olan meseleler ele alındı. Bölümün ikinci başlığını oluşturan, "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Basılışına Kadar Edebiyat Tarihçiliğine Genel Bir Bakış"ta ise, Tezkirecilik geleneğinden, modern edebiyat tarihine doğru kronolojik bir yolculukla Türk edebiyat tarihi maceramız ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Modern mânada meydana getirilen edebiyat tarihçiliğine geçiş kabul edebileceğimiz edebiyat tarihleri (Abdülhalim Memduh, Şahabeddin Süleyman, Faik Reşad ve Mehmet Hayreddin'in edebiyat tarihleri) ve edebiyat biliminin ışığında bir metod etrafında meydana getirilen (Şahabeddin Süleyman-Fuad Köprülü'nün birlikte yazdıkları edebiyat tarihiyle başlayan Ali Ekrem ve İbrahim Necmi'nin edebiyat tarihleriyle günümüze doğru gelişerek devam eden) edebiyat tarihleri incelendi. "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Yayınlanması, Uyandırdığı Yankılar ve Etrafında Teşekkül Eden Münakaşalar" başlığı altında, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ne olumlu ve olumsuz mânada yöneltlen tenkitler ele alındı. Bölümün dördüncü ve son başlığında "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile

Çağdaş Sayılan İbrahim Necmi Dilmen'in Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin mukayesesi yapıldı.

Üçüncü Bölüm'de, "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Plânı ve Tenkidî", çeşitli alt başlıklarla gözden geçirildi. İsmail Habip Sevük'ün Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, devir ve dönem tasnifleri, akım, topluluk ve toplaşma adlandırmaları; biyografik; bibliyografik malumatı sunması; edebî şahsiyetleri incelemesi; edebî eserleri değerlendirmesi; edebî türleri ele alması; yabancı edebiyatlara yer vermesi ve en son hangi döneme kadar geldiği, sekiz alt başlıkta bu bölümde incelendi.

Dördüncü Bölüm'de İsmail Habip Sevük'ün Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Edebî Yeniliğimiz ve Yeni Edebî Yeniliğimiz adıyla yayınladığı üç ayrı edebiyat tarihinin mukayesesi yapıldı.

Beşinci Bölüm, İsmail Habip Sevük'ün, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi hakkında yazılanlardan ve onun bu tenkidlere verdiği cevaplardan oluşturuldu. Bu mânada, başta Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkidler ve Cevaplarım kitabı olmak üzere, İsmail Habip Sevük'ün eserlerine yöneltilen tenkidler ve gerekse, yazarın bu tenkidlere verdiği cevaplar, süreli yayınlar taranmak suretiyle ortaya çıkarıldı ve bu bölümde kullanıldı.

Altıncı ve son bölüm ise, İsmail Habip Sevük'ün Diğer Kitapları başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, yazarın "İmtihan Veren Millete", "Türk Güreşi", "Yunus Emre", "Mevlana" ve "İkbal Hakkında Konferanslar" kitapları incelendi.

Sonuç ve Toplu Değerlendirme'de, İsmail Habip Sevük'ün edebiyat tarihçiliğimizdeki yeri tesbit edildi.

Kaynakça, İsmail Habip Sevük'ün kitapları, hakkında yapılan çalışmalar ve yazılan yazılarla doğrudan yararlandığımız ansiklopediler, kitaplar ve makalelerden oluşturuldu.

Ekler'de ise, İsmail Habip Sevük'ün süreli yayınlardaki yazılarının bir listesi ile, İsmail Habip'le ilgili belgelere yer verildi.

Hemen her araştırmada bulunabilecek eksikliklerin, bizim çalışmamızda olmadığını söylemek mümkün değildir. İsmail Habip Sevük hakkında yaptığımız bu çalışmanın, bizim için de bir başlangıç olduğunu, eksikliklerin zaman içinde, hem tarafımızdan, hem de başka araştırmacılar tarafından telafi edileceğine inanıyorum.

Burada, çalışmamız sırasında özel arşivini bize açan Taha TOROS'u ve İsmail Habip Sevük ile ilgili sohbetlerinden yararlandığımız Şükrü ELÇİN Hoca'yı anmak istiyorum.

Lisans öğrenimimden itibaren Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'na yönelmemi teşvik ve temin eden, kıymetli mesaisinden zaman ayırarak sorularımı cevaplandıran, çalışmamı yöneten ve yönlendiren Hocam Prof. Dr. Sadık TURAL'a şükranlarımı sunmayı zevkli bir vazife addediyorum.

Çalışmam boyunca her türlü desteğini gördüğüm eşim Hidayet ÖZCAN'a da teşekkür etmeden geçmek istemiyorum.

Niğde - 1999

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Cetveli

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
A. İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN HAYATI.....	6
B. İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	12
1. Süreli Yayınlardaki Faaliyetleri.....	21
a. İzmir'e Doğru Gazetesi.....	21
b. Köroğlu Gazetesi.....	24
c. Yeşil Ilgaz Gazetesi.....	26
ç. Açıksöz Gazetesi.....	27
d. Anadolu'da Yenigün Gazetesi.....	30
e. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi.....	31
f. Anadolu Mıntıkası Maarif Mecmuası.....	32
g. Cumhuriyet Gazetesi	33
2. Edebiyat Tarihleri.....	35
a. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi.....	35
b. Edebî Yeniliğimiz.....	52
c.1. Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi.....	62
c.2. Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi.....	65
c.3. Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi.....	69
d. Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi Yeni ve Kat'ı Tabı.....	72
e. Tanzimattan Beri II: Edebiyat Antolojisi.....	85
3. Mukayeseli Edebiyat.....	88
a. Avrupa Edebiyatı ve Biz.....	88
b. Avrupa Edebiyatı ve Biz II. Cilt.....	91
4. Edebiyat Nazariyatı.....	101
Edebiyat Bilgileri.....	101
5. Seyahat Yazıları.....	104
a. Tuna'dan Batı'ya.....	104
b. Yurttan Yazılar.....	114
6. Hatırat.....	120
a. O Zamanlar.....	120

b. Atatürk İçin.....	122
----------------------	-----

İKİNCİ BÖLÜM

A. Edebiyat Tarihi Kavramına Dair.....	124
B. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Basılışına Kadar Olan Edebiyat Tarihçiliğimize Genel Bir Bakış.....	160
C. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Yayınlanması ve Uyandırdığı Yankıla Etrafında Teşekkül Eden Münakaşalar.....	204
Ç. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile Çağdaş Sayılan İbrahim Necmi Dilmen'in Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin Mukayesesi.....	229

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Plânı, Tahlil ve Tenkidi.....	241
1. Devir ve Dönemlerin Sınıflandırılması, Adlandırmalar.....	241
2. Biyografik Malumat.....	248
3. Edebî Şahsiyetlere Yer Verilmesi.....	257
4. Edebî Türlerin İncelenmesi.....	262
5. Bibliyografik Malumat.....	265
6. Edebî Eser Örneklerinin Verilmesi (Antolojik İktibaslar).....	268
7. Yabancı Edebiyatlara Yer Verilmesi.....	270
8. En Son Hangi Dönemlere Kadar Gelindiği.....	274

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi İle Edebî Yeniliğimiz ve Yeni Edebî Yeniliğimiz'in Mukayesesi veya İsmail Habip Sevük'ün Edebiyat Tarihi Anlayışındaki Değişiklikler.....	287
--	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihiyle İlgili Tartışmaları Toplayan Eser: Neler Dediler? Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım.....	301
--	-----

ALTINCI BÖLÜM

Diğer Kitapları.....	306
1. İmtihan Veren Millete.....	306
2. Dil Davası.....	308
3. Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âlemindeki On Yıllık Türk Kasırgası.....	314
4. İkbâl Hakkında Konferans.....	316
5. Mevlana.....	317
6. Yunus Emre.....	319

SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME.....	220
-----------------------------------	-----

KAYNAKÇA

Ekler

Özet

Abstract

KISALTMALAR CETVELİ

A.A.M.	: Atatürk Araştırma Merkezi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.mec.	: Adı Geçen Mecmua
Ank.	: Ankara
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dergi / Dergisi
DTCF.	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
E.F.D.	:Edebiyatı Fakültesi Dergisi
F.E.F.D.	: Fen- Edebiyat Fakültesi Dergisi
Haz.	: Hazırlayan
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
İst.	: İstanbul
Nu.	: Numara
s.	: Sayı
S.	: Sayfa
S.B.E.	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.D	: Türk Dili
T.D.E.A.	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
T.A.	: Türk Ansiklopedisi
T.D.V.İ.A	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
T.D.K	: Türk Dil Kurumu
T.T.K	: Türk Tarih kurumu
Ünv.	: Üniversite
Yay.	: Yayını/ Yayınevi/Yayınları

1

Selçukluyla başlayan Türk medeniyetinin kurucusu ve aynı zamanda büyük bir dünya devleti olan **Osmanlı İmparatorluğu**, *Karlofça* (26 Ocak 1699) ile bir devri kapatır. Duraklamatan gerilemeye doğru tersine bir ivme kazanan devletin, kader çizgisini değiştirmek için *yönetici* ve *münevverler* harekete geçer. Devleti içine düşmekte olduğu durumdan kurtaracak çözüm yolunun, yüzyıllardır savaştığı ve *diyar-ı küfr* olarak nitelediği Batı'yla, *barış* ve devletin bünyesinde yapılacak *değişmeden* geçtiği sonucuna varılır.

Devletin bekası için Batılılaşması gerektiğine inanan *Sultan III Ahmed*'in damat ve sadrazamı *İbrahim Paşa*, sadrazamlığı süresince (1718-1730), toprak kaybedilmesine rağmen (*Pasarofça*,1721), devleti güçlendirmeye çalışır. *Viyana* (1719) ve *Paris*'e (1721) gönderilen elçilik heyetleri, *barışmak* zorunda kaldığımız Batı'yı tanıma gayretlerinin başlangıcı olur. Çeşitli sebeplerle İstanbul'a gelen, yahut getirtilen Batılıların, yardım ve yol göstermeleriyle, Osmanlı Devleti'nin kurum ve kuruluşlarında *değişim* başlar. Değişimin kurum ve kuruluşlarla sınırlı kalmayacağını önemli işaretlerinden biri, bir Türk *matbaası*nın kurulması için çıkarılan fermanıdır (1727).

İlk önemli değişiklikler, *askerî* sahada olur. *Hendesehane*'nin (1734) kurulmasıyla başlayan bu değişiklik, Fransa'dan *askerî uzmanlar* heyetinin İstanbul'a getirilmesiyle sürat kazanır (1796). Avrupa başkentlerinde *ikamet elçiliklerinin* kurulması (1793 Londra, 1796 Paris), devletteki değişime yeni bir mecra kazandırır. *Nizam-ı cedid* ordusunun kurulmasıyla zirveye ulaşan (1805) değişimin önü kesilmek istenir. Aslında *Nizam-ı cedid*, bir ordunun adı olmaktan çok, ilk işaretleri 1792 - 1793 yıllarında görülen, bir dizi değişimin adıdır. Bu değişim, zaman zaman akamete uğratılmak istenirse de, başarılı

olunamaz. Devleti, kurum ve kuruluşlarıyla batılaştırma gayretleri, Batı tarzı eğitim kurumlarıyla desteklenir. *Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun* (1793) *Mühendishâne-i Bahr-i Hümayun* (1796) bu anlayışın ürünleridir.

Değişimin önünü kesmek isteyen zihniyetin Yeniçeri Ocağı'nda odaklandığını gören devlet iradesi , önce *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* adıyla yeni bir ordu kurar, sonra da yeniçeriliği tümden kaldırır (1826). *Vak'a-i Hayriye* olarak nitelendirilen bu hâdise, devletin değişme isteğindeki kararlılığını gösterir.

Osmanlı devlet adamı ve münevveri, bütün gayretlere rağmen, *Karlofça* ile başlayan toprak kaybının önleyemeyişi karşısında yeni arayışlarını sürdürür. Gülhâne bahçesinde okunan, *Tanzimat Fermanı* olarak yaygınlık kazanan *Hatt-ı Hümayun* (3 Kasım 1839) ile, değişme, *hukuk* ve *düşünce* alanını da kapsar. Bundan sonra, Osmanlı münevverinin zihnini, *Gülhâne Hattı*'nda zikredilen *adâlet*, *müsâvat* ve *uhuvvet* kavramları meşgul eder.

Tanzimat Fermanı'nından önce, Batılılaşma faaliyetlerinde, eğitimin önemi, diğer kurumlardan daha öndedir. *Mekteb-i Tıbbiye* (1827), *Mekteb-i Ulûm-ı Harbiye* (1834) gibi, sadece Batı tarzı eğitim kurumu açmakla yetinmeyen Osmanlı devleti, Tanzimatın ilânından on iki yıl önce Batı'ya öğrenci de gönderir (1827). Tanzimatın ilanından sonra da *Darülmualimîn* (1847), *Mekteb-i Mülkiye* (1858) gibi Batılı tarzda eğitim kurumlarının açılması devam eder. Batılı tarzda açılan okulların ilk ve orta seviyedeki eğitim kurumları yerine, hemen hepsinin de yüksek öğrenim kurumları olması, değişimin üstten başladığını ve başlatıldığını gösterir.

Osmanlı devlet adamı da, münevveri de, bu *Hatt-ı Hümayun* ile, Devlet'i, içine düştüğü durumdan çıkarmayı birinci öncelik olarak

belirlemiştir. Bir yandan Batılı tarzda kurum ve kuruluşlar oluşturulurken, diğer yandan bunları destekleyecek, sosyal, siyasî, idarî ve hukukî düzenlemelere de hız verilir. *Encümen-i Daniş* (1851), *Meclis-i Âli-i Umumî* (1855), Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniyye (1861), ve *Şura-yı Devlet* (1868) bu tür düzenlemelerden birkaçıdır.

Batılı mânada oluşturulan ilk kurumla başlayan *Doğu - Batı ikilemi*, Hatt'ın okunmasından sonra iyiden iyiye su yüzüne çıkar ve uzantıları günümüze kadar ulaşan *Doğu - Batı çatışmasını* doğurur. Tanzimat birinci kuşağı olarak nitelendirilen ve edebiyatçı olduklarından dolayı nesildaşlarına göre şöhretleri fazla olan Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa bu çatışmanın ilk önemli isimleridir. Hemen üçü de Tanzimatın ilânına yakın bir zamanda doğmuş olan bu isimlerin, eser ve yazılarında , *akıl*, *kanun*, *hürriyet* , *meşrutî*(yet), *meclis* ve *millet* gibi kelime ve kavramlar, "Yeni Osmanlı" aydınının siyasî bir değişim isteğini de açığa çıkarır. Siyasî değişim isteyenlerin hemen çoğunun edebiyatçı olmaları, Osmanlı değişimi meselesini, *düşünce* ufkundan, *duygu* ve *heyecan* atmosferine kaydırır. Gerek Osmanlı coğrafyasında, gerekse Osmanlı vatandaşlarının Batı'da yayınladıkları gazeteler vasıtasıyla, hem Osmanlı ülkesinde, hem de Batı ülkelerinde, geniş kitlelere mal edilmeye çalışılan bu istek, Osmanlı Devleti katında kabul görmeyince, istek sahipleri gizli örgütlenme yoluna başvururlar. Böylece, yönetime muhalif gizli cemiyet /ler doğar.

Tanzimat'ın âdeta resmî yansıması olan *Osmanlıcılık* ve *medeniyetçilik* düşüncesi, siyasî değişimi isteyen Osmanlı aydını tarafından, *Fransız İhtilâl'i*'nin de tesiriyle hukukî zeminden ideolojik zemine kaydırılır. İdeolojik zeminde *Osmanlıcılık* ve *medeniyetçilik* düşüncelerine *İslâmcılık* ve *milliyetçilik* ideolojileri de eklenir. Osmanlı aydınının, yönetime karşı gizliden ve açıktan oluşturduğu siyasî muhalefet hareketi *İ. Meşrutîye*'in ilânı (23 Aralık 1876) ve *Kanun-ı Esasî*'nin kabulüyle meyvesini vermiş olur.

Tanzimat ve Islahat hareketinden sonra üçüncü merhale olan Meşrutiyet'in ilân edilmesiyle açılan *meclisin*, çok kısa süre sonra kapatılmış olmasına rağmen, siyasî mânada önemi büyük olmuştur.

Sultan II Abdülhamid'in Meşrutiyet Meclisi'ni kapatarak, merkezî ve baskıcı bir yolu benimsemesi, muhlif grubu isteklerinden caydıramaz. Aksine, muhalefet hareketi yaygınlık kazanır.

Osmanlı Devletinin, Batılılaşmak suretiyle kurtulma çabaları devam ederken, demografik yapısındaki çözülme de hızla devam eder. Karlofça ile başlayan toprak kaybını önlemek bir yana, ayakta durmakta bile güçlük çeken Osmanlı Devleti'nin yeni adı *Hasta Adam*'dır ve yaşaması büyük devletlerin insafına kalmıştır. Sultan II. Abdülhamid, Meşrutiyet'i ikinci defa ilan ettiğinde, Batı'nın Osmanlı Devleti'ni paylaşma plânı da kuvveden fiile geçirilmeye ramak kalmıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilânıyla oluşturulan Osmanlı Mebusan Meclisi'nin sonuncusu meclisi kapatmadan yeni Türk devletinin sınırlarını *Misak-ı Millî* ile çizer.

Tanzimat, sosyal, siyasî, iktisadî manada bir değişimin adı olduğu kadar, edebiyattaki değişimin de adı olur. Hakkında akademik bir çalışma yaptığımız İsmail Habip, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'nde ilk defa *Tanzimat edebiyatı* tabirini kullanır. İsmail Habip'ten sonra edebiyat tarihi yazarların da bu tabiri kullanmasıyla Tanzimat edebiyatı tabiri, bir tasnif, bir kavram yeni bir tanımlama olarak yaygınlaşır.

Bu Bölümü Yazmak İçin Yararlanılan Kaynaklar

- Bernard LEWIS: Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Ank., 1984).
- E. E. RAMSAUR: Jön Türkler ve 1908 İhtilâli, Çev. Nuran YAVUZ, (İst., 1982).
- Ercüment KURAN: Türkiye'nin Batılılaşması ve Millî meseleler, Der. Mümtaz'er TÜRKÖNE, (Ank.,1994).
- Erol GÜNGÖR: Tarihte Türkler, Ötüken Yay., İst., 1988.
- François GEORGEON: Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri -Yusuf Akçura- (1876-1935), Çev. Alev ER, (Ank., 1986).
- İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları, Yay. Haz. Bülent DEMİRBAŞ, (İst., 1987).
- İlber ORTAYLI: İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, (İst., 1983).
- Niyazi BERKES: Türkiye'de Çağdaşlaşma, (İst., Tarihsiz).
- Laszlo RASONYI: Tarihte Türklük, (Ank., 1988).
- Sadık TURAL: Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, (Ank., 1992).
- Samuel P. HUNTINGTON: Medeniyetler Çatışması, Der. Murat YILMAZ, (1997).
- Şerif MARDİN: Jön Türkler'in Siyasî Fikirleri, (Ank., 1964).
- Yusuf BAYRAKTUTAN: Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları, (Ank., 1996).

BİRİNCİ BÖLÜM

A) İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN HAYATI

İsmail Hakkı Habib'in babası, Manisa Sındırgı jandarma binbaşısı Mustafa Bey, annesi Übeyde Hanım'dır.⁽¹⁾ İsmail Habip, babası Mustafa Habip Bey'in Tabur Ağası olarak görev yaptığı Edremit'te, Hicrî 1309 (Rumî 1308) Miladî 1892 yılında Hamidiye Mahallesi 50 numaralı hâne'de doğar. Annesini "çehresini hatırlamayacak kadar küçükken "kaybeder. ⁽²⁾ Edremit Rüşdiyesi'nden sonra Bursa İdadisi'ni bitiren İsmail Habip, 1910 yılında imtihanı kazanarak Mülkiye'ye girer. Aynı yıl İstanbul Darülfünûn Hukuk Fakültesi'ne de kaydolunan İsmail Habip, Hukuk Fakültesi'nden 1913 yılında mezun olur. 18 Şubat 1329 (1913) tarihinde edebiyat tarihçisi Mehmet Behçet (Yazar) ve tarihçi İsmail Hakkı (Uzunçarşılı)'nın ⁽³⁾ da öğretmenlik yapmakta olduğu Kastamonu Sultanisi'nde edebiyat öğretmeni olarak ilk resmî görevine başlar. Edebiyat dersinden başka felsefe dersine de giren İsmail Habip, 4 Ocak 1331(1915) - 20 Eylül 1335 (1919) tarihleri arasında bu okulun ikinci müdürlüğünü yürütür. İsmail Habip, Kastamonu'da, öğretmenlik ve idareciliğin dışında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteğiyle 17 Aralık 1324 (1908) tarihinden itibaren yayınlanan **Köroğlu** gazetesinin

(¹) İsmail Habip SEVÜK'ün ailesi ile bilgiler için şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (Dergâh yayınları, c. 7,) S.548-549; Yeni Türk Ansiklopedisi, (Ötüken yayınevi,)c. 9, S.3529-3530; Türk Ansiklopedisi, (Millî Eğitim Bakanlığı yayınları), c.28, s. 480. Ana Britannica, c. 27, s.362; Yeni Hayat Ansiklopedisi, c. 5, S.2864; Türkiye Ansiklopedisi, c. 3, S.192; Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, c. 9, S.4990; Taha TOROS: Mazi Cenneti, (Ankara, 1992), S.199-206; ayrıca yazarın kendi kitaplarına serpiştirilmiş biyografik bilgilerden de istifade edilmiştir.

(²) İsmail Habip: "Yahya Kemal'in Heybetli Bir Şiiri", Cumhuriyet, 8 Aralık 1940

(³) Arslan KAYNARDAĞ: "İstiklâl Savaşı Günlerinde Kastamonu Gençliği, Bir Kulüp, Bir Dergi ve Öğretmenler", Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kastamonu, Tebliğler, (Kastamonu, 19-21 Ekim 1988), S.130-132.

başyazarlığını yapar. Koroğlu gazetesinin kapanması üzerine **Yeşil Ilgaz** gazetesini çıkarır.

21 Eylül - 21 Ekim 1335 (1919) tarihleri arasında açıkta kalan İsmail Habip, ⁽⁴⁾ 22 Ekim 1335 (1919) tarihinde İzmir Sultanisi'ne edebiyat öğretmeni olarak tayin edilir. Kastamonu Sultanisi'nde olduğu gibi İzmir Sultanisi'nde de edebiyat dersinin yanında felsefe dersine de girer. 1 Eylül 1336 (1920) tarihine kadar İzmir Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliği yapan İsmail Habip, Balıkesir'de yayınlanmakta olan **İzmir'e Doğru** gazetesinde, İzmir'in işgâlini protesto eden yazılar yazar. İşgâl altındaki İzmir'de yaşayamayacağını anlayınca, önce Balıkesir'e, buradan da Kastamonu'ya geçer. Kastamonu'da yayınlanmakta olan **Açık Söz** gazetesinde Millî Mücadele'yi destekleyen makale ve fıkralar yazar. İzmir'in işgâlini protesto amacıyla düzenlenen konferansa ve Sakarya Zaferi ile İzmir'in kurtarılması üzerine düzenlenen mitinge konuşmacı olarak katılır.⁽⁵⁾

9 Şubat 1338 (1922) tarihine kadar yine açıkta kalan İsmail Habip, 1 Mart 1338 (1922) tarihinde Ankara Erkek Lisesi -bugünkü adıyla Atatürk Lisesi- edebiyat öğretmenliğine atanır. 12 Nisan 1340 (1924) tarihine kadar Ankara Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapan İsmail Habip, Kastamonu ve İzmir Sultanilerinde olduğu gibi burada da edebiyat dersinin yanında felsefe dersine de girer. Aynı zamanda hem Kastamonu'da yayınlanan **Açık Söz** gazetesindeki başmuharrirliğine -buradan yazılar göndermek suretiyle- devam eder, hem de Ankara'da yayınlanan **Anadolu'da Yeni Gün** ve **Hâkimiyet-i Milliye** gazetelerinde yazılar yazar.

⁽⁴⁾ İsmail Habip'in Emekli Sandığı'ndan alınan Hizmet Cetveli'ndeki bilgilerden.

⁽⁵⁾ Yrd. Doç. Dr. Mustafa ESKİ: "İsmail Habip Bey'in Kastamonu'da Verdiği Bir Konferans", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. XIII, s. 39, Kasım 1997, S. 817-828; Sakarya Zaferi ve İzmir'in geri alınması üzerine düzenlenen mitingdeki konuşması için Bkz. Mustafa ESKİ: Millî Mücadele'nin Yankıları, (Ankara, 1995), S.51, 65-69.

İsmail Habip, Ankara Muallim ve Muallimler Derneği'nin 1922 (17 Teşrin-i sâni 1338 - Cuma günü) yılında yaptığı umumî toplantısında derneğin umumî kâtipliğini yapar.

Millî Mücadele'yi destekleyen yazı ve konferanslarıyla Mustafa Kemal'in dikkatini çeken İsmail Habip, 1923 yılı Mart'ında Mustafa Kemal'in çıktığı Orta ve Güney Anadolu'yu kapsayan ikinci Anadolu gezisine - Mustafa Kemal'in bizzat daveti üzerine- Yeni Gün gazetesinin temsilcisi olarak, ayrıca Anadolu Ajansı ve Hâkimiyet-i Milliye temsilciliklerini de üstlenerek katılır. Trenle yapılan ve on iki gün süren bu seyahat boyunca Atatürk'ün yaptığı konuşmaları Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde günü gününe neşreder.⁽⁶⁾ Bu yazıların neşri, İsmail Habip'in ücretinin de seksen liradan yüz liraya çıkmasını sağlar.⁽⁷⁾

Gezi sonrası Kastamonu'ya gönderilen İsmail Habip, bir süre Kastamonu vali vekilliği ve İntihab Müfettişliği vazifelerini ifâ eder. Kastamonu valisi olarak atanmasında aracı olduğu arkadaşı Ferid Bey'in tayini üzerine vali vekilliği görevinden ayrılır. Atatürk'ün isteği üzerine girdiği seçimde Kastamonu'dan milletvekili adayı olur. Vali Ferid Bey'in de seçimde lehine çalışmasına rağmen olumlu bir netice elde edemeyen İsmail Habip, seçimi kaybeder ve 1923 yılı Aralık ayı içinde Ankara'ya döner. ⁽⁸⁾ İsmail

⁽⁶⁾ Bu seyahatin detayları ve İsmail Habip'in yazıları için Bkz. Utkan KOCATÜRK: Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, (Ankara, Tarihsiz), S.229-231; İsmail Habip: "Gazi ile Adana Seyahatinden İntibalar", Hâkimiyet-i Milliye, 5-19 Nisan 1923 (tarihleri arasında yayınlanan on yazı. Bak.: Bibliyografya) ; Mehmet ÖNDER: Atatürk'ün Yurt Gezileri, (Ankara, 1998), S. 2-18.

⁽⁷⁾ İsmail Habip SEVÜK: Atatürk İçin, Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar, (İstanbul, 1939), S. 53.

⁽⁸⁾ İsmail Habip Sevük'ün aday olduğu seçimle ilgili bilgi için Bkz. İsmail Habip SEVÜK: "İntihab Devrinde", Atatürk İçin, S. 68- 72;

Habip, bu seçim münasebetiyle Kastamonu Sultani Mektebi'nde halka verdiği konferans metnini **İmtihan Veren Millete** adıyla kitaplaştırır. ⁽⁹⁾ İsmail Habip, 22 Mayıs 1339 tarihinde on bin adet bastırıldığı otuz iki sayfalık bu eserin gelirini, o sırada büyük bir yangına maruz kalan Küre halkına dağıtılmak üzere bağışlar.

13 Nisan 1340 (1924) tarihinde Edirne Maarif Müdürlüğü'ne atanan İsmail Habip, burada Edirne Türk Ocağı Şubesi'nin reisliğini de üstlenir. İsmail Habip'in Maarif Müdürlüğü yaptığı tarihlerde Edirne Darülmuallimatı'nda (Kız Öğretmen Okulu) edebiyat öğretmeni olan Halide Nusret Zorlutuna, İsmail Habip'i şöyle anlatır:

"Maarif Müdürümüz İsmail Habip (Sevük) genç, dinamik, pek genç yaşında İstiklâl Savaşı'nın içinde yoğurulmuş, o zaman yazılar yazmış bir adamdı. Kuvvetli bir hatipti de. Kısa zamanda Edirne'deki bütün sosyal teşekkülleri eline almıştı. Türk Ocağı'na da başkan seçilmişti. Bir an evvel garp medeniyetine kavuşmamıza gayret edenlerin başında da o vardı."⁽¹⁰⁾

1925 yılı yazında, meslekî bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla, yirmi beş kişilik bir öğretmen grubunun başkanı olarak Bulgaristan'a bir ay süren bir gezide bulunur.⁽¹¹⁾

⁽⁹⁾ İsmail Habip: İmtihan Veren Millete, 32 S. (Satış fiyatı on kuruş olan eserin kapağında "Bütün hasılat Kastamonu Hilâliahmer şubesi vasıtasıyla Küre harikzedegânına tahsis edilmiştir" notu vardır.

⁽¹⁰⁾ Halide Nusret ZORLUTUNA: Bir Devrin Romanı, (Ankara, 1978), S.228.

⁽¹¹⁾ Zorlutuna, Bir Devrin Romanı'nda bu bahse ait şu bilgileri vermektedir:

"Trakya öğretmenlerinden kurulu 25 kişilik bir heyet; -meslekî incelemelerde bulunmak üzere- Bulgaristan'a gidecekti. Listenin başında benim adım da vardı.

İsmail Habip, bu seyahat hatıralarını, **Tuna'dan Batı'ya** adlı eserinde uzun uzun anlatır. ⁽¹²⁾

İsmail Habip 8 Ekim 1926 tarihine kadar Edirne Maarif Müdürlüğü görevinde bulunur.

9 Ekim 1926 tarihinde Adana Mıntıkası Maarif Eminliği'ne ⁽¹³⁾ getirilen İsmail Habip yayın faaliyetini burada da sürdürür ve Nisan 1928 tarihinde **Adana Maarif Mecmuası'nı** çıkarır. Maarif Eminlikleri'nin kaldırılmasıyla 3 Temmuz 1931- 27 Ağustos 1931 tarihleri arasında açıkta kalan İsmail Habip, isteği üzerine 28 Ağustos 1931 tarihinde Galatasaray Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanır. ⁽¹⁴⁾ Bu görevde iken 5 Mart 1943 tarihinde yapılan milletvekilliği seçimlerine Sinop'tan aday gösterilir. Seçimi kazanır ve Sinop

"Bizim okuldan Müdür Remzi Bey, Hulûsi Ağabey, Hacer Kemal.. O yıl mezunlarımızdan Nimet; Edirne ilkokul öğretmenlerinden Mediha Zeynep, Süreyya ve ilçelerden daha bir 10-12 öğretmen."

⁽¹²⁾ İsmail Habip SEVÜK: **Tuna'dan Batı'ya**, (Ankara, 1987), 258 S.

⁽¹³⁾ Maarif Eminlikleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bölgesel taşra teşkilatlarıdır. Adana Maarif Eminliği yedi vilayetten oluşmaktaydı. 22 Mart 1926'da yayınlanan 789 numaralı kanunun yirminci ve yirmi birinci maddeleriyle Türkiye, maarif teşkilatı bakımından bölgelere ayrılır. Bir veya birkaç ilden teşekkül eden her bölgede bir Maarif Emni bulundurulacaktı. Bu teşkilat, 1931 yılında 29.06.1931 tarih ve 1834 numaralı kanunla kaldırılır. Maarif Eminliklerinin fonksiyonunu ve kaldırılış sebebini Hasan Âli Yücel şöyle açıklar: "Eminlikler bazı mıntikalarda maarif işlerini toplamış ve merkezi lüzumsuz ve ikinci derecede işlerden kurtarmış olmakla beraber vilâyet nüfusu ile tedahüller vaki olması mülâhazasıyla ve bazı vilâyetlerde bu tedahülün gerçekten ortaya çıkmış bulunması dolayısıyla kaldırılmıştır." Bkz. Hasan Âli YÜCEL: **Türkiye'de Orta Öğretim**, (Ankara, 1994), S. 39, 277.

⁽¹⁴⁾ Galatasaray Lisesi'nde, İsmail Habip Sevük'le aynı tarihlerde edebiyat öğretmenliği yapan Halit Fahri Ozansoy, son sınıf öğrencileri ile Türk ve Fransız öğretmenlerin, İsmail Habip'e büyük sevgi, sempati ve hayranlık duyduklarını yazar. Bkz. Halit Fahri OZANSOY: "Ercüment Ekrem Talu ve İsmail Habip Sevük", **Tercüman**, (09. 03. 1967), S. 2, 7.

Milletvekili olarak Meclis'e girer. Meclis'te Maarif Komisyonu üyeliğine seçilir.
(¹⁵)

Milletvekilliğinin sona ermesinden sonra tekrar Galatasaray Lisesi öğretmenliğine atanan İsmail Habip bu görevini sürdürürken 7 Ocak 1954 tarihinde gırtlak kanserine yenik düşer. (¹⁶) Cenazesi, Taksim Mete Caddesi'ndeki 40 numaralı apartmandan alınarak Beyazıt Camii'ne getirilmiş, öğle namazının ardından kılınan cenaze namazından sonra Merkez Efendi'deki aile kabristanında ayrılan yere defnedilmiştir. İsmail Habip'in mezartaşında:

" Türk edebiyat ve tarihine unutulmaz hizmetler yapan,
edebiyat tarihimizde bir çığır açan, ruhu eserlerinde, eserleri
Türk edebiyatında yaşayan İsmail Habip"(¹⁷)

cümlesi yazılıdır.

(¹⁵) 1943-1946 yılları arasında Sinop Milletvekilliği yapan İsmail Habip Sevük'ün, Meclis Zabıtları'ndan tesbit edebildiğimiz kadarıyla Maarif Komisyonu üyeliğinde bulunmuş, ancak fazla aktif olamamıştır.

(¹⁶) Taha TOROS: Mazi Cenneti, S.200; 18 Ocak 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesi ise, İsmail Habip'in kalp krizinden vefat ettiğini yazmaktadır.

(¹⁷) Taha TOROS: a. g. e., S.201.

B) İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN EDEBİ ŞAHSİYETİ

Bursa İdadisi'nde, Servet-i Fünûn şâirlerinden Hüseyin Siret (Özsever)'in talebesi ⁽¹⁸⁾ olan İsmail Habip, ondan aldığı edebiyat sevgisi ve zevki ile Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra edebiyat öğretmenliğini meslek olarak seçer.⁽¹⁹⁾

İsmail Habip, yazı hayatına süreli yayınlarda başlar. Tesbit edebildiğimiz ilk yazısı, İzmir'in işgâlini protesto etmek üzere kaleme aldığı yazıdır ve Balıkesir'de çıkmakta olan **İzmir'e Doğru** gazetesinde yayınlanır. ⁽²⁰⁾ İsmail Habip, bu yazısıyla ölünceye kadar sürecekt yazı hayatına ilk adımı atar. **İzmir'e Doğru**, **Köroğlu**, **Yeşil Ilgaz**, **Açık Söz**, **Anadolu'da Yeni Gün**, **Hâkimiyet-i Milliye**, **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası** ve **Cumhuriyet** gibi gazete ve dergilerde yazıları yayınlanır. Küçük bir kitapçık olarak basılan ilk yazısı ise, bir konferans metnidir. ⁽²¹⁾

İsmail Habip'i şöhrete ulaştıran eseri şüphesiz **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'dir. Eser, edebiyat camiasında oldukça ilgiyle karşılanır. Üslubunun sıcaklığı ile yeni nesillere edebiyatı, özellikle de son devir Türk edebiyatını sevdirebilir. Kitabın ilgiyle karşılandığındandır ki, kitap hakkında bir hayli yazılar yayınlanır. İsmail Habip bu yazıları bir araya getirerek **Neler Dediler Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve**

⁽¹⁸⁾ Hüseyin Siret (Özsever), 1908-1910 yılları arasında Bursa Mektupçuluğu'nda bulunur. İsmail Habip, Hüseyin Siret'in Bursa İdadisi'nde bir süre edebiyat muallimliği yaptığını yazar. Bakz. İsmail Habip SEVÜK: Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi, Yeni ve Kat'i Tabı, (İstanbul, 1942), S.282.

⁽¹⁹⁾ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "İsmail Habip SEVÜK" maddesi, Dergâh Yayınları, c. 7, S. 548.

⁽²⁰⁾ İsmail Habip: "Güzel Belde", İzmir'e Doğru, (Nu. 71, 16 Haziran 1336).

⁽²¹⁾ İsmail Habip: İmtihan Veren Millete, (İstanbul, 1339), 32 S.

Cevaplarım adıyla kitaplaştırır.⁽²²⁾ Balkanlar'dan başlayarak Avrupa'nın bazı şehirlerine yaptığı seyahatle ilgili intibalarını, **Tuna'dan Batı'ya** adlı kitapta;⁽²³⁾ 1920-1923 yılları arasında Millî Mücadele'yle ilgili yazdıklarını **O Zamanlar** adlı kitapta toplar. ⁽²⁴⁾ Tanzimat sonrası gelişen Türk edebiyatını, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde esas aldığı kriterler etrafında **Edebî Yeniliğimiz** adıyla 1931 ve 1932 yıllarında iki cilt halinde yayınlar.⁽²⁵⁾ Edebî Yeniliğimiz, İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'yle edebiyat camiasında kazandığı şöhreti perçinler. Edebî Yeniliğimiz'in birinci cildinin yayınlandığı yıl (1931) Ankara'da yapılan Edebiyat Öğretmenleri Kongresi'nde İsmail Habip'le tanışan Ahmet Hamdi Tanpınar, yazarın kongre boyunca gördüğü ilgi ile ilgili gözlemlerini şöyle anlatır:

" En parlak ve şöhretli devrinde idi. Durmadan söz alıyor, sonradan çok yumuşayan kat'î hükümlü bir dille ve üslubuna çok yakın cümlelerle konuşuyor, çoğu devamlı okuyucusu olan dinleyicilerini kendisine bir kat daha hayran ediyordu. Teceddüt Edebiyatı'nın prestijinin hâla devam ettiği senelerdi. Yazarla okuyucu arasındaki sevgiyi, sözlerinin âdeta kalplerde evvelden hazır yerini salonda âdeta gözümüzle görüyorduk. Toplantı sonlarında etrafında daima büyük bir halka teşekkül ediyor ve Habip keskin el

⁽²²⁾ İsmail Habip: Neler Dediler Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım, (İstanbul 1928), 256 S.

⁽²³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Tuna'dan Batı'ya, (İstanbul, 1935), 256 S.

⁽²⁴⁾ İsmail Habip SEVÜK, O Zamanlar (1920-1923), (1937); İkinci Baskı, (Ankara 1981), 301 S.

⁽²⁵⁾ İsmail Habip SEVÜK: Edebî Yeniliğimiz I, (İstanbul, 1931), 322 S; Edebî Yeniliğimiz II, (İstanbul, 1932), 574 S.; Sevük, Edebî Yeniliğimiz'i ikinci baskıda tek cilt halinde yayınlar. İsmail Habip SEVÜK: Edebî Yeniliğimiz, İkinci ve Tadilatlı Bası, (İstanbul, 1937), 582 S.

işaretleriyle ve belki daha hararetle konuşmasına devam ediyordu." ⁽²⁶⁾

İsmail Habip, çoğunluğunu Atatürk ile olan hâtıraların oluşturduğu yazılarını ise, **Atatürk İçin Ölümünden Sonra Hâtıralar ve Hayattayken Yazılanlar** adıyla 1939 yılında kitaplaştırdı. ⁽²⁷⁾ 1940 ve 1941 yıllarında ise, iki cilt halinde **Avrupa Edebiyatı ve Biz'i** yayınladı. ⁽²⁸⁾ Avrupa Edebiyatı ve Biz'de, Batı edebiyatını ve Batı'nın edebiyat eserlerinden Türkçe'ye yapılmış çevirilerle İslâm medeniyeti içinde Türklerin rolünü, Türk edebiyatının tarihî gelişimini ana hatlarıyla inceler. 1940 yılı İsmail Habip'in verimli yılıdır. Yazar, Edebî Yeniliğimiz'i esas alarak iki cilt halinde **Yeni Edebî Yeniliğimiz'i** de aynı yıl bastırır. ⁽²⁹⁾ Yeni Edebî Yeniliğimiz'in birinci cildi edebiyat tarihi, ikinci cildi ise, antolojidir. 1942 yılında edebiyat nazariyatıyla ilgili çalışmasını **Edebiyat Bilgileri** adıyla bastırır. ⁽³⁰⁾ Cumhuriyet gazetesinde, **Yurttan Yazılar** üst başlığıyla yayınladığı seyahat intibalarını, 1943 yılında aynı başlıkla bir kitapta toplar. ⁽³¹⁾ Aynı yıl milletvekili seçilip Meclis'e girer. Milletvekilliği, İsmail Habip için durgunluk dönemi olur. Milletvekili olmasından sonra yazar, 1949 yılına kadar edebiyat ile ilgili eser vermez. Vekilliğin sona ermesinden sonra ise, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış Türk güreşi ile ilgili yazıları bir araya getirir ve **Türk Güreşi ve**

⁽²⁶⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: Edebiyat Üzerine Makaleler, (İstanbul 1977), S.435.

⁽²⁷⁾ İsmail Habip SEVÜK: Atatürk İçin Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayattayken Yazılanlar, (İstanbul, 1939), 180 S.

⁽²⁸⁾ İsmail Habip SEVÜK: Avrupa Edebiyatı ve Biz I, (İstanbul, 1940), 575 S.; Avrupa Edebiyatı ve Biz II, (İstanbul, 1941), 635 S.

⁽²⁹⁾ İsmail Habip SEVÜK: Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1940), 562 S.; Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi, (İstanbul, 1940), 512 S.

⁽³⁰⁾ İsmail Habip SEVÜK: Edebiyat Bilgileri, (İstanbul, 1942), 395 S.

⁽³¹⁾ İsmail Habip SEVÜK: Yurttan Yazılar, (İstanbul, 1943), 401 S.

Elli Yıl Önce Garp Âleminde On Yıllık Türk Kasırgası adıyla bastırır. ⁽³²⁾ Cumhuriyet gazetesinde daha önceden yayınladığı Türk dili ile ilgili yazılarını ise, bundan bir yıl sonra 1949 yılında **Dil Davası** adıyla kitaplaştırır.⁽³³⁾ **Mevlana ve Yunus Emre** hakkında yaptığı çalışmaları ise vefatından sonra neşolunur.⁽³⁴⁾

Türk edebiyatı tarihinden dünya edebiyatı tarihine, edebiyat nazariyatından Türk dilinin problemlerine, spordan seyahat yazılarına, şahidi olduğu Millî Mücadele ve Atatürk ile ilgili yazılarından monografik incelemelere kadar geniş bir yelpazede yazarak hususî bir üslup yaratan İsmail Habip, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazar ve edebiyat tarihçilerindendir. Durup dinlenmeden çalışan İsmail Habip'in vücudu, çalışma azmine ayak uyduramaz ve 1945 yılı Mart ayında sürmenaja yakalanır.⁽³⁵⁾ Doktorların, hiçbirşey okuyup yazmaması gerektiği konusundaki ısrarlarına rağmen İsmail Habip, Türk edebiyatının en önemli romancılarından olan Halit Ziya Uşaklıgil'in vefatı üzerine Halit Ziya ile ilgili bir yazı yazmaktan kendini alamaz.⁽³⁶⁾

Yaklaşık kırk yıl, Türk kültür ve edebiyatı hakkında çalışan İsmail Habip Sevük, yazmak kadar edebî sohbetten de hoşlanan biridir. İstanbul Taksim-Ayaspaşa'daki bekâr evini on yedi yıl cumartesi sohbetlerine açar . Ahmet Hamdi Tanpınar, Sevük'ün sohbet adamlığı yönünü şu cümlelerle anlatır:

⁽³²⁾ İsmail Habip SEVÜK: Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âleminde On Yıllık Türk Kasırgası, (İstanbul, 1948), 296 S.

⁽³³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, (İstanbul, 1949), 125 S.

⁽³⁴⁾ İsmail Habip SEVÜK: Mevlana, (İstanbul, 1954), 116 S. Yunus Emre, (İstanbul 1955)

⁽³⁵⁾ İsmail Habip SEVÜK'ün sürmenaj olduğu haberi için bkz. Cumhuriyet, (6 Mart 1945), S.2.

⁽³⁶⁾ İsmail Habip SEVÜK: "Toprağa Bırakıldığı Günde Halit Ziya'yı Anış", Cumhuriyet, (29 Mart 1945).

"Evinde yaptığı toplantılara dergâh adını vermişti. Bu şüphesiz Mütareke senelerindeki Dergâh mecmuasının bir hatırası idi. Dergâha hemen her tanıdık gelebilir, fakat ehliyetiyle kalırdı. Bu ehliyetin ilk şartı muayyen bir seviyede olmak, ikincisi de âhengi bozmamaktı. Sık sık 'Ben on yedi sene bu dergâhı devam ettirdim...' derdi. Bunu söylerken sesinde ve gözlerinde hakikî bir iman safiyeti sezmemek kabil değildi. Hakkı da vardı; on yedi sene, haftanın bir gününü, hiç şaşmadan, unutmadan dostlarına vakfetmişti. Cumartesi günü ve akşamları için Habip'e yapılacak her teklif, her davet başından reddedilmeğe mahkumdu." ⁽³⁷⁾

Tanpınar, cumartesi dergâhının müdavimleri olarak Salih Zeki, Cevat Dursunoğlu, Hasan Âli Yücel, Avni Başman, Necmettin ve Bedrettin Tuncel isimlerini zikreder ve bunlar " İstanbul'a gelir gelmez bu eve bir kere uğrarlardı" der. ⁽³⁸⁾

Türk Ansiklopedisi'ndeki İsmail Habip Sevük maddesinde, Sevük'ün son eseri olarak Edebî Sohbetler adlı bir kitaptan bahsedilmektedir.⁽³⁹⁾ Konuyla ilgili yaptığımız araştırmalarımızda, Sevük'ün böyle bir kitabının basıldığına dair -bu bilgi dışında- herhangi bir kayda rastlamadık. Bu bilgi, madde yazarının, maddeyi yazdığı günlerde böyle bir kitabın basılacağı haberini almış olmasından kaynaklanmış olabilir. Düşünce aşamasında kalmış olan Edebî Sohbetler kitabı, belki de cumartesi sohbetlerinin metinleridir.

⁽³⁷⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: Edebiyat Üzerine Makaleler, S. 436-437.

⁽³⁸⁾ a.g.e., S.437.

⁽³⁹⁾ Türk Ansiklopedisi, (Millî Eğitim Bakanlığı yayını), c. 28, S. 480.

İsmail Habip'in bir de tarih merakı vardır. Tarihle yakından ilgilenen tarihi de edebiyat kadar seven İsmail Habip, Naima Tarihi'ni bugünkü dille yayınlamak istemiş, ilk üç cildini hazırlamış, ancak, tamamlamasına ömrü vefa etmemiştir. ⁽⁴⁰⁾

İsmail Habip, yazıları, eserleri ve sohbetleriyle, döneminin önemli isimlerinden biridir. Vefatını öğrenen Yahya Kemal'in "İstanbul'un bir köşesi idi" şeklinde bir tavsifte bulunmuş olması, Sevük'ün İstanbul'da yaşadığı uzun sayılmayacak süre içinde İstanbul gibi bir kültür ve sanat merkezine damgasına vuranlardan biri olduğunu gösterir. ⁽⁴¹⁾

İsmail Habip'ten bahseden kaynaklar, onun iki hususiyeti üzerinde sözbirliği etmişçesine ısrarla dururlar. Bunlardan ilki yazılarındaki üslûbu, ikincisi hitabetteki ustalığıdır. ⁽⁴²⁾

Mustafa Kemal Atatürk'ün trenle çıktığı ikinci yurt gezisinde, Atatürk'ün nutuklarını günü gününe Hâkimiyet-i Milliye'ye gönderen Sevük, Atatürk'ün hitabetini şöyle değerlendirir:

"Fazla jest yapmazdı. Yalnız bir parmağını uzattığı zaman şimşekli bir satır konuşuyor sanılırdı. Nutuk ve hitabet denilen şeyin yalnız 'kelime' ve 'mâna' olmadığını en çok o seyahatte anladım." ⁽⁴³⁾

⁽⁴⁰⁾ İmzasız: "İsmail Habip'i Dün Kaybettik", Cumhuriyet, 18 Ocak 1954, S. 6.

⁽⁴¹⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: "Dostum İsmail Habip", Edebiyat Üzerine Makaleler, S. 438.

⁽⁴²⁾ Halide Nusret Zorlutuna, Zeki, mağrur, duygulu ve iyi bir insan olarak vasıflandırdığı İsmail Habip'in irticalen konuşmasını över ve hazırlanmadan onun kadar kolay ve güzel konuşan başka kimse tanımadığını belirtir. Bkz. Halide Nusret ZORLUTUNA : Bir Devrin Romanı, S. 249-250.

⁽⁴³⁾ İsmail Habip: Atatürk İçin Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayattayken Yazılanlar, S.45.

Adana seyahati süresince Atatürk'ü, konuşmalarını yaparken dikkatle takip eden İsmail Habip'in, Atatürk'ten etkilenmiş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Taha Toros, İsmail Habip'in hatipliğini şöyle değerlendirir:

"Tatlı ve güzel konuşur. Millî ve edebî mevzularda hitabeti kuvvetlidir. Buluşları, teşbihleri, kendine mahsus jesti ile dinleyicilerini sürükler.

"O bir politika hatibi değildir. Daha çok tarihî günlerin ateşin ve edib sözcüsüdür. Hususî sohbetlerinde, derslerinde daima canlılık vardır.

"Yerine göre şâir, tarihçi, fıkracı ve feylesoftur. Bütün bunların arasında ansiklopedik bilgisi, herhangi bir mevzuu tahlil edişi, kuvvetli sezişi ona bir orijinallik verir."⁽⁴⁴⁾

İsmail Habip'in, Sakarya Zaferi ve İzmir'in düşman işgâlinde kurtarılması ile ilgili Kastamonu'da yaptığı coşkulu uzun konuşmalarla, ⁽⁴⁵⁾ Abdülhak Hâmid ve Yahya Kemal için verdiği konferanslar, birer edebiyat ve hitabet şaheseri olarak ⁽⁴⁶⁾ değerlendirilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar ise, İsmail Habip'in şiir ve musikiye olan vukufuna değinir ve şöyle der:

⁽⁴⁴⁾ Taha TOROS: Türk Hatipleri, (Tarihsiz), S. 152.

⁽⁴⁵⁾ İsmail Habip: "Büyük Zafer'in Nutku", Açıksöz, Nu. 578, 12 Eylül 1922; Mustafa ESKİ: Kastamonu Basınında Millî Mücadelenin Yankıları, S.51-52, 65-69.

⁽⁴⁶⁾ Taha TOROS: Türk Hatipleri, ; Yahya Kemal'in 65. doğum yılı münasebetiyle Türk Ocağı 2 Aralık 1949 bir kutlama programı hazırlamış, İsmail Habip, şâirin biyografisini, eserlerinden örnekler de vererek sık sık alkışlarla kesilen coşkulu bir konuşma ile anlatmıştır. Bkz. Yahya Kemâl İçin Yazılanlar c. I, Der. Kazım YETİŞ. (İstanbul, 1998), S. 472, 522.

"Mazimizden kalan hiçbir hâtıra ve eser yoktur ki, Habip, aynı şekilde, tıpkı canlı bir mahlûk gibi, çok munis ve derin şekilde sevmesin. Güzelin ve iyinin onun için en büyük şartı, bizim olmasıydı. Eski şiirimizden çok iyi anlardı. Nedim'i, Şeyh Galib'i, Fuzuli'yi okuya okuya en güzel taraflarıyla benimsemişti. Hele Nedim'den, Hâmid'den pek azı tanınan çok güzel şeyler bulmuştu. Musikîmize de aynı şekilde bağlıydı.

(....)

"Habip, edebiyat ve şiir aşkını bir nevî din haline yahut daha sıkı bir şart hâline sokmuştu. Bir insanla dost olması için onun şiirden anlaması kâfi değildi, hayatında şiirin hâkim olması lâzımdı."⁽⁴⁷⁾

Cemil Meriç'in, dürüst ve içli bir Türk yazarı, coşkun bir zeka olarak tanımladığı İsmail Habip,⁽⁴⁸⁾ Kastamonu'da kaldığı yıllarda köy ve köylülere yakından tanıma fırsatı bulur. Köylülere milliyet bilinci aşılama çalışır. "Türk" kelimesini birbirleri için hakaretâmiz bir şekilde kullanan köylülere, "sen nesin?" sorusunu sorarak, onlarda millî şuur uyandırmaya çalışır.⁽⁴⁹⁾

İsmail Habip, Edebî Sohbetler ⁽⁵⁰⁾ isimli son çalışmasını bastıramadan vefat eder. Vefatı üzerine kaleme alınan yazılardan birinde, "Derin bilgisi, fütursuz azmi, selim zevki, kıvrak ve parıltılı üslubu ile kalemi"nin fikir ve edebiyat âlemimiz için hakikî bir şeref olduğu belirtilir.⁽⁵¹⁾

⁽⁴⁷⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: Edebiyat Üzerine Makaleler, S. 437.

⁽⁴⁸⁾ Cemil MERİÇ: Bu Ülke, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1974, S.41.

⁽⁴⁹⁾ İsmail Habip Sevük'ün Açıksöz'deki Yazıları, Der. Mustafa ESKİ : S. 47.

⁽⁵⁰⁾ Türk Ansiklopedisi, "İsmail Habip SEVÜK" maddesi, (M.E.B. yayını) c.28.

⁽⁵¹⁾ Fuat ULUÇ: "Üstadın Arkasından: İsmail Habip", Yeni Ulus, (1.3. 1954).

Edebî tenkidin Türk edebiyatındaki akışını gözler önüne sermek maksadıyla kaleme alınan antolojik mahiyetteki **Tenkit ve Bizdeki Münekkitler** adlı kitapta İsmail Habip'in 1930'lu yıllarda bir edebiyat eleştiricisi olarak da tanınması nazariyatçı ve tarihçi yanını tamamlayan bir husus olarak karşımıza çıkar. Kitapta, İsmail Habip'in edebiyat tenkitçiliği şöyle değerlendirilir:

“Son nesil arasında ise -Kim ne derse desin-, İsmail Habip ve Nurullah Ataç tenkidi bugünkü şekilde ilmî mânasında anlıyan değerli münekkitlerdir.”⁽⁵²⁾

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yayınlanmasından sonra gerek kitaba, gerekse yazarın şahsına yöneltilen olumlu eleştirilerin yanında olumsuz eleştiriler de yapılır. Bunlardan biri de Orhan Seyfi Orhon'dur. Orhan Seyfi, Sevük'ün, *edebî şöhretin cazibesine kapıldığı, kapıldığını bundan dolayı muharrirlikten müverrihliğe oradan gazeteciliğe kadar birçok sahada birden dolaştığı için kendini harcadığını* yazar.⁽⁵³⁾ Orhan Seyfi'nin Sevük'e yönelttiği tenkidin şüphesiz birçok sebebi olmalıdır.

⁽⁵²⁾ Alaettin CANDEMİR - Murtaza GÜRKAYNAK : Kaynak Tenkit ve Bizdeki Münekkitler, (Etiman Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz), S. 16.

⁽⁵³⁾ Orhan Seyfi ORHON: “Bir Bakıma İsmail Habip Sevük”, Zafer, 20. 01. 1954. Orhan Seyfi'nin bu yazısında Sevük'e yönelttiği tenkidi Fuat Uluç tenkit eder. Bkz. Fuat ULUÇ: “Üstadın Arkasından: İsmail Habip”, Yeni Ulus, 01. 03. 1954.

1. İsmail Habip Sevük'ün Süreli Yayınlardaki Faaliyetleri

a. İzmir'e Doğru Gazetesi

15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgâl edilince, köklü bir basın geleneği olan İzmir'de neşredilen gazeteler (Anadolu, Duygu, Âhenk, sonraları yayın politikasını millî menfaatler aleyhine değiştiren Köylü), zaman zaman kapatılır, sık sık da sansüre uğrar.⁽⁵⁴⁾ Yunanlılar, İzmir'de bir matbuat kalemi kurmak suretiyle Türkçe basını denetim altına alırlar. İzmir'e ve işgâl altındaki diğer bölgelere, (Yunanistan'da çıkan Türkçe gazeteler dışında) Türkçe neşriyâtın girmesi, sansür kurulundan alınan özel bir izne tâbi tutulur.⁽⁵⁵⁾ Böyle bir ortamda, Balıkesir'de 12 Teşrin-i sâni 1335 pazar günü (16 Kasım 1919) "Hareket-i Milliye'nin hâdim ve mürevvicidir" ilkesi ile *İzmir'e Doğru* ⁽⁵⁶⁾ gazetesi yayınlanmaya başlanır.⁽⁵⁷⁾ Gazetenin

⁽⁵⁴⁾ Yücel ÖZKAYA: *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın 1919-1921*, (Ankara, 1989), S. 112 .

⁽⁵⁵⁾ Zeki ARIKAN: *Mütâreke ve İşgâl Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918 - 8 Eylül 1922)*, (Ankara, 1989)

⁽⁵⁶⁾ Gazetenin, Ankara Millî Kütüphâne'de 37-53. numaraları; Türk Tarih Kurumu Kütüphâne'sinde ise, tam koleksiyonu bulunmaktadır.

⁽⁵⁷⁾ Harbiye Mektebi'nden yüzbaşı olarak mezun olduğunda, Bulgar çetelerine karşı başarılı çarpışmalar yapmış, bölük kumandanlığından, cephe kumandanlığına kadar Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de yer almış olan Orgeneral Kâzım Özalp, *İzmir'e Doğru* gazetesinin çıkışını şöyle anlatıyor :

"Kuvva-yı milliyenin gayesini bütün dünyaya ilân etmek ve meşru emelimizi bütün memlekete anlatmak düşüncesiyle Balıkesir'de bir gazete neşretmeyi faydalı gördük. Mustafa Necati Bey'in idaresi altında, Vasıf Bey ve kardeşi Esat Bey tarafından bu görüşe hizmet için Balıkesir'de 'İzmir'e Doğru' gazetesi 16.11.1919 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlandı.

"Bu gazetenin o zaman bizlere çok faydası ve büyük hizmetleri oldu. Her şeyden evvel müdafaa hareketinin içinde çalışanlar bütün mevcudiyetleriyle hissettikleri vatanî heyecanı etrafa yayıyorlardı. Ayrıca cephedeki çarpışmalar ve diğer hadiseler de muntazam yayınlanarak halkı vaziyetten günü gününe haberdar etmek imkânı oluyordu. Bu sebeple

idarehanesi, "Balıkesir Kuvâ-yı Milliye Karargâhında Daire-i Mahsusa" ⁽⁵⁸⁾, imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Hüseyin Vasıf (Çınar)'dır.⁽⁵⁹⁾

İzmir'e Doğru, 22. sayıya kadar haftada iki, 22. sayıdan itibaren cuma, pazar ve çarşamba günleri olmak üzere üç gün yayınlanır. Gazetenin çıkışı, 49. sayıdan sonra, pazar ve çarşamba olmak üzere tekrar haftada iki güne iner.

Âmâl-i Milliye'yi müdafaa eden yazıların yayınlandığı *İzmir'e Doğru* gazetesinin başyazarlığını, 3 Haziran 1920 tarihine kadar TBMM'nin ilk Millî Eğitim bakanı Mustafa Necati Bey yapar.⁽⁶⁰⁾ Bu tarihten sonra, gazetenin başyazıları İsmail Habip tarafından kaleme alınır.⁽⁶¹⁾ Gazetenin Yunan sansürünün sıkı takibinde, İzmir'de el altından nasıl satıldığını İsmail Habip, şöyle anlatır :

" 'İzmir'e Doğru' gazetesi, fiatı yüz para olduğu halde İzmir'de gizliden gizliye elli kuruşa, hattâ bir liraya

'İzmir'e Doğru'nun nüshaları herkes tarafından aranıyor ve heyecanla okunuyordu. Gazetenin İzmir'e sokulması Yunanlılar tarafından yasaklanmıştı. Bununla beraber İzmir'deki Türkler bu gazeteyi arıyor ve bir nüshasına çok fazla bedel vererek temin ediyorlardı. Bu suretle gittikçe yayılan millî hareketten haber alıyor ve ileriye güvenle bakmak kuvvetini buluyorlardı. Bkz. Kazım ÖZALP: Millî Mücadele (1919-1922) I, (Ankara, 1988), S.71.

⁽⁵⁸⁾ "Halit Bey Konağı", Zeki ARIKAN: a.g.e.

⁽⁵⁹⁾ Şerafettin YILMAZ: "Mustafa Necati ve İzmir'e Doğru", Mustafa Necati Sempozyumu (9-11 Mayıs 1991, Kastamonu), (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara 1991), S. 218-223.

⁽⁶⁰⁾ Fuat ÖZER: "Millî Mücadele'de Balıkesir ve Mustafa Necati", Mustafa Necati Sempozyumu. (9-11 Mayıs 1991, Kastamonu), (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara, 1991), S. 208-217.

⁽⁶¹⁾ İsmail Habip, 1920 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Ankara'da bulunduğu yazılarına bu aylarda ara vermiştir.

kadar, hem de yüzlerle ve yüzlerle satılırdı. Yunanlıların bu gazeteyi satanları küreğe, ona yazı yazacakları idama mahkum edeceklerini ilan etmelerine rağmen yaşları küçük, fakat yürekleri büyük Türk müvezziler, Türk olduklarını anladıklarının yanlarına sokulur, 'ondan da var' derlerdi. Ben alelâcele imtihanları bitirerek İzmir'den Balıkesir'e kaçıp geldikten sonra, 920 yazında, gazetenin başmakaleleri, her ikisinin (Mustafa Necati ve Vasıf Çınar Beylerden bahsediliyor.) daha vatanî meşguliyetleri yüzünden bana bırakılmıştı."⁽⁶²⁾

İzmir'e Doğru gazetesi, neşriyatı süresince Yunan işgâlini protesto eder, yapılan mitingleri destekler.⁽⁶³⁾ Balıkesir'in işgâli üzerine 27 Haziran 1920'de 74. sayı ile yayın hayatından çekilen gazetenin, Millî Mücadele'nin basın faaliyetleri içinde önemli bir yeri vardır.

⁽⁶²⁾ İsmail Habip SEVÜK, O Zamanlar, (Ankara, 1981), S. 11.

⁽⁶³⁾ "İzmir'e Doğru" maddesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi , (Dergâh Yayınları), c. 5, S.43.

b. Köroğlu Gazetesi

Köroğlu, Kastamonu'nun ilk özel gazetesidir. ⁽⁶⁴⁾ Mehmet Besim'in mesul müdürlüğünde, İkinci Meclis-i Mebus n'ın toplandığı tarih olan 17 Aralık 1908 (4 Aralık 1324)'de yayın hayatına girer.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kastamonu şubesi, 27 Temmuz 1908'de açılır.⁽⁶⁵⁾ "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin vasıta-yı n şir-i efk rı olmak üzere Kastamonu'da Perşembe günleri neşrolunur içtimaî, edebî, fennî, ticar , sına  Osmanlı gazetesi" sıfatı ile çıkan *Köroğlu* ⁽⁶⁶⁾ gazetesinde başmakaleleri, Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kulüp müdürü olan İsmail Habip, kaleme alır.⁽⁶⁷⁾

Gazeteye, *Köroğlu* isminin neden verildiği gazetenin ilk sayısında, şöyle izah edilir:

"Meşrutiyetin ilânından evvel Manastır'da hürriyet fikirlerinden köylülerin de istifade etmeleri için  amlıbel hikayelerinden millî piyesler tertip edilerek ormanlarda,

⁽⁶⁴⁾ Mustafa ESK : "Kastamonu'da Basın-Yayın  alışmaları Tarihi", Türk Dili, (Nu. 527, Kasım 1995), S. 1226-1230.

⁽⁶⁵⁾ Mustafa ESK : 31 Mart Olayının Kastamonu'daki Yankıları, (Ankara, 1991), S. 14.

⁽⁶⁶⁾ A.M.K.'de gazete koleksiyonu mevcut değildir. Gazetenin tam olmayan koleksiyonu Kastamonu Halk Kütüphanesi'ndedir. Bizim eksiksiz bir koleksiyonuna ulaşamadı ımız *Köroğlu* gazetesinde, İsmail Habip'in 35 kadar başmakalesini tespit edebildik. Araç. Gör. M. Serhat Yılmaz'ın Köroğlu gazetesi ile ilgili master tezinde bu sayı, Mustafa Eski'nin konu ile ilgili bir makalesinde bu sayı, 52 olarak verilir. Bkz. Mustafa ESK : "İsmail Habip Bey'in Kastamonu'da Verdiği Bir Konferans", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, (c. XIII, Kasım 1997, s.39), S.816.

⁽⁶⁷⁾ Mehmet Serhat YILMAZ: Kastamonu Basınında Köroğlu Gazetesi 1908-1918, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1997, 157 S.

kırlarda köylülere seyrettirilirdi. Oyunların tesirini az bir zamanda pek vazih bir surette görmüştük.

“Demek ki Köroğlu şanlı ordunun gönüllü bir neferidir. Ünvanını, hür bir gazete niçin almasın ?” ⁽⁶⁸⁾

Böyle bir millî bilinçle çıkarılan *Köroğlu* gazetesinde İsmail Habip, dış siyaset, ekonomi, eğitim, mimarî gibi mevzuları Türkçü-Turancı bir perspektiften ele alır.⁽⁶⁹⁾ İsmail Habip, 1914'ten itibaren gazetenin başyazarlığını yapar.⁽⁷⁰⁾

Köroğlu gazetesinin yayın hayatı, 13 Kasım 1918'de 485. sayısı ile yayın hayatı son bulur.

⁽⁶⁸⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU: 100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972, (Kastamonu, 1973), S. 28.

⁽⁶⁹⁾ Mehmet Serhat YILMAZ “Kastamonu’da Köroğlu Gazetesi ve Türkçülük Fikrinin Gazeteye Yansımaları” , Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, (Mart 1998, Yıl: 4, s. 5), S. 175-188.

⁽⁷⁰⁾ Mustafa ESKİ: Kastamonu Basınında Millî Mücadele’nin Yankıları, (Ankara, 1995), S. 2.

c. Yeşil Ilgaz Gazetesi

Köroğlu gazetesinin neşriyatına son vermesinden sonra, mesul müdürlüğünü İsmail Sedat, sahipliğini İsmail Habip'in üstlendiği **Yeşil Ilgaz** gazetesi çıkmaya başlar.⁽⁷¹⁾ İlk sayısı 24 Kasım 1334 (1918) tarihini taşıyan *Yeşil Ilgaz*, *Köroğlu*'nun devamı olarak çıkarılır. "Perşembe günleri neşrolunan Türk gazetesidir" ibaresi bulunan gazete uzun ömürlü olamaz, üç aylık süre içinde on üç sayı çıkar ⁽⁷²⁾, kâğıt sıkıntısı sebebiyle 20 Şubat 1919'da kapanır.⁽⁷³⁾

Başmakaleler dışında, "Mazide Kastamonu" başlıklı tefrika yazılar da (İ.H.) imzası ile İsmail Habip tarafından kaleme alınır. 2 Kanun-ı sâni 1335 tarihinden itibaren "Her hafta Bir Hikaye" üst başlığı ile neşrolunan fıkraların da (Ebul'-ma'dûm rumuzu ile) İsmail Habip tarafından kaleme alındığını düşünüyoruz. Gazetede Şehabeddin Fânî, Müdür-i sâni 'Ali, Bedii Nejat gibi takma ad olduğunu düşündüğümüz imzalar dışında, İsmail Habip'ten başka imzaya rastlamıyoruz.

⁽⁷¹⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU: 100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972, (Kastamonu 1973), S. 61-62.

⁽⁷²⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU "Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar", Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kastamonu Tebliğler (19-21 Ekim 1988, Kastamonu), (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara,1989), S. 154-155.

⁽⁷³⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU: 100 Yıllık Kastamonu Basını, S.62.

ç. Açıksöz Gazetesi

İsmail Habip'in Kastamonu Lisesi'nden öğrencileri olan Hüsnü (Açıksöz) ile Ahmet Hamdi (Çelen), 15 Haziran 1335 (1919)'te, Kastamonu'nun en önemli gazetesi olan **Açıksöz**'ü ⁽⁷⁴⁾ yayınlamaya başlarlar. Henüz okullarından mezun olmadan cephede savaşa katılan, lise diplomalarını cepheden döndükten sonra alan bu gençler, imkânsızlıklarla mücadele ederek, *Açıksöz*'ü bölgenin en tesirli yayın organı hâline getirirler.⁽⁷⁵⁾

Gazete, yayına başladığı günlerden itibaren Kuvâ-yı Milliye'yi öven, manda yönetimi tekliflerini reddeden bir politika izler.⁽⁷⁶⁾ Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın telgraflarını yayınlayan gazete, malî imkânsızlıklara rağmen ilçe ve köylere kadar ulaştırılır, ücretsiz dağıtılır, gizlice İstanbul'a da sokularak Millî Mücadele'nin sesi daha geniş kitlelere duyurulmaya çalışılır.⁽⁷⁷⁾

⁽⁷⁴⁾ Açıksöz gazetesinin TBMM Kütüphanesi'nde tam koleksiyonu mevcuttur. Açıksöz gazetesi mezuniyet tezi olarak çalışılmıştır: Bkz. İnci MEMİŞOĞLU: *Açıksöz Gazetesi (İnceleme)*, 1981, III+165 S. Tez, Türkiyat Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi'nde T. 2196'dadır. İsmail Habip'in Açıksöz'deki yazıları da, Mustafa Eski tarafından bir araya getirilerek, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları arasında yayınlanmıştır. Bkz. Mustafa ESKİ: *İsmail Habip Sevük'ün Açıksöz'deki yazıları 1921-1922 Makaleler-Fıkralar*, (Ankara, 1998), 524 S.

⁽⁷⁵⁾ Arslan KAYNARDAĞ: "İstiklâl Savaşı Günlerinde Kastamonu Gençliği Bir Klüp, Bir Dergi ve Öğretmenler", *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kastamonu Tebliğler*, 19-21 Ekim 1988 *Kastamonu*, (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara, 1989), S. 122.

⁽⁷⁶⁾ Fethi TEVETOĞLU: *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, (Ankara, 1988), S.68, 75.

⁽⁷⁷⁾ Yücel ÖZKAYA: *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın*, (Ankara, 1989), S.19.

Önceleri haftalık olarak çıkan *Açıksöz*'ün, 3. ve 4. sayıdan itibaren tirajı 1200'e kadar yükselir, İstanbul gazetelerinin Anadolu'ya girmesi yasaklanınca, 1921'den itibaren günlük olarak yayınlanır. Gazete 1500'den fazla satar.⁽⁷⁸⁾

Millî Mücadele yıllarında Kastamonu İstiklâl Mahkemesi başkanlığı yapan, İstiklâl mahkemelerinin kaldırılmasından sonra, Cumhuriyet Türkiye'sinin sırasıyla İmar İskân, Adalet ve Millî Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunan Mustafa Necati ⁽⁷⁹⁾ (1894-1929), Kastamonu'da bulunduğu zaman zarfında *Açıksöz* gazetesini bir karargâh gibi kullanır. İdealist gençleri, başta İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) ve İsmail Habip (Sevük) olmak üzere geç vakitlere kadar çalıştırır.⁽⁸⁰⁾

Açıksöz gazetesi, 20 Ağustos 1337 (1921) tarihli 201. sayıdan itibaren başmakale yayınına başlar, 13 Ekim 1338 (1922) tarihine kadar olan başmakaleler İsmail Habip tarafından kaleme alınır. İsmail Habip, aynı zamanda *Hikâyeci* takma adıyla "Her Gün Bir Fıkra" üst başlığıyla 29 Teşrin-i evvel 1337 tarihinden (No:321) itibaren günlük fıkralar da kaleme alır. *Açıksöz*'de İsmail Habip'in kendi imzasıyla 109 başmakalesi, *Hikayeci* imzasıyla da 68 fıkrası neşrolunur.⁽⁸¹⁾

⁽⁷⁸⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU: "Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler, S. 156.

⁽⁷⁹⁾ Mustafa ESKİ: Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları, (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara), 1990, 250 S.; Mustafa Necati Sempozyumu (Kastamonu 9-11 Mayıs 1991), Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara, 1991, 238 S.

⁽⁸⁰⁾ Mustafa ESKİ: "Mustafa Necati'nin Kastamonu Tarihindeki Yeri", Mustafa Necati Sempozyumu, S. 11-18. *Açıksöz*'ün yazar kadrosu için bakınız: Aziz DEMİRCİOĞLU: 100 Yıllık Kastamonu Basını, (Kastamonu, 1973), S.79; Nejad SEFERCİOĞLU: "Açıksöz" gazetesi maddesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (Dergâh Yayınları), c.1.

⁽⁸¹⁾ Aziz Demircioğlu, İsmail Habip'in "Münekkidîn-i Askerî" imzası ile de *Açıksöz*'de cephedeki gelişmeleri takip eden ve halkın moral gücünü yüksek tutan yazılar kaleme aldığını ve bu yazıların Muhiddin Paşa tarafından yazıldığını zannedenler olduğunu

Arif Nihat Asya, Orhan Şaik Gökyay gibi şöhretlerin ilk şiirlerini neşrettikleri, yakın tarihimiz ve edebiyatımız açısından da önemli bir yeri olan *Açıksöz* gazetesi, 14 Aralık 1931'e kadar yayınlanır.⁽⁸²⁾

belirtiyor. Bkz. Aziz DEMİRCİOĞLU: 100 Yıllık Kastamonu Basını, (Doğrusöz Matbaası, Kastamonu), 78 S. Aynı bilgi şu makalede de tekrarlanır: Arslan KAYNARDAĞ: "İstiklâl Savaşı Günlerinde Kastamonu Gençliği, Bir Klüp, Bir Dergi ve Öğretmenler", Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kastamonu, Tebliğler, 19-21 Ekim 1988, S.131. *Açıksöz* gazetesini taramamıza rağmen bu imzaya rastlamadık. 1 Ekim 1920'de Kastamonu ve Bolu havalisi kumandanı olarak göreve başlayan Muhiddin Paşa, İnönü Savaşları ile Sakarya Savaşı sırasında Kastamonu'da bulunmuştur. Bkz. Mustafa ESKİ: Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları, (Ankara, 1990), S.20.

⁽⁸²⁾ Aziz DEMİRCİOĞLU: "Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler, 19-21 Ekim 1988, S.156.

d. Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi

Yunus Nadi (Abalıoğlu)'nin yönetiminde, 2 Eylül 1918'de İstanbul'da çıkarılmaya başlanan **Yeni Gün** ⁽⁸³⁾ gazetesi, 24 Mayıs 1924 tarihine kadar bu isimle; üç aylık bir fasıladan sonra, 9 Ağustos 1924'ten itibaren de, Ankara'da **Anadolu'da Yeni Gün** ⁽⁸⁴⁾ adıyla yayınına devam eder. Daha sonra **Cumhuriyet** adı ile yayınlanan gazetede İsmail Habip, 1922-23 yılları arasında "*Her Gün Bir Düşünce*" üst başlığı ile fıkralar yazar.

İsmail Habip, yakın dönem siyasî tarihimiz açısından önemli bir süreli yayın olan **Anadolu'da Yeni Gün** ⁽⁸⁵⁾ gazetesindeki kroniklerini, 1923 Mart'ına kadar düzenli bir şekilde neşreder.

⁽⁸³⁾ Pelin BÖKE: Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1994, 177 S. **Yeni Gün**'ün hangi şartlar altında çıkarıldığı ile ilgili Bkz. Enver Behnan ŞAPOLYO: "Millî Mücadele'de Yunus Nadi Ankara'da Yeni Gün'ü Nasıl Çıkarmıştı?" Cumhuriyet, 20 Ağustos 1945.

⁽⁸⁴⁾ Nurettin GÜLMEZ: Kurtuluş Savaşında Anadolu'da Yeni Gün, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü ,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İzmir, 1995), 633 S.+ Ekler).

⁽⁸⁵⁾ Gazetenin Ankara Millî Kütüphane'de 1918, 1919-1920, 1923-1924, 1931-1932 yılları arası mevcuttur. Fethiye İl Halk Kütüphanesi'nde eksik sayılar olmakla beraber 7 ciltlik koleksiyon mevcuttur. Bkz. Uygur KOCABAŞOĞLU: "Millî Mücadelenin Sözcülerinden : Anadolu'da Yenigün", Siyasal Bilgiler Dergisi, Atatürk Özel Sayısı ,1981, S. 179-203.

e. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

Millî Mücadele devrinde, Ankara'da günlük, sadece iki gazete çıkar. Bu gazetelerden biri, **Hâkimiyet-i Milliye**'dir ⁽⁸⁶⁾ (Diğer gazete **Anadolu'da Yeni Gün**'dür).

İsmail Habip Sevük, *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinde yazarken, Atatürk'le birlikte 12 gün sürecek tren yolculuğuna gazeteci sıfatıyla katılır. Atatürk'ün Orta ve Güney Anadolu şehirlerinde yaptığı (Adana, Mersin, Tarsus, Konya, Afyon, Kütahya) konuşmaları not eden İsmail Habip, "*Gazi ile Adana Seyahatinden İntibalar*" üst başlığıyla yolculuk izlenimlerini, 12 makale halinde **Hâkimiyet-i Milliye**'de yayınlar.⁽⁸⁷⁾

⁽⁸⁶⁾ **Hakimiyet-i Milliye** gazetesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1980 yılında, 14 öğrenci tarafından mezuniyet tezi olarak, çalışılmıştır. Bkz. Kâzım YETİŞ: "Türkiyat Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi'ndeki Tezlerin Bibliyografyası II", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.XXVI, S. 335-336.

⁽⁸⁷⁾ İsmail Habip'in, 5 Nisan 1923 tarihi ile 19 Nisan 1923 tarihi arasında neşrolunmuş 12 makalesini tespit edebildik.

f. Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası

İsmail Habip, 1928 yılında *Adana Mıntıkası Maarif Eminliği*'nde müdürdür. Sahip ve mesul müdürlüğünü üstlendiği **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası** ⁽⁸⁸⁾ adıyla bir mecmua yayınlar. Mecmua, 15 Mart 1928 tarihinden itibaren on beş günde bir yayınlanır. Mecmua yaz aylarında ayda bir yayınlanır. Mecmuaya gönderilecek yazılardan istenen özellikler arasında "Müsta'mel kelime ve Türkçe kaidelere uyma" ilkesi dikkat çekicidir. ⁽⁸⁹⁾ 14-28. sayılar arasında Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası **Çukurova'da Memleket** adıyla, 28-40. sayılar arasında ise, **Memleket Çukurova'da** adıyla yayınlanan mecmuada halk edebiyatı, tarih, iktisat, eğitim, konularında yazılar kaleme alınmıştır. Özellikle İsmail Habip'in Silifke Türk Ocağı Başkanı Veysi Said (Uğur) Bey'in şahsî kütüphanesindeki cönklerle ilgili yazı serisi, Türk Halk edebiyatı açısından önemlidir. ⁽⁹⁰⁾ İsmail Habip, mecmuada "Elif-Ha", "Sevük Tekin", "Se-Te", "Hikâyeci" takma ad ve rumuzlarıyla yazılar kaleme almıştır.

Yeşil Ilgaz'dan sonra İsmail Habip'in çıkardığı ikinci mecmua olması bakımından da önemli olan **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası**'nın son sayısı, 15 Mayıs 1931 (s.40, Yıl:2) tarihlidir.

⁽⁸⁸⁾ Mecmuanın Ankara Mili Kütüphane'de tam koleksiyonu mevcuttur.

⁽⁸⁹⁾ Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası, Sene:1, c.1, s.1, 15 Mart 1928, S.14-15.

⁽⁹⁰⁾ M. Sabri KOZ: "Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası (Çukurova'da Memleket-Memleket Çukurova'da) ve Halk Kültürü Bakımından Önemi", Adana Valiliği, Çukurova Üniversitesi II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (20-24 Kasım 1991) (Adana 1993), S.417-438.

g. Cumhuriyet Gazetesi

İsmail Habip, 12 Kanun-ı sâni 1935 tarihinden 18 Aralık 1953 tarihine kadar Cumhuriyet gazetesinde dil, edebiyat, tarih ve coğrafya sahalarıyla vatan sevgisi, güreş, güncel haberler, memleket meseleleri gibi çok çeşitli mevzularda, yazılar neşreder.⁽⁹¹⁾ Bu yazılardan bir kısmını (26 Kasım 1948'den 25 Mart 1949 tarihine kadar, "Dil Davasında Kat'î Karara Doğru" üst başlığı ile yayınlananları), bazı ilâvelerle *Dil Davası* ⁽⁹²⁾ adı altında, bir kısmını (23 Kanun-ı sâni 1936'dan 22 Ağustos 1937 tarihine kadar "Yurttan Yazılar" üst başlığı taşıyanlarını), *Yurttan Yazılar* ⁽⁹³⁾ adı ile kitaplaştırır.

İsmail Habip, Cumhuriyet Gazetesinde neşrolunan makalelerinden (27 Ekim 1946-19 Mayıs 1947 tarihleri arasında) "Türk Güreşi" üst başlığı ile yayınlananları aynı adla ⁽⁹⁴⁾, "Avrupa Yolundan Notlar"

⁽⁹¹⁾ İsmail Habip Sevük'ün Cumhuriyet gazetesindeki yazıları üzerine iki mezuniyet tezi yapılmıştır. Bkz. Nazlı DİNÇ: İsmail Habip Sevük'ün Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Edebî Makaleleri (1939-1954), (Türkiyât Araştırma Enst. Kütüp. T. 1150, Tr.61, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1972, XLII+998); Semra GÜÇLÜ: İsmail Habip Sevük'ün 1940-1951 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Dil ve Edebiyatla İlgili Yazıları, (Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara), 1994, 382 S.

⁽⁹²⁾ İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, (İnkılâp Kitapevi, 1949), 125 S. (İsmail Habip, Cumhuriyet gazetesinde dil ile ilgili yazılarını Yunus Nadi'nin teklifleri sonucunda kaleme almaya başlar. Yazara okurlardan bu yazılarla ilgili mektuplar gelir. Bu mektuplardan birinde, bir okuyucu koyu bir "Öz Türkçeci" iken, yazıların tesiri ile ifrat ve tefrit noktasındaki düşüncelerinden vazgeçtiğini ifade eder. Bkz. İsmail Habip SEVÜK: a.g.e., S.4.

⁽⁹³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Yurttan Yazılar, (Cumhuriyet Basımevi, İstanbul, 1943), 401 S.

⁽⁹⁴⁾ İsmail Habip SEVÜK: Türk Güreşi, (İnkılâp Kitapevi, 1949), 300 S. + 52 resim.

üst başlığı ile yayınlananları (21 Temmuz 1934-4 Temmuz 1935) **Tuna'dan Batıya** ⁽⁹⁵⁾ isimleri ile kitap halinde neşreder.

Sevük'ün bu kitaplarda bir araya getirdiği yazıları dışında, edebiyat, dil, tarih ve güncel konuları işleyen bir hayli makalesi **Cumhuriyet**'in sayfalarında kalmıştır.

⁽⁹⁵⁾ İsmail Habip SEVÜK: Tuna'dan Batı'ya, (İstanbul, 1935), 256 S.

2. Edebiyat Tarihleri

a. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin⁽⁹⁶⁾ kapağında Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Neşriyatı'nın 62.yayını olduğu ve Te'lif ve Tercüme Encümeni'nce kabul edildiği yazılıdır.

Kitap, sözbaşı mahiyetindeki bir bölümle başlar. (S.3-5) İsmail Habip, kitabın sadece öğrencileri hedeflemediğini ancak, kitabı, onların seviyelerine göre ve onların yararlanabilecekleri tarzda düzenlediğini ifade eder. Edebiyatın sadece "dimağlara değil, asıl ruhlara telkin ile anlatılabileceği" kanaatini taşıyan İsmail Habip, eseri yazarken "edebiyatın havasını teneffüs et(tirmek)" ilkesini göz önünde bulundurduğunu belirtir. İsmail Habip, kitabını: "Ne çok engin bir 'ihtisas' ve malumat mecellesi, ne çok münakkah bir 'klasik' kitap". (S.3) şeklinde vasıflandırır. Kitabı on bir yıllık edebiyat öğretmenliğinin tecrübeleri ışığında kaleme aldığına dikkat çeker ve "enfûsî"likten uzak kalmaya gayret ettiğini, ancak tahlillerde kuru bir "afakilik" içinde kalmamaya da özen gösterdiğini vurgular. İsmail Habip, eserinin, hakikati sadakatle aksettirirken kuru, ağır, somurtkan bir çehre göstermemesine de dikkat ettiğine işaretler, bunda ne derece başarılı olduğuna kitabı okuyanların karar vereceğini ifade eder. (S.3)

İsmail Habip, bazı araştırmacıların daha sonra tenkit edeceği, bazılarının da takdir edeceği *dil ve üslûp* bahsine geçer ve şöyle der:

"Kitabın bazı yerlerinde üslûp ve edebiyat var gibidir. Hiç üslûp ve edebiyat gösterilmeseydi kitap daha ilmi ve daha ağır başlı görülmeyecek miydi? 'Ciddiyet'in

⁽⁹⁶⁾ İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1340, 702 S.

'Yubûset'le ikiz olduğuna kanaat getirenlerden değilim. Çatık kaşlı olmadan da ciddî olabiliriz sanıyorum. Kitabım daha ilmî fakat kuru görüneceğine, daha az ilmî, fakat yumuşak görünsün dedim. Dedim, lakin ihtimal ki, dediğimi hiç de yapamadım, ne yapalım istemekle yapmak her vakit kol kola yürümüyor." (S.3)

İsmail Habip, kitaba gelecek tenkidlere hazırlıklı olduğunu üstü örtülü bir ifade ile belirtir ve kitabı, herkesi memnun etmek gibi bir gaye ile kaleme almadığını söyler:

"Öyle zannediyorum ki vazifem herkesi memnun etmeği düşünmekten ziyade her devrin hakkını vermektir: maziye bugünkü dimağa getireceğim yerde bugünkü dimağı maziye götürmeye çalıştım" (S. 4)

İsmail Habip bunu derken, edebî eserin incelenmesi ile ilgili zaman problemini halletmiş bir edebiyat tarihçisi tavrı sergiler.

İsmail Habip, muasırları olan Fransız münekkittleri, Brunetière, Jules Lemaitre ve Emile Faquet'in ⁽⁹⁷⁾ edebî esere yaklaşım metodlarını, bir

⁽⁹⁷⁾ **Ferdinand Brunetière** (1849-1907), Fransız edebiyat tarihçi ve münekkidi. 'Sanat için sanat' nazariyesine, romantiklere ve naturalistlerin açık saçığına karşı çıkar. Kilise ve an'aneyi savunan siyasî bir partiye hizmet eder.

Jules Lemaitre (1853-1914), Brunetière'nin tersine nazariyeler ve prensiplerle ilgilenmez, eserlerden aldığı intibaları olduğu gibi anlatır. Cazibeli bir üslûpla, zeki nükteleri, günü gününe yazdığı tenkit ve konferanslarıyla empresyonist bir tavır içinde olur. Bu kanaate saplanıp kalmanın zekayı donduracağı fikrini avunduğu için edebî eserle ilgili hükümleri değişkenlik gösterir.

"**Emile Faquet** (1853-1916), 16-19. asırlar Fransız edebiyatının tenkidini yapar. Kolay ve acele yazdığı için üslûbu ihmâlkârlıklarla doludur. Fikirlerini açıklıkla ifade eder."

iki cümle ile izah ettikten sonra, bu edebiyat araştırmacılarının metodlarını şu cümlelerle tenkit eder:

“Brunetiére’, edebiyatı bir hendese gibi telakki ediyor, edebiyatta da hendesede olduğu gibi, kat’î, lâtegayyür kazıyyeler çıkarabiliriz. Diğer münekkit, ‘Jules Lemaitre’, birincinin nakızıdır: san’at meselelerinde prensip tanımıyor, geçen hafta iyi dediği bir şiir ve bir piyese bu hafta fena diyebilir. Çünkü zevklerimiz mütetebbildir, çünkü eski fikirlerimize sadık kalmaya çalışmak yalancılığa düşmek demektir. Bu ikisinin ortasında görünen diğer meşhur bir isim, ‘Emile Faquet’ edebî eserlerde şekle değil, fikirlerdeki ‘ictimaiyet’e bağlıdır. Onu ‘Rouesseau’, ‘Racine’den, ‘Renan’, ‘Hugo’dan daha ziyade alâkadar eder. Edebiyata daima bir darülfünuncu zihniyetiyle bakıyor.”⁽⁹⁸⁾

İsmail Habip, bu münekkitleri tenkit etmesine rağmen, kitabında hangi münekkit veya münekkitlerin metodunu benimsediğiyle ilgili bir bilgi vermez. Ancak, geçmiş devir ve dönemlere ait hususlarda daha kesin hükümler verdiğini, zamanına yaklaşan veya zamanının edebî objelerine karşı ise, daha ihtiyatlı bir tavır içinde olduğunu ifade eder:

“Teceddüt edebiyatımızın ‘dün’ü ve ‘evvelki gün’e ait devrelerinde kat’iyete yakın hükümler verildi, çünkü zaman onların kıymetlerini tespit eylemiştir. ‘Bugün’e ait hükümlerde ‘tabi’i bir ihtiyat’ gösterildi, çünkü henüz onların

İsmail Habip, onun ne Brunetiére gibi nascı, ne Lamaitre gibi enfüsî olmadığını ve Sainte Beuve’nin yolunda ilerlediğini belirtir. Bkz.. İsmail Habip: Avrupa Edebiyatı ve Biz – Garpten Tercümeler – 2. Cilt, S.325-326.

⁽⁹⁸⁾ İsmail Habip : Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.4.

tesiri tahtındayız. ‘Eski’ye ait hükümler ise, benim değil asırlarıdır!” (S.4)

İsmail Habip, üstlendiği işin bilincinde olan bir edebiyat tarihçisi tavrıyla, edebî objeyi, değiştirerek anlatmaktan çekindiğini ifade eder:

“Edebiyat müverrihliğinin ‘yazan’ları ‘okuyan’lara nakilden ibaret bir ‘transit memurluğu’ olmadığını ifade ediyorum. Madem ki ‘bu sağlam, bu çürük’ diyoruz; yaptığımız transit değil, **tetkiktir**, nakl değil **hükümdür**, teşhir değil, **taktir**dir. Bunu yaparken ‘tagayyür’ de yapılmaz mı? En çok bundan korktum!” (S.4)

İsmail Habip, kitabının hata ve noksanlardan uzak olamayacağını belirtir ve Hâmid’e ayrılan sayfaların fazlalığını tenkit edecek olanlara da peşinen cevap verir: ⁽⁹⁹⁾ “Ne yapayım ki bu kitapta o yeri ona yazan vermedi, yazılan kendi yerini kendi aldı!” (S.4)

İsmail Habip, teceddüt devrini bir kitaba sığdırmak zorunda kaldığı için, bazı şahsiyetleri ve bazı bahisleri istediği şekilde işleyememekten şikayet eder. Asıl takip ettiği yolun, noksanlıkları saymaktan ziyade, meziyetleri göstermek olduğunu belirtir:

“ ‘Müspet’i irae ‘menfi’yi teşhirden çok daha güç değilse, kolay hiç değildir. Bunu söylemekle noksanları ızmar ettiğimi anlatmış oluyorum. Hatayı ihfâ da hatayı sevap göstermek kadar hatalıdır. Yalnız mütemadiyen çürük noktaların sayılıp durulması ne doğru, ne faideli görüldü.

⁽⁹⁹⁾İsmail Habip, 618 sayfalık Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nin, 210-321 sayfaları arasını Abdülhak Hâmid’e ayrılmıştır.

Varlık yalnız kıymettedir. Kıymetsizlikleri mefkûd farz ettim.”

(S.5)

İsmail Habip, eseriyle mağrur olmadığını, ancak **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin, mevcut bir boşluğu doldurduğunu ve bir ihtiyacın, kendi zamanına göre faydasız görülemeyecek bir telafisi olduğunu ifade eder. (S.5)

İsmail Habip, yürüdüğü zeminin çoğu yerde “ham ve yorucu” olduğunu, zaman zaman kendinden öncekilerin ışık tuttuğunu, zaman zaman da önünde hiçbir yol gösterici bulamadığını ifade eder:

“İlerde, bu yolda daha kıymetli eser yazacak olanlar, o yol üstünde, kendi başına, bazen sendeleyerek, bazen çalıları yırtarak geçmiş olan bir heveskarın ayak izlerini, o izlerin yollarda ne kadar emekle çizildiğini görebilecekler mi?” (S.5)

“15 Teşrin-i sani 1339 Ankara” tarihini taşıyan Sözbaşı mahiyetindeki sayfaları, “Medhal” (s.7-80) izler. İsmail Habip, “Teceddüt Devrinden Evvelki Edebiyata Umumî Bir Bakış” üst başlığına: “Türk Edebiyatının Menşei”, “İki Edebiyat”, “Halk Edebiyatı’nın Kıymeti ve Enva’ı”, “İki Edebiyatın Menşede Birliği”, “Divan Edebiyatının Meziyetleri”, “Hayattaki Tebeddül”, “Edebiyat-ı Kadimenin Noksanları”, “Fransız Tesirâtı –Klasik Devir, XVIII. Asır, Romantik Devir” olmak üzere sekiz alt başlık açar.

İsmail Habip, Türk edebiyatının menşei bahsinde, Türk edebiyatını, kaynaklarından başlamak üzere açık ve toplu olarak bilemeyişimizi, Türklerin tarih sahnesine çıkışlarının, Fransız veya İngilizler’de olduğu kadar belirgin olmamasına ve Türklerin çok geniş bir

coğrafyada farklı lehçelerde, farklı edebiyatlar meydana getirmiş olmalarına bağlar. Genel bir Türk edebiyatı tarihi yazabilmek için, farklı kıtalarda yaşayan, farklı lehçeler kullanan, gelişme seyirleri birbirinden farklı Türk devlet ve topluluk edebiyatlarının hemen bütün eserlerini “münferiden” inceledikten sonra onlardan bir “küll” meydana getirmek gerektiğine dikkat çeker. (S.8)

İsmail Habip, İslâmiyetten evvelki “Kavmî Türk edebiyatı”nın esasını **kavmiyet**; İslâm tesiri altında yeni bir mahiyet alan “Türk-İslâm edebiyatı”nın esasını **din**; garp tesiriyle ayrı bir şekle bürünen “Türk asrî edebiyatı”nın esasını ise, **medeniyet** unsurunun oluşturduğunu belirtir.

İsmail Habip, bu bölümde, belki akıllarda daha kalıcı yer etmesi fikrinden hareketle, konuları, -ki bunlar: Kavmî edebiyatın özellikleri, halk ile Divan edebiyatının farkları, edebiyat-ı kadimenin meziyetleri, yaptığı hizmetleri ve edebiyat-ı kadimenin noksanlarıdır- maddelendirerek izah eder.

İsmail Habip, Osmanlı devletinin çöküş sebeplerini irdeler ve “teceddüt zarureti” üzerinde durur.

İsmail Habip, “Medhal”ın son alt başlığı olan “Fransız Tesirâtı”nda garp ile ilişkilerde Fransa ve Fransızca’nın aracılık yaptığını belirtir. Tanzimat devrinde Fransa’da bütün haşmetiyle *romantizmin* hâkim olduğunu ve Tanzimat dönemi ediblerinin, hem romantizm, hem de klâsizm ile “İhtilal-i Kebir” devrini hazırlayanlardan etkilendiklerini vurgulayarak, bu etkilenmenin derecesini ortaya koyabilmek için böyle bir bahse ihtiyaç duyduğunu belirtir. (S.69-70) Ancak, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*’nde böyle bir etkilenmeyi ortaya koyup, bunun izahını yapmayı ihmal ettiği için, bu alt başlığın kitapla organik bir bağı da kurulamamıştır. Yazar bu alt başlıkta 17. Asırdan:

Corneille, Moliere, Racine, La Fontaine, Boileau, 18.asırdan; Montesquieu, Voltaire, Diderot, Jean Jeack Rousseau, Bernar de Piyer, Lesage, Romantiklerden; La Martine, Victor Hugo, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Balzac, Stendhal, Aleksander Dumas Pere, George Sand, Beranger, Theophile Gautier, Baudlaire ile ilgili kısa paragraflar açar. Bahsin hemen başında verdiği dipnotta hükümlerin kendine ait olmadığını belirtir ve kaynaklarını zikreder.⁽¹⁰⁰⁾

Fransız edebiyatının sonunda yazar, "Medhal İçin Mehazlar"ı, tarihî menba'lar, ilmî ve edebî eserler, divanlar, Fransızca menbalar şeklinde tasnif ederek verir. (S.80)

İsmail Habip, bu seksen sayfalık uzun girişten sonra "Tanzimat Edebiyatı"na gelir. (S.80-355) İsmail Habip, "Tanzimat Edebiyatı"nı, "Gülhane Hattı ve Tanzimat Devri" alt başlığında, tarihî hadiselerin kısa bir panoramasını çizdikten sonra, dönemin edebiyatını, "İhzarî (Hazırlık) Safha" ve "Takarrür (Yerleşme) Safhası" başlıkları altında, edipleri esas alarak inceler. İhzarî Safha'da: Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Şinasi⁽¹⁰¹⁾, Ziya Paşa'yı; Takarrür Safhasın'da ise, Namık Kemâl, Recaizâde Ekrem,

⁽¹⁰⁰⁾ İsmail Habip, bu bahsin kaynağı olarak dipnotta, ansiklopedi Velanson ile D.Berliç'in Fransız Edebiyatı'nın Anasırı adlı edebiyat tarihini zikreder ve hükümlerin özellikle bu edebiyat tarihine ait olduğunu belirtir. (S.70)

⁽¹⁰¹⁾ Ziyad Ebüzziya, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde Şinasi'nin Encümen-i Daniş'e üye olarak gösterilmesini tenkit eder ve İsmail Habip'i masal uydurmakla suçlar. Ziyad Ebüzziya Şinasi hakkında yaptığı monografik çalışmasında, İsmail Habip'in **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde Kuleli Vak'ası ile ilgili cümlelerini de tenkit eder. Ziyad Ebüzziya, İsmail Habip'in yazdıklarını daima ihtiyatla karşılamak gerektiğini, yazarın "kendine has üslûbuyla, kalemini zorlayarak 'edebî nükte' düzenleme, bunu da mübalağa ile verme hastalığı" gibi bir alışkanlığı, hayatının sonuna kadar devam ettirdiğini belirtir. Ziyad Ebüzziya'ya göre, İsmail Habip, bu hastalığından dolayı tarihî gerçekleri rahatlıkla feda etmekten çekinmez. Bkz. Ziyad EBÜZZİYA: Şinasi, Haz. Hüseyin ÇELİK, (İstanbul, 1997), S.139-161.

Abdülhak Hâmid, Samipaşazâde Sezai'yi ele alır. İsmail Habip, gerek bu safhalara ayırmada, gerekse bu safhanın ediblerini sıralamada, hangi kriterlerden hareket ettiğini belirtmez. Yalnız teceddüt edebiyatımızın ilk şâiri olarak Âkif Paşa'yı seçme sebebi olarak, nesirde ilk, sade, açık ve samimi eser olan "Şeyh Müştak'a Mektup"u yazmış olması ile açıklar.

İsmail Habip, edibleri, "Ehemmiyeti", "Hayatı", "Eserleri", "Şâirliği / Nâsirliği", "Hizmetleri" ve "İntihab" alt başlıklarıyla inceler.⁽¹⁰²⁾ Ehemmiyeti başlığı altında, edibin daha çok edebî şahsiyeti ⁽¹⁰³⁾ üzerinde durur. Biyografik malumatı, teferruatlı ve eserlerinden örnekler vermek suretiyle ortaya koymaya çalışır. Her edebî şahsiyeti değerlendirdikten sonra, o edibin eserlerinden örneklere yer verir. Bu açıdan İsmail Habip'in edebiyat tarihi, antolojik bir görünüm kazanır. İsmail Habip, "Eski Zevkin Devamı" başlığı altında Leskofçalı Gâlib Bey, Hersekli Ârif Hikmet, Yenişehirli Avni'ye ayrı alt başlıklar açar, Kazım Paşa ile Üsküdarlı Hakkı Bey'den -herhangi bir başlık açmaksızın- kısaca bahseder. (s.360-373)

⁽¹⁰²⁾ Bu alt başlıklar, edebî şahsiyete göre artar.

⁽¹⁰³⁾ Sadık Tural, bir yazarın, edebî şahsiyet olarak edebiyat tarihinde yer alabilmesi için üç önemli özelliğinin bulunması gerektiğini söyler: "Bir yazarın, insana, hayata ve tabiata yaklaşıştaki 'kendine has'lığı, eserlerinde gösterecek bir başarı elde etmiş olması..."

"Bir edibin edebiyat dünyasında gerçekleştirmeyi düşündüğü ve ısrarlı olduğu temel görüşler, orijinal fikirler sahipliği..."

"Bir şâir, romancı, hikayeci, tiyatro veya senaryo yazarının meydana getirdiği eserlerle kendinden öncekilerden ve çağdaşlardan ayrılan yönlerinin bir bütünlük oluşturacak şekilde gelişme çizgisi göstermesi..."

"Bu üç özellikten biri veya ikisi yahut üçü bir arada olursa, bir edebî şahsiyetle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Edebî şahsiyetler, az da olsa mahallî, çoğunlukla millî seviyede bir genel kabul ve ilgi görürler." Bkz.Sadık TURAL: Şahsiyetler ve Eserler, (Ankara, 1993), S.10-11.

“Encümen-i Şuara” ediblerinden sonra, Muallim Naci’nin -edebiyat tarihimizdeki kalıplarının dışında, olabileceği kadar tarafsız bir şekilde- edebî kıymetinden bahseder.⁽¹⁰⁴⁾

“Tanzimat Devrine Umumî Bir Nazar” başlığı altında, Hoca İshak Efendi, Hoca Tahsin Efendi, Ali Suavi Efendi, Cevdet Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Ali Bey, Sadullah Paşa, Ebüzziya Tefik Bey, Murat Bey, Şemsettin Sami Bey gibi dönemin, fen, felsefe, tarih ve edebiyat sahasında eser veren şahsiyetleri üzerinde durur. (S.397-4189 Bölüm sonunda “Tanzimat Edebiyatının Umumî Evsafı”nı yedi maddede özetler. Bölümle ilgili kaynakları, “Tarihî Kaynaklar”, “Edebî ve İlmî Kaynaklar”, “Divanlar” ve “Fransızca Kaynaklar” şeklinde tasnif ederek verir.

İsmail Habip, Tanzimat döneminden Servet-i Fünûn Edebiyatı’na, geçmeden önce Abdülhamid yönetimini⁽¹⁰⁵⁾, dış siyaset ve edebiyat hayatını kısaca verir. Fransız edebiyatında realist akımın temsilcisi olan ediblerin roman, tiyatro, şiir ve tenkit türündeki eserleri üzerinde durur.⁽¹⁰⁶⁾

⁽¹⁰⁴⁾ İsmail Habip, “Tanzimat edebiyatı” ile “Servet-i Fünûn” edebiyatı arasındaki bir kaç senelik zamanın devr-i fetret, fasıla-ı teceddüt gibi terimlerle ve ağır hükümlerle değerlendirilmesini tenkit eder. (S. 373)

⁽¹⁰⁵⁾ İsmail Habip, burada Abdülhamid döneminde jumalın son derece yaygınlık kazandığını şahidi olduğu bir olayla anlatır: “Çocuktum, ‘Ayasofya’ sıra kahvelerinde oturuyorduk. Yanımızda genç bir hoca ‘İkdam’ı eline alıp bir müddet süzdükten sonra ‘aman bunlarda da okunacak bir şey yok!’ dedi, gazeteyi bıraktı, on beş dakika sonra iki hafiye bir polis geldi: ‘Okunacak ne arıyordun?’ dediler, Hoca kim bilir hangi menfaya gitti.” (S.428)

⁽¹⁰⁶⁾ İsmail Habip, “Fransız Edebiyatı” alt başlığında, Servet-i Fünûn ediblerinden sonra, onların Batı’dan ne derece feyiz aldıklarını, o zamanki batı edebiyatına ne derece nüfuz edebildiklerini mukayese edeceğini belirtmesine rağmen, böyle bir mukayeseye yer vermez. (S.432)

Küçük birer paragrafla kendilerinden bahsedilen edipler şunlardır: Flaubert, Zola, Gouncourt Kardeşler, Alfons Daudet, Guy de Maupassant, Prosper Mérimée, Eugene Fromentin, Octave Feuillet, Alexander Dumas Fils, Emile Angier, Victor Sardou, Leconte de

Fransız edebiyatının 19.asrın ikinci yarısındaki panoramasını – ediblerin biyografileri ve edebî türleri esas alarak- çizdikten sonra, “Üdeba-yı Cedide” başlığı altında Tevfik Fikret, Halid Ziya, Cenab Şahabeddin’in, önemi, hayatı ve sanatlarını değerlendiren İsmail Habip, sonra da her birinin eserlerinden örnekler verir.

“Servet-i Fünun Edebiyatında Diğer Simalar” başlığı altında önce nâsir ve hikâyeciler, sonra da şâirleri alt başlıklar açmadan ele alır.⁽¹⁰⁷⁾ (S.533-562)

Bu bahsin edebî eser örnekleri, her edibden sonra değil de, bölüm sonunda topluca verir ve örnekler de sayı bakımından azdır.

“Servet-i Fünun Edebiyatı Haricindeki Şahsiyetler” başlığı altında, herhangi bir izah yapmadan Nabizâde Nâzım, İsmail Safâ, Hüseyin Rahmi, Ahmed Rasim ve Mehmed Emin isimleri üzerinde duran İsmail Habip (s.563-573), edebî eser örneklerini, sadece metin içinde, biyografiyi ve eseri izah ederken verir, diğer ediblerde izlediği metoddan ayrılır.

Fecr-i Âti Toplaşması’nı,* “Servet-i Fünûn’a Zeyl” olarak vasıflandıran İsmail Habip, müstakil bir bölüm açmaz. (s.574-584)

Lisle, Sully Prudhomme, Francoise Coppée, Poul Verlaine, Hippolyte Taine, Ernest Renan, F. Sarcey, Jules Claretie.

⁽¹⁰⁷⁾ İsmail Habip burada, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Ahmet Hikmet, Hüseyin Siret, Fâik Âli, Hüseyin Suad, Süleyman Nesib, Celâl Sâhir üzerinde durur. Ali Ekrem, H. Nazım, Ahmed Kemal’den ise, kısaca bahseder.

“Edebiyat Tarihinde Usûl” adlı doktora derslerinde Edebî hayatı “akımlar”, “topluluklar”, “toplaşmalar (gruplaşma)” ve “bağımsız şahsiyetler” olarak bölümleyen Hocam Sadık Tural’ın terimlerinden biri de Fecr-i Âti ve Yedi Meşaleciler için kullandığı bu kavramı biz de benimsiyoruz.

Toplaşmanın oluşum hikâyesini ve dönemin edebiyat çevresini kısaca anlattıktan sonra, Emin Bülent, Şahabeddin Süleyman, Tahsin Nahid ve Ahmed Haşim'i inceler. Burada, edebî eser örneklerine müstakil olarak yer vermez.

İsmail Habip, bölümün sonunda, "Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın Evsâfı" başlığı altında, topluluk ediblerinin edebiyat anlayışları ile ortaya koydukları edebî eserleri tenkit eder. (S.584-593)

İsmail Habip, bibliyografyayı -mecmua, günlük gazete, edebî eser şeklinde tasnif ederek- bölüm sonunda verir. (S.593-594)

Kitabın son bölümünde "Millî Cereyan Edebiyatı"nı (s.596-690) inceleyen İsmail Habip, önce dönemin siyasî yapısı hakkında bilgi verir. Bu bahiste İsmail Habip, sözü gereksiz yere uzatır. Sonra da Genç Kalem ve Türk Yurdu dergileri ile edebî hayatı anlatmaya geçer. "Muasır Fransız Edebiyatı"nın üzerinde –roman ağırlıklı olarak- durur.⁽¹⁰⁸⁾

Millî Cereyan Edebiyatı bölümünün son alt başlığı "Bugünün Edebiyatı"dır. Burada, sırasıyla nâsir ve hikâyeciler (Halide Edib, Yakup Kadri, Refik Halid, Ömer Seyfettin, Falih Rıfkı, Reşat Nuri, Ruşen Eşref, Aka Gündüz), şâirler (Rıza Tevfik, Mehmet Âkif, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Ali Canib, Halid Fahri, Nazım Hikmet) hakkında hükümler veren İsmail Habip, edebî eser örneklerine sadece metin arasında hükümlerin desteklenmesi maksadıyla yer verir. (s.628-687)

⁽¹⁰⁸⁾ İsmail Habip, Fransız romancılar Anatole France, Paul Bourget, Marcel Proust, Edward Rord, Pierre Loti, René Bazin, Andre Theuriet, Paul ve Victor Margeret, Morice Barrés ile tiyatro eseri yazarlar üzerinde kısaca durur. (S. 620-626)

Bölümün sonunda “Millî Edebiyatın Mânası” başlığı altında, Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Millî Edebiyat Akımı temsilcilerinin millî edebiyata ne derece yaklaşabildiklerini irdeler. (S.687-690) İsmail Habip, Tanzimat edebiyatının, halka tamamıyla inemediğini, dilin sadeleşmediğini, ilhamın halktan alınmadığını, zevk itibarıyla Şark’tan kurtulamadığını, ediblerin ruhlarında divanlardan süzülen bir havanın estiğini, ediplerin Garp’a nüfuz edemediklerini, noksan teknik ve sakat asrîlik ile eser verdiklerini; Servet-i Fünûn’cuların ise, şarka bağlı zevkleri büsbütün koparıp, Garp’a atıldığını, asrî olmak isterken alafranga olduklarını vurgular. İsmail Habip, millî cereyan edebiyatında, “şekil”e riayetle yetinildiğini, “ruh”un ise dikkate alınmadığını belirtir ve bu hususu tenkit eder. İsmail Habip, gerçek millî edebiyatı, hem şeklen, hem de ruhen millîleşen edebiyat şeklinde tarif eder. (S.690)

Bölümün sonunda, İsmail Habip, Türkçe’nin millî bir sözlüğünün olmayışına hayıflanır. Asıl büyük eserin, Türkçe’ye medenî lisanların olgunluğunu vermek olacağını belirtir.

Kitabın sonsözü, “Bir İki Satır” başlığını taşır. (S.691) İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’ni, kitabın basımı bittikten sonra okurken, Süleyman Paşa, Hüseyinzâde Ali Bey, Müfide Ferid, İhsan Raif, İbrahim Alaaddin isimlerini unuttuğunu belirtir.

Kitap, “Hata ve Sevap Cetveli” ile son bulur.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nin dil ve üslûbuyla ilgili birşeyler söylemek gerekir.

İsmail Habip, (Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin neşir tarihi olan) 1925 yılına kadar, -bir seçim konuşması metni olan *İmtihan Veren Millet'e* kitapçığı ile süreli yayınlardaki (İzmir'e Doğru, Köroğlu, Yeşil Ilgaz, Açıksöz, Anadolu'da Yenigün, Hâkimiyet-i Milliye) fıkra ve makaleleri dışında- kitap olarak basılmış bir eser neşretmez.

İsmail Habip'in gerek 1925'ten önceki, gerekse de, 1925'ten sonraki yazılarındaki üslûbuyla *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ndeki üslûbu arasında bir fark yoktur. İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde bir edebiyat tarihinde bulunması gereken ilmî ve edebî üslûptan yer yer tavizler verir. Bu tavizler, bazen söz oyunları, bazen de amiyane tabirler şeklinde karşımıza çıkar. İsmail Habip'in, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ndeki üslûbunu, müstakil bir edebiyat tarihi üslûbu olarak değerlendirmek yanlış olur. İsmail Habip'in, hem kitaplarında hem de süreli yayınlardaki fıkra, makale, ve konferanslarında, *rûcu* ve *akis* sanatına fazlaca yer veren, takdim tehirli, kelime oyunlarına kucak açan üslûbunu, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'nde de görürüz. Yazar açısından bütünlük arzeden bu durum, edebiyat tarihi dışındaki türler için tabîî görülebilirken, edebiyat tarihi için, bir zaaf olarak telakki edilebilir.

İsmail Habip, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'nin dil ve üslûbu ile ilgili olarak şunları söyler:

"Kitabın bazı yerlerinde üslûp ve edebiyat var gibidir. Hiç üslûp ve edebiyat gösterilmeseydi kitap daha ilmî ve daha ağır başlı görülmeyecek miydi? 'Ciddiyet'in 'yübûset'le ikiz olduğuna kanaat getirenlerden değilim. Çatık kaşlı olmadan da ciddî olabiliriz sanıyorum. Kitap daha ilmî, fakat kuru görüneceğine daha az ilmî, fakat yumuşak görünsün dedim. Dedim, lâkin ihtimal ki, dediğimi hiç de

yapamadım, ne yapalım istemekle yapmak her vakit kol kola yürümüyor.” (S.3)

İsmail Habip, edebiyat tarihinin bazı yerlerinde değil, bir edebiyat tarihinde, herhangi bir edebiyat araştırmasında da kullanılmaması gereken yakışıksız ve güzel olmayan ifadeler yer verir. Bir fikir vermesi bakımından burada iki cümle verelim:

“O zamana kadar, Servet-i Fünun sayfelerinde uzun, geveze manzumelerini okuyup durduğumuz A. Nadir...” (S.554)

“Sururi’yle Sümbülzâde’nin karşılıklı hezeliyatı hezl değil kişnemeli tepişmedir.” (S.677)

İsmail Habip bazen, abes teşbihler yapar. Voltaire’in “Kovanın içinde hârika-engiz bir sanatkar olan arı kovanının haricinde alelade bir sinektir.” sözü ile Namık Kemal’in vatan temini işleyen şiirleri dışındaki dışındaki şiirleri ile arasında bir müşâbehet kurar ve şöyle der: “Bu sözü şiirlerinde hamaset ve vatanperverlik haricine çıkan Namık Kemal, hakkında da aynen tatbik edebilirdik.” (S.164)

Cenab’ın bir sözü ile Namık Kemal arasında garip bir münasebet kurmaya çalışır: “Cenab Şahabeddin, şâire Nigar Hanım için en iyi eseri oğullarıdır demiş. Bunun zıddını cem’i, müfred yaparak, Namık Kemal için söyleyebiliriz.” (S.554)

İsmail Habip, H. Nazım’ın şiiri ile ilgili olarak da abes bir teşbih yapar:

“Bazı kadınlar vardır, güzel gibi görünür, âza ve eşkâli mütenasibdir, fakat cazibesi yoktur, soğukturlar, kansız bir beyazlıkla donuk dururlar. H. Nazım’ın şiiri buna benziyor.” (S.87)

Bazen de İsmail Habip, süslü, oyunlarla dolu üslûbuyla, izah etmeye çalıştığı meseleyi karmaşık bir hale sokar:

“Kiralık Konak, dışa bakan Yakup’la, içe bakan Yakup’un çarpıştığı bir eserdir ve romanda dışta sendeleyken zaaf ile içte kudretleşen kıymet bocalayıp duruyor.” (S.633)

Lise öğrencilerinin yayınlandığı dönemde ve takip eden yıllarda, dil ve üslûbundan dolayı da büyük alâka gösterdiği Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde, sık sık takdim-tehirli, süslü, oyunlarla dolu cümleler vardır:

“Söz var söyleyenle, söyleyen var söylediği sözle büyür.” (S.681)

“Bugün Hâmid’in sanat şâhikası karşısında, Kemal’in san’atını bir tümsek gibi görüyoruz: Fakat kendi zamanında bu tümsek, o şâhikayı bile bir tümsek halinde bırakan bir şâhika idi.” (S.147)

İsmail Habip, Muallim Naci bahsinde “çocuk şundan bundan müteferrik ders almaya başladı” diyerek Muallim Naci’nin ders aldığı hocaları inciten bir ifade kullanır, isim isim zikretmez.

“Fecr-i Âti Toplaşması”nın başkanlığını yapanları hatırlayamaz veya ciddiye almadığını göstermek üzere hatırlamak istemez ve bir edebiyat tarihi için abes sayılabilecek şekilde şöyle der:

“Galiba evvela Fâik Âli, sonra Celâl Sâhir Fecr-i Âti'ye reis oldu.”
(S.575) .

Abdülhak Hâmid'in bir eserinin yazılış tarihi için de yine müphem bir ifade kullanır ki bu söylediği de yanlıştır:

“Tarhan'ı da herhalde Meşrutiyet iptidalarında yazdı.” (S.422)

Bazan da, hiç bir manâ çıkarılamayan, bozuk cümleler kurar, sık sık hissî yargılarda bulunur :

“Bu en sarsan şiiriyet karşısında herkes gibi basit kalacaksak niye şâiriz?” (S.483)

“Fakat devletteki şuursuzluk dindeki bu müthiş kudretten de istifade edemedi” (S.701)

İsmail Habip, Sultan II. Abdülhamid için de edebiyat tarihinde bulunmaması gereken bir yargıda bulunur:

“Heyet-i Umumiyesiyle belahate yakın bir vehm ile malul idi, bazı hadiselerde cesaret gösterdiği görülüyordu, fakat asıl hüviyeti ürkeklik ve korkaklıktı.” (S.417)

İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihî*'nin üslûbunu, *Yeni Türk Edebiyatı* kitabında Vasfi Mahir Kocatürk şöyle değerlendirir:

“Kitap dil ve üslûp bakımından da takdirden ziyade tekdire layıktır... ifadesinin kusuru sun'î ve ciddiyetsiz

olmaktan ziyade hiç müsbet fikir vermiyen bir sürü mânasız çörçöp dolu olmasındandır."⁽¹⁰⁹⁾

Abdülkadir Karahan, İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni, "Edebiyat Tarihi içinde edebiyat yaparak acele hükümler veren ve fazlaca üslûpçuluğa kaçan san'atkar hassasiyetini" beğenmediğini ifade eder.⁽¹¹⁰⁾

Sadece edebiyat tarihlerinde değil, bütün edebiyat araştırmalarında incelenen konu gereği, dil ve üslûbun da ilmî, ayağı yere basan bir dil ve üslûp olması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir. ⁽¹¹¹⁾ Böyle bakıldığında İsmail Habip'in, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde kendine has bir üslup ve kendine has edebî / ilmî bir ifade tarzı ortaya koyduğunu söylemek pek de yanlış olmasa gerektir.

⁽¹⁰⁹⁾ Hüseyin Cahid YALÇIN: "Matbuat Hayatı Yeni Türk Edebiyatı Yazan: Vasfi Mahir Kocatürk", Fikir Hareketleri, 1936, s.164, S.122.

⁽¹¹⁰⁾ Abdülkadir KARAHAN: "Bizde Edebiyat Tarihçisi ve Münekkit Yokluğu", Fikirler, (1 Ocak 1947), s.328-329, S.11-17.

⁽¹¹¹⁾ Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihinde dil ve üslûbun, ölçülü kullanılmasına, yazarın ifrat ve tefritlere kaçmadan mutedil bir tavır takınması gerektiğine işaret eder: "Edebiyat tarihinin sayfalarını kuru bilgi yığınlarıyla doldurmak, bunları, bilgiç görünmek için ağır bir dil ve çetrefil bir anlatımla sunmak ne denli sıkıcı ise, ona bir sanat çeşnisi vererek kelime oyunlarına kalkışmak da o denli gülünç olur. Edebiyat tarihinde anlatım, ağır başlı, doyurucu ve uyarıcı olmalı, belirli bir amaçla kaleme alınmış bir propaganda kitabı niteliği taşımamalıdır." Bkz. Agah Sırrı LEVEND:Türk Edebiyatı Tarihi, c.I, S.XX.

b. Edebî Yeniliğimiz

Maarif Vekaleti, İsmail Habip'i liselerin son sınıfı için bir edebiyat tarihi yazmakla görevlendirir.⁽¹¹²⁾ İsmail Habip, kitabın birinci cildini Adana Mintıkası Maarif Emini müdürü iken, 1930'da tamamlar. Kitap, devlet matbaasında basılır, 1931'de okutulmaya başlanır.⁽¹¹³⁾

Edebî Yeniliğimiz,⁽¹¹⁴⁾ "Hayata ve Darülfünuna Açılan Mekteplerin Son Sınıf Talebelerine" hitaben yazılmış "Hasbıhal" ile başlar. (S.1-6) İsmail Habip, kitabını çatık edalı bir mektep kitabı olmaktan ziyade, öğrencilerin hoşuna gidecek bir arkadaş gibi göstermek istediğini, öğretmekten çok, sevdirmeyi amaçladığını belirtir. Edebiyat kitaplarının "Yük değil, bir zevk" olması gerektiğini belirten yazar, eksik kalan bilginin düzeltilebileceğini, aksak kalan zevkin ise, bütün ömre sarılacağını ifade eder.

⁽¹¹²⁾ İsmail Habip ile ilgili olarak bilgi veren kaynakların çoğunda, **Edebî Yeniliğimiz** ve **Yeni Edebî Yeniliğimiz** kitaplarının, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yeni baskıları olduğu yazılıdır. İsmail Habip, **Edebî Yeniliğimiz**'in 2.cildinde "Birkaç Noktanın İzahı" başlığı altında, 2.maddede: "Bu 'Edebî Yeniliğimiz'in eski 'Teceddüt Edebiyatı Tarihi' ile hiç alâkası yoktur. Aralarındaki irtibat ikisinin de aynı mevzuu tetkik etmesinden ibarettir, yoksa bazılarının zannedeceği gibi, bu yeni eser eski harflerle çıkan eski kitabın yeni harflere çevrilmesinden ibaret değildir; eğer böyle olaydı yapılan yeni iş en emeksiz bir şey olurdu; halbuki müellif yeni esere, eski eser için gösterdiği cihet, lâakal beş altı mislini sarfeyledi. Pek mahdut bir iki şahsiyet için eski kitaptaki çerçeve muhafaza edilmiş gibidir, fakat umumî heyeti itibarile yeni eserin büsbütün ayrı bir mahiyet arz ettiğini, yazan söylemese bile okuyan anlayacaktır. Saha aynı amma gezinti başka." Bkz. İsmail Habip: **Edebî Yeniliğimiz**, 2. Kısım, (İstanbul 1932), S.509.

⁽¹¹³⁾ İsmail Habip: **Dil Davası**, S.85.

⁽¹¹⁴⁾ İsmail Habip: **Edebî Yeniliğimiz**, Lise Kitapları: III. Sınıf, 1. Kısım (Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1934, 322 S.). **Bizim incelememize esas olan kitabın bu baskısıdır.**

İsmail Habip, edebiyatın birleştirici fonksiyonundan bahsederek, edebiyatı anlamının herkese bir borç olduğunu vurgular. Yazar, edebiyat telakkisinin bütün milliyet ve bütün bir medeniyet davası olduğuna, edebiyat ve sanatın toplayıcılık vasfının bulunduğu dikkat çekmek ister. İsmail Habip, dil ve edebiyatın millet ve milliyet kavramları ile olan bağına:

“Millette en kuvvetli unsur lisan, milliyette edebiyattır. Ruhیات âlimleri ‘lisan yoğrulmuş millettir’ diyor. Edebiyatlar da milliyetin natıka haline gelmesidir. Lisanın yoksa milletin yok, edebiyatın yoksa milliyetin dilsiz.” (S.4)

cümleleri ile izah eder. Edebiyatını bilmeyenin, milletin içinde olabileceğini, ancak milliyetin dışında yer alacağını belirten yazar, edebiyatın yalnız milliyetlerin en kuvvetli mihveri değil, medeniyetin de en aslî unsuru olduğunu vurgular.

İsmail Habip, gençlerle hasbıhalini, “Herkes edib olamaz, fakat herkes mesleğinin edibi olmalı” nasihati ile tamamlar.

Giriş mahiyetindeki “Teceddüt Devrelerinde Hayata Bakış” başlığını taşıyan bölümde İsmail Habip, Kanunî’nin Çaldıran zaferi ve bir kaç asır sonra bizim Batı karşısında Acemler’in durumuna düşüşümüzü kısa cümlelerle ve tahkiyeli bir ifadeyle anlatır. Devletin askerî, dinî, idarî çözümlüğünü, tarihî hadiselerle verir. III. Selim’den itibaren yapılan yenilikleri, II. Mahmut devrini, Yeniçeriliğin ilgasını, Tanzimat’ın ilânını ve getirdiği yenilikleri yine tahkiyeli bir üslûpla, Naima, Peçevî, Selanikli Mustafa Efendi ve Cevdet tarihlerinden kaynak göstererek anlatır. (S.7-40) ⁽¹¹⁵⁾

⁽¹¹⁵⁾ İsmail Habip’in bu kitabında dipnot sisteminin daha yerleştiği ve bibliyografyanın, cilt, sayfalarının da verildiği görülmektedir.

Edebî Yeniliğimiz, Âkif Paşa, Şinasi ⁽¹¹⁶⁾ Ziya Paşa, Namık Kemâl, Racaizâde Ekrem, Abdülhak Hâmid olmak üzere altı edibin biyografî, eserler ve edebî şahsiyetlerini kapsar.

Edebî Yeniliğimiz, ders kitabı olarak hazırlandığı için edebî eser örnekleri ve pratik-didaktik bir gayeye yönelik olarak bazı manzumelerin

(¹¹⁶) Ziyad Ebüzziya, Şinasi ile ilgili bazı hatalı bilgilerden dolayı **Edebî Yeniliğimiz**'i tenkit eder. Tenkitlerden ilki, Şinasi'nin babasının bir topçu yüzbaşısı olarak yeniçerilere karşı savaşması ile ilgilidir. Ziyad Ebüzziya, İsmail Habip'i, "edebiyat masalcılığı" yapmakla suçlar ve Tarih-i Cevdet'ten iktibaslarla bu iddiasının yanlışlıklarını ortaya koyar. İkinci tenkit, Fransız İhtilali'nde Şinasi'nin, Sait Sermedî ile birlikte üç renkli Fransız bayrağını Panteon'un burada da, edebî masal yaratma çabası içinde olduğunu belirtir. (Ziyad Ebüzziya, İsmail Habip'i şu cümlelerle tenkit eder: "Şinasi'nin babası hakkında, 'ciddîlik görüntüsü altında söylenti 'imal edenler' arasında yazık ki, bir de ünlü edebiyatçı vardır: İsmail Habip Sevük, eseri, yıllarca liselerde 'Edebiyat Tarihi' dersi olarak okutulan İsmail Habip Sevük 'Edebiyat Tarihi' adı altında, **çoğunlukla yaptığı gibi**, yine 'edebiyat masalcılığı' ederek, Şinasi'nin babası için edebî bir masal uydurmaktan geri kalmıyor ve bizi şaşırtan bu satırları, **Edebî Yeniliğimiz** isimli ve 'Lise Son Sınıfları için Bakanlıkça resmen seçilmiş' ders kitabı'na geçirmekte hiçbir sakınca görmüyor." Bu satırlardan sonra İsmail Habip'in **Edebî Yeniliğimiz**'den ilgili iki paragraf iktibas edilir, devamında İsmail Habip, yine yanlış hükümlerinden dolayı tenkit edilir: "İsmail Habip'in yukarıya aldığımız satırlarda Şinasi'nin Türk Edebiyatına yeni bir yolun, Batı edebiyatının kapısını açmasını, eski edebiyatın yıkılışı olarak göstermek istemesi ve bununla da, eski ordu usulünün yıkılışına bir paralellik kurmak hevesi uğruna 'o anlarda iki saadeti birden idrak ediyordu' diyerek, Şinasi'yi yeniçeriliğin yıkılış tarihi olan 1241'de dünyaya getirmekte bir sakınca görmediği anlaşılmaktadır. Adını sanını bile doğru dürüst bilmediğimiz bir kimseyi, Topçu yüzbaşısı rütbesi ile, talimli 'yeni teşkil edilen muntazam Topçu Kıtâatı'nın başında yeniçerilere hücum ettirmekte ve onları 'topunun gülleleri ile' yıktırmağı gayet tabii bulmaktadır! İsmail Habip, ortaya attığı bu söylentiye kitabının başına geçirdiği: 'Liselerin Son Sınıflarına resmen kabul edilmiş' ibaresinin resmi kaşesi altında öğrencilerine sunmanın sorumluluğunu nasıl yüklenebiliyor? Tarihî gerçekleri değiştirmiş olmuyor mu?" dedikten sonra tarihî kaynaklara istinat edilerek, İsmail Habip'in hatalı hükümleri, cümle cümle düzeltilir.) Bkz. Ziyad EBÜZZİYA: Şinasi, Haz. Hüseyin ÇELİK, (İstanbul, 1997), S.34--35, 99.

nesir halinde ifadelerine de yer verilir. Şiirler üzerinde ise, derinlemesine bir tahlil yapılmaz.

İsmail Habip, zaman zaman, -Recaizâde'nin cenaze törenine katılması gibi- şahsî hatıralarına da yer verir. (S.203)

Her edibin anlatıldığı kısmın sonunda, kaynaklar ve edebî şahsiyetin edebî eserlerinin listesi verilir.

Tanzimat edebiyatı başlığı altında, Abdülhak Hâmid'den sonra, diğer simalar, "Muallim Naci", "İlk Türkçü Paşa, Süleyman ve Vefik Paşalar", "Tanzimat Edebiyatına Umumî Bir Bakış" alt başlıkları yer almasına rağmen, birinci cilt Abdülhak Hâmid ile sona erer.

Edebî Yeniliğimiz İkinci Kısım,⁽¹¹⁷⁾ birinci ciltte yarım kalan Tanzimat devrinin diğer simaları⁽¹¹⁸⁾ ile başlar. Ahmet Vefik Paşa ile Süleyman Paşa, İki Türkçü Paşa başlığı altında incelenir. Encümen-i Şuara

⁽¹¹⁷⁾ İsmail Habip: Edebî Yeniliğimiz, İkinci Kısım, Maarif Vekaleti Yayını, İstanbul, 1932, 547 S.

⁽¹¹⁸⁾ Burada, Mütercim Asım Efendi, Mustafa Behçet Efendi, Hoca İshak Efendi, Abdurrahman Sami Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Hoca Tahsin, Ethem Pertev Paşa, Cevdet Paşa, Münif Paşa, Sait Paşa, Sadullah Paşa, Ali Suavi, Ebüzziya Tevfik Bey, Ahmet Mithat Efendi, Ali Bey, Sait Bey, Murat Bey, Şemsettin Sami Bey, Sezai Bey'in kısaca hayatları ve eserleri üzerinde durulur. (S.3-73) Şerif Hulusi, İsmail Habip'in Ahmet Mithat Efendi hakkındaki -"eserlerini ayrı ayrı tetkike, bir defa imkan yoktur. Yüzlerce eserin ayrı ayrı tetkiki ciltlerle, kitaba muhtaçtır. Sonra böyle bir tetkike lüzum da yoktur, çünkü hiçbir eseri münferit bir tetkik karşısında ayakta duramaz. Ahmet Mithat Efendi'ye ancak yarım asırlık bir dağ yığını teşkil eden eserlerinin umumî heyetiyle bakılabilir. O yığında hiç sanat ve edebiyat yok; o yığında bugün için bizi müstefit edebilecek ilim ve fen de yok, fakat o yığın, bir fert tarafından bir halk kütlesinin nasıl okutulup yazmaya alıştırılabileceğini ispat eden azametli bir abidedir" (S.53)- cümlelerini tenkit eder. Bkz. Şerif Hulusi: "Yeni Devir Türk Edebiyatını Tetkikteki Güçlükler", Ülkü, c.16, s.89, (Temmuz 1940), S.427-428.

edipleri, "Eski Zevki Devam Ettirenler" başlığı altında ele alınır.⁽¹¹⁹⁾ Tanzimat devri, Muallim Naci ile sona erer. Bölüm sonunda Tanzimat edebiyatının genel özellikleri, bölüm kaynakları ve ediblerin eserleri verilir. (S.110-122)

İsmail Habip, kitabın ikinci bölümünde, Servet-i Fünûn edebiyatını ele alır. Topluluğu, "Servet-i Fünûn Erkânı", "Diğer Simaları", "Servet-i Fünûn Haricindeki Diğer Simalar" ⁽¹²⁰⁾ alt başlıklarında inceler. İlk alt başlıkta, Fikret, Halid Ziya ve Cenab'ı; ikinci alt başlıkta, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Ahmet Hikmet, Hüseyin Siret, Faik Ali, Süleyman Nesip, Hüseyin Suat, Ali Ekrem, H. Nazım, Celal Sahir'i ele alır.⁽¹²¹⁾

⁽¹¹⁹⁾ *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'nde Üsküdarlı Hakkı Bey ve Koniçeli Kazım Paşalara yer verilmez.

⁽¹²⁰⁾ İsmail Habip, Beşir Fuad, Nabizâde Nâzım, İsmail Safa, Mehmet Celâl, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Mehmet Emin, Şâir Eşref, Fatma Âliye Hanım, Nigar Hanım ve Makbule Leman Hanım'ı –son 4 isim Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde ele alınmaz- Servet-i Fünûn haricindeki simalar alt başlığında bir araya toplanmasına rağmen, onları Servet-i Fünûn'u işlediği bölüme dahil etmez. (S.205-252) Biz bu alt başlığın, ikinci bölümden çıkarılması daha doğru olurdu diye düşünüyoruz. İsmail Habip, Fatma Âliye, Nigar ve Makbule Leman Hanımların eserleri ile ilgili olarak şu hükümleri verir: Bu gün bu hanımların eserleri okuyana el'an zevk verecek bir kıymette değildir. Fakat edebiyat tarihinde kıymetler her vakit hal ile ölçülemez; bazı eserlerin kıymetleri de mazi itibarıyla olur. O devirde ilk defa olarak, kendi isim ve hüviyetleriyle matbuat hayatına atılan bu ilk hanımlarımızı unutmamak tarihî bir vazife hükmündedir." *Edebî Yeniliğimiz*, c.2, S.248-249.

⁽¹²¹⁾ İsmail Habip, Fikret, Halit Ziya ve Cenab'ı diğer ediblerden ayrı ele almasını şöyle izah etmektedir: "İçlerinde en hakiki ve orijinal üç zirveyi teşkil edenler Fikret, Halit Ziya ve Cenab'tı. Birincisi nazım, ikincisi roman, üçüncüsü şiiriyet itibarıyla bu irtifaları kazanmışlardı. Diğerleri bu üç zirve arasında, muhtelif yükseklikte tepeler teşkil ediyorlar. Bunların içinde Mehmet Rauf, roman noktasından Halit Ziya'nın irtifasına yaklaşıyor; nesirdeki kuvvet itibarıyla Süleyman Nazif Meşrutiyetten sonraki Cenab derecesinde bir kıymet oluyor. Tabii lisanı bulmak noktasından Hüseyin Cahit, hissî şiirlerin rikkati noktasından Hüseyin Siret; nazma hakimiyet itibarıyla Fâik Âli, millî edebiyatı seziş noktasından Ahmet Hikmet hep ayrı birer meziyet teşkil ediyorlar". *Edebî Yeniliğimiz*, S.172.

Bölüm sonunda, Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın umumî vasıfları (S.255-264), bölüm kaynakları ve ediblerin eserlerinin listesi verilir.

Üçüncü Bölüm, "Meşrutiyet'ten Sonra" başlığı ile başlar. (S.270-364) İlk alt başlıkta, Fecr-i Âti ediblerinden Şahabeddin Süleyman, Tahsin Nahit, Mehmet Behçet,⁽¹²²⁾ Emin Bülend incelenir. İsmail Habip, Fecr-i Âti'yi incelerken Şahabeddin Süleyman'ın edebiyat tarihçiliği üzerinde durmaz. İkinci alt başlık, "Türkçülük Cereyanından Evvel"dir. İsmail Hikmet bu başlık altında Mehmet Âkif, Ahmet Hâşim,⁽¹²³⁾ Yakup Kadri, Halide Edib, Fazıl Ahmet, Mithat Cemal,⁽¹²⁴⁾ Abdullah Cevdet ve Yahya Kemal'i⁽¹²⁵⁾ ele alır.

Dördüncü Bölüm, "Türkçülük Cereyanı"na ayrılır. İsmail Habip, bölümün ilk kısmında, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde yer verilmeyen halk şâirlerini inceler. Türkçülük faaliyetlerini, "Tanzimat", "Vatan Haricindeki Türkçülük Hareketleri" ve "Meşrutiyet Türkçülüğü" olmak üzere üç safhada inceler. Bölümün İkinci kısmında, "Edebiyatta Milliyet Cereyanına Hizmet Eden Kıymetler" başlığı altında Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Köprülüzade Fuat, Ali Canip, Aka Gündüz, Hamdullah Suphi, Mehmet Ali Tevfik, Samih Rifat, İbrahim Alaattin ve Hecenin Beş Şâiri olarak adlandırdığı şâirlerle,⁽¹²⁶⁾ Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Reşat Nuri üzerinde durur.

⁽¹²²⁾ İsmail Habip, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'nde, Mehmet Behçet'e yer vermez.

⁽¹²³⁾ İsmail Habip, Ahmet Haşim için "sembolist" der. (S.292) Ahmet Haşim'in şiirlerinin sembolizme olan mesafesi için Bkz. Orhan OKAY: "Ahmet Haşim'in Şiirlerinin Sembolizm Açısından Yorumu", *Sanat ve Edebiyat Yazıları* (İstanbul, 1990), S.188-200.

⁽¹²⁴⁾ Mithat Cemal (Kuntay) ve Abdullah Cevdet, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde ele alınmazlar.

⁽¹²⁵⁾ İsmail Habip, Yahya Kemal'i anlattığı bölümde, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yazıldığı 1925 yılından kitabın yazıldığı 1932 yılına kadar geçen sürede "şâirin tek mısralık bir nağmesi işitilmediğinden" *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ndeki bölümleri aynen aktarır.

⁽¹²⁶⁾ Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihinin öncelikle edebî gerçekleri ve eserleri, ait olduğu devrin şartları içinde görme prensibine dayandığını belirtmektedir. Akün'e göre, bu prensip

“Kitaba İlave” başlığı altında, Ercüment Ekrem, Halil Nihat, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Hakkı Süha, Sadri Etem, Nazım Hikmet, Ali Mümtaz, Necmettin Halil, Halide Nusret, Şükûfe Nihal, Ömer Bedrettin, Kemalettin Kami, Necip Fazıl’dan bahseder.⁽¹²⁷⁾ Bölüm sonunda kaynaklar ile ediblerin eserlerinin listesine yer verir.

Kitap, lügâtçe ile sona erer.

Kitapta, İsmail Habip’in, Türkçe’ye ve imlâ meselelerine karşı duyduğu hassasiyet ve yeni teklifleriyle karşılaşırız. Bu konuda şöyle der:

“ ‘katil’ ile ‘katleden’ mânasına gelen ‘katil’i yekdiğerinden ayırmak için ikinci kelimede ‘k’ ile ‘a’ arasına bir ‘h’ koymak bilmem muvafık olmaz mı? Esasen çok mahdud olan bu gibi birkaç kelime için böyle bir istisna fazla bir gramer müşkülâtı da vücuda getirmez sanırım.”⁽¹²⁸⁾

göz önünde bulundurulmazsa, edebiyat tarihinin vereceği hükümler, yapacağı değerlendirmeler hatalı olmaya ve şaşırtıcı bir rol oynamaya müsait bir zemin hazırlar. İsmail Habip, Edebî Yeniliğimiz’de bu prensibi, ihmal etmez. İsmail Habip, bu konuda şöyle der: “Bu beş şâirin şiir ve sanat kıymetlerini yalnız halin zevki ve bakışı ile tayin ve tespit etmemeliyiz. Şiir ve sanatte zevkler değişir, modalar değişir; şâirden birçok şeyler molozlaşarak dökülür; (...) Başka memleketlerde bu yaşta şâirler henüz edebiyat tarihine malolmamış sayılırlar. Fakat bizim artık tarihe malolmuş bir Türkçülük cereyanı ve bunun edebiyatımızda da tecelli devresi vardır. Bu devre içinde heceye yeni sesi ve yeni kıymeti verenler de tarihî bir rol oynamışlar demektir. Binaenaleyh bu beş şâiri, hale ait kıymet ve meziyetleri noktasından ziyade asıl bu tarihî hizmetleri itibarile ve tabîî sırf inhisar sebebinden, gayet kısa bir surette işaret edeceğiz.” (c.2, S.451-452.)

⁽¹²⁷⁾ İsmail Habip, bu isimlerden Mahmut Yesari, Hakkı Süha, Sadri Etem, Ömer Bedrettin’e Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde yer vermez.

⁽¹²⁸⁾ İsmail Habip SEVÜK: Edebî Yeniliğimiz, c.2, S.307.

İsmail Habip, "Son Nesle Umumî Bir Bakış" başlığı altında çağdaşı ediplere yer ayırmasını şöyle izah eder:

"Edebiyat tarihleri halden bahsetmez. Oraya yaşayanlar içinden ancak edebî hüviyeti tamamen taayyün edenler dahil olur. Fakat bizde lisan ve edebiyat tekâmülünün sık safhalar geçişi 'bugün'ün bazı simalarını bile 'dün' hatta 'evvelki gün' yaptı." (c.2, S.488.)

İsmail Habip'in, burada "bizde lisan ve edebiyat tekâmülünün sık safhalar geçir"mesini ileri sürerek kendi dönemindeki edipleri edebiyat tarihine almasının, geçerli ve yeterli bir izahı olamaz

İsmail Habip, kitabın sonunda, "Birkaç Noktanın İzahı"nda da doyurucu açıklamalarda bulunmaz:

"henüz tarihe mal olmayanlardan, velev kısaca olsun bahsedilmişse bu, sanata olan hürmettendi. Bedîî kıymetleri olmayan bazılarına da, yine kısaca olsun yer verilmişse bu da tarihin hakkına olan riayettendi. Hem tarih hem sanat noktasından iki kıymeti de cemetmiş olanlara, nispeten, fazla sahife tahsis olunması da onlardaki kıymetin muzaaf oluşundandır. Eserde çift kanatlı ve tek kanatlı şahsiyetler görülmesi bundan neşet ediyor." (c.2, S.509-510.)

İsmail Habip, eser örneklerine yer verme sebebini de şu şekilde izah eder:

"..hiçbir edebî şahsiyetin lafla anlatılamayacağına kani ol(dum). Her bedîî şahsiyeti ancak onun eserleriyle öğrenebiliriz. Misalsiz bilgi çocuğun kafasına malumat olabilir, fakat ruhuna zevk olamaz."⁽¹²⁹⁾

İsmail Habip, edebî eser örneklerini rastgele seçmediğini, ediblerin "sanatlarındaki esaslı çizgileri gösteren" örneklerin alındığını belirtir.

Ahmed İhsan Tokgöz, **Edebî Yeniliğimiz**'de İsmail Habip'in, Nabizâde Nâzım ve Servet-i Fünûn Mecmuası ile ilgili hükümlerini ⁽¹³⁰⁾ tenkit eder.⁽¹³¹⁾

Servet-i Fünûn - Uyanış'ın bir sonraki sayısında Halid Fahri

⁽¹²⁹⁾ a.g.e., c. 2, S. 511.

⁽¹³⁰⁾ İsmail Habip, Edebî Yeniliğimiz'de, Nabizâde Nâzım'ın Ahmet İhsan (Tokgöz)'in düzeltmelerini bir kenara bırakarak Edebiyat-ı Cedide devri başlamadan önce, Servet-i Fünûn'un edebî yazarlığını idare ettiğini yazar. İsmail Habip, çıkmakta olan Musavver Malumat ile Musavver Servet-i Fünûn mecmualarını "renksiz" olarak vasıflandırır. Kitabın 1942 yılındaki baskısında da Musavver Servet-i Fünûn "kaarilerine fennî ve ilmî malumat kırıntıları veren, edebiyat ve heyecana uzak, kendi halinde, donuk, sessiz, durgun bir mecmua" şeklinde tavsif edilir. Bkz. İsmail Habip: Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Yeni ve Kat'i Tabı, Remzi Kitapevi, İst. 1942, S.262.

⁽¹³¹⁾ Ahmet İhsan TOKGÖZ: "Hafta Hasbıhali İsmail Habip'in Edebiyat Tarihi Kitabını Nasıl Gördük?", Servet-i Fünûn Uyanış, Y. 50, c. 89, Nu. 2321, 13 Şubat 1941, S.145-146. Ahmet İhsan, bu yazısında, Servet-i Fünûn'un, topluluğun edebî mahfili haline gelme hikâyesini de anlatır. Hadisenin İsmail Habip'in naklettiği gibi, "Abes-Muktebes Tartışması" olmadığını, Recaizâde Mahmud Ekrem'in Şemsa adlı eserinin, yazarından izinsiz olarak Malumat'ta tefrikasının kutuplaşmaya yol açtığını ifade eder. (S.146)

Yazının sonunda, Şemsa romanının neşrini üstlenen Ahmed İhsan'a, Recaizâde Mahmud'un teşekkürlerini bildiren mektuba da yer verilir. (S.146-147) Şemsa etrafında gelişen hareketlilik ve Servet-i Fünûn Mecmuası'nın edebî bir mahfil olması ile ilgili olarak Bkz. Mustafa Nihat ÖZÖN: "Edebiyatımızda Münakaşalar", Oluş, Nu. 6, (5 Şubat 1939), s.82-83; No.8, 19 Şubat 1939, s.114-115.

Ozansoy, meseleyi edebiyat tarihindeki bilgilerin güvenilir olması açısından ele alır. Ahmed İhsan'ın bir önceki sayıdaki izahını, "Edebiyat tarihlerinin bazan nasıl acele hükümlerle yazıldığını gösteren hüzünlü bir vesika" olarak değerlendirir. Ozansoy bu konuda şöyle der:

"Edebiyat tarihçisinin, gündelik gazetelere makale yazan bir edebiyat münekkidinden daha esaslı bir **tetkik miyarına** malik bulunması, mühim vazifesine layık olan ilk değerlerinden biridir. Ötesi **tahlile** dayanır. Onda da mümkün olduğu kadar şahsî temayüllerden enfusî görüşlerden sıyrılarak, bir devrin edebî realitesini bir aynaya aksettirir gibi sayfalara aksettirmek lazım gelir."⁽¹³²⁾

Nahit Sırrı da, **Edebî Yeniliğimiz**'i bazı bakımlardan tenkit eder. Nahit Sırrı, Edebî Yeniliğimiz'i kabarık hacmine rağmen, Yunan ve Batı edebiyatlarına yer vermemesi; son dönem ediblerinden, Fahri Celalettin, Sabahattin Âli, Sait Faik, Cevdet Kudret, Nurullah Ataç, Ahmet Muhip, Vedat Nedim gibi sanatkârlara yer vermemesi; bazılarını da kronolojiyi göz ardı edip keyfî bir biçimde sıralaması bakımlarından tenkit eder. Nahit Sırrı, İsmail Habip'in kendi eserlerinden sayfalarca bahsetmesini, Abdülhamid'in son döneminde İstanbul'da neşrolunan gazetelerden Tercüman-ı Hakikat'i unutulmasını ve Yaşar Nebi'nin "Onar Mısra" isimli eserinden bahsedilmemesini, dil bakımından dikkatsiz ve özensiz olmasını da tenkit eder.⁽¹³³⁾

⁽¹³²⁾ Halid Fahri OZANSOY: "Edebiyat Konuşmaları Yanlışlar ve Yanlışlıklar Karşısında: Edebiyat Kitabındaki Yanlış! Bir Makaledeki Yanlış! Bir Hücumdaki Yanlış", Servet-i Fünûn Uyanış, Y. 50, c. 89, Nu. .2323, S.171.

⁽¹³³⁾ Nahit Sırrı ÖRİK: " 'Edebî Yeniliğimiz' Kitabını Karıştırırken", Varlık, Y.:5, c.5, s.113, 15 Mart 1938, S.641-642.

c.1. Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi

Eser,⁽¹³⁴⁾ “Kitabın Yeni Şekli Hakkında Birkaç Söz” başlıklı takdim ile başlar. İsmail Habip burada, **Edebî Yeniliğimiz**’in iki ciltlik ilk baskısının, Maarif Teşkilatının idarî kadrolarında⁽¹³⁵⁾ görev yaptığı esnada yapıldığını belirtir. İsmail Habip, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti tarafından liselerin son sınıflarında okutulmak üzere bir edebiyat tarihi yazmakla görevlendirilmiş ve ilk iki ciltlik **Edebî Yeniliğimiz** bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Kitabın ikinci tab’ı, tek cilde indirilerek, Maarif Vekaleti’nin “Lise Edebiyat Programı Kılavuzu” doğrultusunda, 1935’te yapılır.

1939 yılında Maarif Vekaleti’nin “Edebiyat Programı Komisyonu”nun aldığı kararlar doğrultusunda, edebiyat tarihi ile edebiyat antolojisi birbirinden ayrı ciltler haline getirilir.

“Medhal”den önce “Edebiyat Hakkında Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbıhal” başlıklı yazıda, İsmail Habip, eksik kalan bilgilerin düzeltilme imkanının her an söz konusu olabileceğini, ancak, aksak kalan zevkin bütün ömre yayıldığını ifade eder. Yazar, gençlere edebiyatın sadece, edib olacaklar için gerekli olmadığını, ancak herkesin mesleğinin edîbi olması gerektiği nasihatini eder. (S.10-50.)

(¹³⁴) İsmail Habip: Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (İstanbul, 1940), 586 S.

(¹³⁵) İsmail Habip, üç yıl Edirne Maarif Müdürlüğü, beş yıl da Adana Mıntıkası Maarif Müdürlüğü vazifelerinde görev yapar. Bununla ilgili olarak Bkz. “İsmail Habip’in Hayatı” bahsi.

İsmail Habip, "Medhal"de (S.11-38), "Tanzimat Devrinde Hayata Bakış" ve "Yenilik Başlangıçları" başlıkları altında, Tanzimatın siyasî ve edebî panoramasını çizer.

Tanzimat Devri Edebiyatı (S.41-325), edebî türlere göre tasnif edilerek, işlenir. Türler sırasıyla nazım, nesir, tiyatro, roman, tarih, edebiyat tarihi ve tenkit, diğer edebî nev'iler (hitabet-mektup ve hatırat-seyahat edebiyatı-mensur mizah-felsefî ve ilmî nesir) olarak tasnif edilir. Eser verdiği türe göre ediblerin hayatı (edebî şahsiyetin zenginliği dahilinde hayatı ve şahsiyeti, mücedditliği, yeni mefhumlar getirişi, şiirlerindeki yenilikler, mevkî, eserleri ve hakkındaki eserler, şâirliğinin aksayan tarafları, gibi alt başlıklarda) incelenir. Yazar, nazım bahsinin sonunda, sekiz maddede Tanzimat nazımının divan nazmından farkları üzerinde durur. (S.128-133) İsmail Habip, her devir edebiyatının sonunda, o devirdeki Türkçülük faaliyeti ile o devredeki Garp tesiri ayrı bir bölüm olarak değerlendirilir.

"İstibdat Devri Edebiyatı" (S.331-431), "Servet-i Fünûn'dan Önce" ve "Servet-i Fünûn Edebiyatı", "Türkçülük Cereyanı", "Garpden Tercümeler" alt başlıklarında, türlere göre bir tasnif yapılarak incelenir. Devrin öncelikle siyasî panoraması, önemli olaylar verilerek kısaca çizilir. Edebî eserler ve biyografi, bazen daha küçük puntolarla verilmiştir.

"İstibdat Devri Edebiyatı"ndan sonra, kitabın üçüncü bölümü olarak kabul edebileceğimiz "Meşrutiyet Devri" (s.433-531) gelir. Başlangıçta, devrin siyasî panoraması verilir, daha sonra, edebiyatın panoramasına geçilir. Fecr-i Âti de, yine türler esas alınarak verilir, öncelikli olarak nazım, nesir ve diğer türlerde eser verenler incelenir. Bölüm sonunda, Türkçülük cereyanı ve garpten yapılan tercümelerden bahsedilir.

Dördüncü bölümde, "Bugünkü Devir (Son Devir Edebiyatı 1920'den Beri)" başlığı altında, yine edebî türlerin tasnifi göz önüne alınarak, Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Peyami Safa ve diğer isimler, üzerinde durulur. Bölüm sonunda yine Türkçülük cereyanı ve garpten yapılan tercümelere yer verilir.

Kitap, detaylı şahıs ve eser indeksi, ayrıntılı fihrist ve düzeltmeler ile son bulur.

c.2. Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi

İsmail Habip, **Edebî Yeniliğimiz** adlı iki ciltlik eserini, 1930 yılında Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Heyeti'nin emri üzerine, Maarif teşkilatının idarî kadrolarında -önce Edirne Maarif Müdürü, daha sonra da Antalya-Adana Maarif Emini olarak- görev yaparken kaleme alır.⁽¹³⁶⁾ İsmail Habip, Maarif Vekaleti'nin, (1935) "Lise Edebiyat Programı Kılavuzu"ndaki esaslar doğrultusunda, kitabın ikinci baskısını tek cilde indirerek yapar.⁽¹³⁷⁾ Galatasaray'daki edebiyat öğretmenliğine başladıktan sonra daha çok öğrencilere pratik bir fayda sağlaması düşüncesiyle, edebiyat tarihi bilgisi ile edebî metin örneklerini ayrı iki ciltte toplama fikri doğar. 1940 yılında, temeli **Edebî Yeniliğimiz**'e dayanan birinci cildi, Edebiyat Tarihi, ikinci cildi Edebiyat Antolojisi olarak düzenler ve **Yeni Edebî Yeniliğimiz**'i bastırır.⁽¹³⁸⁾

Eserin daha sonraki yıllarda da baskısı yapılır.⁽¹³⁹⁾ İsmail Habip kitabı, "Tanzimat Devri Edebiyatı", "İstibdad Devri Edebiyatı", "Meşrutiyet Edebiyatı", "Son Devir Edebiyatı" olmak üzere dört ana bölüme ayırır. Her devirde, öncelikle sosyal hayat, sonra da edebî nev'ilere göre edebî hayatı inceler, edebî hayatta edebî nev'ilerin temsilcilerini *nazım*, (şiir, manzum tiyatro, manzum mizah) ve *nesir* (gazete, tiyatro, roman, fıkra, musahabe, tarih, edebiyat tarihi, tenkit, hitabet, mektup ve hatırat, seyahat edebiyatı,

⁽¹³⁶⁾ İsmail Habip: Edebî Yeniliğimiz, (I. Kısım, İstanbul, 1931, Devlet Basımevi, 322 S., II. Kısım, İst. 1932), 548 S.

⁽¹³⁷⁾ İsmail Habip: Edebî Yeniliğimiz, İkinci ve Tadilatlı Bası, (İstanbul, 1937), 532 S.

⁽¹³⁸⁾ İsmail Habip: Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1940), 562 S; Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1940), 512 S.

⁽¹³⁹⁾ Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Yeni ve Kat'i Baskı, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942), 435 S; Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, 6. Bası, İstanbul, 1944), 416 S.

Bizim incelemede esas aldığımız kitap, 1942 tarihli baskıdır.

mensur mizah) şeklinde edebî türlere göre inceler. Her devrin sonunda, o devirdeki Türkçülük Cereyanına ayrıca değinir.

İsmail Habip, Medhal'de (S.5-26), İmparatorluğun, gerileme ve duraklama dönemlerindeki durumunu kısaca özetleyerek, Tanzimat fermanı, neticeleri ve hüsrancıları üzerinde durur, Tanzimatın bu mânada bir bilançosunu yapar. "Yenilik Başlangıçları" adı altında, ilk âlimler, maarif hareketleri, Beş Paşalar (Âkif, Edhem Pertev, Sadullah, Sami ve Kâmil Paşalar), siyasî kitabet ve ilk gazeteler üzerinde durur.

İsmail Habip, Tanzimat Devri Edebiyatı'nı, 1859-1883 tarihleri arası olarak ele alır. Tanzimat Devri Edebiyatı'nın Birinci kısmını nazım bahsine ayıran Sevük, burada Tanzimat devri şâirleri (Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hâmid, Muallim Naci, eskiliği devam ettirenler başlığı altında Encümen-i Şuara), manzum tiyatro (Hamid'in tiyatro eserleri), manzum mizah, manzum tercüme başlıkları altında da edebî eserlerle kısaca vak'aları üzerinde durur. (S.29-101) Nazım bahsinin sonunda, Tanzimat nazımının divan nazmından farklılıklarını 9 maddede değerlendirir. (S.102-106) Tanzimat devri edebiyatının ikinci kısmında, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Hamid ve Muallim Naci'nin edebî nesirleri hakkında bilgi verir. Tanzimat devri nesrinin ikinci bölümünü, gazete ve mecmuaya ayırır. Burada Şinasi'nin, Namık Kemal'in gazeteciliğinden, Mecmua-i Fünûn ve Münif Paşa'dan, Ahmed Midhat, Ebüzziya Tevfik, Said ve Murad Bey'lerin gazeteciliğinden (Son üç şahsın sadece gazete ile olan münasebetlerinden değil, biyografilerinden de bahseder) ve diğer gazete-mecmualardan bahseder. Üçüncü bölümde Tanzimat devri mensur tercümeleri hakkında kısa bilgi verir.

İsmail Habip, ikinci kısmın ikinci faslını, tiyatroya ayırır. Osmanlı'da tiyatro ve öncesi hakkında kısa bilgilerden sonra, öncelikle telif

(Şinasi, Âli Bey, Namık Kemâl, Recaizâde, Hâmid, -mensur piyesleri-, Şemseddin Sami, Ebüzziya Tevfik, Hasan Bedreddin, Manastırlı Rıfat), arkasından da tercüme piyesler (Hayrullah Efendi, Ahmed Vefik Paşa) üzerinde durur.

Tanzimat devri edebiyatının üçüncü faslını, romana ayırır. Bu devrin romanını popüler (Ahmed Midhat Efendi), edebî (Namık Kemal, Şemseddin Sami, Murad Bey) ve realizme doğru (Recaizade Ekrem, Samipaşazade Sezai) olmak üzere üç başlık altında, -ana çizgileriyle vak'alarından bahsederek- işler. Telif romanların ardından baskı tarihleri sırasına göre Tanzimat devri tercüme romanlarına da kısaca değinir.

Tanzimat devri edebiyatının dördüncü faslı tarih (telif ve tercüme), edebiyat tarihi ve tenkit, hitabet, mektup ve hatırat, seyahat edebiyatı, mensur mizah, ilim ve felsefeye ayırır.

Tanzimat devri edebiyatının son bahsini, Türkçülük Cereyanı'na ayırır. (s.210-225) Tanzimat ediblerinin (Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Hâmid, Ahmed Midhat, Muallim Naci, Said Bey) Türkçeye duydukları hassasiyet, Türkçülükte ilim ve şuur safhası (Ahmed Vefik Paşa, Mustafa Celaleddin Paşa, Ali Suavi Efendi, Süleyman Paşa, Şemseddin Sami), Dış Türkler (Mirza Fethali Ahundzâde, Şeyh Süleyman Özbeki) hakkında bilgi verir. Bu bölümün devamında Tanzimat devrinde Garp tesirini, tür, ferdî tesir, tercüme olmak üzere üç kısımda değerlendirir.

İsmail Habip, 1883-1908 tarihleriyle sınırlandırdığı **İstibdad Devri edebiyatını**, "Servet-i Fünûn"dan Önce (1889-1896), "Servet-i Fünun" edebiyatı (1896-1901), Türkçülük cereyanı ve garp tesiri olmak üzere üç kısımda inceler. Burada kısaca, İstibdad devrinin siyasî hadiselerine değinir. Midhat Paşa'nın Suriye'ye vali olarak gönderilmesi, Ali Suavi'nin saray

baskını, Yunan Harbi, Abdülhamid'e yapılan suikast, dahilî ve haricî siyaset hakkında kısa bilgiler verir.

“Servet-i Fünûn'dan Önce” bahsinde, ilk olarak nazım (Nabizâde Nâzım, İsmail Safa, Menemenlizâde Mehmet Tâhir, Mehmet Celâl, Nigar Hanım, Şâir Eşref), sonra nesir (roman, hâtırat, tarih, seyahat, gazete ve mecmua, tenkit ve münakaşa) sahasında eser verenleri (Hüseyin Rahmi, Vecihî, Fatma Aliye Hanım, Nabizâde Nâzım, Ahmed Rasim, Abdurrahman Şeref) inceler.

İsmail Habip edebî türü esas alarak biyografiyi parçalara bölmüştür. Ediblerin kül halinde görülmesini engelleyen bu metodun, edebî türü ayrı ayrı değerlendirmesi bakımından edebî hayatı bir kültür olarak görmeyi sağlayıcı olumlu tarafları da vardır.

C.3. Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi

Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi,⁽¹⁴⁰⁾ “Kitabın Yeni Şekli Hakkında Birkaç Söz” ile başlar. Yazar, **Edebî Yeniliğimiz**’in iki ciltlik ilk baskısının, Maarif Teşkilatının idarî kadrolarında⁽¹⁴¹⁾ görev yaptığı esnada yapıldığını belirtir. İsmail Habip, “Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti” tarafından liselerin son sınıflarında okutulmak üzere bir edebiyat tarihi yazmakla görevlendirilir ve ilk iki ciltlik **Edebî Yeniliğimiz** bu şekilde ortaya çıkar.

Kitabın ikinci baskısı, tek cilt halinde ve Maarif Vekaleti’nin, “Lise Edebiyat Programı Kılavuzu” doğrultusunda, 1935’te yapılır.

1939 yılında Maarif Vekaleti’nin “Edebiyat Programı Komisyonu”nun aldığı kararlar doğrultusunda, edebiyat tarihi ile edebiyat antolojisi birbirinden ayrılır ve kitap iki ayrı cilt haline getirilir.

Medhal’den önce “Edebiyat Hakkında Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbıhal” başlıklı yazıda, İsmail Habip, eksik kalan bilgilerin zamanla düzeltilebileceğini, ancak aksak kalan zevkin bütün ömre yayılacağını ifade eder. İsmail Habip, gençlere edebiyatın sadece öğretmen olacaklar için gerekli olmadığını, ancak herkesin mesleğinin edibî olması gerektiğini nasihat eder. (S.50-10)

⁽¹⁴⁰⁾ İsmail Habip: Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1940) 586 S.

⁽¹⁴¹⁾ İsmail Habip, üç yıl Edirne Maarif Müdürlüğü, beş yıl da Adana Mıntıkası Maarif Müdürlüğü vazifelerinde görev yapar.

İsmail Habip, "Medhal"de (S.11-38), "Tanzimat Devrinde Hayata Bakış" ve "Yenilik Başlangıçları" başlıkları altında, Tanzimatın siyasî ve edebî panoramasını çizer.

İsmail Habip, "Tanzimat Devri Edebiyatı"nı, (s.41-325) edebî türlere göre tasnif eder. Türler sırasıyla nazım, nesir, tiyatro, roman, tarih, edebiyat tarihi ve tenkit, diğer edebî nev'iler ki bunlar: Hitabet-mektup ve hatırat-seyahat edebiyatı-mensur mizah-felsefî ve ilmî nesir olarak sırasıyla incelenir. Eser -türe göre- ediblerin hayatı, edebî şahsiyetin zenginliği dahilinde hayatı ve şahsiyeti, mücedditliği, yeni mefhumlar getirişi, şiirlerindeki yenilikler, mevkii, eserleri, hakkındaki eserler, şâirliğinin aksayan tarafları alt başlıklarında incelenir. Nazım bahsinin sonunda, sekiz maddede Tanzimat nazımının divan nazmından farkları üzerinde durur. (S.128-133) Her devir edebiyatının sonunda, o devirdeki Türkçülük faaliyeti ile o devredeki Garp tesiri ayrı bir bölüm olarak değerlendirilir.

"İstibdat Devri Edebiyatı", (s.331-431), "Servet-i Fünûn'dan Önce ve Servet-i Fünûn Edebiyatı", "Türkçülük Cereyanı", "Garpden Tercümeler" gibi alt başlıklarla ve türlere göre bir tasnif yapılarak incelenir. Devrin, öncelikle siyasî panoraması kısaca mühim olaylar verilerek çizilir. Bazen, eserler ve biyografi daha küçük puntolarla verilir.

İstibdat Devri Edebiyatı'ndan sonra, kitabın üçüncü bölümü olarak kabul edebileceğimiz "Meşrutiyet Devri" (S.433-531) gelir. Başlangıçta, devrin siyasî panoraması verilir. Daha sonra, edebiyatın panoramasına geçilir. (Fecr-i Âti). Yine türler esas alınarak, öncelikli olarak nazım, nesir ve diğer türlerde eser verenler incelenir. Bölüm sonunda, ise, "Türkçülük Cereyanı" ile garpden tercümeler verilir.

Dördüncü bölümde, “Bugünkü Devir” (Son Devir Edebiyatı 1920’den beri) başlığı altında, yine edebî türlerin tasnifi göz önüne alınarak (Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Peyami Safa ve diğer isimler), üzerinde durulur. Bölüm sonunda yine Türkçülük cereyanı ve garpden tercümelere yer verilir.

Kitap, detaylı şahıs ve eser indeksi, ayrıntılı fihrist ve düzeltmeler ile son bulur.

d. Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi Yeni ve Kat'î Tab'ı

İsmail Habip, **Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi Yeni ve Kat'î Tab'ı**,⁽¹⁴²⁾ numara vermeden dört ana bölüme ayrılır:

- 1-Tanzimat Devri Edebiyatı (1859-1883),
- 2-İstibdat Devri Edebiyatı (1883-1908),
- 3-Meşrutiyet Devri Edebiyatı (1908-1920),
- 4-Son Devir –Bugünkü Edebiyat- (1920'den itibaren).

"Medhal"de, "Tanzimat Devrinde Hayata Bakış" başlığı altında, Tanzimat-ı Hayriye hakkında bilgi veren İsmail Habip, kısaca dönemin siyasî ortamından bahseder ve Tanzimat fermanını değerlendirmeye çalışır. İsmail Habip'in kendi adlandırmasıyla edebiyata geçecek olan "Beş Paşalar" (Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Sadullah Paşa, Sami ve Kâmil Paşa'lar) üzerinde durur. İsmail Habip, bahsin devamında ilk gazeteler ve Tanzimat devrinin süresinden bahseder. (s.5-26)

İsmail Habip'in bu baskıda, biyografiyi, dipnota taşıdığını ve edebî şahsiyete ağırlık verdiğini görüyoruz. Mütercim Âsım, Reşid Paşa, Âkif, Edhem Pertev, Âli ve Fuad Paşa'larla ilgili biyografik bilgileri dipnotta verir.

I. Bölümde, Tanzimat Devri Edebiyatı'nı üç kısma ayırarak incelenir. I. Kısım, **Nazım** (Şâirler-manzum tiyatro-manzum mizah-manzum tercümeler), II. Kısım, **Nesir**, (Edebî nesir ve Tanzimat gazeteciliği, Tiyatro-

⁽¹⁴²⁾ İsmail Habip: Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Yeni ve Kat'î Tab'ı, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942), 443 S.

Roman-Tarih-Diğer Neviler), III. Kısım da, **Tanzimat Devrinde Türkçülük ve Garp Tesirleri**'ne ayrılır.

İsmail Habip, nazım bahsinde, ilk şâir olarak Şinasi'yi, "Hayatı ve Şahsiyeti", "Mücedditliği", "Yeni Mefhumlar Getirışı", "Şiirlerindeki Yenilikler", "Mevkii", "Eserleri ve Hakkındaki Eserler" alt başlıklarında ele alır. ⁽¹⁴³⁾ İsmail Habip, bu bahiste Şinasi'nin, gazete, tiyatro, tenkit ve tercüme çalışmalarına değinir.

Şinasi'yi, "Ziya Paşa", "Namık Kemal", "Recaizâde Ekrem", "Abdülhak Hâmid", "Muallim Naci", "Eskiliği Devam Ettirenler" (Encümen-i Şuara edibleri) takip eder. Her edebî şahsiyetin sonunda şahsiyetlerin manzum eserleriyle hakkında yazılanları, eserlerinin baskı tarihleri ve yerini verir.⁽¹⁴⁴⁾

Tanzimat devrindeki manzum tiyatro, manzum mizah, manzum tercüme faaliyetlerinden de bilgi veren İsmail Habip, Tanzimat nazımının özelliklerini dokuz maddede toplar. (s.29-106.) ⁽¹⁴⁵⁾

Birinci bölüm'ün ikinci kısmı, **Tanzimat Devrinde Nesir ve Muhtelif Nevileri**'ne ayrılmıştır. Nazım bahsinde olduğu gibi yine sırasıyla Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid ve Muallim Naci'nin nesir vâdisindeki eserleri üzerinde durur ve **Tanzimat Devrinde Gazete, Mecmua ve Başlıca Gazeteciler** hakkında bilgi verir.

⁽¹⁴³⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde bu alt başlıklar, Ehemmiyeti, Hayatı, Şâirliği, Hizmetleri, Eserleri, Şinasi'den İntihab şeklindedir.

⁽¹⁴⁴⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde kaynaklar, her bölüm sonunda, o bölüm için *Mehazlar* adı altında topluca ve biyografik künyelere dikkat edilmeksizin verilir.

⁽¹⁴⁵⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni İsmail Habip, edebî türe göre tasnif etmediğinden, "Tanzimat Edebiyatı'nın Umumî Evsâfı" başlığı altında bölüm sonunda yedi maddede toplu bilgi vermiştir. (S.419-421.)

Şinasi, Namık Kemal, Münif Paşa, Ahmed Midhat, Ebüzziya Tevfik Bey, Said Bey, Mizancı Murad'ın gazeteci kimliklerinden bahseder. İlk defa isimleri geçen şahsiyetler hakkında biyografik malumat verilir. Tanzimat devrinde yapılan **Mensur Tercümeler**'den de kısaca (Eser adı, müellif, mütercim, baskı tarihi ve yılı, sayfa sayısı ile vak'a hakkında çok genel bilgi) bahseder.⁽¹⁴⁶⁾

Nesrin ikinci faslı, telif ve tercüme tiyatroya ayırır. Yazar burada, Âli Bey, Namık Kemal, Recaizade, Abdülhak Hamid, Şemseddin Sami, Ebüzziya Tevfik, Hasan Bedreddin Paşa ve Manastırlı Rifat'ın tiyatro eserleri üzerinde durur. (S.130-152.)

İsmail Habip'in edebî türlere göre tasnif ettiği bu sistemin Tanzimat devrinde o edebî türle ilgili eserlerin, kimler tarafından verildiğini, dönemlere göre türün gelişiminin nasıl olduğunu ortaya koymak gibi bir avantajı vardır.

Tanzimat nesrinin üçüncü faslı, romana ayrılmıştır. Roman, popüler (Ahmed Midhat), edebî (Namık Kemal, Şemseddin Sami, Murad Bey) ve realizme doğru (Recaizade Ekrem, Samipaşazade) alt başlıklarında ele alınmıştır. Tanzimat devrinde tercüme romanlarla üçüncü fasıl sona erer. (S.152-176.)

İsmail Habip, telif ve tercüme romanların mevzuundan da kısaca bahseder.⁽¹⁴⁷⁾

⁽¹⁴⁶⁾ İsmail Habip, bu tercüme bahislerini genişleterek, dönem dönem Türk diline Batı'dan hangi tercümelerin yapıldığını Avrupa Edebiyatı ve Biz kitabında toplu olarak verir.

⁽¹⁴⁷⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, roman mevzularına daha geniş yer verir. Bir fikir edinmek için, Sergüzeşt'in anlatıldığı sayfalara göz atmak yeterli olacaktır. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde büyük boy 1.5 sayfada (S.347-348), Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi'nde ise, ortalama büyüklükte bir paragrafta (S.171) vak'a ana çizgileri ile anlatır.

Nesre ayrılan bölümün dördüncü faslı, **Tanzimat Nesrinde Diğer Nev'iler'e** ayrılmıştır. Sırasıyla tarih, edebiyat tarihi ve tenkit, hitabet, mektup ve hatırat, seyahat edebiyatı, mensur mizah, ilim ve felsefe türlerinde, Tanzimat devrinde kimlerin eser verdiği üzerinde durur. Yazar, edebî türün gelişimi hakkında sistemli bir şekilde bilgiler verir.

İsmail Habip, **Tarih** türünde, Namık Kemal'in, Ahmed Midhat'ın, Cevdet Paşa'nın tarih eserleri hakkında bilgi vererek tercüme tarihlere geçer.

İsmail Habip, **Edebiyat tarihi** türünde, Ziya Paşa'nın **Harabat**ı, Ebüzziya Tevfik'in **Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye'si**(¹⁴⁸), Recaizade Mahmut Ekrem'in **Talim-i Edebiyat**ı, Süleyman Paşa'nın **Mebaniü'l-İnşa'sı** hakkında bilgi verir. Abdülhalim Memduh'un **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye**'den itibaren, edebiyat tarihi maceramıza hiç yer vermez. İsmail Habip'in Edebiyat tarihi kavramını geniş tutarak nazariyat ve antoloji kitaplarını da tür'e dahil ettiğini görürüz.

Tenkit bahsinde ise, Şinasi ile Said Paşa arasında geçen ilk münakaşadan, Namık Kemal'in Recaizade Ekrem'in tenkid ve münakaşaları ile kısaca Münif Efendi-Refik Bey, Said Bey-Ahmed Midhat Efendi, Ahmed Midhat Efendi-Servet-i Fünun edibleri, Mizancı Murad'ın arasında geçen münakaşalar ile Mizancı Murad'ın tenkid makaleleri üzerinde durur.

(¹⁴⁸) İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Ebüzziya Tevfik'in Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sini ilk edebiyat tarihimiz olarak zikreder ve mehaz olarak da bu esere sıkça başvurur. (S.416) İsmail Habip, Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi'nde Ebüzziya Tevfik'in Namık Kemal üzerinde ısrarla durarak, Hamid'i dahi göz ardı etmesini tenkit eder. (S.188-189).

Hitabet türünde, ağırlık olarak siyasî hitabet; mektup ve hatırat türünde ise, klâsik edebiyatımızda inşa'nın mevkii üzerinde duran İsmail Habip, Âkif Paşa'nın Şeyh Müştak'a Mektup'u, Şinasi'nin annesine, Namık Kemal'in, Muallim Naci'nin, Sadullah Paşa'nın diğer ediblere yazdığı mektuplar hakkında bilgi verir.

Hatırat nev'inde, Ziya Paşa'nın *Defter-i Âmal*'ından, Midhat Paşa ile Süleyman Paşa'nın Meşrutiyet devrinde varisleri tarafından neşredilen hatıratlarından, Ebüzziya Tevfik Bey'in Genç Osmanlılar hakkındaki Tasvir-i Efkâr'da neşrolunan hatıratından, Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu*'ndan, Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Tefekkür*'ünden Ahmed Midhat Efendi'nin *Menfa*'sından kısaca bahseder.

İsmail Habip, Seyahat edebiyatı türünde, Ahmed Midhat'ın *Avrupa'da Bir Cevelan*'ını beğenmese de zikreder, kuvvetli bulmadığı Direktör Ali'nin *Seyahat Jurnal*'inden bahseder. Dinî seyahatnamelerden Seyyah Mehmed Emin Efendi'nin *İstanbul'dan Asya-yı Vusta'ya Seyahat*, Ahmed Hamdi Efendi'nin *Hindistan Seyahatnâmesi*, Hoca Bekir Efendi'nin *Brezilya Seyahatnamesi* ile Sadullah Paşa'nın yazılarına kısaca değinen İsmail Habip, kendi de bu türde eser verdiği için tenkitlerinde biraz daha acımasızdır.

İsmail Habip, mensur mizah türünde, Direktör Ali Bey'in hayatını anlatır. *Diyojen* gazetesi ile *Lehçetü'l-Hakayık* ve Edhem Pertev Paşa'nın *Av'avename*'si üzerinde durur.

Tanzimat devrinde felsefe ve ilim başlığı altında, Ahmed Midhat Efendi'den, Namık Kemal'in felsefe ile olan bağlantılarından, kısaca

bahseden İsmail Habip, ilmî hareket (¹⁴⁹) bahsinde ise, Mecelle Cemiyetini zikreder.

Birinci Bölüm'ün birinci faslı, ***Türkçülük Cereyanı***'na ayrılmıştır. "Tanzimat Ediblerinde Türkçülük" başlığı altında Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Hamid, Ahmed Midhat, Muallim Naci, Said Bey'den örnekler veren İsmail Habip, "Türkçülükte İlim ve Şuur Safhası"nda Ahmed Vefik Paşa, Mustafa Celaleddin Paşa, Ali Suavi Efendi, Süleyman Paşa, Şemseddin Sami ile "Dış Türklerden İki Sima" başlığı altında Mirza Fethali Ahundzade ile Şeyh Süleyman Efendi'den kısaca bahseder.

İsmail Habip, Birinci Bölüm'ün ikinci faslında, "Tanzimat Edebiyatında Garp Tesiri" başlığı altında, önce, yeni edebî neviler, sonra da ferdî tesirler (¹⁵⁰) üzerinde durur ve Ahmed Midhat'ın takip ettiği serbest tercüme ile Şemseddin Sami'nin taraftar olduğu tam tercüme zihniyetine yer verir.

Kitabın İkinci Bölümü'nde, "İstibdad Devri Edebiyatı (1883-1908)" başlığı altında, "Servet-i Fünûn'dan Önce (1889-1896)", "Servet-i Fünûn'dan

(¹⁴⁹) Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde İsmail Habip, *Tanzimat Devrinde İlmî Hayat* başlıklı müstakil bir bölüm açar. Hoca İshak Efendi, İsmail Habip burada, Hoca İshak Efendi, Hoca Tahsin Efendi, Ali Suavi Efendi, Cevdet Paşa, Ebüzziya Tevfik Bey, Murad Bey, Şemseddin Sami Bey'lerden bahseder. (S.396-418)

(¹⁵⁰) Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, her edebî dönemin sonunda, yabancı edebiyatların, bilhassa Fransız edebiyatının ediblerine müstakil bölümler ayrılır. Ancak tesirler burada olduğu gibi açıkça izah edilmez.. Bkz: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi "Fransız Edebiyatı Tarihine Kısa Bir Nazar". Klasik-devir, 18. asır , Romantizm ve Romantikler (S.69-79), Fransız edebiyatı Realist devirde, şiir, tiyatro ve tenkit (S.432-439) Muasır Fransız Edebiyatında roman, tiyatro, şiir (S.620-625) İsmail Habip'in konuya bu tarz yaklaşımı, Osmanlı Bankası Kambyo dairesi şefi olarak görev yapan Yusuf Nezir tarafından "Bir Türk Edebiyatı Tarihi" başlıklı yazıda tenkide uğrayacaktır. (*L'echo dö Turquie*, 21 Eylül 1926, No.119).

Sonra (1896-1901)" ve "Türkçülük Cereyanı ve Garp Tesiri"ni inceler. Genel hatları ile (Midhat Paşa'nın öldürülmesi, Çırağan hadisesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşu, Türk-Yunan Harbi, Abdülhamid'e suikast gibi) devrin siyasî hadiseleri üzerinde durduktan sonra, Servet-i Fünûn topluluğunun teşekkülüne kadar olan devredeki edebî faaliyetler, nazım (şiiirde, Nabizade Nazım, Menemenlizâde Mehmet Tahir, Mehmed Celâl, Nigar Hanım; manzum, mizah ve hicivde Şâir Eşref) ve nesir (romanda, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Vecihî, Fatma Aliye Hanım, Saffet Nezihî, realizme doğru: Nabizade Nazım; hikâye, makale ve hatırat, Ahmed Rasim, tarihte, Abdurrahman Şeref, seyahat ve hatırat türünde, Direktör Ali, Ahmed Midhat Efendi, Ahmed İhsan, Sadıku'l-Müeyyed Bey'ler ve Ahmed Rasim'den; gazete ve mecmuada, Tercüman-ı Hakikat, Sabah, İkdam, Servet-i Fünun, Hazine-i Fünun, Mirsad, Malumat, Musavver Malumat, Mektep; tenkit ve münakaşada, Muallim Naci-Recaizade, Ahmed Midhat-Servet-i Fünûn ediblerinden bahseder) başlıkları altında değerlendirir. Her biyografinin sonunda o şahıs hakkında biyografik malumat verir (S.236-262).

İsmail Habip, İkinci Bölüm'ün İkinci Kısımına, Servet-i Fünûn edebiyatının teşekkülü hakkında bilgi vererek başlar. İsmail Habip, yine önce nazmı (şiiirde, Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Siret, Faik Ali, Süleyman Nesip, Hüseyin Suat, Ali Ekrem, Celal Sahir, H. Nazım) ⁽¹⁵¹⁾, sonra nesri (roman, Halid Ziya; roman, hikâye ve tenkit, Hüseyin Cahit Yalçın; nesir ve makale, Süleyman Nazif) değerlendirir. Ediblerle ilgili bilgilerden sonra, eserleri ve hakkında yazılanları maddeler halinde verir.

⁽¹⁵¹⁾ İsmail Habip, kitabın başından buraya kadar olan bölümde ilk defa Cenab Şahabeddin'de nazım ve nesir hususiyetlerini ayrı ayrı inceler. Önce nazmını, sonra da nâsirliğı aynı bölüm içinde değerlendirir. (S.277-281) İsmail Habip daha sonra bazı edibleri de böyle ele alır. (Mesela: Ahmed Rasim.)

(S.264-297) İstibdat devrinde Türkçülük kısmından önce Servet-i Fünûn edebiyatının umumî vasıflarını on maddede toplar ⁽¹⁵²⁾ (S.298-303).

Üçüncü Bölüm'ün Üçüncü Kısmı'nda, İstibdat Devrinde Türkçülük cereyanına bağlı olarak Necip Asım Bey, Velet Çelebi, edebî Türkçülük alt başlığında Ahmet Hikmet ve Mehmet Emin Bey'leri işler. Bursalı Tahir, Emrullah Efendi'den kısaca bahseder, Köse Raif Paşazâde Fuat Bey'in akim kalan tasfiyecilik anlayışına değinir. "Vatan Dışındaki Türkçülük Hareketleri"nde ⁽¹⁵³⁾ Cemaleddin-i Efganî, İsmail Gasprenski, Hüseyinzâde Ali Bey ile "Üç Tarz-ı Siyaset" etrafındaki münakaşalara yer verir.

İsmail Habip, İkinci Bölüm'ün son bahsini, İstibdat Devrinde Garpten Tercümeler'e ayırmıştır. İsmail Habip, Tanzimat devrinde yaptığı gibi tercümeleri ilgili olduğu türlere göre bahsi geçen yerlerde değil de, bu başlık altında topluca ele alır. Tercümeleri, edebî eserler ve polis-macera romanları olarak tasnif edip künyelerini verir. (S.304-318)

İsmail Habip, kitabın Üçüncü Bölüm'ünde, Meşrutiyet Devri'ni verir. (1908-1920) Meşrutiyet'in ilanı, 31 Mart Vak'ası, iç isyanlar, İtalyanların Trablusgarb'a asker çıkarması, Balkan harbi ve devrin siyasî panoramasını çizdikten sonra dönemin edebî panoramasına geçer. "Fecr-i Âti" edebiyatının teşekkülünü anlattıktan sonra, (Mehmet Âkif ve Ahmet Haşim'den detaylı, Yahya Kemal, Ahmet Cevdet, Rıza Tevfik, Samih Rifat, Mithat Cemal, İbrahim Alaettin'den -Hecenin Beş Şâiri alt başlığında- ⁽¹⁵⁴⁾ Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Halit Fahri, Faruk Nafiz, -Dergâh şâirleri alt

⁽¹⁵²⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde bu bahis, "Servet-i Fünûn Edebiyatının Evsâfı" ana başlığı altında maddelendirilmeden on yedi alt başlıkta ele alınır. (S.584-593.)

⁽¹⁵³⁾ İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, Türkiye dışındaki Türkçülerden Mizancı Murad'ın dışında hiç kimsenin adını zikretmez.

⁽¹⁵⁴⁾ İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde böyle bir adlandırmaya yer vermez.

başlığında- Ali Mümtaz, Necmeddin Halil'den daha genel çizgilerle bahseder. ⁽¹⁵⁵⁾ Manzum mizah'da Fazıl Ahmet, Halil Nihat, nesir'de; roman türünde, Halide Edib, Yakup Kadri, Aka Gündüz, tiyatro'da; Hüseyin Suat, Aka Gündüz, Cenab Şahabeddin, Halit Ziya, Musahibzâde Celâl; fıkra ve musahabe türünde Mahmut Sadık, Yahya Kemal, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Refik Halit, Falih Rıfkı, Ruşen Eşref; Seyahat edebiyatı türünde verilen Cenab Şahabeddin, Celal Nuri, Falih Rıfkı, Ahmed Haşim; hitabet'te, Ömer Naci, Hüseyin Suphi; mensur mizah'da, Refik Halit, Ercüment Ekrem, meşrutiyet dönemi periyodikleri gazete ve mecmuaları (Abdülhamid devrinden itibaren çıkmakta olan İkdam ve Sabah'a ilave olarak Tanin, Yeni Gazete, Yeni Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat, Vakıf, Vatan, Aşyan, Resimli Kitap, Şehbal, Türk Yurdu, Genç Kalemler, Yeni Mecmua), tarih türünde Şemseddin Günaltay, Ahmet Refik ile tercüme ve telif diğer kitaplardan, edebiyat tarihi ve tenkit türünde ismen Faik Reşat, Mehmet Fuat Köprülü, Süleyman Fehmi'ye yer verir.

İsmail Habip, Üçüncü Bölüm'ün son bahsinde, "Meşrutiyet Devri Edebiyatı'nda, Türkçülük Cereyanı ve Garpten Tercümeler"i ele alır (S.388-402). Türk Derneği, Türk Yurdu Derneği ve Türk Ocağı'nın tesisi, Türk Yurdu ve Genç Kalemler mecmualarının neşri ile Yusuf Akçura, Ağaoğlu Ahmet, ⁽¹⁵⁶⁾ Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip üzerinde durur. Bölüm, Meşrutiyet dönemi tercüme faaliyetleri ile bölüm sona erer.

⁽¹⁵⁵⁾ İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Ali Mümtaz ile Necmeddin Halil'den sadece birer cümle ile bahseder.

⁽¹⁵⁶⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde İsmail Habip'in, Yusuf Akçura ile Ağaoğlu Ahmet'i unutuşu tenkid edilir. Bkz. Muzaffer Hamid: "Mühim ve Müfid Bir Eser" Babalık, 24 Teşrin-i sani 1926, No.2249.

Dördüncü Bölüm’de, “Son Devir” başlığı altında, 1920’den başlayarak kitabın yazıldığı zamana kadar olan edebî devirlere genel bir bakış ile Türkçülük ve tercüme bahisleri ele alınır. (S.404-435)

İsmail Habip, “Bugünkü Edebiyat” başlığı altında, bilhassa ders kitabı olarak okutulmak üzere kaleme alınan edebiyat tarihlerinde son 20-25 yılın edebiyatı hakkında fikir beyanında bulunmamanın gelenekselleşmiş olduğundan bahisle, alfabe değişikliğinden dolayı, günün edebiyatına -edebî neviler bakımından- umumî bir nazar ihtiyacını duyduğunu vurgular. (S.404, 417) Şiirde, Nazım Hikmet, Necip Fazıl birer cümle ile Halide Nusret ⁽¹⁵⁷⁾, Şükufe Nihal, Ömer Bedreddin, Ahmet Kutsi, Cahit Sıtkı, Yaşar Nabi, Sabri Esat, Behçet Kemal; roman’da, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Peyami Safa ⁽¹⁵⁸⁾’dan, “Diğer İsimler” alt başlığında da Sadri Etem, Samih Fethi, Hakkı Süha, Güzide Sabri, Müfide Ferid, Muazzez Tahsin, Mükerrerrem Kamil Su, Burhan Cahit, Esat Mahmut Karakurt, Etem İzzet, Fikret Adil, Sabahaddin Ali, Refik Ahmet Sevensgil, Osman Cemal Kaygılı, Midhat Cemal, Celaleddin Ezine ve eserlerinden kısaca bahseder. Tiyatro türünde, Reşat Nuri Güntekin, Vedat Nedim Tör, Mahmut Yesari, Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Behçet Kemal’in tiyatro eserlerine kısaca değinir. Hitabet türünde, Atatürk ⁽¹⁵⁹⁾ ve Millî Şef (İsmet İnönü)’in hitabet yeteneklerinden bahseder. Seyahat edebiyatında, Şükufe Nihal’in, Faik Sabri Duran’ın, İsmail Habip’in, Sadri Ertem’in, Peyami Safa’nın, Celaleddin Ezine’nin seyahat kitaplarına kısaca yer verir.

⁽¹⁵⁷⁾ İsmail Habip’in Halide Nusret’e “Henüz şahsiyetini arıyor” ibaresi ile yer vermesi, tenkit edilmesine sebep olur. Bkz. Muzaffer Hamid. a.g.m.

⁽¹⁵⁸⁾ Muzaffer Hamid a.g.m.’de, Peyami Safa’nın unutulmasını da tenkit eder.

⁽¹⁵⁹⁾ İsmail Habip, Atatürk bahsinde olduğu gibi özellikle kitabın son kısımlarında, “Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde şöyle yazmıştım” diyerek **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nden** alıntılar yapar.

Tarih türünde, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu ile Cemiyetin ilk eserleri üzerinde kısaca durur. Edebiyat Tarihi türünde, İbrahim Necmi Dilmen, Hasan Âli Yücel, Mustafa Nihat Özön ile İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'ın **Son Asır Türk Şâirleri**'nden bahseder.

İsmail Habip, kitabın son kısmının ilk bahsini, Son devrin Türkçülüğü'ne ayırır. Burada, devrin daha önceki dönemlerden ayrılan hususiyetleri maddeleştirilerek inceler. Konuyu "Devlet Unvanında Türkçülük", "Türk Milliyetçiliğinin Beyannamesi", "Siyasî Türkçülük", "Müstakil Türkçülük", "Laik Türkçülük", "Medenî Türkçülük", "Lisanda Türkçülük" ve "Harf inkılâbı" olmak üzere yedi kısa alt başlıkta inceler. (S.425-431) Son bahis, Garp Edebiyatından Tercümeler'e ayrılmıştır. İsmail Habip burada, 1920'lerden kitabın yazıldığı 1940-1942'li yıllara kadar Dünya edebiyatından Türkçe'ye yapılan tercümelerin tasnifli bir şekilde künyelerini verir. (S.431-435)

Kitap, şahıs isimleri **Index**'i (S.438-440) takiben **Fihrist** (S.441-443) ile son bulur.

Kitapta bazen edebiyat nazariyatını, roman teorisini ilgilendiren bilgiler de verilir.⁽¹⁶⁰⁾ İsmail Habip, orijinallik uğruna gariplikler de yapar.⁽¹⁶¹⁾

Her edebî dönemin sonunda o zaman dilimindeki Türkçülük faaliyetlerinin ayrı olarak ele alınması, orijinal bir tasnif sistemidir.

⁽¹⁶⁰⁾ Hüseyin Rahmi'nin işlendiği sayfalarda İsmail Habip, **üslûp, mevzu, tasvir ve yaratılış ciheti** unsurlarını bir romanda yer alması gereken üç önemli unsur olarak zikreder. (S.248-249) İsmail Habip, S.70'te felsefî şiirin tanımını yapar.

⁽¹⁶¹⁾ Aka Gündüz'ün anlatıldığı sayfalarda şu cümleler yazılıdır: "Aka Gündüz şiiri çoktan bıraktı. O artık romancılıkla meşhurdur. Hem de Varna tavuğundan daha velut bir romancı." (S.373.)

İsmail Habip'in de, bir çok edebiyat tarihçisi ve bilim adamında olduğu gibi kavramlara yönelik olarak, standart bir kullanıma dikkat etmediğini görmekteyiz. Yazar, "Fecr-i Âti Toplaşması" için hem *teşekkül* hem *zümre* adlandırmalarını kullanır. (S.357, 370) "Servet-i Fünûn Topluluğu" için de farklı isimler kullanır.⁽¹⁶²⁾

Naci Çelik, Romanda Hesaplaşma⁽¹⁶³⁾ adlı kitabında, İsmail Habip'in Tanzimat'tan Beri I Edebiyat Tarihi adlı eserinde, edebî hadiseleri ve özellikle romanı, batıyı esas alarak değerlendirmesini tenkit eder:

"Tanzimat'ı alkışlayarak Tanzimattanberi'ye başlayan İsmail Habip, bütün kitap boyunca batıcılık konusunda hiç çelişkiye düşmemiştir. Överken batılı diye övmüştür sanatçıları, yererken de doğulu kaldı diye. Ama sistemsiz, pek basit edebiyat paralamalarına rastlanan eseri bugün okunmayacak kerte gülünçtür. Kitabın okunmazlığından yararlanan pek çok eleştirmenimiz Tanzimattan beri'yi daha batılı bir dille yenileyip durmuşlardır. İsmail Habip, bakışlarında batılı, anlatımında doğuluydu. (...) edebiyat parçalamalarını marifet sayar. Ancak Tanzimattanberi, dönemlerin tarihî boyutlarıyla edebiyata yansıyanı belirtmesi bakımından ilginçtir."⁽¹⁶⁴⁾

Naci Çelik, yazının devamında İsmail Habip'in roman üzerine dikkatlerine kısaca yer verir.⁽¹⁶⁵⁾

⁽¹⁶²⁾ Servet-i Fünûn edebî ailesi, Servet-i Fünûn teşekkülü, Servet-i Fünûn Edebiyatı gibi. (S.62,)

⁽¹⁶³⁾ Naci ÇELİK: Defter 1 Romanda Hesaplaşma, (Ankara, 1971),

⁽¹⁶⁴⁾ a.g.e. S.77-78.

⁽¹⁶⁵⁾ a.g.e., S.78-79.

İsmail Habip'in roman ile ilgili hükümlerine Naci Çelik'in yönelttiği tenkitleri, **Kırk Ambar**'da Cemil Meriç göğüsler.⁽¹⁶⁶⁾ Cemil Meriç, Naci Çelik'in Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi kitabını esas alarak İsmail Habip'i tenkit etmesine, İsmail Habip'in asıl eserinin, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi olduğunu, bu kitabın, **Edebî Yeniliğimiz** adıyla da birçok defa basıldığını, İsmail Habip'in hükümlerinin bu kitapta aranması gerektiğini söyler ve Naci Çelik'in İsmail Habip'i tenkit için yanlış kitap seçmiş olduğunu belirtir.

Naci Çelik'in, İsmail Habip'i, bakış açısında Batılı olduğu gerekçesiyle neredeyse ölçüyü kaçıran eleştirisini, Cemil Meriç, "bir kavli-mücerred" şeklinde vasıflandırır. Cemil Meriç, İsmail Habip'in, Halid Ziya ve Mehmed Celal'i millî hayatı aksettiren romanlar yazmadıkları için eleştiren cümlelerini iktibas eder ve "Bunun neresi batıcılık?" diye sorar.⁽¹⁶⁷⁾

⁽¹⁶⁶⁾ Cemil MERİÇ: "Romanın Romanı", Kırk Ambar, (İstanbul, 1980), S.194-205.

⁽¹⁶⁷⁾ Cemil MERİÇ: Kırk Ambar, S.201,202. Oysa aynı Cemil Meriç, 1974 yılında Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni, "asırlık bir kavganın, şâirane bir fezlekesi", "bir redd-i miras beyannamesi: uzun bir mukaddime-i Celal, yedi yüz sayfalık bir zafer neşidesi" şeklinde vasıflandırır. Cemil Meriç, burada, İsmail Habip'e, "yaşadığı çağı taziz için altı asırlık Türk edebiyatının gölgede kalmasına razı ol(duğu)" suçlamasını yöneltir. Onun bu hükmü etkili olur ve İsmail Habip, daha sonraları, "yaşadığı çağın resmî ideolojisini samimiyetle benimseyen teceddüt aşığı Osmanlı aydını" şeklinde tarif edilir. Bkz. Gültekin TARI: "İsmail Habip'in Edebiyat Tarihi Üzerine Tartışma, O Dönemin Eleştiri Anlayışını Ortaya Koyuyordu", Milliyet Sanat, s.184, 14 Mayıs 1976, S.16.

e. Tanzimattan Beri II: Edebiyat Antolojisi

Antolojideki ⁽¹⁶⁸⁾ metinler, edebiyat tarihindeki⁽¹⁶⁹⁾ kronolojiye göre sıralanır. Kitap, I. ciltte olduğu gibi, Tanzimat Devri (S.9-245), İstibdat Devri (S.248-332), Meşrutiyet Devri (S.334-478), Son Devir: 1920'den beri (S.478-512) başlıklarında, dört bölüme ayrılır. Son bölüm dışında her bölüm, Nazım, Nesir ve incelenen devirdeki Türkçülük Türkçülük cereyanı başlıklı üç kısımdan teşekkül eder.

Edebî metin örneklerinden önce (eserin ne zaman, nerede, hangi sebeple kaleme alındığı gibi) kısa izahlar yapılmış, bazı şiirlerin, nesren ifadelendirilmiş şekillerine yer verilir. Bu haliyle kitap klasik antoloji sınırlarının dışına taşar.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, Tanzimat Devri'nin 1. kısmı, sırasıyla manzumeler, manzum tiyatro, manzum mizah-hiciv ve manzum tercümeleri kapsar. 2. Kısım, Tanzimat ediblerinin, edebî nesir-makaleleri, tiyatro, roman, tarih, edebiyat tarihi, tenkit ile diğer edebî nevilerden (Hitabet, mektup, hatırat, seyahat, mensur mizah) eser örneklerine ayrılır. 3. Kısım, Türkçülük Cereyanı başlığında Tanzimat devrinde kaleme alınan "Türkçe Hakkında Yazılar"dan örnekleri ihtiva eder.

İsmail Habip, İstibdat Devri (1883-1903) edebî eser örneklerini, Servet-i Fünûn edebiyatından önce ve Servet-i Fünûn edebiyatı alt başlıklarında, iki kısımda verir. Sırasıyla yine önce, nazım, sonra nesir, daha

⁽¹⁶⁸⁾ İsmail Habip: Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi II, Yeni ve Kat'î Tab'ı, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942), 512 S.

⁽¹⁶⁹⁾ İsmail Habip: Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I, Yeni ve Kat'î Tab'ı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942, 443 S. (Kitabın 1943'de 2. Baskısı, 487 sayfa olarak yapılmıştır.)

sonra da Türkçülük faaliyeti sahasında değerlendirilen edebî eser örneklerine yer verilir.

İktibas edilen edebî eser örneklerine ait bibliyografya, bazen verilir, çoğunlukla da göz ardı edilir.

Kitap, ders kitabı olarak kaleme alındığı için, yazar didaktik gayeyi ön plana almış -biraz da türün hususiyetinden kaynaklanan sebeplerden dolayı- roman iktibaslarında araya girerek, kısa izahlarda bulunulur.⁽¹⁷⁰⁾

2. Bölüm'ün 3. kısmı olan "İstibdat Devrinde Türkçülük Cereyanı" bahsinde İsmail Gasprinski'den de iktibaslara yer verilir.⁽¹⁷¹⁾

3. Bölüm, Meşrutiyet Devri (1908-1920) edebî örneklerine ayrılır. Önceki 2. bölümde olduğu gibi, sırasıyla nazım, nesir ve "Türkçülük cereyanı"nın edebî eser örneklerine yer verilir.

Son Devir'de ise, Necip Fazıl⁽¹⁷²⁾, Basri Lostar⁽¹⁷³⁾, Faik Sabri Duran, Celaledin Ezine, Mustafa Necati, Hasan Ali Yücel, Mithat Cemal, Atatürk ve İsmet İnönü'den örneklere yer verilir.

⁽¹⁷⁰⁾ a.g.e., S.298-303.

⁽¹⁷¹⁾ a.g.e., S.324-332.

⁽¹⁷²⁾ Kitabın 1942'deki baskısında Necip Fazıl'dan sonraki şâirlere yer verilmemiş, seyahat edebiyatından örneklere geçilmiştir. Bu sayfalarda baskı hatası yapılmıştır. (a.g.e., S.478.) Bu karışıklık 1943'deki 2. Baskı'da yoktur. Necip Fazıl'dan sonra, Halide Nusret, Şükufe Nihal, Kemalettin Kâmi, Behçet Kemal, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiir örneklerine yer verilmiştir. Roman'da ise, Reşat Nuri, Peyami Safa'dan alıntılar yapılmıştır.

⁽¹⁷³⁾ Basri Lostar'ın 1923 yılında Yeni Mecmua'da, "Hindistan Hatıraları" başlıklı yazı serisinden Tac Mahal'i anlatan bölümleri verilmiştir. (S.481-484.)

Kitabın sonunda, Lûgatçe ile Fihrist'in ayrıca verileceği notu yazılıdır.⁽¹⁷⁴⁾

Kitapta, bir şiirde gurub eden manasına gelen garîb kelimesinin hem kalın hem uzun olarak telaffuz edilebilmesi için "ghârib" şeklinde yazılması keyfilik açısından tenkide açık olmakla beraber, İsmail Habip'in dil konusundaki hassasiyetini göstermesi bakımından dikkate değerdir.⁽¹⁷⁵⁾

⁽¹⁷⁴⁾ Kitabın 1943'te yapılan 2. Baskısında Lûgatçe vardır.

⁽¹⁷⁵⁾ a.g.e., S.53.

3. Mukayeseli Edebiyat

a. Avrupa Edebiyatı ve Biz: I. Cilt Garp'tan Tercümeler

İsmail Habip, **Avrupa Edebiyatı ve Biz: I Cilt Garpten Tercümeler**'in⁽¹⁷⁶⁾, "Mukaddime"sinde kitabını, "bugünün Türk genci için asgarî bir kültür ölçüsü" olmak üzere kaleme aldığını ifade eder.

İsmail Habip'e göre:

"Sadece malumat halinde kalan edebiyat tarihleri milletlerdeki edebiyat seyrini gösterirse de, o edebiyatı teneffüs ettiremez. Edebiyatı teneffüs etmek metinle olur. Bu kitapta Yunan ve Latin'den başlayarak, rönesanstan bugüne kadar Avrupa milletlerinin edebiyat tarihleri var. (.) Garp'tan yapılan tercümeler kısmı ve o kısımlarda eserlerden alınan metinler sayesinde kitap yalnız 'edebiyat tarihi malumatçılığı' çerçevesinde kalmaktan kurtularak bir derece antoloji mahiyetine girdi."⁽¹⁷⁷⁾

İsmail Habip, **Avrupa Edebiyatı ve Biz**'i üç senede yazdığını söyler. İsmail Habip, kolayca anlaşılacağı üzere bu süreye, malzemenin hazırlanmasını dahil etmez. Mukaddime'de eserin başlıca kaynaklarını verir.

⁽¹⁷⁶⁾ İsmail Habip: Avrupa Edebiyatı ve Biz: I. Cilt Garp'tan Tercümeler, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1940), 573 S.

⁽¹⁷⁷⁾ a.g.e., Mukaddime, S.II.

Böyle bir eser kaleme alındığını duyup da, Fransızca dışında yabancı dil bilmeyişini tenkit edenleri cevaplandırır.

İsmail Habip, “Mukaddeme”de kitabını, “orta halli ve umumî bir kültür kitabı” olarak tanımlar.

Kitap altı kısma ayrılmıştır. Kendi içinde üçe ayrılan ilk kısımda, Yunan Edebiyatı incelenir. (S.1-97) Yunan edebiyatı tarihini, Yunan edebiyatından Türkçe’ye yapılan tercümeler ve “Yunan esatiri” takip eder. Yunan edebiyatı tarihinde Yunan felsefesi ve filozoflarına da yer verilir. İncelenen edible ilgili olarak Türkçe’ye hangi tercümelerin yapıldığı üzerinde de durulur ve eser tercüme hakkında da bilgi verilir. Kitabın ehemmiyeti asıl bu kısımlarda ortaya çıkmaktadır. Yunan, Latin ve Batı edebiyatlarından Türkçe’ye hangi eserlerin kimler tarafından çevrildiği ile ilgili olarak, İsmail Habip’in bu kitabına kadar yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir.⁽¹⁷⁸⁾ İsmail Habip, yapılan tercümeleri bilhassa dilleri bakımından tenkit eder. Bu tenkitlerde onun Türkçe’ye duyduğu hassasiyet ve sevgi ortaya çıkar.

İkinci kısım, Latin edebiyatına ayrılır. (S.100-154) Konu Latin edebiyatı tarihi ve Latin edebiyatından yapılan tercümeler olarak iki alt başlıkta incelenir. Latin edebiyatı tarihinde nazım ve nesirde eser verenlerin biyografileri, eserleri ve ehemmiyetleri üzerinde durulur.

Üçüncü kısımda, Orta Zamanda Avrupa ele alınır. (S.156-182) İsmail Hikmet, burada, Avrupa dillerinin meydana çıkışını oldukça özet olarak anlatır ve Hristiyanlık’ın doğuşundan ve yayılmasından bahseder.

⁽¹⁷⁸⁾ Daha sonraki yıllarda Zeynep Kerman ve İnci Enginün, V Hugo ve Shakespeare tercümeleri için üzerinde yaptıkları akademik çalışmalar vardır. Bkz. Zeynep KERMAN: Tanzimat Devrinde Shakespeare Tercümeleri ve Tesiri, (İstanbul, 1970), 326 S.

Dördüncü kısım, Orta Zaman'da İslamiyet başlığını taşır. (S.184-275) Hz. Muhammed'e Kur'an'ın nüzulu, İslamiyet'in yayılması, Halifeler dönemi, Abbasi ve Emevi dönemleri hakkında bilgi verilir. İslamiyet'i Muhammed'in İslamlığı, Sonraki Müslümanlık, İslam İskolastiği alt başlıklarında, ana hatlarıyla anlatılır.

Beşinci kısım, "İslam Medeniyetinde Yaratıcılık ve Bu Yaratıcılıkta Türk'ün Rolü" başlığını taşır. (S.278-438) Burada, İbn-i Haldun, El Birûni, İbn-i Sinâ, İbn-i Tufeyl, İbn-i Rüşd, İmam Gazali, Hallac-ı Mansur, Muhiddin-i Arabî, Mevlana'nın edebiyat ve tefekkür hayatlarındaki yerleri üzerinde durulur. Bu kısmın son alt başlığı, Orta Zamanda Türk Edebiyatı'na ayrılır. Orhun Âbidelerinden Sinan Paşa'ya kadar Türk edebiyatının zirvelerinin genel bir panoraması çizilir.

İsmail Habip, Altıncı kısım'da, Rönesans edebiyatını inceler. (s.440-545) Sırasıyla İtalya, İspanya, İngiltere ve Fransa'daki Rönesans hareketinin edebî cephesi, şahsiyetler ve eserleriyle anlatılır. İsmail Habip, Rönesans'ın sebepleri ve Rönesans edebiyatının özellikleri, "Rönesans'a Umumî Bir Bakış" alt başlığında ele alır. Bu dönemin tercümeleri, tenkitli olarak kısaca tanıtılır. İsmail Habip, bölüm sonunda XVI. asırdaki Türk edebiyatının (Babür Şah, Fuzûlî, Bâkî, Rûhî, Mesnevicilik, Tezkirecilik, Nesir, Halk şiiri alt başlıklarında) genel görünümüne kısaca değinir.

Kitabın sonunda "Şahıs Adları İndexi" yer almaktadır.

b. Avrupa Edebiyatı ve Biz II. Cilt

İsmail Habip, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*'in 2. cildini ⁽¹⁷⁹⁾, 1. cildin devamı olarak yazar. Bu cildi, rakamla altı bölüme ayırır. Kitabın ilk kısmı "17. Asır Avrupa Klâsik Edebiyatı" başlığını taşır (S.3-67). Edebiyat Tarihi bilgisine ayırdığı ilk alt başlıkta, edebî şahsiyetlerle, Fransa (Malherbe, Regnier, Balzac, Descartes, Corneille, Racine, Moliere, La Fontain, Boileau, Pascal, La Rochfoucauld, Fenelon, De Sevine) ile İngiltere (Dryden, Addison, Pope)'nin 17. asırdaki edebî panoramasını çizer. İlk kısmın ikinci alt başlığında, Fransız Klâsik edebiyatından Türkçe'ye yapılan tercümeleri verir. Hülâsa, kitap tanıtımları ve iktibaslardan İsmail Habip'in bu tercümeleri tek tek incelediği anlaşılmaktadır. Okuyucuları, tercümelerin üslûbu hakkında fikir sahibi etmek maksadıyla eserlerden çok kısa alıntılar da yapar. İlk kısmın üçüncü alt başlığını, "17. Asırda Türk Edebiyatı"na ayırır. İsmail Habip, kısaca muhit, şiir, mesnevicilik, nesir, halk şiiri, bir Türkçülük hâdisesi ara başlıklarıyla 17. asır Türk edebiyatının çok özet bir panoramasını çizer.

Kitabın ikinci Kısmı, "18. Asır Nur Devri ve Preromantikler" başlığını taşır. Bunu da kendi içinde üç alt başlığa ayrılır (s.71-168). İsmail Habip, Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya'nın ⁽¹⁸⁰⁾ 18. asır edebî hayatını, edebî türleri, sırasına göre edebî şahsiyetlerin hayatı ve eserleri üzerinde

⁽¹⁷⁹⁾ İsmail Habip: *Avrupa Edebiyatı ve Biz Garpten Tercümeler II. Cilt*, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1941), 635 S.

⁽¹⁸⁰⁾ **Fransa edebiyatından**; Montesquieu, Voltaire, Diderot, J.J. Rousseau, Buffon, Lesage, Prévost, Mariuau, Beaumarchais, Andre Chenier, Vergniaud, Panton, Bernandir de Saint Pierre, Mme de Steal, Chateaubriand, **İngiltere edebiyatından**; Daniel Defoe, Goldsmith, Swift, Richardson, Fielding, Sterne, Smollett, Mme Montagu, Gibbon, Macpherson-Ossian, Thomson, Gray, Young, Burns, **Almanya edebiyatından**; Klopstock, Lessing, Wieland, Goethe, Schiller, **İtalya edebiyatından**; Alfieri, Goldoni, Parini üzerinde durur.

durarak anlatır. İkinci alt başlıkta sırasıyla bu ediplerden Türkçe'ye yapılan tercümeler üzerinde ve eserler hakkında (tercüme eden, baskı tarihi ve yılı, sayfa sayısı, kısaca konusu, tercümenin başarılı olup olmadığı ile ilgili) bilgi verir. Bu bölümler, İsmail Habip'in yoğun bir kütüphane taraması yaptığını göstermektedir. Bu kısmın son bahsi, 18. asır Türk edebiyatına -muhit, şiir, mesnevicilik ve hiciv, nesir alt başlıklarında-, umumî bir bakışa ayrılmıştır.

Kitabın üçüncü kısmında, 19. asrın ilk yarısında Avrupa romantik edebiyatını ele alır. Sırasıyla Fransa, İngiltere ve Amerika, Almanya, Rusya, İtalya'daki edebî hayatı, edebî tür gelişimini de dikkate alarak mümessilleri ile birlikte inceler.⁽¹⁸¹⁾ İsmail Habip, şahsiyetleri, sadece ediplerle sınırlandırmaz, dünyayı ve bizi de etkileyen tarihçi, filozof ve mütefekkilere de yer verir. Bu kısmın, ikinci bahsi, Avrupa Romantik Edebiyatından dilimize yapılan çevirilere ayrılmıştır. Üçüncü bahisde ise, detaya girmeden, 19. asrın ilk yarısında İmparatorluğun durumu, Gülhane Hattı, İzzet Molla, ilk mütercimler ve Âkif Paşa'dan bahsedir. 19. asrın ikinci yarısındaki Fransız, İngiliz, Amerikan, Alman, İskandinav, Rus, İtalyan ve Polonya edebiyatlarının temsilcilerini dördüncü kısımda inceler (S.291-368).⁽¹⁸²⁾

⁽¹⁸¹⁾ **Fransız edebiyatından:** La Martine, Victor Hugo, Alfred de Vigny, Alfred de Musset, Theophile Gautier, George Sand, Benjamin Constant, Stendhal, Balzac, Merimeé, Baudelaire, Sainte Beuve, (Tarih'te) Thiery, Guizot, Michelet, **İngiliz edebiyatından:** Wordsworth, Coleridge, Southey, Byron, Shelley, Keats, Walter Scott, Dickens, Lord Lytton, **Amerikan edebiyatından:** Edgar Poe, **Alman edebiyatından:** Fichte, Hegel, Schopenhaver, **Rus edebiyatından:** Puşkin, Gogol, Turgenief, Dostoievski, Tolstoi, **İtalyan edebiyatından:** Manzoni, Leopordi, Pellico üzerinde durur. Adı geçen yazarların hayatları ve eserlerini anlatır.

⁽¹⁸²⁾ **Fransız edebiyatından:** Akımlara göre tasnif ederek, Lecont de Lisle, Sully Prudhomme, Francoise Coppe, Mallarme, Verlaine, Jean Richepin, Maurice Bouchor, Henri de Regnier, Moreas, Verhaeren, Flaubert, Fromentin, Gouncourt kardeşler, Zola, Davdet, Feuillet, Maupassant, Bourget, Prevost, Barés, Anatole France, Pierre Loti, Theuriet, Bazin, Duma Fils, Augier, Becque, Labiche, Meilhac, Bornier, Rostand, Renan, Taine, Fustel de Coulanges, Brunetiere, Lemaitre, Faguet, Lanson, **İngiliz edebiyatından:** Browning,

İsmail Habip, daha önceki kısımlarda tasnif ettiği gibi Son Asır Avrupa Edebiyatı'ndan tercümeler'i, dördüncü kısmın cüz'ü olarak değil de, beşinci kısımda ele almıştır (S.371-550).

İkinci cildin altıncı kısmı (1.cildden itibaren İsmail Habip kısımları devam ettirmiştir. Dolayısıyla altıncı kısım başlangıçtan itibaren on iki kısımdır.), son bir asırlık Türk edebiyatının şiirdeki (Tanzimat, Servet-i Fünûn, Meşrutiyet devri, Son devir) temsilcileri ve özelliklerine, nesrin edebî nevilerine (gazete, mecmua, roman, hikâye, tiyatro, makale, fıkra, tarih, edebiyat tarihi ve edebiyat nazariyâtı, tenkid ve münakaşa, hitâbet, mektup ve hatırat, seyahat edebiyatı, mizah) ve Türkçülük cereyanına (Tanzimat Türkçülüğü, İstibdat Devrinde Türkçülük, Meşrutiyet Türkçülüğü, Cumhuriyet Türkçülüğü) ayrılmıştır (S.553-598).

Avrupa Edebiyatı ve Biz, 1857'den 1950'lere kadar olan edebî, tarihî ve kısmen de fikrî tercüme maceramız hakkında da, kapsamlı bir bibliyografya ve bilgiyi ihtiva eder. İkinci cildin sonunda, dağınık olarak verilen tercüme faaliyetlerinin, "Tanzimat", "İstibdat", "Meşrutiyet", "Son Devir" olmak üzere dört alt başlıkta "Tercüme Edebiyatımızın Bilançosu" adıyla toplu bir tasnifini yapan İsmail Habip, tercümedeki noksanlık ve aksaklıklara dikkat çekerek, çağdaşı olan mütercimlerden bahseder ve tercüme münakaşalarına yer verir (S.599-614).

Tennyson, Rosetti, Swinburne, Fitzgerald, Wilde, Thackeray, Eliot, Meredith, Hardy, Kipling, Wells, Bernard Shaw, Carlyle, **Amerikan edebiyatından**: Emerson, **Alman edebiyatından**: Wagner, Nietzsche, **İskandinav edebiyatından**: Ibsen, Mme Lagerlöf, Andersen, Strindberg, **Rus edebiyatından**: Gorki, Çehov, **İtalyan edebiyatından**: Carducci, Gabriele d'Annunzio, **Polonya edebiyatından**: Mickiewicz ve Sienkiewicz'e yer verir.

İkinci cilt, detaylı bir “Şahıs İsimleri İndeksi” ⁽¹⁸³⁾ (S.615-628), ve “Tafsilli Fihrist” (S.628-635) ile sona erer.

İsmet İnönü, Avrupa Edebiyatı ve Biz'i okur, eserden duyduğu memnuniyeti, Hasan Ali Yücel aracılığı ile İsmail Habip'e bildirir (Dil Davası, S.33-34).

Meşrutiyetin ilânından sonra, Darülfünun'un Edebiyat-ı Garbiyye müderrisliğine tâyin edilen Halit Ziya Uşaklıgil, kitap hakkında uzunca iki yazı kaleme alır.⁽¹⁸⁴⁾ Uşaklıgil, Darülfünun'daki vazifesinden dolayı, **Avrupa Edebiyatı ve Biz** gibi bir eserin kaleme alınabilmesi için ne kadar mesai ve sebatkâr çalışmaya ihtiyaç olduğunu yakinen bildiğini ifade eder. Uşaklıgil'e göre, kitapta Eski Yunan, Latin ve Batı edebiyatlarından Türkçe'ye çevrilen eserlerin toplu bir listesinin verilmesi büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Uşaklıgil'i en fazla hayrete düşüren de kitabın bu bölümüdür:

“Bir asra yakın bir zamandan beri Türkçe'ye nakledilen garp eserlerini arayıp bulmak için sabır hassası harika nevinden olan bu adam, nerelerden ve ne vasıtalarla sermaye tedarik etmiştir?” ⁽¹⁸⁵⁾

Halid Ziya Uşaklıgil, İslâm medeniyeti ile ilgili bölümlerde, İslâmın saf ve berrak kaynağından, doğru ve açık bir lisan ile bahsedilmesine değinir. Kitabın, öncelikle bu faslını, genç Türk nesline tavsiye eder.

⁽¹⁸³⁾ İsmail Habip, 1. cildin sonunda index'te, index'ten nasıl istifade edileceğini, özel işaretlerin ne mânaya geldiğini, sekiz maddelik bir izahla açıklar. (1.cilt, S.548-564).

⁽¹⁸⁴⁾ Halid Ziya UŞAKLIGİL: “San'ata Dair: Mühim Bir Eser: Avrupa Edebiyatı ve Biz Münasebetiyle”, Son Posta, (23 Şubat, 25 Şubat) 1942; “San'ata Dair: Mühim Bir Eser Avrupa Edebiyatı ve Biz Münasebetiyle -2.”, Son Posta, 23 Şubat 1942.

(142) a.g.m. -2 .

Avrupa Edebiyatı ve Biz, Halid Ziya'nınki gibi olumlu tenkitlerin yanında olumsuz tenkitler de alır. İsmail Habip de bu yazıları cevaplandırmıştır.

Avrupa Edebiyatı ve Biz, İslâmla alâkalı meselelerden dolayı, okurlardan gelen tepkiler üzerine, **Muhitü'l-Maarif Mecmuası**'nda, ⁽¹⁸⁶⁾on bir sayı süresince tenkit edilir.

İlk dokuz sayıdaki yazılar, imzasızdır. İlk yazıda İsmail Habip'in İslamî bahislerde, müsteşrik ve misyonerlerin eserlerinden etkilenecek verdiği yanlış ve hatalı hükümler, tek tek şu kaynaklara da bakılmalıydı denilerek, tashih edilir.⁽¹⁸⁷⁾ Yazıda İsmail Habip'in İslamiyet ile ilgili (S.207,208,219) "Mümtaz bir mütefekkir ve yorulmaz bir mütetebbi" sıfatıyla yorumlarda bulunduğu değinilir. Netice olarak da, zarif bir dille İsmail Habip'in kitabındaki hataların tashih edilemeyecek hatalar olmadığı, İsmail Habip'in de bu tashihi yapmaktan zevk alacak olgunlukta bir şahsiyet olduğu vurgulanır.

İkinci yazı, ⁽¹⁸⁸⁾İsmail Habip'in "Bedir Savaşı" ile ilgili verdiği hükümlere ayrılmıştır.⁽¹⁸⁹⁾ İsmail Habip'in, Bedir Savaşı'nı sadece iktisadî bir

⁽¹⁸⁶⁾ Muhitü'l-Maarif Mecmuası, 1942 yılında, sahip ve umumî neşriyat müdürlüğünü Eşref Edib'in yaptığı, tamamlanmayan **İslâm-Türk Ansiklopedisi**'nin fasikül kapağı olarak yayınlanmıştır.

⁽¹⁸⁷⁾ İmzasız: " 'Avrupa Edebiyatı ve Biz' Muharririne Göre İslam Dini ve Medeniyet", İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitü'l-Maarif Mecmuası, c.1, No.28; (20 Şubat 1942), S.2-3.

⁽¹⁸⁸⁾ İmzasız: "İslâm Da'vasının İlk Zaferdeki Yüksek İman ve Mücadele Ruhu Bu Ulvî Cihadi İsmail Habip'in Yağma Şeklinde Göstermesi Reva Değildir", İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitü'l-Maarif Mecmuası, c. 1, NU. 29, 6 Mart 1942, S.2-3.

⁽¹⁸⁹⁾ İsmail Habip, Avrupa Edebiyatı ve Biz Garpten Tercümeler 1. Cild, S.189. ("Kılıcın Kalemliği" alt başlıklı bahis.)

zaruret olarak göstermesi tenkit edilir ve Bedir Savaşı'nın asıl mâhiyeti üzerinde durulur.

Üçüncü yazıda⁽¹⁹⁰⁾, İsmail Habip'in Yahudiler, oruç ve kible ile ilgili olarak verdiği hükümler tenkit edilerek, tashih edilir.⁽¹⁹¹⁾

Dördüncü yazı,⁽¹⁹²⁾ Yahudilerle ilgilidir. İsmail Habip'in, **Avrupa Edebiyatı ve Biz**'de konuyla ilgili yanlış bilgi aktardığı üzerinde durulur.⁽¹⁹³⁾ Mecmuada, ilk yazılardan itibaren İsmail Habip'e yöneltilen tenkitlerin dozu gittikçe artar. Yazıda, İsmail Habip'in, konuya vâkıf olmadığından çala kalem ve meseleleri enine boyuna düşünmeden yazdığı belirtilir.

Beşinci yazı, namazla ilgilidir. ⁽¹⁹⁴⁾ Bu yazıda, İsmail Habip'e daha ağır eleştiriler yöneltilir. İsmail Habip, **Avrupa Edebiyatı ve Biz** kitabında, "Dinde Elastikiyet" alt başlığı ile namaz bahsine değinmiştir.⁽¹⁹⁵⁾ İmzasız yayınlanan bu yazıda, İsmail Habip'in cüretkar bir kaleme sahip olduğu, hükümlerini de konu ile ilgili İslâmî kaynaklar yerine, Hıristiyan misyonierlerinin eserlerinden yararlandığı, ağır bir dille tenkit edilir. Yazının sonunda, İsmail Habip'in bu bahislere bilmeyerek karıştığını itiraf etmesi

⁽¹⁹⁰⁾ İmzasız: "İsmail Habip'e Cevap: Müslümanlar ve Yahudileri Arasındaki Münasebetler- Müslümanlıkta Oruç-İslâm Kiblesi", İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitü'l-Maarif Mecmuası, c.1, Nu. 30, (20 Mart 1942). S.2-3.

⁽¹⁹¹⁾ İsmail Habip, Kible değişmesi alt başlığında mecmuanın tenkit ettiği cümleleri yazmıştır. a.g.e., S.201.

⁽¹⁹²⁾ İmzasız: "İsmail Habip'in Yahudilere Kırdırdığı Bir Rekor", İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitü'l-Maarif Mecmuası, c.1, Nu.31, (3 Nisan 1942), S.2-3.

⁽¹⁹³⁾ İsmail Habip: a.g.e., S. 201.

⁽¹⁹⁴⁾ İmzasız: "İsmail Habip'in Fahiş Bir Cür'et ve Buhtanı, Diyanet İşleri Risayetinin Nazar-ı Dikkatine", İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitü'l-Maarif Mecmuası, c.1, Nu. 33, (30 Nisan 1942), S.2-4.

⁽¹⁹⁵⁾ İsmail Habip: a.g.e., S.204.

istenir, İsmail Habip böyle bir itiraf yapılmazsa, Diyanet İşleri Riyaseti'ne vazife düşeceği belirtilir.

Altıncı yazıyı İsmail Hakkı İzmirli yazmıştır ve namaz konusu ele alınmıştır. ⁽¹⁹⁶⁾ Yazıda, okuyuculardan gelen mektuplarda meselenin ayetlerle izahının istendiği ve bu sebeple böyle bir yazıya ihtiyaç duyulduğu belirtilir.

Muhitü'l-Maarif Mecmuası 36.sayısında da,⁽¹⁹⁷⁾ İsmail Habip'in, Hz. Ömer'in hilafeti ile ilgili olarak verdiği hükümler tenkit edilir. İsmail Habip, kitabında, Hz. Ömer'in, halifeliğini tanımayan Sa'd b. Ubade'yi öldürttüğünü ifade etmiştir. ⁽¹⁹⁸⁾ İmzasız yazıda, hadise, detaylarıyla anlatılır ve İsmail Habip'in hataları tashih edilir.

Bu yazılara İsmail Habip, **Cumhuriyet** gazetesinde yayınlanan üç yazı ile cevap verir.⁽¹⁹⁹⁾

İsmail Habip, **Muhitü'l-Maarif Mecmuası**'nda yayınlanan tenkitlere cevap olmak üzere yayınladığı ilk yazısında, **Avrupa Edebiyatı ve Biz**'in notlarının neşir tarihinden yirmi yıl önce hazırlanmaya başladığını belirtir. Yeni eserleri tetkik etmediğini ancak bundan sonra bu tarz bir çalışma yapacak olursa, zikredilen kaynakları gözönünde bulunduracağını

⁽¹⁹⁶⁾ İsmail Hakkı İZMİRLİ: "Müslümanlıkta Beş Vakit Namaz, İsmail Habip'in Fahiş Hatası", a.g.mec., c.1, NU. 34, (15 Mayıs 1942), S. 2-4.

⁽¹⁹⁷⁾ İsimli: "İsmail Habip'in Uçurduğu Bir Kelle", a.g.mec., c.1, Nu.36, (15 Haziran 1942), S.3-4.

⁽¹⁹⁸⁾ İsmail Habip: a.g.e., S.217.

⁽¹⁹⁹⁾ İsmail Habip: "İki Zihniyet. Önce Ne Demişlerdi?", Cumhuriyet, (15 Haziran 1942); "İki Zihniyet Aldanan Kimmiş?", Cumhuriyet, (22 Haziran 1942); "İki Zihniyet İşin Toptan Muhasebesi", Cumhuriyet, (29 Haziran 1942).

ifade eder.⁽²⁰⁰⁾ Müsteşriklerin kaynaklarına müracaat konusundaki tenkitlere ise, kitabın “Mukaddime”sinde hangi kitapları kaynak olarak kullanmış olduğunu, dipnot’ta belirttiğini söyler.⁽²⁰¹⁾

İsmail Habip, kendisine yöneltilen tenkitleri, yine **Cumhuriyet**’te neşrolunan ikinci yazısında da cevaplandırmaya devam eder.⁽²⁰²⁾ Kitabının kaynaklarını savunan yazar, Hüseyin Cahit Yalçın tarafından ilk on cildi Türkçe’ye çevrilen İtalyan Kaetano’nun **İslam Tarihi** adlı kitabında hatalar var idiyse, bunların daha önceden kendini tenkit edenlerce ortaya konmuş olması gerektiğini belirtir. Muarızlarının tenkit ettiği hususları, Cevdet Paşa’nın **Kısas-ı Enbiya**’sı ve Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti’nin dört ciltlik Tarih’i gibi yerli kaynaklardan cevaplandırır.

İsmail Habip, kendine yöneltilen tenkitlere cevap verdiği üçüncü yazıda, muarızların hiddete kapılarak üslûbundaki hususiyete dikkat etmeden kitabını okuduklarını ve meseleleri yanlış anladıklarını belirtir.⁽²⁰³⁾ **Avrupa Edebiyatı ve Biz**’de tenkit edilen (Bedir Savaşı, Hz. Muhammed’in Peygamberliği, Kible Meselesi, Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesi ve namaz) meseleleri okuyanların, kaynaklarına dikkat etmediklerini söyler ve kitabın ilgili bölümlerinden alıntılar yaparak cevaplandırır. Yazının sonunda İsmail Habip şöyle der:

“İslâmiyet’in heybeti karşısında en azılı misyonerin hezeyanı bile Himalaya’ya karşı sivrisinek vızıltısıdır. İslâmlığın heybetine bu gözle bakıyor musunuz?

⁽²⁰⁰⁾ İsmail Habip: “İki Zihniyet. Önce Ne Demişlerdi? (İslam-Türk Ansiklopedisinin “Kap-Mecmua”cısına)”, Cumhuriyet, (15 Haziran 1942).

⁽²⁰¹⁾ a.g.m., S.2.

⁽²⁰²⁾ İsmail Habip: “İki Zihniyet Aldanan Kimmiş?”, Cumhuriyet, (22 Haziran 1942).

⁽²⁰³⁾ İsmail Habip: “İki Zihniyet İşin Toptan Muahasebesi”, Cumhuriyet, (29 Haziran 1942).

Aramızda mesele yok. Bakmıyor musunuz? Başka işlerim var.”⁽²⁰⁴⁾

İsmail Habip’in bu yazılarına, İslâm-Türk Ansiklopedisi Neşriyat Müdürü Eşref Edib, aynı gazetede, üç yazıyla cevap verir.⁽²⁰⁵⁾ İlk yazıda Eşref Edib, İsmail Habip’i müsteşrik ve misyonerleri, tam bir itimad ve tevekkülle kopya etmekle suçlar.⁽²⁰⁶⁾ Yazar, İsmail Habip’in ilim zihniyetini “iğreti” kelimesi ile vasıflandırır. İsmail Habip’in kitabındaki kaynakların müsteşrik ve misyoner zihniyetli yabancılar tarafından yazıldığını belirten Eşref Edib, “Özümüze müteallik ilimlerde iğreti ve yabancı bilgi ile öğünmekten çekinmek” gerektiğini vurgular aralarında zihniyet farklılığı olduğunu belirtir.⁽²⁰⁷⁾

Eşref Edib, yine **Cumhuriyet**’te neşrolunan ikinci yazısında, müsteşrik ve misyonerlerin neden İslâm dünyası ile alakadar olduklarını izah eder. Bu kişilerin kitaplarında, İslâm dinine karşı önyargılı olduklarını belirtir. Yazının devamında, müsteşriklerin eserlerinin tercüme edilmesi ile birlikte “millî ve dinî kültürü kuvvetli olmayan bazı kimseler”ce eserlerdeki fikirlerin benimsendiğini ve müdafileri tarafından kendi fikirleri gibi ortaya sürülmeye başlandığını belirtir. Eşref Edib, İsmail Habip’in adını zikretmeksizin onu tenkit etmeye devam eder:

“Bu hususta ihtisas ve salâhiyetleri olmadığına da bakmayarak, hazırca buldukları bu malumatı hiçbir kayıd ve

⁽²⁰⁴⁾ 15 Haziran 1942 tarihli cevabî yazı.

⁽²⁰⁵⁾ Eşref Edib (FERGAN): “Serbest Fikirler Müsteşrik-Zihniyeti ve Hakikî İlim Zihniyeti”, **Cumhuriyet**, 20 Temmuz 1942. (Eşref Edib’in yazısı, **Muhitü’l-Maarif Mecmuası**’nda da neşrolunmuştur: c.11, Nu. 42, (15 Eylül 1942), S.2-4.

⁽²⁰⁶⁾ a.g.m., S.2.

⁽²⁰⁷⁾ Eşref Edib (FERGAN): “Serbest Fikirler, Müsteşrik Zihniyeti, Hakikî İlim Zihniyeti”, **Cumhuriyet**, (7 Ağustos 1942).

kontrole tâbi tutmaksızın, onların me'haz diye gösterdikleri eserlerle hiç karşılaştırmak zahmetine bile katlanmaksızın, kendi malları, kendi mahsul-i mesailerı gibi nakletmeye, bu iğreti ilimle eserler telif eylemeğe, bu metaları pazar pazar dolaştırmağa başladılar".⁽²⁰⁸⁾

Eşref Edib, İsmail Habip'e cevaben yazdığı üçüncü makalede İsmail Habip'in İslâm Ansiklopedisi (M.E.B.)'ni sağlam kaynak olarak görmesini ve göstermesi tenkit eder.⁽²⁰⁹⁾ Yazar, bazı madde yazarlarının İslâmiyet ve Türkler ile ilgili önyargılı hükümlerine yer verir. Eşref Edib müsteşriklerin bu yayınları karşısında susulmadığını ancak yapılan neşriyatı İsmail Habip'in takip etmediği için haberdar olmadığını belirtir. Yazının sonunda Eşref Edib, İsmail Habip'in iddia ettiği meseleleri (Bedir savaşı, namaz, kible, Hz. Ömer) ispat etmek durumunda olduğunu, kaleminden çıkan fahiş sözlerin körpe dimağları tereddüde düşürdüğünü, meselenin şahsî bir münakaşa olmadığını belirterek yazısını bitirir.⁽²¹⁰⁾

⁽²⁰⁸⁾ a.g.m., S.2.

⁽²⁰⁹⁾ Eşref Edib (FERGAN): "Serbest Fikirler Müsteşrik ve Misyoner Zihniyetinin Esas Hedefleri", Cumhuriyet, (17 Ağustos 1942), S.2.

⁽²¹⁰⁾ Bu yazılardan sonra, M. Raif Ogan'ın, "İslâm Kültürü ve İntişarı, 'İsmail Habip'in Hataları' ", Yeni Sabah, (6 Nisan 1950) dışında bir yazıya rastlamadık.

4. Edebiyat Nazariyatı

Edebiyat Bilgileri

İsmail Habip'in, Edebiyat Bilgileri'ni⁽²¹¹⁾ yazma sebebini aynı kitaptan bir alıntıyla belirleyebiliriz:

"Edebiyat tarihleri olsun, edebiyat antolojileri olsun, bilhassa nazım itibarile doğrudan doğruya edebiyat eserlerinin kendileri olsun, muhitte 'tedvinli bir edebiyat seviyesi' olmadıkça tesirlerinin köklerini derine indiremeyecekleri için mücerred'de kalırlar." (S.5.)

İsmail Habip'e göre, edebiyat zevki ancak edebî eserler ve edebî metinler aracılığı ile elde edilebilir. Bunun için de İsmail Habip, Edebiyat Bilgileri'nde faydasız bediiyât nazariyatına yer vermez. (S.6)

Kitap, beş Kısım'dan oluşmaktadır. İsmail Habip, I. Kısım'da "Sadece bir vezin değil, dokuz asırlık edebiyatımızın damarda kan gibi bir nabızı" olarak vasıflandırdığı aruz veznini ele alır. (S.1-86) I. Kısım'ın ilk alt başlığında aruzun nazarî meselelerini (Mahiyeti, tarihçesi, aksaklığı, ıslahı, tesir ve ehemmiyeti, milliliği, kolaylığı ve canlı vezinler listesi), ikinci alt başlığında ise aruzun amelî meselelerini (Heceler ve cüz'ler, muttarid vezinler, yarı muhtelit ve muhtelit vezinler, takti ve inşad) ele alır. Her cüz için örneklerin verir. bu bölümde, İsmail Habip, pratik ve akılda kalıcı bazı örneklere de yer verir. *Müstefilün* cüzü için Yahya Kemal, Mithat Cemal, Yusuf Ziya gibi özel isimlerden bahseder. Âhenksiz vezinleri ayrıca belirtir. 1. Kısımın üçüncü bahsinde, vasl, imale, zihaf, med ve ritmi ele alır.⁽²¹²⁾ İsmail

⁽²¹¹⁾ İsmail Habip SEVÜK: Edebiyat Bilgileri, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942), 395 S.

⁽²¹²⁾ İsmail Habip, ritim kelimesini, "iç âhenk" ile karşılar. (S.80.)

Habip, bu bahisleri örneklerle süsler. 1. Kısımın son bahsi, aruzun Türkçeleşmesi ile ilgilidir. Yazar, Tefik Fikret ile Mehmet Âkif üzerinde durur. Aruzda Türkçeleşmenin ritmin aleyhine olduğunu söyler.

II. Kısım, "Nazım şekilleri ve nev'ileri"ni ele alır. (S.89-190) İsmail Habip, Divan Edebiyatı nazım şekillerini, beyit ile ölçülen nazım şekilleri (Gazel, kaside, terkeb-i bend, terci'-i bend, kıt'a, müstezad, musammat) ve mısra ile ölçülen nazım şekilleri (Rubai, tuyuğ, murabba, şarkı, muhammes, tahmis, taştir, tardiyye, müseddes, mesnevi) olmak üzere ikiye ayırır ve nazım şekillerinin tarihçeleri hakkında bilgi verir. Divan edebiyatı nazım nev'ilerinden sonra (Tevhid, münacat, na't, medhiye, hicviye, tehzil, fahriye, mersiye), klasik edebiyattaki girizgâh ve umumî mevzu'lar (Tasavvuf, hikmet, aşk ve rindlik) üzerinde durur. II. kısmın son bahsi, yeni edebiyatta nazım şekilleri ve nevilerine ayırır. Burada manzum tercüme, manzum mizah, manzum hikâye, manzum tiyatro gibi yeni edebî türler hakkında bilgi ve örneklerle yer verir.

III. Kısım, halk edebiyatı ve hece vezinlerine ayrılmıştır. (S.193-278) Burada anonim, saz ve halk şâirleri, tekke edebiyatının tarihçesi, nazım nev'ileri hakkında bilgi verilir.

İsmail Habip'in kitabı, klâsik nazariyat kitaplarından bir çok bakımdan ayrılır. İsmail Habip, III. Kısım'ın ikinci bahsini "Halk edebiyatında realite" bahsine ayırmıştır. İsmail Habip, Kastamonu'nun Alevî köylerinin birinde -gittiği bir düğünde- söylenen "Kızla gelin çarpışması"na da yer verir. III. Kısım'ın son bahsi, hecede yenilik ve serbest nazma ayrılmıştır. İsmail Habip, Nâzım Hikmet'in, klâsik nazım şeklini göz ardı eden tarzına *Serbest Ritmik Nazım* denmesini uygun bulur. Nazım Hikmet'in bazı şiirlerini âhenk bakımından değerlendirir ve şiirinin aksayan tarafı üzerinde durur. Özellikle

bu bahislerde İsmail Habip, bir nazariyat, kitabının sınırlarını aşar ve hece-aruz tartışmalarından bahseder.⁽²¹³⁾

İsmail Habip, IV. Kısım'da, "Nesirde Edebî Nev'iler" ele alır. Sırasıyla divan, halk ve yeni edebiyatta nesirdeki edebî türler ve tarihçeleri hakkında bilgi verir. (S.281-342)

V. Kısım'da, Mecazlar ve Edebî Sanatlar'ı inceleyen İsmail Habip,* detaya inerek, örneklerle mecaz ve edebî sanatları tek tek izah eder.⁽²¹⁴⁾

İsmail Habip'in, dil'i bazen özensiz kullandığını, rüşvet-i kelâmı ölçüsüz bir övgüye dönüştürmesini bu eserde de görürüz:

" '835 satır'ı yazan şâir ruhlu olduğu kadar, sanatkâr sezişli de olduğu için **punduna getirdiği** zamanlar, zahirî bir şekilsizlik altında, manzumelerine gizli bir hüviyeti vermeyi de biliyor." (S.290)

Kitabın sonunda, şahıs adları indeksi ile tafsilatlı fihrist yer alır.

⁽²¹³⁾ Kaynakları belirtilmemekle birlikte, İsmail Habip, Edebiyat Bilgileri'nde hece-aruz tartışmalarına -kitabın hacminin el verdiği ölçüler dahilinde-, yer verir.

* Hocam Sadık Tural, "Edebiyat Tarihinde Usûl" ders notlarında: "Manastırlı'nın eski belagat mantığını tercüme tecrübesi, Köprülü ile Şahabeddin Süleyman'ın Fransız retoriğinin etkisini tercüme kokularıyla birlikte duyduğumuz Malûmat-ı Edebiyye'si ve benzeri eserleri birer işaret taşı sayar. İsmail Habip Bey ise bir menzil olmuştur" demektedir.

⁽²¹⁴⁾ İsmail Habip, bu bölümde sırasıyla teşbih, istiare, mecazlar, kinaye, tariz, teşhis ve intak, mübalağa, tezat, tecahül-i ârif, tenasüp, iham, rücu', terdid, cinas, hakkında bilgi verir. Bu sanatları, çeşitli edebî eserlerden aldığı örneklerle izah eder ve zaman zaman da ediblerin başarılı olup olmadıklarını tenkit eder. *Yezid'in Kızı* romanında, eski asker ve inkılâpçı mebus Hikmet Ali'nin üslûbundaki sanatları tenkit eder ve yazarın, kahramanı konuştururken, konumunu gözönünde bulundurmayaşını ihmalkârlık olarak değerlendirir. (S.355-356.)

5. Seyahat Yazıları

a. Tuna'dan Batı'ya

İsmail Habip Sevük, bir yaz günü Rumen vapuru ile Karadeniz Boğazı'ndan çıkar. Varna, Bükreş, (Tuna nehrinden) Belgrad, Mohaç, Budapeşte, Viyana, Berlin, Paris, Liyon, Marsilya, Nis, Napoli, Atina şehirlerini gezerek, Çanakkale Boğazı'ndan İstanbul'a döner. Sevük, bir yaz boyu süren bu seyahatini, **Tuna'dan Batı'ya** kitabında anlatır.

İsmail Habip, kitabın ana malzemesini teşkil eden seyahat intibalarını, "Avrupa Yolundan Notlar" üst başlığı ile 21 Temmuz 1934 - 4 Temmuz 1935 tarihleri arasında **Cumhuriyet** gazetesinde yayınlar. Tefrika biter bitmez, Sevük, bu yazılarını **Tuna'dan Batı'ya** adıyla kitaplaştırır.⁽²¹⁵⁾

Kitap, Önsöz'den sonra, "Tuna'dan Önce", "Tuna Yolunda", "Tuna'dan Sonra", "Dönüş" olmak üzere dört bölüm'e ayrılabilir. ⁽²¹⁶⁾ Tuna'dan Önce'nin (S.1-28), dört alt başlığı vardır: "Karadeniz Boğazından Çıkarken", "Karadeniz Kıyısında", "Bükreş ve Tuna'da"dır. İsmail Habip, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Nedim, Ziya Paşa ve Namık Kemal'den aldığı anekdot ve beyitlerle Tarabya adının nereden geldiğini (S.2), Çubuklu ve Boğaz'ın hikâyesini (S.5) anlatır. İsmail Habip, gezdiği coğrafyayı, tarihi ile birlikte ele alır. Tarihî bilgi, savaşlar, şehirlerin kuruluşu -tarihî kaynaklara da müracaat ederek- okuyucuya akıcı bir üslûpla sunulur. Bükreş'in kuruluşunu

⁽²¹⁵⁾ Kitabın önsözü ve ilan haberi : "Tuna'dan Batı'ya Başlangıç", Cumhuriyet, 29 Ağustos 1935, S.5; İsmail Habip SEVÜK: Tuna'dan Batı'ya, (İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş., 1935), 256 S.; Tuna'dan Batı'ya, (Remzi Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 1944), 199 S.

⁽²¹⁶⁾ İncelememize esas teşkil eden baskı : İsmail Habip SEVÜK: Tuna'dan Batı'ya, (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987), 258 S.

Evliya Çelebi'den (S.13), Ruscuk'un tarihini, Cevdet Tarihi'nden (S.25-28) anlatan İsmail Habip, şehirlerin görünen yüzünü değil, tarihî çehrelerini de okuyucuya sunar. İsmail Habip, coğrafyadaki Türk izlerini, tarih, dil, mimarî, türkû, şiir ile verir.

İsmail Habip'in sanatkârane üslubu, bu kitabında da dikkatimizi çeker. Bükreş'i anlattığı bölümden bir cümle : "Bu toprak üstünde en yapılmayacağı yaptık, yapılacağı elbet yaparız. Yendiğimiz dünün yanında yenmeyeceğimiz hiçbir yarın yok." (S.24)

Yer yer kadın güzelliğine değinen İsmail Habip, cinsiyetle alâkalı unsurlara da yer verir. (S.33)

Kitabın ikinci bölümü olarak değerlendirebileceğimiz "Tuna Yolunda" (S.31-102), "Tuna", "Belgrad", "Mohaç", "Budapeşte" ve "Viyana" olmak üzere beş alt başlıktan oluşur. İsmail Habip, Tuna'yı dört, Belgrad'ı iki yazı ile anlatır. Mohaç savaşına, şahit olmuş gibidir. Budapeşte'yi altı, Viyana'yı beş yazı ile ele alan İsmail Habip, Budapeşte'yi anlattığı ikinci bölümde, "Merzifonlu bir Bektaşî Fakiri"ne, Gülbaba'ya yer verir. (S.63-66)

İsmail Habip, orijinal benzetmelerle, bir yaz boyunca gezdiği şehirlerin müzelerini, hamamlarını, hayvanat bahçelerini, saray, kilise, park ve meydanlarını tasvir eder.

"Şatoların yuvarlak tunç gövdeleri tarih denen varlığı bakir renkli muşamba topu gibi dolayıp asırlara teşhir ederek hâla dimdik ayakta tutarken havaya sert çizgilerle gerilen mazgallı kuleler taş yontması kalemler gibi yerle gök ortasında bir şeyler yazıyordu." (S.81)

Tuna'dan Batı'ya, sadece bir seyahat eseri değil, "sehl-i mümteni" ile hafifletilmiş, tarihin, geçmiş zaman masalları havasında anlatıldığı bir kitap. Yazar, bazen, takdim-tehirleri, ifrat derecesinde kullanır:

"Aldı nemse bizim nazlı Budin'i !

İki asırlık halk türküsünün vermedik demesi doğru, fakat aldılar demesi değil. Verilmeyen alınamaz; ölen vermeyendir; can verdik, kale değil; alamadılar, alınacak diri yoktu; sadece girdiler. Nazlı Budin düşmesin diye toprağa düşmüştük. Girdikleri yer kale değil şehitliktir." (S.75)

Kitapta, İsmail Habip'in gezip gördüğü yerlerle ilgili, baskısı iyi yapılmamış kırk beş fotoğraf da yer almaktadır.

İsmail Habip, bazı bölümlerde anlatacaklarını beyitlerle anlatır:

"Geçirmekçün ele hoş bir nigârı
Hurûş ile alırlardı hisarı"

Sonra da bunu nesirle açıklar:

"Kanuni zamanında yazılmış bir kitaptan aklıma gelen bir beyit ki bir katralık nazmında bir ummanlık destan sergiliyor. Bir güzeli ele geçirmek için bir kale alış; kahramanlığa aşkımızı bütün dünya bilir, aşktaki kahramanlığımızı bildirmeye de tek beyit yetse gerek." (S.81)

İsmail Habip, İmparatorluğun yıkılış döneminde, ilm-i nücumdan mânalar çıkarıp da, sefere çıkılmasını ve sonuçta yaşanan hüsrânı ilginç bir anekdotla anlatır:

“Büyük bir ordu ile Leh kralı Viyana'yı kurtarmaya geliyor. İnanmıyor ve şaşırıyoruz. Edirne'den kalkarken büyük ve küçük ayı burçları arasında bir kuyrukluyıldız görmüştük. Zamanın bilginleri anlattı ki büyük ayı Rus'a, küçüğü Leh'e işmardır; her ikisinden yardım göreceğiz. Fal meğer tersine doğruymuş. Küçük ayı işte tokmak gibi beynimize iniyor. Büyüğü de çok geçmeden başımıza Karlofça'yı örecek...” (S.100)

Üçüncü bölüm, “Tuna’dan Sonra” (S.105-192), “Berlin”, “Berlin ve Paris”, “Paris’te Gezişler”, “Paris’ten Sonra (Liyon, Marsilya, Nis, Montekarlo)” alt başlıklarına ayrılmıştır. İsmail Habip, Berlin’i altı, Berlin ve Paris’i mukayese II. kısmı dört, Paris’te Gezişler’i altı , Paris’ten Sonra’yı ise, üç yazıda anlatır.

İsmail Habip, gezdiği -bir zamanlar bizim olan- coğrafyayı, bizden şahıslarla tanıdık kılmaya çalışır. Berlin’i anlattığı “Tasasız Köşk” başlıklı yazısına, Sadullah Paşa ve onun acı sonunu anlatarak başlar. (S.116)

İsmail Habip’in oyunlu cümleleriyle kitabın ilerleyen sayfalarında da karşılaşırız. O cümlelerden birkaçı:

“Aldanmadıklarım varsa tesadüfe veriniz, aldandıklarım benimdir.”
(S.138)

"Kızıışım bizi bilmeyişlerinden ve gülüşüm bizi bilişlerindendir."

(S.139)

"Avrupa'yı Frenk görüşümüz Avrupa'nın Frenk görünüşündendir."

(S.140)

"Anladım, onun sanatı (Rodin) dışı yontuş değil, içi dışa çıkarış."

(S.163)

Paris ve Berlin'in karşılaştırıldığı sayfalar (S.142-150), aynı zamanda iki şehrin sosyolojik tahlilinin yapıldığı sayfalardır.

"Paris'te Gezişler" başlıklı kısımda Sevük, bilhassa sivil mimarî ve heykel üzerine yoğunlaşır. (S.153-179)

İsmail Habip, bazen üslûpta orijinallik uğruna, yabancı bir zihniyetin ifade tarzından istifade etmeye çalışır. Rodin'i anlattığı bölümlerde, bu tarz cümlelere sık rastlarız:

"Tanrı'nın yaptığı bile yoktan var etmek değil, 'terkip'tir; zekânın sonu, galiba terkibin sonuna çıkıyor. (...) Anlaşılan kıskançlık Tanrılarda da olacak: Rodin en büyük işini bitiremeden öldü." (S.164)

"Eyfel'in üç yüz metresine gerilen elektrik reklamları, Tanrılara uzatılmak için ayağa kaldırılmış kıvrak bir satır süzülüşiyle, yerle göğü birleştiriyormuş gibi, pırpır gülüp duruyor." (S.166)

“Tanrı’nın yaptığııı yaparak dünü, bugünü ve yarını yenen büyük sanatkâr.” (S.174)

“Cenneti Tanrı’dan önce insan yapıyormuş.” (S.187)

İsmail Habip, Tuna’dan Batı’ya kitabında “ki”li cümleyi oldukça sık kullanır. Bu tür cümlelerde anlatım ve mâna problemleri vardır:

“Karanlık ki göğün yüksekliğini yutar ve bir tümsekteki ışık bile bir yıldızdır.” (S.166)

“Renk ki fırçanıdır, fakat o, kalemtraşın ucuna geceyle gündüz gibi beyazla siyahı takıp, kabarıktaki aydınlıkla çukurdaki gölgenin cümbüşünü yakaladı.” (S.161)

“Değil mi ki bu eşsiz şehrin ‘eski’si ‘yeni’sinden kat kat fazladır.” (S.177)

Tuna’dan Batı’ya’da bazen de özensiz cümlelerle karşılaşırız :

“İstanbul’un Napoli’den imreneceğı tek şey bu dumandır.” (S.197)

Sevük’ün takdim-tehirli cümleleri, bazen okuyucuyu bunaltır:

“Perlâşez Paris’in değil, Paris Perlâşez’in.”

“Bu mezarlığı bu Paris yaptı sanırız, halbuki bu Paris’i asıl bu mezarlık yaptı.” (S.177)

“Paris’ten Sonra” başlığı altında Liyon, Marsilya, Nis, Montekarlo şehirlerini anlatır. Liyon’un anlatıldığı bölümlerde zaman zaman Türkiye ile mukayeseler yapar.

Kitabın Dördüncü Bölüm’ünde “Dönüş” başlığı altında, Napoli, Atina, Çanakkale ve İstanbul’u işler. Napoli’yi iki yazı ile anlatır. Fatih, Beyazıd, Kanuni devirlerinde yapılan Napoli kuşatmalarına yer verir. Üç yazı ile anlatılan Atina’da, Yunan mitolojisi ve tiyatronun doğuşuna değinir. “Çanakkale’den Girerken” başlığı altında, beş yazı ile destanın yazılış hikâyesini, etkileyici bir üslupla anlatır.

İsmail Habip, yaz başında, Karadeniz boğazından bir Rumen vapuru ile çıktığı seyahati, yaz sonunda Çanakkale boğazından girerek noktalar.

Tuna’dan Batı’ya Şahıs İsimleri Cetveli (S.255-258) ile sona erer.

Hüseyin Cahit Yalçın, kitap neşrolunduğu yıl yayınladığı bir yazıda, İsmail Habip’in kelime oyunlarını çok sevdiğini, onun yazılarındaki “Hâmid ile Cenab tarzı” tespitlerinin artık yeni bir buluş olmadığını ifade eder. Yalçın’a göre, Sevük, eserinde:

“Kelime oyunlarını biraz fazla kaçırmıştır. Şehrâyinlerde, havalara yükselen laciverd fişeklerden renk renk kandiller dökülmesi gecenin koyu laciverd zemini üzerinde gözleri çeken nurlu levhalar vücuda getirir. Fakat bütün ömrümüz böyle bir şehrâyinin içinde geçerse biraz gayritabiî yaşamış olmaz mıyız? **Tuna’dan Batı’ya** baştan sona kadar hep bu kelime sanatı ve oyunu ile dolu olduğu

için, ona o kadar alışıyoruz ki gözlerimiz nihayet kamaşmayı unutuyor.”⁽²¹⁷⁾

Hüseyin Cahit, yazısının devamında, Sevük’ün kitabında dikkatini çeken otuz kadar cümleyi örnek olmak üzere iktibas eder. Hüseyin Cahit, kelime oyunlarına dayanan bu üslûbun kitabın sonuna kadar devam ettiğini belirtir ve şöyle der: “Bu bolluk azıcık zorakîlik kokusu verdiği için teşbih ve istiarelerin hünelerinin güzelliğini hissetmemize biraz mâni oluyor.”⁽²¹⁸⁾

Hüseyin Cahit’in kitapta en beğendiği bölüm, Tuna ile ilgili bahistir. İsmail Habip’e seyahatinde, hafızasının ve bilgisinin refakat ettiğini belirten Hüseyin Cahit, “Keşke yanına Evliya Çelebi’yi hiç almasaydı, Hammer’i, Naima’yı ve Cevdet tarihini unutsaydı, coğrafya kitaplarını hatırlamasaydı...”⁽²¹⁹⁾ diyerek, İsmail Habip’in kalbini ve hislerini, birkaç paragraf dışında okuyucuya açmadığını belirtir.

Vasîf Mahir Kocatürk de, kitabın üslubunu acımasızca eleştirir:

“Cenab ile birlikte öldüğünü sandığımız eski kelime oyuncaklı üslûbun bütün taravetini çürüttükten sonra bir iskelet halinde hortlayarak yeni hayat karşısında ne öğrenci bir hale geldiğini görmek isteyenler İsmail Habip’in **Tuna’dan Batı’ya** adlı seyahat kitabını okumalıdır.”⁽²²⁰⁾

⁽²¹⁷⁾ Hüseyin Cahit YALÇIN: “Matbuat Hayatı : Tuna’dan Batı’ya, Seyahat Hatıraları”, Fikir Hareketleri, c.5, s.108, 10 Kasım 1935, S.59.

⁽²¹⁸⁾ Hüseyin Cahit YALÇIN: a.g.e., S.108.

⁽²¹⁹⁾ Hüseyin Cahit YALÇIN: a.g.e., S.60.

⁽²²⁰⁾ Vasîf Mahir KOCATÜRK: Yeni Türk Edebiyatı, (Muallim Ahmet Halit Kitapevi, Ülkü Basımevi, 1936), 142 S.

Eser hakkında kaleme alınan bir yazıda,⁽²²¹⁾ Markopolo, İbni Batuta, Evliya Çelebi, Ahmed Resmî, Ahmed Azmî, Yirmi Sekiz Mehmed Efendi, Ahmed Ratib, Defteremini Necati, Abdülkerim, Rasih Efendi sefaretnâmelerini, Ahmet Midhat Efendi, Ahmed İhsan gibi yazarların seyahatnamelerini okuduğunu, bunların hiçbirinin, değil teker teker, bir araya gelmek şartıyla da İsmail Habip'in eseri ile mukayese edilemeyeceği vurgulanır:

“Göz ile gördüklerini, ruhile duyduklarını, kafasında kümelenen geniş bilgiyi karıştırmış, kalemini yüreğine batırarak yazmış, gelişigüzel bir seyyah olmaktan daima uzak kalarak bütün gezi devresinde san'atkârlığını bırakmamış ve bu sebeble bir şaheserin hâlikı olduğunu.(....)”⁽²²²⁾

Tuna'dan Batı'ya kitabının üslûbu, Türk dilini sadeleştirme sürecinde bir kriter olmuştur. 1935 yılı sonlarına doğru Yunus Nadi, **Tuna'dan Batı'ya** kitabından bir bölümü Atatürk'e okuyarak, “Türkçe'yi bundan daha fazla zorlarsak sun'î dile gideriz”⁽²²³⁾ diyerek, sadeleştirme hareketlerinin uç noktalara varmasına engel olmuştur.

Halid Ziya Uşaklıgil, **Tuna'dan Batı'ya** hakkında yazdığı yazıda İsmail Habip'in adeta konuşur gibi yazdığını ifade ederek: “Eskilerde buna sehl-i mümtene denirdi. Onun içindir ki Türk Edebiyatında bu da tek bir örnek

⁽²²¹⁾ M. Turhan TAN: “Tahlil ve Tenkit Tuna'dan Batı'ya Yazan: İsmail Habip”, Cumhuriyet, 2 Teşrin 1935, S.1.

⁽²²²⁾ a.g.m., S.1

⁽²²³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, (İstanbul, 1949), S.28. Tuna'dan Batı'ya'nın Belgrad ile ilgili bölümlerinin (S.46-54), Atatürk'ün sofrasında okunduğunu İsmail Habip'e, Yunus Nadi haber verir. a.g.e., S.28

olarak kalacağa benziyor.” hükmünü verir⁽²²⁴⁾ Uşaklıgil, İsmail Habip’in bir topluluk karşısında dinleyenlere hitap eder gibi, hemen bir kürsüye çıkıp gezip-gördüklerini, duyduklarını ne dilinde, ne de düşünüşünde bir tutukluk olmadan okuyuculara aktardığını belirterek şöyle der: “Bu konuşmanın her parçasında belagatın bütün fikir ve lâfız oyunlarını buluruz.” İsmail Habip’in kitabındaki san’at mebzuliyetini tenkid edebilecek olanlardan bahis açarak, bu san’atkâr oyunlarının her birinde, fikrin de yer aldığını ifade eder. ⁽²²⁵⁾

İsmail Habip Sevük, anekdotları, şiir ve türkü iktibasları, tarihî hadiselerle atıfları, güzel sanatlara olan dikkati ile **Tuna’dan Batı’ya**’da kültür adamı yönünü de sergiler.

⁽²²⁴⁾ Halid Ziya UŞAKLIGİL: “Edebî Musahabe Tuna’dan Batı’ya”, Cumhuriyet, (20 Birinci Teşrin 1935), S.3.

⁽²²⁵⁾ a.g.m., S. 3.

Birinci Kısım, "Üst Fırat'tan Toroslar'a" üst başlığını taşır ve kendi içinde "Fırat", "Nizip", "Antep", "Maraş", "Nevşehir", "Niğde" ve "Toroslar" olmak üzere yedi alt başlığa ayrılmıştır. Bu yedi alt başlıkta, toplam yirmi sekiz yazıya yer verilir. (S.13-194)

İkinci Kısım, "Karadeniz Yalıları" üst başlığında, "Zonguldak", "Bartın", "İnebolu", "Sinop", "Samsun", "Giresun", "Hopa'dan Rize'ye" alt başlıklarında, bunlar da kendi alt başlıklarıyla desteklenir ve toplam yirmi bir yazıdan meydana gelir. (S.197-330)

Üçüncü Kısım, "Yukarı Doğu Diyarı" üst başlığında, "Transit Yolunun Birinci Yarısı", "Erzurum", "Transit Yolunun İkinci Yarısı", "Transit Yolunun Ötesi", "Kars", "Sarıkamış" ve "Artvin" alt başlıklarında, yine bunlar da kendi içinde alt başlıklara ayrılmak suretiyle, toplam yirmi üç yazıdan meydana gelir. (S.133-500)

Kitap, "Kaynaklar Bibliyografyası" (S. 501-508) ve "Şahıs İsimleri Endeksi" (S.509-515) ile son bulur. Bibliyografyadaki, edebî eserlerden Osmanlı tarihlerine, şehir monografilerinden seyahatnâmelere, periyodiklerden biyografi kitaplarına kadar telif ve tercüme, bir kısmı da Fransızca olan kaynaklar, İsmail Habip'in, sadece gezi anılarını kaleme almadığını gösterir.

İsmail Habip, Anadolu seyahatine otomobille çıkmıştır. İsmail Habip, coğrafi unsurları teşbihlerle müşahhaslaştırarak anlatır. Kaynağından başlayarak yurdu terk ettiği yere kadar, bir Şark evliyasına benzettiği Fırat'ı anlattığı sayfalarda İsmail Habip, Fırat'ı, canlı bir varlık gibi tasvir eder. Murat ile Karasu'nun birleşerek Fırat'ı meydana getirdiğini, Dicle ile Fırat'ın muaşakasını, bu ırmak adlarının nereden geldiğini, tarihî, coğrafi, sanat

tarihi ve dînî bilgiler eşliğinde okuyucuyu yormayan, sıkmayan bir üslûpla anlatır. (S.13-53)

İsmail Habip, kitabında gezilen beldeler ile alâkalı olarak (Türk ve yabancı) tarihî şahsiyetlerle ilgili anekdotlara yer verir. Tarihî hâdiseleri, Osmanlıca ve Fransızca kaynaklara başvurarak anlatır. İsmail Habip, okuyucuyu coğrafyada gezdirirken, farketirmeden bilgilendirir. Sümer, Eti medeniyetlerinin teşekkülünü, Sümerlerin dininde ahiret inancının olmadığını, Kargamış harabelerini muhtelif kaynaklardan istifade ederek, sehl-i mümtenili bir üslûpla anlatır. Üslûp, yakın tarihi anlatırken de aynıdır. İsmail Habip, Sümer, Eti tarihinden bahsederken de, beldeleri, hadiseleri, savaşları şahidi olmuş, orada bulunmuş gibi anlatır.

Sevük, *Yurttan Yazılar*'da hâl'in olumsuzluklarına da değinir. Beledyesiz beldeleri, yolsuz Maraş'ı, Antep'te evden eve geçtiği halde temiz kabul edilip kullanılan ırmağı anlatırken tenkidî bir tavır takınır. (S.75,107,123)

İsmail Habip, coğrafya, sanat tarihi, arkeoloji, târih, efsâne, masal ve mitolojiden istifade ederek, beldeleri okura aşına kılmaya çalışır. Beldelerdeki âbideler ve o âbideleri yaptıranların maceraları üzerinde durur, mekanı insanla birlikte verir. (S.156)

İsmail Habip, her bölümde, anlatılan beldenin coğrafi özelliğine göre belirli bir unsur üzerinde yoğunlaşır. Nevşehir'i mimarî, Güney'i coğrafya, Zonguldak'ı ekonomi, Samsun'u tütün, Giresun'u fındık etrafında ele alır.

İsmail Habip'in anlatımı bazen şiirleşir:

“O devre ne Üçüncü Ahmed’in Hanlığı, ne İbrahim Paşa’nın sadrazamlığı, ne Nedim’in şâirliği, ne de Ayasofya çeşmesinin o eşsiz güzelliği ... hiçbirinin kendi adını vermediği, o devre küçük bir çiçek, iki asır sonra, birdenbire kendi adını taktı: *Zar inceliğinde Çin işi yakut bir kadeh şeffaflığıyla duran şu bildiğimiz alev yapraklı çiçek.*” (S.125)

“Orta Anadolu’da Lale Devri” başlıklı yazı, kitapta dikkate değer yazılardan biridir. (S.125-130). İsmail Habip mekânı verirken zaman perdesini kaldırarak geçmiş-hâl birlikteliği kurar: “Mekanın canlılığı zamanı siliyor.” (S.130) der.

İsmail Habip, taşın işlenmek suretiyle dantelleşmesinden, sülün minareli câmilerden, nazlım nazlım cıvıldaşan kuşlar’dan bahsederek, mimarî ile tabiatın birleştiği mekânları şiirli bir dille anlatır.

İsmail Habip’in üslûbunun bariz hususiyetlerinden olan ve “Belli ki” ile başlayan cümlelerle, şahidi olmadığı zamanları bizzat o zamanda yaşamışçasına anlatmasına *Yurttan Yazılar*’da da sık rastlarız. Yazar, tezatlarla örülü cümlelere sık yer verir: “Tek yapılacak şey en yapılmayacak şeydi.” (S.176), “Varlıklarına rağmen yok olanlara karşılık yoklukta var olmanın sırrı” (S.254) gibi. Bazı cümlelerinde ise, oldukça özensizdir: “Tekrar süklüm-püklüm çıktuktan sonra” (S.311), “Akşamları iklim-tıklım parkı dolduran halk eski hatıralarının uğultuları içine dalıp bitkin argın solumaktadır.” (S.336), “Vatana olan borcun hiçbir vakit sonu olmaz; fakat bu serhat beldesi vatana borcundan ziyade vatandan alacaktır.” (S.343) “Manzara gülmüyor ama ezmiyor da.” (S.478) cümlelerinde olduğu gibi.

Batı Karadeniz’den Doğu’ya doğru, sırasıyla kömür, tütün ve fındığın hikâyesini teferruatlı bir şekilde anlatır. “Tütünün Destanı” başlıklı

yazıda, tütünün keşfedilmesinden, yaygınlık kazanmasına kadar tütün hakkında ayrıntılı bilgi verir. İsmail Habip, tütünün fidelenmesi, çapalanması, meyilli ve tek yönden rüzgâr alması gereken tarlası, yapraklarının adı, hangi sıra ile toplanması gerektiği, hangi yapraklarının daha makbul olduğu, toplanıp kurutulması, tüccara devredilmesi, tütünlerin cins cins ayrılması, iki yıl bekletilip, sarılıp kutulanıp satışa sunulması gibi tütün yetiştiriciliği hakkındaki hemen bütün teferruatı, o renkli, sanatlı üslûbuyla uzun uzun anlatır.

Yurttan Yazılar'da halk inanışıyla ilgili bilgiler de yer alır. Örneğin: Giresun'da Aksu ırmağının denize döküldüğü yerde, mayıs yedisinde (mayısın 20'si) çocuğu olmayan kadınlarla, evlenmek isteyen genç kızlar, ellerinde içleri oyulmuş tuz kabağı ile suya girip maniler söylerler. (S.295-296) "Dadaş ve Bar" başlıklı yazıda ise, bar ve çeşitleri, oynanışı hakkında bilgi verilir. (S.368-373)

İsmail Habip, kitabın her bölümünde, o bölümle alâkalı fotoğraflara yer vermiştir.

İsmail Habip, gezip gördüğü şehirlerin adının nereden geldiğini, kuruluşlarını, fethedilişlerini çeşitli kaynaklardan, rivâyetlerden, menkabelerden, edebî metinlerden istifade ederek anlatır.

İsmail Habip, Sarıkamış'a ve Allahuekber Dağları'ndaki faciaya üç yazı ayırır. Son yazıda Sarıkamış faciası için söylenen halk edebiyatı mahsullerine yer verir. (S.462-63)

İsmail Habip, **Yurttan Yazılar**'da, sanat tarihçi ve arkeologlara, coğrafyacı ve tarihçilere, edebiyatçı ve folkloristliklere, teologlara Anadolu'nun zengin malzemesini, mekânla bağlantılı olarak sunar.

Yurttan Yazılar hakkında kaleme alınmış bir yazıda: “Usta bir gazeteci üslûbu, iyi bir edebiyatçı üslûbu ve çok okumuş bir tarihçi kudretinin görüldüğünden” ⁽²²⁸⁾ bahsedilir.

⁽²²⁸⁾ Kemal Salih SEL: “Kitap Sohbetleri: Halid Ziya’nın İlk Hikâyeleri, Seyahat Edebiyatımızda Yer Alacak Bir Eser: ‘Yurddan Yazılar’”, Cumhuriyet, (26 Temmuz 1943).

6. Hatırat

a. O Zamanlar

O Zamanlar, ⁽²²⁹⁾ İsmail Habip'in 1920-1923 tarihleri arasında **İzmir'e Doğru**, **Açıksöz**, **Yeni Gün**, **Hakimiyet-i Milliye** gazetelerinde, yayınladığı, Atatürk ve Millî Mücadele konulu yazılarından oluşur.

Eser, "Sakarya'dan Önce", "Büyük Zafere Kadar", "Zaferden Sonra", "Gazi ile Adana Seyahati" olmak üzere dört ana başlık altında toplanan yazılardan meydana gelir.

"Sakarya'dan Önce" (S.11-73), on altı yazıdan müteşekkildir. Buradaki yazıların çoğunluğu daha önce **Açıksöz** gazetesinde yayınlanmıştır. İsmail Habip'in tespit edebildiğimiz ilk yazısı da bu bölümde yer alır. ⁽²³⁰⁾ İsmail Habip, bu yazılarında, halkın moral seviyesini yüksek tutmaya çalışmıştır.

"Büyük Zafer'e Kadar" (S.77-159), başlığını taşıyan ikinci bölümde on sekiz yazı yer alır. Yazıların ağırlığını, İsmail Habip'in Ankara dönemi oluşturmaktadır. "Paşanın Köşkünde" başlıklı yazı, İsmail Habip için özel bir önem taşımaktadır. Bu yazı, onun Köşk'e kabulü ve Atatürk ile yaptığı görüşmeyle ilgilidir.

⁽²²⁹⁾ İsmail Habip SEVÜK: O Zamanlar, (Kültür Bakanlığı, Ankara 1981), 301 S. Kitabın ilk baskısı, 1937 yılında yapılmıştır ve 322 sayfadır.

⁽²³⁰⁾ İsmail Habip: "Güzel Belde", İzmir'e Doğru, Nu. 71, (16 Haziran 1336 / 1920).

Üçüncü bölüm, “Zaferden Sonra” (S.163-238) başlığı altında toplanan yirmi altı yazıdan meydana gelir.

Dördüncü bölüm, “Gazi ile Adana Seyahati” (S.244-301), başlığını taşımakta ve on altı yazıdan oluşmaktadır. İsmail Habip, Atatürk’ün Anadolu’ya yaptığı ikinci seyahate **Hakimiyet-i Milliye** muhabiri olarak katılmış, Atatürk’ün on iki gün süresince halka yaptığı konuşmaları kaydedip, beldelerdeki şahsî izlenimlerini de günü gününe gazetede neşretmiştir.

Kitap, İsmail Habip’in biyografisi ile ilgili -sınırlı olmakla beraber- bazı bilgileri de ihtivâ eder. Vasfi Mahir Kocatürk, **O Zamanlar**’da İstiklâl Savaşı devrinin tarihî ruhunun yaşadığını belirtmektedir. ⁽²³¹⁾

O Zamanlar ile ilgili olarak kaleme aldığı yazısında Hüseyin Cahit Yalçın, Türk gencinin Millî Mücadele yıllarını çok derinden ve yakından bilmesi gerektiğini ve bunun için de asıl kaynakların okunması gerektiğini belirtir. ⁽²³²⁾ Hüseyin Cahit’e göre, **O Zamanlar** da, Millî Mücadele’nin asıl kaynaklar arasında yer alan eserlerden biridir.

⁽²³¹⁾ Hüseyin Cahit YALÇIN: “Matbuat Hayatı O Zamanlar”, Fikir Hareketleri, s.192, S.156. .

⁽²³²⁾ Vasfi Mahir KOCATÜRK: Türk Edebiyatı Tarihi, (Ankara, 1970), S.874.

b. Atatürk İçin

-Ölümünden Sonra ve Hayatındayken Yazılanlar -

İsmail Habip, **Atatürk İçin**'i, ⁽²³³⁾ iki kısma ayırmıştır. Birinci Kısımda, 24 birinci kânun 1938 - 3 Mart 1939 tarihleri arasında, Cumhuriyet gazetesinde "*Atatürk'ten Hatıralar ve İbretler*" üst başlığı ile yayınladığı on sekiz makale yer alır.

İsmail Habip, "Ölümünden Sonra Hatıralar" başlığını taşıyan I. Kısım'da, Atatürk'ü ilk defa nerede gördüğünü, O'na tanıtılmasını, Yeni Gün'ün muhabiri sıfatıyla katıldığı Adana seyahatini (altı yazı), Kastamonu'dan milletvekili adayı olma macerasını, inkılâpların hangi stratejiler gözetilerek gerçekleştirildiğini, kendisi Adana Maarif Emini iken Atatürk'ün Adana'yı ziyaretini, İstanbul'da bir baloda Atatürk'ün, kendisine edebiyatın tanımını sorarak imtihan edişini, Atatürk'ün kendisine sade Türkçe ile bir koşma yazmayı emredişi gibi Atatürk'e dair şahsî hâtıralarını ve Atatürk'ün vefatını anlatır. (S. 7-108.)

"Hayatındayken Yazılanlar" başlığını taşıyan II. Kısım'da ise, on yazı yer almaktadır. İsmail Habip, **Açıksöz**, **Yeni Gün**, **Hakimiyet-i Milliye** ve **Cumhuriyet** gazetelerinde, Atatürk ile ilgili yazdığı yazılarla, Kastamonu'da milletvekili aday adayı olduğu zaman yaptığı konuşmaları bu bölümde verir.⁽²³⁴⁾ (S.109-170).

⁽²³³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Atatürk İçin Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar, (Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1939), 180 S.

⁽²³⁴⁾ İsmail Habip'in konuşması, Kastamonu Sultanîsi'nin beş öğrencisi tarafından not edilmiş, 22 Mayıs 1923 tarihinde de İmtihan Veren Millet'e adıyla bastırılmıştır. Bu kitapçık, İsmail Habip Sevük'ün basılı ilk eseridir.

Atatürk İçin, çoğunluğunu İsmail Habip'in Atatürk ile olan hatıralarından oluşan ve daha önce süreli yayınlarda neşredilmiş yazılarından müteşekkildir.

Kitapta, Atatürk ile ilgili pek fazla bilinmeyen bazı bilgilere de yer verilmiştir (Latife Hanım'la evlenme kararı, Atatürk'ün vasıfları, Onu nasıl takdir ettiği, Atatürk'ün Yavuz Sultan Selim, Timur ve Hz. Muhammed'e duyduğu hayranlık, Atatürk'ün nükteci yönü gibi).

Kitap şahıs isimleri cetveli ile sona erer. (S.173-178.)

İKİNCİ BÖLÜM

A. EDEBİYAT TARİHİ KAVRAMINA DAİR

Edebiyat tarihi kavramı, gerek nitelik, gerekse nicelik bakımından üzerinde en fazla fikir yürütülen önemli bir mesele olarak karşımıza çıkar. Hem akademisyenler, hem üniversite dışındaki araştırmacılar, eleştirciler hem de şairler ve yazarlar, bu kavram etrafında düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Bu bölümde, bu konuyla ilgili fikir beyan edenlerin görüş ve düşüncelerine yer vermeyi uygun gördük.

Abdülhalim Memduh, **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye**'sinde edebiyat tarihi kavramı ile ilgili herhangi bir tanıma yer vermez. "Bazı Mütala'ât" başlıklı giriş mahiyetini taşıyan bölümde, kitabında, "şuara ve üdebanın değil, edebiyatın tercüme-i hali"ni ortaya çıkarmayı hedeflediğini belirler ki, bu ifade tezkirecilik ile modern edebiyat tarihçiliği arasındaki farkı tesbit etmesi bakımından önemlidir.

Tamamlanamayan ve tek cilt olarak kalan **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye**'si için uzun bir hazırlık yaptığını, Eslâf, Terâcim-i Ahvâl ve Meşâhir adlı eserlerinin varlığı da dikkate alınınca donanımlı olduğunu öğrendiğimiz Faik Reşad, ⁽¹⁾ edebiyat tarihini şu şekilde tanımlar:

"Tarih-i edebiyat umumiyet üzere, her millette nazım ve nesirden ibaret edebiyatın ibtida-yı şuyu'undan hâl-i hazırda, yahut muayyen bir zamana kadar ahvâl-i tarihiyesini bildiren bir fendir diye tarif olunur."⁽²⁾

⁽¹⁾ Süheyla YÜKSEL (SEÇKİN): Faik Reşad'ın Hayatı ve Eserleri, Gazi Üniv. S.B.E.T.D.ve E.A.D. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997, XIII+264 S.

⁽²⁾ Faik Reşad: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye Cilt I, (İstanbul, Tarihsiz), S.5.

Faik Reşad, tanımını eser sahipleri ile eserler üzerine oturtur. Yazar, edebiyat tarihinde, sosyal ve tabîî tesirler ile birbirini silsile halinde takib eden dönemlerin ve dilin tabîî gelişiminin de göz ardı edilmemesini vurgular.

Ali Canip, Şahabeddin Süleyman'ın **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye**'si ile ilgili olarak kaleme aldığı tenkid yazısında, "Tarih-i edebiyat denilince üdebanın değil, edebiyatın tarihi akla gelir" dedikten sonra, edebiyat tarihinin sanat dairesinden çıktığını, başlı başına bir ilim olduğunu belirtir. Edebiyat tarihinin hiss ve hayâl ürünü olmaktan ziyade, fikir mahsulü bir eser olduğuna dikkat çeker.⁽³⁾

Konya İdadisi'ndeki ders notları öğrencileri tarafından bastırılan **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye**'sinde Mehmed Hayreddin, edebiyat tarihini "Her milletin lisan itibariyle yetiştirebildiği büyük üdebanın asarını tedkik eder, sahipleri hakkında mümkün merteye tenkidât yapar"⁽⁴⁾ şeklinde tarif eder.

Edebiyat tarihi fikrinin bizde ilk şuurlu temsilcisi olarak kabul edilen ve Türk edebiyat tarihini ilmî mânada bir çerçeveye oturtan Fuat Köprülü,⁽⁵⁾ edebiyat tarihini bir milletin geçmişteki fikrî ve hissî hayatını gösteren eser şeklinde tarif eder.⁽⁶⁾

⁽³⁾ Ali Canip: "Bir Tevdî-i fikrî: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye", Servet-i Fünûn, (25 Teşrinisânî 1326), S.91.

⁽⁴⁾ Mehmed Hayreddin: Tarih-i Edebiyat Desleri, (Konya , 1330 / 1358), S. 5.

⁽⁵⁾ Ömer Faruk AKÜN: "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?", Dergah, (c.1, s.1, Mart 1990) ; Kemal ERASLAN: "Fuad Köprülü, Edebiyat Tarihçiliği ve Bir Eser", Türk Kültürü, S. 47, Eylül 1966, S.991-994.

⁽⁶⁾ Mehmet Fuad KÖPRÜLÜ: "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl", Edebiyat Araştırmaları I, (İstanbul, 1989), S. 4. Makale ilk defa Bilgi Mecmuası (Yıl:1, No.1, Teşrin-i sani 1339, S.3-52)'nda yayınlanmıştır. Sadık Tural, Edebiyat Tarihinde Usûl ve Türk Edebiyat Tarihçiliği

Köprülü'ye göre edebiyat tarihi:

“Bir *milletin uzun asırlar* esnasında geçirdiği *fikrî* ve *hissî gelişmeyi* belirten *bütün kalem mahsullerini tetkik* ile, onun *manevî hayatını*, gerçekte olduğu gibi *tasvire* çalışır. (...) Şu halde edebiyat tarihi, bir milletin manevî ve maddî gelişmesini edebî eserlerin menşûru arkasından gören ve gösteren canlı bir tarih şubesidir.” (7)

Köprülü'nün edebiyat tarihi tanımı, oldukça geniş ve muhtevalı bir tanımdır. Bir milletin fikrî ve hissî gelişmesinin, edebî eserlere akseden yönünün ortaya çıkarılması, kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Bu çalışma, sadece edebiyatı değil, tarih, coğrafya, din, iktisat, hukuk, ahlâk, siyaset ve estetik sahalarını da kucaklayan, donanımlı edebiyat araştırmacısı veya araştırmacılarının, edebiyat tarihi yazım işini üstlenmeleri ile mümkün

konulu doktora dersinde, bu makalenin Fransız edebiyat tarihçi ve münekkidi Gustave Lanson'dan mülhem olduğunu, her iki makaleyi paragraf pàragraf mukayese etmek suretiyle ortaya koymuştu. Lanson'un makalesi için bakz.: Gustave LANSON: “Edebiyat Tarihinde Usûl”, Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi, Çev. Yusuf Şerif, (İstanbul, 1935), S.3-39.

(7) a.g.e., S.1. Fuat Köprülü, medeniyet tarihini, bir milletin coğrafî çevresini, din, hukuk, ahlâk, iktisat, bedîiyat gibi müesseselerini ve siyasî hayatını umumî heyetiyle gösteren tarih şubesi olarak tanımlar. Bkz. M. Fuad KÖPRÜLÜ: Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul 1980), Önsöz. Köprülü, edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir cüz'ü olarak kabul eden görüşünü, Türk edebiyatının XVI.asra kadar olan devresinde tatbik ederek, “edebiyat hayatımızı, siyasî, içtimaî ve askerî değişmelerle ilgisi açısından değerlendirmiş, adeta bir medeniyet tarihi yazmıştır.” Sadık TURAL: “Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler veya Metoda Ait Düşünceler”, Edebiyat Bilimine Katkıları, (Ankara,1993), S.39.

olabilecektir.⁽⁸⁾

(⁸) Ömer Faruk Akün dışındaki bazı edebiyat araştırmacıları, edebiyat tarihi yazmanın bir ekip işi olduğunu ifade ederler. Agâh Sırrı Levend, "fikir ve sanat anıtı halinde yükselecek böyle bir eser, bir kişinin gayretiyle başarılamaz. Bu ancak bir kurumun çalışmasıyla meydana gelebilir. Böyle bir eserin üç beş yılda ve bir kaç ciltte tamamlanabileceğini de ummamalıdır. Önemli belgeleri ve ayrıntılarıyla en az 20 cilt tutması gereken böyle bir eser, ancak nesillerin ve yılların malı olabilir" kanaati taşımasına rağmen, tek başına bir edebiyat tarihi yazmaya kalkışır. Bkz. Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?" S. 6. ; Halen, Sadık Tural'ın proje başkanlığını yaptığı **Türk Dünyası Edebiyatı Projesi**'nin alt dallarından birini teşkil eden **Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi**, Türkiye ve Türk dünyası akademisyenlerinden oluşan bir ekip tarafından yazılmaktadır.

Kenan Akyüz de, edebî Türk Lehçeleri mahsullerini bütün halinde aksettirecek genel Türk Edebiyatı tarihinin, ancak bu lehçelerin her birinde ayrı ayrı yapılacak ilmî araştırma sonuçlarının bir araya getirilmesi ile mümkün olabileceğini, dolayısıyla edebiyat tarihi yazma işinin bir ekip çalışmasına ihtiyaç duyacağını vurgular. Bkz. Kenan AKYÜZ: "Türkiye'de Edebiyat Tarihçisinin Sorunları", I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20. X.1973) Tebliğler, 2. Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul Üniv. E. F. Türkiyat Enstitüsü.

Ömer Faruk Akün ise, tam bir edebiyat tarihinin yazılabilmesi için monografik çalışmaların tamamlanması ve terkebî bir zekanın gerekliliğine dikkati çeker: "Gerçek mânasıyla edebiyat tarihi, çeşitli monografiler ve tedkiklerle elde edilecek veya elde edilmiş kontrolden geçmiş bilgiler üzerine tesis olunan bir terkinin ifadesidir." Edebiyat tarihi yazmanın iyi bir hazırlık meselesi olduğuna değinen Akün: "Bir milletin edebiyat tarihi tek müellif tarafından yazılamaz" şeklinde bir peşin hüküm ileri sürmenin gereksizliğine inanır. Akün'e göre, esas olan bir milletin edebiyat tarihinin tek müellif tarafından yazılmasıdır. Edebiyat tarihinde terkiye önem veren Akün, "Edebiyat tarihi bir terkip, hususiyetleri görme, zaman içinde vakıalara ve edebiyatın umumî gidişatına nüfuz etme işidir. Edebiyat tarihi bölüm bölüm, yer yer ayrı kimselere taksim ve havale edilecek olursa bir bütün içinde görülebilecek ve mânalandırılacak bir çok noktalar gözden kaçırılabilir.

"Edebiyat tarihçisinin meziyetlerinden olan sezi, terkebî görüş ve erüdisyon (tebahhur), taksim kabul etmez. Edebiyat tarihi mahiyeti icabı, bir milletin edebiyatına toplu(küllî) bakış getiren bir eserdir. Edebiyat tarihini bir şüreka heyeti halinde yazmağa kalkışırsanız bu umumî görüş kaybedilir. Bu dengesizlik ve değerlendirmelerde dalgalanışlar, iniş çıkışlar, fasıldan fasıla seviye ve vukuf farkları ortaya çıkar."

Akün, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin farklı lehçelerde verdikleri edebî ürünlerin değerlendirilmesinin zorluğunu inkar etmemekle beraber, eseri yarım kalmış olsa da, Köprülü'nün, kendi iddiasını ispatladığını ifade eder: "Türk Edebiyatı Tarihi ve

Şahabeddin Süleyman'ın Köprülüzâde Mehmed Fuad ile beraber yazdıkları Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı'nın uzun medhalinde edebiyat tarihinin tanımı yapılır ve bir edebiyat tarihinin muhtevasında neler olması gerektiğine dair şunlar yer alır :

“Tarih-i edebiyat, tarih-i tekamül-i beşer yani tarih-i medeniyet demektir. Bir kavmin edebiyatını mebadisinden müntehasına kadar takip etmek o kavmin silsile-i ezmân arasında geçirdiği bütün inkılabât-ı hissiye ve fikriyyeyi, bütün tekamülât-ı dimağîyye ve ruhiyyeyi ayrı ayrı görmek, anlayabilmek, en ziyade, en canlı nikatına(...) nüfuz etmek demektir.”⁽⁹⁾

Tanımda yer alan edebî eserler aracılığı ile dönemden döneme millette farklılaşan fikrî ve hissî değişikliklerin, ruhî ve zekaya ait gelişmelerin somut olarak tespit edilebilmesi hiç de kolay değildir.

Tarih-i Edebiyat Dersleri'nde İbrahim Necmi, edebiyat tarihini, tarihin bir alt şubesi olarak kabul ettiğini ifade ederek, edebiyat tarihinin de bir milletin fikrî hayatının tarihi şeklinde yorumlanması gerektiğine işaret eder.⁽¹⁰⁾

Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Ömer Faruk Akün'le Mülakat", Edebî Mülakatlar, Haz. Etem ÇALIK, (İstanbul, 1993), S.209,219-220.

⁽⁹⁾ Şahabeddin Süleyman - Köprülüzâde Mehmed Fuad: Yeni Osmanlı Edebiyatı Tarihi, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul 1332, S.3. Şahabeddin Süleyman'ın daha önce tek başına yayınladığı edebiyat tarihinde bu tarz bir tanım yer almaz. Buradaki dikkatin Köprülü'ye ait olduğu rahatlıkla ifade edebiliriz.

⁽¹⁰⁾ İbrahim Necmi: Tarih-i Edebiyat Dersleri, Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar 1.cilt, (Matbaa-i Âmire, İstanbul,1338), S.6.

Ali Nihat Tarlan, edebiyat tarihinin, edebiyatın tarihi olması gerektiğini vurgulayarak, "Tarih, muayyen hadiseleri zaman çerçevesi içinde mütalaa etmek olduğuna göre, edebiyat tarihi de 'edebî hadiseler'in zaman çerçevesi içinde mütalaası demektir." şeklinde edebî hadiseleri ölçüt olarak bir edebiyat tarihi tanımı yapar. ⁽¹¹⁾

Edebiyat tarihini "Toplumsal bilimlerin bir kolu olarak gören Agah Sırrı Levend ise edebiyat tarihini:

"Kaynaklardan zamanımıza kadar, bütün edebî devirleri safha safha kucaklayan ve her devirde edebî nev'ilerin gelişimini takip ederek, her nev'in bellibaşlı eserleriyle tanınmış kişileri hakkında değer hükümleri veren geniş ve etraflı" ⁽¹²⁾

bir eser şeklinde tarif eder. Edebiyat tarihini, fikir tarihinin bir cüzü olarak telakki eden Agâh Sırrı Levend'e göre kapsamlı bir edebiyat tarihinde:

"Türk zevkiyle birlikte Türk düşüncesinin geçirdiği değişmeler, sağlam bir tenkit fikriyle kuvvetli bir ilim metodunun ışığı altında, geçmişteki edebî ve fikrî hayatın bütün safhalarının aydınlatılmış olması" ⁽¹³⁾

gerekir.

⁽¹¹⁾ Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", İstanbul Üniv. E.F. T.D.E.B.D, c. XIII, 31 Aralık 1964, S.12. (Makale yazarın Edebiyat Meseleleri adlı kitabına alınmıştır. (İstanbul,1981), S.21-26.

⁽¹²⁾ Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?", Türk Dili, (c. I, s.1, 1951-1952), S.3.

⁽¹³⁾ Agâh Sırrı LEVEND: a.g.m. S.6.

Levend, edebiyat tarihinin bir milletin asırlar boyunca meydana getirdiği edebî eserleri inceleyerek, düşünce ve duygularda izlediği yolu, geçirdiği merhaleleri ilgilenenlere tanıttığını, bu sebeple de uygarlık tarihinin önemli bir kolu olduğunu ifade eder. ⁽¹⁴⁾

Köprülü'nün edebiyat tarihini, kültür tarihinin, medeniyet tarihinin bir cüz'ü olarak telakki eden görüşü, kendinden sonraki bazı edebiyat tarihçilerimizi etkiler.

Hüseyin Nihal Atsız da Köprülü gibi, edebiyat tarihini tarihin bir cüz'ü olarak kabul eder. Atsız'a göre edebiyat tarihleri:

"Bir milletin edebî mahsullerini, yahut başka bir tarifle duygu ve düşünce mahsullerini, tarih çerçevesi içinde, mütalaa eder. Her edebî eser ve her şair bir milletin ve bir tarih devrinin yetiştirmesi olduğu için edebiyat tarihini de tarih umumi gidişi içinde görmek lazımdır.

"Bir ağacın yemiş verme şartlarını incelerken nasıl onun toprağını da göz önünde bulundurmak lazımsa, edebî mahsullerin nasıl meydana geldiğini anlamak için de o devrin tarihini bilmek icap eder. O halde Türk edebiyatı tarihi demek, Türklerin en eski çağlardan günümüze kadar meydana getirdikleri duygu ve düşünce mahsullerinin asır asır, o asrın tarihi içinde mütalaası demektir. Tabîdir ki edebiyat tarihini iyi anlamak için bütün medeniyet unsurlarının da tarihini önceden bilmek şarttır. Böyle olmazsa edebî eserlerin doğuşundaki sebep ve neticeler iyi

⁽¹⁴⁾ Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi, c.I, (Ankara, 1973), S..3.

anlaşılamaz. Edebiyat tarihi medeniyet tarihinden pek az farklıdır.”⁽¹⁵⁾

Ahmet Hamdi Tanpınar, edebiyat tarihini, edebiyat vakıalarını zaman çerçevesi içinde olduğu gibi sıralayan, birbirleriyle olan münasebetlerini ve dışardan gelen tesirleri tayin eden, büyük zevk ve fikir cereyanlarını ayıran, hülasa her türlü vesikanın hakkını vererek bir devrin edebî çehresini tespiti çalışan eser şeklinde tanımlamıştır.⁽¹⁶⁾

Tanpınar’a göre, bir devrin edebiyatının tarihi yazılırken, onu doğuran hadiselerle hakları olan yeri vermek, daha evvel onlarla hesaplaşmak zarurîdir.⁽¹⁷⁾

Türk edebiyat tarihini, Türk kültür tarihinin kollarından biri olarak kabul eden Faruk Kadri Timurtaş, edebiyat tarihini, “Bir milletin edebiyatının asırlar boyunca gösterdiği seyir ve tekamülü tam olarak inceleyen; edebî oluş ve cereyanları bir bütün olarak ele alıp onların siyasî, içtimaî, ruhî ve fikrî muhit ve şartlarla ilgili münasebetini tayin ederek ve estetik değerini belirterek açıklayan bir ilimdir.” şeklinde tanımlar.⁽¹⁸⁾

⁽¹⁵⁾ Hüseyin Nihal ATSIZ: Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1992), S.11. Muvaffak Hüsnü Benderli de, edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir kolu olarak kabul edenlere katılır ve edebiyat tarihini, bir milletin hayatı, görüş ve duyuş tarzını edebî eserler yardımıyla muhatabına gösteren eser olarak tarif eder. Bkz. Muvaffak Hüsnü BENDERLİ: Edebiyat ve Edebiyat Tarihi El Kitabı, (İstanbul, 1937), S.48.

⁽¹⁶⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1976), (2. Baskının Önsözü) S.IX.

⁽¹⁷⁾ a.g.e., S. IX.

⁽¹⁸⁾ Faruk Kadri TİMURTAŞ: Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir? Türk Kültürü, s.7, Mayıs 1963, S.28.

Edebiyat tarihi kavramını net olarak tanımlamayan İsmail Habip, edebiyat tarihinin asıl hedefinin eserler olduğunu belirtir. Sevük'e göre, bu sebeple edebiyat tarihlerinde eserler, ilk plânda rol alırlar. Yazar, daha sonra eserleri yaratan şahıslara önem verileceğini ifade eder. İsmail Habip, şahsı anlamadan eserin iyi anlaşılamayacağı görüşündedir. Sadece şahsın anlaşılıp, eserin ihmal edilmesi durumunda da edebiyat tarihinin bir mânâ ifade etmeyeceğini söyler.⁽¹⁹⁾

Edebiyat tarihinin milletlerin "edebiyat kütüğü" olduğunu belirten Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihinin "bir millet çerçevesinde düşünüldüğünde, o millerin edebiyatındaki geçmişi, edebî mazisi, manasına geldiğini ifade eder. Bir ilim sahası olarak ele alındığında ise, "bir milletin edebiyatını tarihî kadro içinde tetkik etme(nin)" anlaşılacağını söyler.⁽²⁰⁾

Edebiyat biliminin en son amacı gibi görünmekle beraber, hareket noktasının da edebiyat tarihinin yazılması olduğunu belirten Sadık Tural, edebiyat hayatını anlatan edebiyat tarihinin tarih bilgi sahasından –sanat tarihi, arkeoloji, etnoloji ve dinler tarihinden önce- ayrılarak, edebiyat biliminin beş alt çalışma alanından⁽²¹⁾ birini oluşturduğunu ifade eder. Sadık

⁽¹⁹⁾ İsmail Habip: Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (İstanbul 1940), S.273. Yazarın bu konuya dair düşüncelerini, sadece bu kitabında buluruz. Yazar, kitabının bundan sonraki baskılarında (1942, 1944) kapaktan Yeni "Edebî Yeniliğimiz" ibaresini ve edebiyat tarihi ile tezkirelere dair bilgileri çıkarır.

⁽²⁰⁾ Edebî Mülakatlar, Haz. Etem ÇALIK, S. 208-209.

⁽²¹⁾ Sadık Tural, edebiyat bilimi kavramı için çeşitli Türk şivelerinde "edebiyatşinaslık" kavramının kullanılıyor olmasına "Edebiyat Bilimi Kavramı ve Türkiye'deki Duruma Ait Notlar" başlıklı yazıda dikkat çekmişti. (Edebiyat Bilimine Katkılar, (Ankara, 1993), S.9-25.) Sadık Tural, edebiyat bilimini, "Edebî eserleri ve edebiyat hayatını aslî kriter saymak şartıyla edebî zevke ait ihtiyaç ve tatmin tabakalaşmasının eserleşmesi ile edebî şahsiyetlerin tarihini yazma etrafındaki faaliyetin tamamı" şeklinde tanımler. a.g.e., S.13. Bu tanımın içinde bir edebiyat tarihinde nelerin olması gerektiği ile de ilgili unsurlar ve hükümler

Tural, edebiyat tarihini, halkın çeşitli tabakalarındaki edebî zevk ve edebî eğilimlerin zevk sahiplerinin kabulüne mazhar olmuş **edebî eserlerden** ayrılmaksızın ve kronolojik bir şekilde yazılması işlemi olarak tanımlar. Tural'ın tanımında edebiyat tarihçisinin kendi zamanının zevk ve değer ölçülerinin değil de, incelediği edebî devir ve dönemlerin zevk ve değer ölçülerinin göz önünde bulundurma zarureti de vurgular.

Sadık Tural, Türkiye'deki farklı edebiyat tarihi anlayışlarının farklı edebiyat tarihleri yazılmasına yol açtığını vurgulayarak, edebiyat tarihini kültür ve medeniyet tarihinin bir cüz'ü sayanları tenkit eder.⁽²²⁾

Edebiyat tarihi yazma faaliyetinin uzun soluklu, zor bir maraton olduğu açıktır.

Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihi yapısı için temel taş konumunda olan eski eserlerimizle ilgili bazı boşlukları şu şekilde sıralar: Eski eserlere ait bilgilerimizin eksikliği, tezkirelerin gün yüzüne çıkarılmamış

mevcuttur. Edebiyat biliminin edebiyat tarihi dışındaki, diğer alt çalışma alanları edebiyat nazariyatı, edebî tenkit, edebiyat sosyolojisi ve edebiyat eğitim-öğretimidir.

⁽²²⁾ Edebiyat tarihinin tam ve kesin olarak neyin / nelerin tarihi olması gerektiği karmaşasına Sadık Tural şu cümlelerle dikkat çekmiştir: "Edebiyat tarihi kültür tarihi midir? Edebiyat tarihi, sosyal tarihin bir parçası mıdır? Edebiyat tarihi edebî hayatın tarihi mi, yoksa edebî eserlerin tarihi mi olacaktır? Bu iki sorunun cevapları arasındaki farklılıktır ki, hem ülkemiz, hem de başka ülkelerde iki ayrı türden edebiyat tarihine sebep olurlar. (....)

"Edebiyat tarihini edebî hayatın –dile dayalı her türlü edebiyat metninin tarihi olarak anlayanlar, adeta bir sosyal yazılmasından yanadırlar. Edebiyat eserlerini, bir milletin hayatını aksettiren –biraz özel- vesikalar sayan bu anlayış, edebiyat tarihini medeniyet tarihinin tamamlayıcısı veya onun bir bölümü olarak kabul eder.

"Edebiyat tarihini, edebî şahsiyetler veya biyografiler kronolojisi olarak anlayanlar da ayrı bir gruptur.

"Edebiyat tarihinin sınırlarının kesinlikle çizilerek edebiyat nazariyatı ve edebî tenkitten de, kültür ve medeniyet tarihinden de ayrılması, sanıldığı kadar kolay değildir. " 'Edebiyat Tarihi' Kavramı Etrafında", Ondokuz Mayıs Üniv. E.F. D., (1986, s.1), S.23-24."

olması, monografi azlığı, Türk dili dışında telif eser vermiş olan ediblerimizin eserlerine ulaşma güçlüğü, Batılı müelliflerin edebiyatımızla ilgili eserlerinin –hataları tashih edilerek- Türkçe'ye çevrilmemiş, mizah-hiciv gibi edebî türlerin işlenmemiş olması, halk ve tekke edebiyatına ait incelemelerin taslak halinde ve yetersiz oluşu, Türk lehçelerinin tasnifinin ihtilafta olması.⁽²³⁾

Edebiyat tarihinin yazılabilmesi için edebiyat tarihçisi / tarihçilerinin önünde hazır olarak nelerin bulunması gerektiği hususunda Agâh Sırrı Levend şu sıralamayı yapar:

- Yurtiçi kitaplık kataloglarının tamamlanması,
- Yurtiçi şahsî kitaplıklarla, yurtdışında kitaplıklarda bulunan tek nüshaların mikrofilm ve fotokopilerinin temini,
- Tezkire ve benzer kaynakların taranması,
- Fikir ve sanat adamları ile edebî ve fikrî bütün mahsullerin fişlerinin hazırlanması,
- Edebiyat tarihimizin henüz karanlık içinde bulunan İslamîlikten önceki devri hakkında Batı'da yapılan yayınların toplanarak işlenmesi,

⁽²³⁾ Makalenin yazıldığı 1950 yılından günümüze kadar işaret edilen eksikliklerden ancak bir kısmında merhale kat edilmiştir. Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?", Türk Dili, c.1., s.1, 1951-1952.

-İslamlıktan sonraki edebiyatımız üzerinde etkisi olan Arap ve Fars edebiyatlarıyla bu edebiyatların belli başlı mahsullerinin incelenmesi.⁽²⁴⁾

Levend'e göre ancak bu hazırlık devresinden sonra, yazma safhasına geçilebilecektir: "Fikir ve sanat tarihimizin her köşesini aydınlatan böyle geniş ve etraflı eser hazırlandıktan sonradır ki, onun sağlayacağı malzeme bolluğu sayesinde, özel görüşleri ve şahsî eğilimleri taşıyan birçok edebiyat tarihleri de kolaylıkla yazılabilir."⁽²⁵⁾

Ali Nihat Tarlan, bu yolda hemen hiç bir tecrübeye girililmemiş olduğu için edebiyat tarihi tedkikin formülleri ve arz şekillerinin yavaş yavaş belireceğini, eski retorik kitaplarının edebiyat tarihçilerinin işini çok fazla kolaylaştırdığını ifade eder. Tarlan, edebiyat tarihini yazmak için çok uğraşmak, her sanatkârın her eserini ayrı ayrı gözden geçirmek, fişlemek lazım geldiğini belirtir.⁽²⁶⁾

Haluk İpekten, edebiyat tarihçisinin elinin altında hazır bulunması gerekli ilk malzemenin yazarların eserleri olduğunu ifade ederek, eserden yazarın hayatına, fikirleri ve psikolojisine gitmeyi daha doğru bulur. İpekten, eserin ilk kaynaktan incelenmesi zaruretine değinir. Edebiyat tarihçisinin elinin altında tarihî kaynakların da (Özel ve resmî vak'anüvisler, tezkireler, münşeât mecmuaları, şiir mecmuaları) bulunması gerektiğini belirtir.⁽²⁷⁾

⁽²⁴⁾ Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?", Türk Dili, c.I, s.I, 1951-52, S.6-7. Levent'in fikir mahsullerini de edebiyat tarihine dahile ve edebiyat tarihinin adını, *Türk fikir ve edebiyatı tarihi* şeklinde teklif etmesi tenkide açık hususlardır.

⁽²⁵⁾ a.g.m., S.7.

⁽²⁶⁾ Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", İ.Ü.E.F. T.D. ve .E.D., c.XIII, 31 Aralık 1964, S.18.

⁽²⁷⁾ Haluk İPEKTEN: Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri, Atatürk Ün.v.F. E. F. Yay., (Erzurum, 1988), S.9-10.

Edebiyat tarihi yazma faaliyetinin hazırlık devresinde yapılması zarurî işler, kısa bir zaman aralığında bitecek gibi değildir. Edebiyat tarihi yazarı / yazarlarının önünde, Türk edebiyatının geniş ve umumî bir bibliyografyasının ortaya konulmuş olmaması, kütüphane kataloglarının dahi eksiksiz olarak sunulmayışı, gazete ve mecmua koleksiyonlarındaki edebiyat tarihi malzemesinin ortaya çıkarılmayışı, ⁽²⁸⁾ Türkoloji bölümlerinde yapılan – bilhassa süreli yayınlara yönelik dökümlerinin - tezlerin ait olduğu bölüm dışında istifadeye çok sınırlı açılması gibi pek çok zorluk mevcuttur. Asırların incelenmiş, eserler ve yazarların meydana çıkarılmış, çeşitli baskıların yapılmış, biyografi, monografi ve bibliyografyaların (diğer araştırmacılar tarafından) hazırlanmış olması⁽²⁹⁾ çeyrek asırlara ihtiyaç duyacak bir hazırlanma sürecine ihtiyaç göstermektedir. Bu hazırlık devresi, edebiyat tarihçisinin eserinde sentezini yapacağı bilgilerin malzemesini parça parça, eli altında bulunmasını sağlayacak ve edebiyat tarihçisine de bir sistem ve metod dahilinde bu bilgilerin kıymetlendirilmesi işi kalacaktır:

“... bu malumatın derinliğine (précis) ve doğru (exacte) olmalarından emin olabilmek için, yazarımız –edebiyat tarihçisi- aynı eserlerin aslını ve çeşitli yazarların bu eser için öne sürdükleri hüküm ve kanaatleri karşılaştırmak zorundadır.

“Mesela, tetkik ettiği eser gerçekten o yazara mı aittir? Yoksa başka bir yazara mı mal edilerek, değışe gelmiştir?⁽³⁰⁾ Eser için ele geçirilen

⁽²⁸⁾ “Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Prof. Dr. Ömer Faruk Akün’le Mülakat”, Edebî Mülakatlar, S.210.

⁽²⁹⁾ Muhsin ZİYA: “Edebiyat Tarihleri Hakkında”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, (Ekim 1976, Y.5, s.4), S. 64.

⁽³⁰⁾ Batıda edebiyat tarihi tartışmalarının bir safhasını da bu bahis oluşturur. Fransa’da edebiyat tarihinin üstadlarından biri ve bizim de Recaizade Mahmut Ekrem aracılığı ile tanıdığımız Abel Lefranc’ın üzerinde çalıştığı meselelerden biri, Shakespeare’e atfedilen

tenkitler dogmaik, empressionist midir? Eserin yazılış tarihi, ilk tab'ı veya yazması ile son yazılanlar arasındaki farklar, varsa varyantlar, eserin dili üzerindeki incelikler ve değişiklikler, eser hangi sosyal şartlar içinde ve neye reaksiyon olarak meydana gelmiştir?... gibi"⁽³¹⁾

Edebiyat tarihi yazma faaliyetlerinin ya da, "Bir milletin asırlar ötesinden başlayan duygu, bilgi ve sanat hareketlerini gösteren eserlerini, zaman ve yer belirterek toplama"nın ⁽³²⁾ tahmin edileceğinden daha zor bir süreç olduğunu, konu üzerinde düşünmüş bütün araştırmacılar ifade etmişlerdir. Kenan Akyüz, Türkiye'de edebiyat tarihi çalışmalarını güçleştiren sebepleri, metin ve kaynakların eksikliği, biyografik çalışmaların azlığı, monografilerin yetersizliği olmak üzere dört başlıkta toplar.⁽³³⁾ Bu sürecin

dramların gerçekten kendisi tarafından kaleme alınıp alınmadığı hususudur. Bu çalışmanın mevzuuna Lozan Üniversitesi profesörlerinden René Bray itiraz etmiştir. René Bray, edebiyat tarihi kavramında, tarih düşüncesinin bazen edebiyat düşüncesini tamamıyla gölgede bıraktığını, edebiyat tarihi adı altında, vakıaların birbirlerine nasıl bağlandıklarını inceden inceye araştıran, fakat tam manasile edebî vakıalarla ilgilenmeyen ve uzaktan da olsa, eserin anlaşılmasına yarayacak hiç bir bilgi getirmeyen çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. René Bray, edebiyat tarihinin bir eserin kimin tarafından yazıldığını araştırmakla mükellef olmadığını iddia etmiştir. Ona göre, edebiyat tarihi, edebî eseri incelemelidir. Edebiyat tarihinin sahasının böyle genişletilmesi, çalışmaların asıl gayesi olması gereken sanat eserinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Edebiyat tarihi, sanat eserlerinin tarihidir. Bütün hakikati aramamıza lüzum yoktur, güzellik sahasında hakikati aramak yeter. René Bray, edebiyat tarihinin bütün eserlerden bahsetmesine; edebiyat, sosyal vakıalara ait bir vesikalar kaynağı olarak kullanılmaya; edebiyat tarihinin tenkite ulaşmak için bir vasıta değil, gaye olarak görülmesine de karşı çıkmıştır. René Bray, bu iddiaları, 1930'da ileri sürmüştür. Bkz. Philippe van TIEGHEM: "Edebiyat Tarihinde Yeni Usuller", İstanbul Üniv. Ü. E. F. T. D. ve E. D., (c. III, 30 Kasım 1948, s.1-2), S.310-311.

⁽³¹⁾ Muhsin Ziya, a.g.m., S.65.

⁽³²⁾ Muhsin Ziya, a.g.m., S.64.

⁽³³⁾ Kenan AKYÜZ: "Türkiye'de Edebiyat Tarihçisinin Sorunları", I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler, 2. Türk Dili ve Edebiyatı, (İstanbul, 1979, İ. Ü. E. F. Türkiyat Enstitüsü), S.308-309.

neticesiz kalmaması ve çok fazla uzamaması için de, bilhassa ediblere ait monografilerin tamamlanmış olması gerekmektedir.⁽³⁴⁾

Edebiyat tarihi yazılırken hangi metod veya metodların esas alınacağı hususunda ise, fazla teklifle karşılaşmayız.

Faruk Kadri Timurtaş, "Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?" başlıklı makalesinde, edebiyat tarihi kaynaklarının derinlemesine incelenmediğinden ve bu sahada yapılan araştırmaların azlığından bahsederek, metod meselesine değinir.⁽³⁵⁾

(³⁴) Ömer Faruk HUYUGÜZEL: "Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Tenkidi Üzerine", Dergah, Ağustos 1992, c.III, s.30, S.14. Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihinin büyük bir terkip işi olduğunu vurgulayarak, bu terkibe ancak, çeşitli monografilerin hazırlayacakları tahlili bilgiden gidilebileceğine işaret etmiştir. Bkz. "Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Ömer Faruk Akün'le Mülakat", Edebî Mülakatlar, S.210; Ali Nihat Tarlan da her edebî devir ve nev'i ile bu devir ve nev'e mensup sanatkarlar hakkında ilmi monografilerin edebiyat tarihçisinin önünde hazır bulunması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", İstanbul Üniv. E. F. T. D. ve E. D., (c.XIII, 31 Aralık 1964), S.18.

(³⁵) Faruk Kadri TIMURTAŞ: "Türk Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?", Türk Kültürü, (s. 7, Mayıs 1963), S.29. Timurtaş'ın -yüzeysel de olsa- bu makalesi Sadık Tural'ın, "Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler veya Metoda Ait Düşünceler", Edebiyat Bilimine Katkıları, (Ankara,1993), S.27-45 ile Abdülkadir Karahan'ın "Edebiyatta Metod Meselesi" (5. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler, (23-28 Eylül 1985), II. Türk Edebiyatı, c.I, Ed. Fak. Basımevi, İst.1985, S.161-170.) başlıklı tebliğleri, edebiyat tarihi yazıcılığında metod problemi üzerinde duran makalelerdir. Timurtaş, edebiyat tarihi incelemelerindeki metodları 5 başlık altında toplar. "**Genetik** (hadise ve meseleyi menşe'inden alarak tekamülü ile incelmek), **estetik** (eserin edebî sanatları ve bedîî değerleri üzerinde durmak), **psikolojik** (eseri meydana getiren sanatkarın ruhî durumunu göz önünde tutmak) ve **sosyolojik** (daha çok dış tesirleri esas olarak almak) olmak üzere belli başlı dört çeşit metod vardır. Ayrıca bu metodların işe gelen kısımlarını alarak duruma ve ihtiyaca göre meydana getirilen **eklektik** (birleştirici ve seçici) metod da mevcuttur." (a.g.m., S.29.)

Mehmet Kaplan, yeni bir edebiyat tarihi yazılmasını güçleştiren başlıca sebeplerden birisi olarak, 'Bir sanat eserini kendi bütünlüğü içinde inceleme' metodlarının Türkiye'de henüz yeni başlamış olması gösterir: "Bizde yeni edebiyat nazariyesine ait çalışmalar daha başlangıç noktasında bulunduğu için, yeni görüşlere göre bir edebiyat tarihi yazılması çok daha güçtür."³⁶

Bir edebiyat tarihi yazarında bulunması gereken vasıflar nelerdir? sorusu da, edebiyat tarihi kavramının problematikleri arasında yer alır.

Gustave Lanson, edebiyat tarihçisinin "hususî vak'aları" temel alan eserlerin hissî ve bedîî karakterleri dolayısıyla, edebiyat tarihçilerinin "kalp-muhayyile ve zevk"lerinin sarsılmadan eserlerin tetkik edilememesini,

³⁶ Mehmet Kaplan, "Tarih ve Edebiyat", Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu, Fırat Üni., Elazığ 1990, S.74.

Mehmet Kaplan, edebî eserlerin tek tek incelenmeden sağlam bir edebiyat tarihi yazılamayacağı kanaatini taşır: "Bir milletin edebiyat tarihi zaten yüzlerce araştırma yapılmadan yazılamaz. Yazılsa bile bu bir sayma-dökme veya denemeler dizisinden ibaret kalır. Bunların faydasız olduğunu söylemek istemiyorum. Meselenin güçlüğünü belirtmeğe çalışıyorum." (Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1, Dergah Yay., İst.1976, S.5.)

Ömer Faruk Akün, kendisi ile yapılan mülakatta Mehmet Kaplan'ın, edebiyatı bir edebiyat tarihi olarak görmektense, doğrudan doğruya estetik çerçeveden değerlendirmeyi mizacına uygun bulduğunu belirtir: "Edebiyat tarihinin edebî eseri örttüğünü, araya birtakım perdeler getirdiğini düşünürdü. Eserlerin içine girmeğe, eserle doğrudan doğruya temas etmeğe edebiyat tarihi sistemleri engel oluyor, görüşünü kabul ediyordu. O bakımdan bir atlama, bir sıçrama yapmak istedi. Onun için, doğrudan doğruya ehemmiyetli olan, eserin kendisi idi. Eserle, araya başka köprüler koymadan, doğrudan doğruya temas etme yolunu seçti. Bundan dolayı, onun fikrî hayalî edebiyat tarihinden edebî tahlil istikametine doğru yol aldı. Ve bu istikamet gittikçe ağırlık kazandı. Onun edebiyat tarihinde yolu, metin tahlilciliği oldu." "Prof. Dr. Ö. Faruk Akün'le Mehmet Kaplan Üzerine Yapılan Sohbetin Tam Metni, Türk Edebiyatı, (s.151, Mayıs 1986), S.43.

edebiyat tarihinin usûlündeki ilk güçlük olarak sayar⁽³⁷⁾ Lanson, edebî eserin kendine has bir özelliğinin de muhatabında zevk, hassasiyet ve muhayyileye ait birtakım terkipler uyandırması olduğunu belirtir. ⁽³⁸⁾

Lanson, edebiyat tarihçisinin araştırmalar sırasında kendi fantezi ve şahsî heyecanlarını devreye sokabileceği endişesini taşır. Ona göre, edebî eserin okuyucuda kuvvetli birtakım subjektif değişiklikler meydana getirmesi, edebî eserin tabîî ve normal tesiridir. Ancak bu usulün belirlenmesinde Lanson, yaptığı edebî eser tarifinin⁽³⁹⁾ kendini bağladığını, bu sebeple usûlün bu tarifi gerektirdiği kadar bir subjektivizmi muhafaza etmekte bir sakınca olmayacağını belirtir. Lanson, edebiyat araştırmacılarının:

(³⁷)Gustave LANSON: Tarih-i Edebiyatta Usûl, (Çev.: Yusuf Şerif, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1926), S.8. Lanson, edebiyat tarihini, medeniyet tarihinin bir kısmı olarak kabul eder. Ona göre, tarihin diğer şubeleri gibi, edebiyat tarihi de umumî vakıalara yetişmeğe, temsili bir mahiyette olan vakıaları diğerlerinden ayırmağa, umumî ve temsili vakıaların teselsülünü kaydetmeğe çabalar. (S.6-7.)

Lanson, edebiyat tarihçisinin subjektifliğini, edebiyat tarihinin yardımcıları olan ilgi sahaları ve ilimlerin engelleyebileceğini ifade eder: "Bir metne karşı zihnimizin aksülamellerinin hareketlerini nizam altına almak ve kontrol etmek, hükümlerimizin indiliğini azaltmak için, başka vasıtaların yardımına muhtacız. Bu yardımların başlıcalarını, yardımcı ilimlerden ve yerine göre her birini yardımcı ilim olarak kullanacağımız diğer bütün ilimlerden göreceğiz. Yardımcı ilimler meyanında, el yazılarının bilgisini, kitabiyatı, kronolojiyi, biyografiyi, metinler tenkidini; yardımcı ilim diye kullanacağımız diğer ilimler meyanında da, bilhassa dil tarihini, grameri, felsefe tarihini, ilimler tarihini, ahlak ve âdetler tarihini zikredebiliriz. Her hususî araştırmada usûl, şundan ibarettir: mevzunun ihtiyaçlarına göre, intiba ve tahlili, ilmî araştırmanın ve kontrolün sahih (exact) usulleriyle meczetmek; muhtelif yardımcı ilimleri –sahih bir bilginin husulüne, vüs'atleri nispetinde, yardım etmelerini teminen- münasip zamanlarda müdahale ettirmek." (S.19.)

(³⁸) a.g.e., S.10.

(³⁹) Lanson, edebî eseri, tarih vesikasından ayıran farkı, "Muhatabında bedîî veya hissî birtakım aksülameller vücuda getirmek hassasına sahip olması" şeklinde izah eder. a.g.m., S.11.

“...bir edebî eserin tesirine kendilerini doğrudan doğruya ve safça teslim etmeksizin o edebî eseri tarif etmeğe veyahut onun mahiyetini veya enerjisini ölçmeye yeltenme(sinin) abes ol(acağı)”⁽⁴⁰⁾

tezini savunur:

“Binaenaleyh, subjektif unsurun tamamen çıkarılması, ne kabil, ne de şayanı arzudur. Şahsî aksülamellerimizi nazarı itibara almaktan istinkâf edersek, bu istinkâfımız, kendi aksülamellerimizin yerine, başkalarının aksülamellerini ikâme etmemizden başka bir netice vermez; halbuki bu aksülameller, bize göre objektif olmakla beraber, mevzuu bahsolan esere göre subjektiftir.”⁽⁴¹⁾

Lanson, edebiyat tarihçisinin eserini meydana getirirken intibalarını inkar edemeyeceğini ve bu intibalarını, herhangi bir okuyucunun intibai derecesinde göz önünde bulundurması gerektiğini belirtir. Lanson’a göre kendi intibalarının şuuruna varamamış olan bir edebiyat tarihçisi, kendi intibalarını ifade etmek için başkalarının kullandıkları kelimeleri de anlamayacaktır. Lanson, edebiyat tarihçisinin, edebiyat tarihinde, bir başka okuyucu kadar mevcut olması gerektiğini vurgular.

Lanson, edebiyat tarihçisinin kendini merkez telakki etmemesinin ve duygu, zevk ve imanına mutlak bir değer atfetmemesinin de altını çizer.⁽⁴²⁾

⁽⁴⁰⁾ a.g.e., S.12.

⁽⁴¹⁾ a.g.e., S.12.

⁽⁴²⁾ a.g.e., S.12.

Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihi yazarında objektif bir tavrın bulunmasını şart koşar:

"Edebiyat tarihi inanış ve fikrî temayülü ne olursa olsun, herkesin kabul etmek mecburiyetinde kalacağı gerçekleri ortaya koyabilmelidir. İşte bu da ancak, objektif bir tavır benimsemek ile fantezi ve ideolojilere, dogmatik görüşlere sapmadan yürütülecek büyük ve devamlı bir çalışma ile elde edilebilir.⁽⁴³⁾

Edebiyat tarihçisinin işi herhangi bir ilim sahasının araştırmacısından daha zordur. Çünkü üzerinde çalıştığı ana malzeme edebî eserdir.⁽⁴⁴⁾ Bu nedenle edebiyat tarihçisi kendi izlenimlerine ister istemez yer verecektir:

"Mevzu' sanat eserleri tarihi olunca, tetkikçilerin kanaatleri, diğer müspet ilimler tarihinde olduğu gibi tek ve

⁽⁴³⁾ "Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Ömer Faruk Akün'le Mülakat" Edebî Mülakatlar.

⁽⁴⁴⁾ Kaya Bilgegil edebî eseri: "Bir ilmi öğrenmek, bir tezi müdafaa etmek, birtakım kaideleri tesbit etmek, bir akde delil olmak gayelerinden uzak olarak yazılan, itibarî değerini okuyucunun veya okuyucuların tercih ölçüsünden alan; bu tercihlerin ittifakıyla şahesere doğru yükselen eserler" şeklinde tarif eder. M. Kaya Bilgegil'in Makaleleri, Haz. Zöhre BİLGEĞİL, (Ankara, 1993), S.236.

Agâh Sırrı Levend, edebî eseri: "Uyandırdığı estetik duygularla okuyanları hoşlandıran, ruha ve zekaya seslenen sanat eseri" olarak tanımlar. Levend'e göre, edebî eserin asıl önemli vasfı, öğretim amacıyla yazılmamış ve sanat kaygısı taşıyor olmasıdır. Bkz. Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi, c.I, S.4.

Sadık Tural edebî eseri, "Birtakım kaideler tespit etmek, bir tezi müdafaa etmek, bir ilim dalına ait bilgileri öğretmek düşüncesinden yola çıkmayan, ele aldığı konu ve temanın kıymeti okuyucuların tercihine bırakılmış bulunan, estetik yönü ağır basmak üzere meydana getirilmiş nazım veya nesir halindeki ifade birliği" şeklinde tarif eder. Bkz. Sadık TURAL: "Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında".

Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihi yazarında objektif bir tavrın bulunmasını şart koşar:

“Edebiyat tarihi inanış ve fikrî temayülü ne olursa olsun, herkesin kabul etmek mecburiyetinde kalacağı gerçekleri ortaya koyabilmelidir. İşte bu da ancak, objektif bir tavır benimsemek ile fantezi ve ideolojilere, dogmatik görüşlere sapmadan yürütülecek büyük ve devamlı bir çalışma ile elde edilebilir.”⁽⁴³⁾

Edebiyat tarihçisinin işi herhangi bir ilim sahasının araştırmacısından daha zordur. Çünkü üzerinde çalıştığı ana malzeme edebî eserdir.⁽⁴⁴⁾ Bu nedenle edebiyat tarihçisi kendi izlenimlerine ister istemez yer verecektir:

“Mevzu’ sanat eserleri tarihi olunca, tetkikçilerin kanaatleri, diğer müspet ilimler tarihinde olduğu gibi tek ve

⁽⁴³⁾ “Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Ömer Faruk Akün’le Mülakat” Edebî Mülakatlar.

⁽⁴⁴⁾ Kaya Bilgegil edebî eseri: “Bir ilmi öğrenmek, bir tezi müdafaa etmek, birtakım kaideleri tesbit etmek, bir akde delil olmak gayelerinden uzak olarak yazılan, itibarî değerini okuyucunun veya okuyucuların tercih ölçüsünden alan; bu tercihlerin ittifakıyla şahesere doğru yükselen eserler” şeklinde tarif eder. M. Kaya Bilgegil’in Makaleleri, Haz. Zöhre BİLGEĞİL, (Ankara, 1993), S.236.

Agâh Sırrı Levend, edebî eseri: “Uyandırdığı estetik duygularla okuyanları hoşlandıran, ruha ve zekaya seslenen sanat eseri” olarak tanımlar. Levend’e göre, edebî eserin asıl önemli vasfı, öğretim amacıyla yazılmamış ve sanat kaygısı taşıyor olmasıdır. Bkz. Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi, c.I, S.4.

Sadık Tural edebî eseri, “Birtakım kaideler tespit etmek, bir tezi müdafaa etmek, bir ilim dalına ait bilgileri öğretmek düşüncesinden yola çıkmayan, ele aldığı konu ve temanın kıymeti okuyucuların tercihinin bırakılmış bulunan, estetik yönü ağır basmak üzere meydana getirilmiş nazım veya nesir halindeki ifade birliği” şeklinde tarif eder. Bkz. Sadık TURAL: “Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında”.

objektif olamayacağından, tarihçimiz de az çok impressionist bir ruh hali içinde olmaktan kendini alamayacaktır. Bu sebeptendir ki, san'at eserleri ve bilhassa şiir üzerindeki hükümler ekseriya aynı olmadığı gibi, bu değişik kanaatler içinde en doğrusunu seçip, çıkarmak, takdir edileceği gibi, edebiyat tarihçisi için pek kolay olmayacaktır.”⁽⁴⁵⁾

Edebiyat tarihçisinden ve bir edebiyat tarihinden beklenen nelerdir, edebiyat tarihi devir-dönem-muhit üzerinde mi, edebî eser üzerinde mi, yoksa onun yaratıcısı deha üzerinde mi yoğunlaşacaktır? Bu husus ile ilgili farklı yorumlar mevcut olmuştur:

Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**'nin Giriş'inde, edebiyat tarihinin konusu olarak sadece büyük sanatkârlar ile onların şâheserlerini esas alan eski anlayışın ortadan kalktığını belirtir. ⁽⁴⁶⁾ Ancak, uygulamada bu anlayışın dışına çıkamadığımızı da itiraf eden Köprülü'ye göre, şâheser, mutlaka “içtimaî bir mefkurenin ifadesidir” ⁽⁴⁷⁾ Köprülü, edebiyat tarihçisinin, her devrin ikinci ve üçüncü derecedeki eserlerini de gerektiği kadar incelemesi hususuna dikkat çeker.. Bu dehanın çevresinden aldığı unsurları ve onları “gerçeğimsi” ⁽⁴⁸⁾ bir kalıba dökerken kendinden neler kattığını

⁽⁴⁵⁾ Muhsin ZİYA: “Edebiyat Tarihleri Hakkında”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, (Ekim 1976, Y.5, s.4), S.65. Peyami Safa'nın, herhangi bir antoloji veya edebiyat tarihine bir yazarın alınmasının ülkemizde hiçbir ilmî kritere dayanmadığı, şahsî dostluğun daha önemli ve yeterli sayıldığı hususundaki yazısı için Bkz. Peyami SAFA: “Antolojiler ve Edebiyat Tarihleri”, Objektif: 2, Sanat Edebiyat Tenkit, (İstanbul, 1976), S. 353-354.

⁽⁴⁶⁾ Mehmet Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, S. 2.

⁽⁴⁷⁾ a.g.e., S.2.

⁽⁴⁸⁾ Sadık Tural'ın fiktif, kurgu, itibarî kelimeleri karşılığında teklif ettiği kavram. Sadık Tural, “Tahkiyeli edebiyat eserlerinde vak'a (olaylar düzeni)lerinin yaşanmış olandan alınmış olmakla beraber, tamamen gerçek değil, gerçeğimsi bir hayat” olduğunu vurgular. Bkz. Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkıları, S.70.

aydınlatmak bakımından da gereklidir. Köprülü, “bir dağ silsilesinin şahikalarını anlatmak için nasıl o havalinin arazi şekillerini ve silsilenin bütün uzanışını bilmek lazımsa”, edebiyat tarihçisinin de, “o şahikalara benzetebileceğimiz ‘şaheserler’ için de aynı usulu tatbik mecburiyetinde” olduğunu belirtir. Köprülü, edebiyat tarihçisinin şaheseri incelemekteki amacının, edebiyat tarihi yazılan milletin edebî gelişmesini gereği gibi ve doğru olarak anlamak şeklinde yorumlar. Köprülü, edebiyat tarihinde “mihver veya tedkik merkezi” olması gereken şaheseri, “muayyen bir zaman zarfında bir okuyucu sınıfının kendi ruhunu, kendi temayüllerini bulduğu, taklid ve tekrar ettiği edebî mahsuller” şeklinde tanımlar.⁽⁴⁹⁾

Köprülü’nün edebiyat tarihinde mihver veya tedkik merkezi olarak aldığı şaheser, edebiyat tarihçisinin yaşadığı devirdeki şaheser anlayışını hedeflemez. Köprülü’nün şaheser tanımındaki kriter, edebî eserin kendi devir veya döneminde şaheser kabul edilip edilmediği hususu ile ilgilidir.⁽⁵⁰⁾

Edebiyat tarihçisi sadece şaheseri değil, devir ve dönemleri, edebî şahsiyeti incelerken ve bazı değer hükümleri verirken de, zamanının değil, incelenen devir ve dönemin zihniyetini ve şartlarını göz önünde bulundurmak mecburiyetindedir:

⁽⁴⁹⁾ M. Fuat Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl”, Edebiyat Araştırmaları I S.25.

⁽⁵⁰⁾ Gustave Lanson, şaheser’i, “Şekillerinin evsafı itibarile okuyucunun muhayyilesinde birtakım şeyleri tecessüm ettirmek, onda hissî tahrikler yapmak, bediî heyecanlar uyandırmak kabiliyetine malik olan” eserler şeklinde tarif eder.

Lanson, edebiyat tarihçisinin araştırmalarının merkez noktasını şaheserlerin teşkil ettiğini, ancak şaheser kelimesinin “hâla şaheser” veya “edebiyat tarihçisi için şaheser” karşılığında anlaşılması gerektiğine dikkat çekmişti:

“Tetkik edeceğimiz eserler, yalnız bizim için, muassırlarımız için şaheser sayılanlar değil, belki herhangi bir Fransız okuyucu kitlesinin güzellik, iyilik veya enerji ideallerine tercüman olmuş olan bütün eserler, yani filan ve filan tarihte şaheser olarak tanınmış bütün eserlerdir.” Bkz. Gustave LANSON: Tarih-i Edebiyatta Usûl, (Çev.: Yusuf Şerif), S.8.

“Edebiyat tarihi, her şeyden önce, edebî vakıaları ve eserleri ait olduğu devrin şartları içinde görmek prensibine dayanır. Eğer bu prensip göz önünde bulundurulmazsa, edebiyat tarihinin vereceği hükümler, yapacağı değerlendirmeler hatalı olmaya ve şaşırtıcı bir rol oynamaya müsait bir zemin hazırlarlar.”⁽⁵¹⁾

Agâh Sırrı Levend, ilk yapılacak işin, hangi çağ ya da hangi devir yazılacaksa, onun siyasal, toplumsal ve ekonomik durumunu belirtmek olduğunu ifade eder. Levend'e göre, edebiyat tarihi bu taban üzerine oturtulmalıdır. Böyle bir temel üzerine, şairlerin hangi koşullar altında yetiştiği, eserlerin nasıl meydana geldiği, hangi düşüncelerin ve hangi sanat akımlarının izlerini taşıdığı bilgisi bina edilecektir.

Edebiyat tarihinin, edebiyat ve tarih belgelerini toplayıp değerlendirerek onlardan özgün bir sentez meydana getirmesinden dolayı bir bilim, edebiyat metinleri üzerinde çalışmasından dolayı da sanatla ilgili olduğunu ifade eden Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihinin tarihsel tabana dayanması gerektiğini belirtir ve şöyle der:

“Siyasal olaylar, toplumsal devrimler, bu devrimler sonunda meydana gelen gelişmeler, bilim alanındaki yeni buluşlar, beliren yeni düşünce akımları, kültür değişimleri, nedenleri sonuçlarıyla özetlenmezse, herhangi bir devrin hayatı açıklanamaz.”⁽⁵²⁾

⁽⁵¹⁾ “Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebiyatımızın Bazı Meseleleri Üzerine Ömer Faruk Akün’le Mülakat”.

⁽⁵²⁾ Agâh Sırrı LEVEND: “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir?”, Türk Dili, (Y. 20, c.XXIV, s.237), S.177.

Agâh Sırrı Levend'e göre, edebiyat tarihinin başlıca görevlerinden biri tür gelişiminin gösterilmesidir. Bu sebeple edebiyat tarihinde başlıca eksen, edebî türlerin doğuşu, hangi tesirlerle nasıl geliştiği, bu gelişmelerin nasıl bir yol izlediği, dil ve estetikteki özellikleri belirtmek olmalıdır.⁵³

Nihal Atsız'ın görüşü de, Köprülü'nün görüşü ile örtüşür. Atsız, edebiyat tarihinin tarihin çerçevesi ve genel akışı içinde değerlendirilmesi zaruretinden bahseder.⁽⁵⁴⁾

Edebiyat tarihi üzerinde düşünmüş araştırmacılar, edebiyat tarihinin sadece şâh eserlerin tarihi olmadığı ve ikinci plandaki ediblere de yer verilmesi gerektiği ile ilgili olarak uyum, görüş birliği içindedirler. ⁽⁵⁵⁾ Bu

⁽⁵³⁾ Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir?".

⁽⁵⁴⁾ H. Nihal ATSIZ : Türk Edebiyatı Tarihi (İstanbul, 1992), S.10.

⁽⁵⁵⁾ "... edebiyat tarihçisi yalnız yaratıcı kişileri ele almakla onların belli başlı eserlerini incelemekle gerçek bir yargıya varamaz. Edebiyat tarihi, yaratıcı şâirler ve şâh eserler sergisi değildir. İkinci plandaki şâirler de elbet edebiyat tarihinde yer alacaklardır. Çünkü ortamı hazırlayan, toplum hayatını bütün ayrıntılarıyla eserlerinde yansıtan asıl onlardır. Onların eserleriyle karşılaştırma sonundadır ki, büyük yaratıcıların ortamı ne denli aştığı, hangi oranda çağdaşlarından yükseldiği anlaşılmış olur. Elimizde kıyaslamadan başka ölçü yoktur. Bkz. Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir?"

Köprülü de edebiyat tarihinin sadece şâh eserler etrafında dönemeyeceğini savunur: "Edebiyat tarihinin mevzuu olarak 'Büyük San'atkarları' ve onların 'Şâh eser'lerini hedef alan eski telakkiler artık ortadan kalkmıştır. Gerçekten bugün de edebiyat tarihi tetkiklerinde 'Büyük san'atkar'ları ve onların 'Şâh eser'lerini bir mihver yapmaktayız; lâkin bununla eski hal tercümecilerinin yaptıkları iş arasında, 'usul' ve 'gaye' itibarıyla çok derin bir fark vardır. 'Evvela: Yeni telakkilerimize göre, edebiyatın gelişmesi muntazam ve birbiri ardınca bir silsile halinde gösterilmekte ve tarihî amillerle tamamen 'Afaki = Objektif' bir surette izah edilmektedir. Bir dağ silsilesinin şâhikalarını anlamak için nasıl o havalinin arazi şekillerini ve silsilenin bütün uzanışını bilmek lazımsa, o şâhikalara benzetebileceğimiz 'şâh eserler' için de aynı usulü tatbik mecburiyetindeyiz.

"İkinci olarak: Bir 'şâh eser'i tetkikteki gayemiz, o milletin edebî gelişmesinin gereği gibi ve doğru olarak anlamak içindir; çünkü bir 'şâh eser' neticede mutlaka 'içtimai bir mefkurenin ifadesidir'. Hatta bunun için, her devrin ikinci ve üçüncü derecedeki verimlerini

konuda sadece Vasfi Mahir Kocatürk, edebiyat tarihinin en büyük vazifesinin devirlerle beraber büyük şahsiyetleri ve şaheserleri tahlil olduğu görüşü ile edebiyat tarihi için ayrı bir hedef belirler:

“Edebiyat tarihinde, değil en küçük ve değersiz kitapları, orta derecede gelen birçok eserleri bile göstermek mecburiyeti yoktur. Ancak en yüksek eserlerle cereyanlara müessir olan, yeni devirler açan kitaplara önem verilir, bunların rolü, mânası, değeri tetkik ve izah edilir. Yoksa gazel ve kasideden, mektup ve hatırate, riyaziyeden seyahat, coğrafya, piskoloji ve pedagojiye kadar birçok alelade kitap isimlerini malumat diye geçirmek ve onlardan dümdüz parçalar almak, belki kitabın hacmini şişirerek telif hakkını fazlalaştırır, fakat bir müellife şeref vermez.”⁽⁵⁶⁾

“Usûl bakımından edebiyat tarihinin tasvirsiz, tahlilsiz ve tenkitsiz olamayacağı kanaati”ni taşıyan Kocatürk,⁽⁵⁷⁾ Türk edebiyatını, ilk yazılı mahsullerden yirminci yüzyıla kadar inceler. Biyografiye dipnotta ve çok az yer veren, antolojik mahiyette olmayan, ediplerin -sanat değeri tartışılır- portre çizimlerine ve şahsî kitaplığında bulunan bazı eserlerin ilk sayfalarının

de layıkıyla tetkik icab eder ki, büyük sanatkarların muhitinden aldığı unsurları ve onların terkip tarzında kendi şahsiyetinden neler kattığını ayırd etmek kabil olsun. Bununla beraber şaheserlerin sırf ‘ferdî’ bir mahsul olduğu neticesi çıkarılmamalıdır. ‘dahiler’ mensup oldukları ictimai heyetin hale veya istikbale ait bir mefkuresini azami muvaffakiyetle temsil eden insanlar olmak bakımındandır ki edebiyat tarihinde başlıca hedef olurlar.” Bkz. M. Fuad KÖPRÜLÜ: Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1980), S.2.

⁽⁵⁶⁾ Vasfi Mahir KOCATÜRK: Yeni Türk Edebiyatı, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1936, S. 126-127. Vasfi Mahir Kocatürk’ün bu eseriyle ilgili Hüseyin Cahit Yalçın’ın bir tenkidi için bakınız. Hüseyin Cahit YALÇIN: “Matbuat Hayatı Yeni Türk Edebiyatı Yazan: Vasfi Mahir Kocatürk”, Fikir Hareketleri, s. 164, 1936, S.122-124.

⁽⁵⁷⁾ Vasfi Mahir KOCATÜRK: Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidî, (Ankara,1970), 904 S.

fotoğraflarına yer veren edebiyat tarihiyle Kocatürk, kendine mahsus bir edebiyat tarihi örneğini verir.

Ali Canip Yöntem, edebiyat tarihçisinin bir edebî eserin tesiri ve muvaffakiyetini de açığa çıkarması gerektiğini belirtir:

“Bir eserin ‘fortune’ni, yani talihini de etüt etmek zorundayız. Eser ne gibi bir muvaffakiyet kazanmıştır? Ve aynı zamanda nasıl tesirler yapmıştır? Ve bu muvaffakiyet tesirle denk mi gitmiştir? Çünkü ekseriya muvaffakiyet ve tesir arasında zaman ve mekan, keyfiyet ve kemiyet farkları görülür. Bizde matbuat hayatı çok geç başladığı için eski bir eserin zamanından sonra kazandığı muvaffakiyet derecesini tayin etmek bu işi Avrupa edebiyatları üzerinde yapmaktan hem pek güçtür, hem de başka çalışmalara ihtiyaç gösterir.”
(⁵⁸)

Edebiyat tarihinin sadece edebiyatın sınırları dahilinde kalmaması, diğer ilim dalları ile de münasebetler kurması gerektiği ile ilgili düşünceler de ifade edilmiştir.

Edebiyat dışındaki ilim dalları göz ardı edilerek, sadece edebiyat çerçevesi içinde hapsolunarak ortaya çıkarılan çalışmaların kısır kalmaya mahkum olacakları açıktır. (⁵⁹)

(⁵⁸)Ali Canip Yöntem’in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Haz. Ahmet SEVGİ-ÖZCAN, Mustafa. (Konya 1995), S. 508-509 .

(⁵⁹) Agâh Sırrı LEVEND: “Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir? II”, Türk Dili, (Y. 20, c.XXIV, s.238, 1 Temmuz 1971), S.265.

Mehmet Fuat Köprülü edebiyat tarihinin “-bir milletin coğrafi çevresini, din, hukuk, ahlak, iktisat, bediîyat gibi müesseselerini ve siyasi hayatını umumî heyetiyle gösteren- ‘Medeniyet Tarihi’nin yahut umumî ve yaygın manasıyla tarihin çerçevesi içinde” incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Köprülü’ye göre, “filoloji” yani “lisaniyat” ve “tarih” üzerine dayanmadan edebiyat tarihi ortaya çıkarılamaz. Köprülü, sadece şair ve düşünürlerin hal tercümelerini sıralayan kitapların kapağında edebiyat tarihi adı bulunsa bile, bu isme layık olamayacaklarını ifade eder.⁽⁶⁰⁾

Ali Canip, edebiyatın ihtiva ettiği fikrî, felsefî, iktisadî unsurların da edebiyat tarihinde gösterilmesinin, sahanın dışına taşmak değil, aksine sahanın hudutlarına nüfuz etmek olacağını savunur.⁽⁶¹⁾

Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihinin bir kültür tarihi olmamakla beraber, tarih, filoloji, felsefe, bibliyografya ile güzel sanatların bütün dallarının onun bilgi alanına girdiğini, edebiyat tarihçisinin çerçeveyi aşmadan, dengeyi bozmadan, bu ilim dallarının hepsinden yararlanması gerektiğini vurgular.

Edebiyat tarihinin bir bütün olarak görülebilmesi için, edebiyat tarihçisinin yararlandığı bilimler ve bilgi dalları arasında bir de ontolojinin (varlık bilim) eklenmesi gerektiği ile ilgili görüş vardır. Bu görüşten hareketle, ontolojinin kategorial kanunlarının ⁽⁶²⁾ edebiyata uygulanabileceği ile ilgili küçük bir deneme yapılmıştır.⁽⁶³⁾

⁽⁶⁰⁾ Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ: Türk Edebiyatı Tarihi, S.2.

⁽⁶¹⁾ “Edebiyat Tarihinin Manası”, Ali Canip Yöntem’in Makaleleri S.509.

⁽⁶²⁾ Varolan’ı ve varlığın bütününe inceleyen ontoloji, real dünyanın tabakalı bir yapı gösterdiğini kabul etmiştir. Bu tabakalar, inorganik (madde), organik, psişik (ruh) ve tin (geist) varlık tabakalarıdır. Her tabakanın kendine özgü temel özellikleri vardır; bu temel özelliklere kategori adı verilmiştir. Varlığı belirleyen bu kategorilerin de bağlı olduğu belli ilkeler mevcuttur. Bunlar da kategorial kanunlar olarak adlandırılmıştır. Bkz. Fahri

Edebiyat tarihçisinin vazifesini, milletin fikir ve zevk tekamülünü bir üslup arasından takip ve tespiti çalışmak şeklinde izah eden Köprülü, edebiyat tarihçisinin öncelikle ferdiyetleri tetkik etmesi gerektiğini belirtir.⁽⁶⁴⁾ Ancak, "fertler ne kadar büyük ve deha sahibi olursa olsun, onları zaman ve mekandan ayrılmış olarak anlayıp anlatmanın da imkansızlığı"na dikkat çeker.⁽⁶⁵⁾ Köprülü'ye göre bir yazarı tek başına ele alıp anlamaya çalışmak, onu anlamamak demektir. En ferdî olan sanatkar dahi, çevresine, ailesine, yaşadığı dönemin zevk ve eğilimlerine birçok şey borçludur. Asıl şahsiyetin belirginleşebilmesi, onda devam eden ve tesirini gösteren geçmiş ve halin anlaşılabilmesi ile mümkündür.⁽⁶⁶⁾

İsmail Habip, sadece, eser ve müellifi tanımakla eserin anlaşılamayacağı kanaatini taşır. Eserle şahsın içinde bulunduğu zamanın, muhitin ve o devirdeki cemiyetin de eseri anlayabilmek için lüzumlu olduğunu ifade eder. İsmail Habip'e göre, edebiyat tarihlerindeki tarih kısmının önemi burada ortaya çıkar. Yazar, her eserin zamanından bazı etkiler alıp, zamanına bazı etkiler yaptığı görüşüne katılır. Biz, bu etkileşimin oranını ve yazarın yaratıcılık gücünü, edebiyat tarihlerinden öğreniriz.

DİLEKCAN: "Edebiyat Tarihimize Ontolojik Bir Yaklaşım Denemesi", Boğaziçi, (Eylül 1985, s.39), S.18.

⁽⁶³⁾ Fahri Dilekcan makalesinde tekrarlanma, değişme, novum, aralık (mesafe distans), güçlülük (staerke), aşağı tabakaların bağımsızlığı, madde ve hürlük kanunlarını izah ederek, Türk edebiyatının devir, dönem, alt dal, edebî tür ve ediblerini bu kanunlara uygulamaya çalışmıştır.

⁽⁶⁴⁾ M. Fuad KÖPRÜLÜ: "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl", Edebiyat Araştırmaları I., S. 27. Bu makale ilk defa Bilgi Mecmuası (No.1, Teşrin-i Sani 1329 / Kasım 1913, S.3-52.)'nda neşrolunmuştur.

⁽⁶⁵⁾ Ali Canip, sosyal hayatı tamamen incelenmemiş bir milletin edebiyat tarihinin de yazılamayacağı fikrinde, Köprülü ve Şahabeddin Süleyman ile birleştiklerini belirtir. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, S.118.

⁽⁶⁶⁾ M. Fuad KÖPRÜLÜ: a.g.e., S.28.

İsmail Habip, en “dahiyane eser”in bile tek başına bir halka olmadığını, irili ufaklı halkalar şeklinde düşünülebilecek olan eserlerin, birbirleri ile bağlı manevî bir zincirin cüz’leri olduğunu belirtir.* Yazara göre, maziden hâle, hâlden âtiye doğru uzanıp giden bu zincir, edebiyat tarihlerinde dikkate alınmalıdır. Zincir değil de teker teker halkalar üzerinde konuşan bir kitap, edebiyat tarihi olamaz.⁽⁶⁷⁾

Ahmet Hamdi Tanpınar, bir devrin edebiyatının tarihi yazılırken, onu doğuran hadiselerle hak ettikleri yeri vermek, daha evvel onlarla hesaplaşmanın zarurî olduğunu ifade eder. Yazar bu sebeple XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi’nde edebî eseri kendi sınırları içinde bir vakıa olarak alırken devri ile yaptığı konuşmayı da ihmal etmemeye çalışmıştır. Tanpınar, sanatkarların hayatı üzerinde fazla durma sebebini, bu konuşmanın şartlarını açıkça belirtmek şeklinde izah eder. Edebiyat tarihinde tarihî hadise ve içtimai değişiklikler üzerinde ısrarla duruşunu ve çerçeveyi genişletmesini, yeni bir duyuş, düşünüş ve anlatış tarzı, yeni bir dünya ve tabiat görüşü ve insan anlayışını izahlandırmanın peşinde oluşu ile izah eder. ⁽⁶⁸⁾

Edebiyat tarihinin edebî eserin varlığı ile mevcut olabileceğini belirten Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihinin sadece eseri incelemekle sözünü tamamlamış olamayacağını da belirtir:

“Eser yanında bir de onu meydana getiren *insan*,
o eseri besleyen ona zemin hazırlayan, *öncülük yapan*
başka *eserler*, yine bu eserin tesiri altında bulunduğu yahut

* İsmail Habip’in zincir-halka benzetmesi, Lanson ve Köprülü’nün ifade ettikleri, dağ silsilesi-şahika benzetmesini çağırıştırır.

⁽⁶⁷⁾ İsmail Habip, “Yeni Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, S.273.

⁽⁶⁸⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, S.X.

da mahsulü olduğu, zaman içinde değişen bir **edebiyat anlayışı**, yine belli bir zamana bağlı olarak tâbi bulunduğu veya hitap ettiği edebî zevk, oluş ve şekillenişde değişik ölçüde hissesi olan **edebiyat cereyanları** ve **fikir hareketleri**, cemiyet yaşayışından gelen, içinde meydana geldiği **sosyal ve kültürel çevrenin** ona kattığı, hatta yön verdiği taraflar vardır.”⁽⁶⁹⁾

Ali Nihat Tarlan da, edebî eserin, içinde bulunduğu cemiyet ile birlikte düşünülmesinden yanadır. Tarlan’a göre edebiyat tarihçisi hangi milletin tarihini yazacaksa, şu hususlara dikkat etmelidir:

“1-O cemiyetin ferdiyetini bütün ruhu ve safiyeti ile tespit ve tayin edecektir. Bunu tespit ve tayin ederken, icap ettikçe, tarihî, coğrafi ve bununla alakadar diğer bilgilere müracaat mecburiyetindedir. O cemiyet içindeki sanatkarı değerlendirmek, umumî farikalar içinde hususî taraflarını daha sarîh hatlarla çizebilmek için bu ferdî tip bir miyar, bir fon olacaktır. Bu ilk vazifedir. Çünkü heyecanın fışkırdığı ve aktif hale geldiği ilk menba odur.

“2-Teşekkül anından ele alındığı devre kadar dilin geçirdiği tahavvülatı, bu tahavvülatın mekanizmasını onun bünye ve dehasını bilmek ve bu bilgiye istinaden bu ictimai müessesenin o andaki durumunu ve bilhassa inhina kabiliyetini göstermek mecburiyetindedir. (...) Bu dil durumunu tesbit, onun sanatkar elindeki türlü tezahürlerini vuzuh ile gösterebilmek için zarurîdir ve bir miyar mahiyetindedir.

⁽⁶⁹⁾ Ömer Faruk AKÜN “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, Dergâh, S.

"3- O cemiyetin sanat telakkisini aydınlatacaktır. Çünkü her şeyden evvel sanatkar hakkında verilecek ilmi kıymet hükmü bu telakkiye istinad eder, sanatkâr her ne kadar ferdî uzviyet ve ictimai âmillerin çizdiği muayyeniyet dairesi içinde ise de, iradesini bu yola tevcih etmiştir." ⁽⁷⁰⁾

Tarlan, bu üç noktaya dikkat çekerek, edebî eserlerin seçilmesi, nevilerin tasnifi ve hareket noktası olarak onların merkez alınması, sonra da sanatkâra ait merakların (ruhî portresini aydınlatmak; biyografisinin psikolojik cephesini imkanlar dahilinde derinleştirmek ve edebî eserinin aydınlığında ruhî portresini çizmekle oluşacaktır.) cevaplandırılması ile edebiyat tarihinin yazılabileceğini belirtir. ⁽⁷¹⁾

Edebiyat tarihi ve edebî tenkit münasebeti hakkında da birşeyler söylemek gerekir. Edebiyat biliminin alt dalları ⁽⁷²⁾ arasında olan edebiyat tarihi ve edebî tenkit arasındaki ilişki hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

"Uygulamada hiçbir edebiyat tarihi belli seçme ilkeleri ve belli bir karakterize etme ve değerlendirme girişimi olmaksızın yazılmamıştır." tesbitini yapan R. Wellek - A. Warren, edebiyat tarihi yazarının, edebî

⁽⁷⁰⁾ Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", S.15-16.

⁽⁷¹⁾ a.g.m., S.16-17.

⁽⁷²⁾ Sadık Tural, edebiyat bilimini, "Edebiyat nazariyatını, edebî tenkidi, edebiyat sosyolojisini, edebiyat eğitim ve öğretimini, edebiyatın biyografik, bibliyografik yardımcılarını da bünyesinde taşıyan ve nihai hedefi edebiyat tarihinin yazılması olan bir çalışma alanı" olarak tanımlar. Bkz. Sadık TURAL: "Edebiyat Bilimi'nin Yöntemleri veya Daha Aydınlık Bir Yol", Manon - Maren GRİSEBACH: Edebiyat Biliminin Yöntemleri, Çev. Arif ÜNAL, (Ankara. 1995), S I-X.

eleştirinin önemini reddedemeyeceğini belirtir.⁽⁷³⁾

Edebiyat tarihçisinin ilgi ve meraklarını sadece edebî eser üzerinde yoğunlaştırması gerektiğini savunan ve tarihî metoda, zamanla asıl gayesinden uzaklaştığı için karşı çıkan René Bray, edebiyat tarihinin bir gaye değil vasıta, tenkide ulaşmak için bir vasıta olduğu fikrindedir :

“Edebiyat tarihi ile edebî tenkid, bir tarih ilmi olan edebiyat tarihi ile san’atkâr tekniği olan edebî tenkid arasında tezat olmamalıdır. Bunlar birbirlerine yardım etmelidir. Edebiyat tarihinin mevzuunu edebî tenkid hudutlandırır. Edebiyat tarihine benliğini veren şey, bir mantık ameliyesi değil, estetik bir muhakemedir. Edebiyat tarihinin gayesi de zaten edebî tenkidi aydınlatmaktır. Fakat edebî tenkidin de edebiyat tarihinin bu aydınlatıcı ışığı olmadığı taktirde bir iş görmeyeceği muhakkaktır. Edebî tenkidin vazifesi, sanat eserinin tahlilidir; bu tahlili aydınlatan şey ise, sanat eseri ile yaratıcı deha arasındaki münasebetler hakkındaki bildiklerimizdir ki, bu da tarihin vazifesidir. Şu halde, temel olarak, güzeli güzel olmayandan ayıran tenkidci bir hüküm bulunacak demektir. Güzel olan bir zemin üzerinde de, ilmî metodlarla yahut ilmî zihniyetten mülhem olarak yapılan, eseri dehaya bağlayan ilgileri anlatmaya çalışan dehayı ise, bu dehaya malik olan insana, insanı da yaşadığı zamana bağlayan münasebetler hakkındaki bilgiye dayanan tarihî bir etüd meydana getirilecektir; bu tarihî etüdün bir neticesi ve mükafatı olarak da, sonunda, eserin değerini belirten **tenkidci bir tahlil**

(⁷³) R. WELLEK - A. WARREN: Edebiyat Teorisi, Çev. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, (İzmir 1993), S.24-30.

yapılacaktır. İşte biz, edebiyat tarihini böyle anlıyoruz... Bir eserin zevkine varmak maksadile onu tanımağa çalışmak, disiplinimizin düsturu olmalıdır.”⁽⁷⁴⁾

Mehmed Fuat Köprülü, edebiyat tarihçisi ile münekkidi birbirinden kesin çizgilerle ayırır :

“Edebiyat tarihçisi, bir eserin kıymetini takdir ederken, vesikalara dayanarak onun yüzyıllarca halk arasında nasıl bir rağbet kazandığını, sebepleri ve neticeleri ile anlamaya çalışır; halbuki ‘münekkid’ doğrudan doğruya kendisinin o eserden aldığı ‘duygulanma payı’nı şahsî zevk ve kanaatine göre izah eder. Tarihçi, şahsî zevk ve kanaatini azami derecede dikkate almamağa ve imkan nisbetinde ‘âfâkî’ bir şekilde düşünmeğe mecburdur. Münekkidin bakış tarzı ise, sırf ‘enfüsî’dir.”⁽⁷⁵⁾

İsmail Habip Sevük, **Edebiyat Bilgileri** adlı kitabında yeni edebiyatta, nesirde edebî türleri incelediği dördüncü kısımda, “Edebiyat Eserleri” adlı bir alt başlıkta, edebiyat nazariyatı, edebiyat tarihi, edebî tenkid ve münakaşa türleri üzerinde durur :

“Yalnız bunlar mahiyetleri icabı birbirile ihtilât ederler. ‘Edebiyat nazariyatı’ yani edebiyata ait bilgiden bahseden kitaplarda kısmen edebiyat tarihlerine temas edilebileceği gibi, eserlerin meziyet ve nakisalarını meydana çıkarmak suretiyle, tenkid de yapılır. ‘Edebiyat tarihleri’nde de hem edebiyat nazariyatına ait bilgilerden icap ettikçe

⁽⁷⁴⁾ Philippe van TIEGHEM: “Edebiyat Tarihinde Yeni Usuller”, S.312.

⁽⁷⁵⁾ M. Fuad KÖPRÜLÜ: Türk Edebiyatı Tarihi, S. .3.

bahis zarureti hasıl olacağı gibi umumiyetle eserlerin leh ve aleyhinde hükümler de verileceği için edebiyat tarihleri aynı zamanda kısmen tenkid eseri de sayılır. Aralarındaki bu ihtilata rağmen edebiyata ait bu üç nevi eser yine ayrı ayrı birer hüviyet halindedirler. 'Edebiyat nazariyatı'nda edebiyat, şiir ve edebiyata ait esaslar tevdi edilir. 'Edebiyat tarihleri' ise, her milletteki edebiyatın zaman içinde ve devirler sırasile akışını gösterir, 'tenkid eserleri' de ele aldıkları edebî eserlerin kıymet ve mahiyetlerini tartarlar."⁽⁷⁶⁾

İsmail Habip'in edebiyat tarihçiliğinde subjektivitenin biraz ağır basarak, münekkid tavrının öne çıktığını tespit ediyoruz.

İsmail Habip'e göre, eserler üzerinde hüküm verme zaruretinden dolayı, edebiyat tarihinde tarih eserlerine nazaran, yazar daha sübjektiftir. Sevük, edebiyat tarihçisi, eserleri "kıymetli-kıymetsiz" şeklinde tasnif edeceği için, edebiyat tarihlerinde tam bir objektiflik aranmaması gerektiği görüşündedir. Bu hükümden, edebiyat tarihinin tenkidle olan ilişkisinin ortaya çıkacağını ifade eden İsmail Habip, bu ilişkiyi şöyle izah eder:

"Edebiyat tarihlerinde tenkid vardır. Fakat onlar sadece tenkid de demek değildir. Edebiyat tarihi ile tenkid şuradan ayrılır ki edebiyat tarihlerinde tarih, zaman ve cemiyet, yani onların objektif tarafları vardır. Halbuki tenkid yalnız bahse mevzu edindiği eserle mukayyedir."⁽⁷⁷⁾

⁽⁷⁶⁾ İsmail Habip SEVÜK: Edebiyat Bilgileri, (İstanbul, 1942), S.336.

⁽⁷⁷⁾ İsmail Habip: Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (İstanbul, 1940), S.273.

Bu görüşte olmasına rağmen İsmail Habip, tarihe de, cemiyete de, esere bakarken de, sübjektif hükümler vermekten kendini alıkoyamaz.

Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihi - edebiyat tenkidi arasındaki mesafeyi, edebî eserin ait olduğu zaman dilimi ile izah eder:

“Geniş mânası ile düşünüldüğünde gaye bir edebî eserdeki güzellikleri, değer ve zaafı ile onun herkesçe görülmeyecek taraflarını ortaya koymak, görülebilir, anlaşılabilir bir hale getirmekse ikisi arasında kesin bir ayırım yapmaya belki gerek kalmaz. Farklılığı, ekseriya, bu gaye aynı kalsa da ele alınan eserin zamanı doğurmaktadır. Edebiyat tarihinin üzerinde durmakla kendisini mükellef kabul ettiği eser günümüzün değil, şu ya da bu zaman mesafesinden geçmişe ait olan, geçmişte meydana gelmiş bulunandır. Edebiyat tenkidinde ise, eser daha çok günümüzünküdür. Eser eskiye gitse bile, onu ele alışı hareket noktası günümüzün değerleri ve zevkidir. Buraya geldiğimizde mesele, eseri ele alanın hüviyeti ve formasyonu bakımından da bir belirginlik kazanır. Edebiyat tarihçisi kendisini, eseri meydana geldiği devrin, hitap ettiği ortamın şartları içinde değerlendirmek, onun içinde olduğu ictimai ve tarihî zemine göre düşünmek gibi bir yükümlülük altında hissediyor.”⁽⁷⁸⁾

Orhan Okay, tenkit- edebiyat tarihi münasebeti hakkında şunları söyler:

“Her ne kadar edebî tenkitle edebiyat tarihi

⁽⁷⁸⁾ Ömer Faruk AKÜN: “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”,

birbirinden farklı iki ayrı alan olarak düşünölmekteyse de, edebiyat tarihinin kuruluşu ile edebî tenkit teorileri arasında paralellikler vardır. Tenkit münferit ve tahlilcidir, edebiyat tarihi ise, genelleşmeye ve terkibe temayöl eder. Edebiyat tarihçisi çok defa aynı zamanda tenkitçidir. Bir edebiyat tarihçisinin edebî esere yaklaşmasındaki felsefesi edebiyat tarihinin de esasını oluşturur. Böylece dogmatik, determinist, izlenimci, tarihçi, sosyolojist, fizyolojist, evalüsyonist, pozitivist ve Marksist tenkit teorilerine bağılı edebiyat tarihi arayışları ortaya çıkmıştır.”⁽⁷⁹⁾

Ömer Faruk Huyugözel, edebiyat tarihinde tenkidin yerini şöyle belirler :

“Edebiyat tarihçisi aynı zamanda bir tenkitçidir. Tenkidin istediğı güzel ya da kötü, üstün ya da değersiz gibi değerlendirmeleri tarihçi de yapmak durumundadır. Tarihçi, zaten edebiyat tarihine dahil ettiğı kitapları seçmiyor, her eseri almıyor. Edebî nitelik taşıdığına inandığı eserleri seçiyor. Bu bakımdan edebiyat edebiyat tarihçisi güzel ya da kötü yanları belirtmez, bunu estetikçilere bırakmalıdır, görüşü çok yanlış bir görüş.”⁽⁸⁰⁾

Edebiyat tarihçisinin tenkide muhtaç olduğunu iddia eden Huyugözel, tenkit olmadan edebiyat tarihinin olamayacağını belirtir.⁽⁸¹⁾

⁽⁷⁹⁾ Orhan OKAY: “Edebiyat Tarihi”, Türkiye DVİA., c. 10, S.403.

⁽⁸⁰⁾ Ömer Faruk HUYUGÖZEL: “Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Tenkidi Üzerine”, Dergâh, (Ağustos 1992, c.III, s.30), S.13.

⁽⁸¹⁾ a.g.m., S.14.

Bilge Ercilasun, edebiyat incelemelerinde, edebiyat tarihi, edebiyat teorisi ve edebî tenkit olmak üzere üç disiplinin mevcut olduğunu, bunların sınırlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmanın mümkün olamayacağını ifade eder :

“Bu üç disiplindeki araştırmalar, daima birbirinin içine girmiş bir şekilde, eserlerde görünecektir. Bir edebiyat tarihinde eser ve yazar tenkidinin bulunması, bir edebî tenkitte yazar veya şâirin estetik ve edebiyat teorilerinin görülmesi ve değerlendirilmesi gibi ...”⁽⁸²⁾

⁽⁸²⁾ Bilge ERCİLASUN: İkinci Meşrutiyet Devrinde Türkçü Tenkit, (Ankara, 1995), S. VII.

B. TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ'NİN BASILIŞINA KADAR OLAN EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

Türkçe'de edebiyat tarihi adını taşıyan ilk eser, Abdülhalim Memduh'un Rezaizade Ekrem'e ithaf ettiği **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'** sidir.⁽⁸³⁾ Abdülhalim Memduh, kitabını üç "Fasıl"a ayırır. Eser, 7 Teşrin-i evvel 1303 tarihli, sözbaşı mahiyetini taşıyan başlıksız bir kısımla başlar. Yazar, Birinci Fasıl' da " Bazı Mütala'at" başlığı altında çok kısa, özet cümleler halinde Türkçe'nin tarihî gelişimi üzerinde durur, zamanla Arap ve Fars edebiyatlarının tesiri ile Türk edebiyatının lisanının bozulduğunu belirtir. Abdülhalim Memduh, ilk önemli Osmanlı şâiri olarak Fuzulî'nin, ⁽⁸⁴⁾ nesir sahasında ise, Sinan Paşa'nın isimlerini zikreder. Abdülhalim Memduh, bu bölümde redifin fikri bağladığı ve şâiri sınırlandırdığı düşüncesini şiir türleri etrafında anlatır. Kasidelerin gayr-i tabiliğini, gazellerin beyitleri arasındaki bağlantısızlığını gösterip eski edebiyatın bazı hususlarını tenkit eder.⁽⁸⁵⁾

II. ve III. "Fasıl"da yazar, kendince ehemmiyetli gördüğü şâir ve edibleri kronolojik olarak ele alır. ⁽⁸⁶⁾

⁽⁸³⁾ Abdülhalim Memduh: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, (Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1306), 134 S. Ayrıca kitap için Bkz. Aygün ÖZCAN: Abdülhalim Memduh - Hayatı Eserleri ve Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye Adlı Eseri, 1994; "Abdülhalim Memduh", TDEA, c.1, Dergâh Yayınları, S.19.

⁽⁸⁴⁾ Faik Reşad, Abdülhalim Memduh'u bu hükmünden dolayı tenkit eder ve yazarı, Osmanlı edebiyatına bigâne olmakla suçlar. (Faik Reşad, "Medhal", S. 47.)

⁽⁸⁵⁾ Abdülhalim Memduh: a.g.e. , S. 9-22.

⁽⁸⁶⁾ Yazar, II. Fasıl'da, Sinan Paşa, Fuzulî , Nefî, Koçi Bey, Nedim, Nâbî, Ragıp Paşa, Galip Dede, Koca Sekban Paşa, Asım Efendi'yi (S. 23-69), "Devr-i Teceddüt" başlığı kullandığı III. Fasıl'da da, Akif Paşa, Pertev Paşa, Reşid Paşa, Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ekrem,

Yazarın, kitabında hedeflediği husus ise, "Şuarâ ve üdebânın değil, edebiyatın tercüme-i hâli" ⁽⁸⁷⁾ nin ortaya çıkmasıdır.

Antolojik hüviyeti olan eserde Abdülhalim Memduh'un, devir ve dönem adlandırmalarında, "Devr-i Teceddüt" dışında bir hassasiyet taşımadığı görülür. Aynı şekilde, edebî türlere yaklaşırken de yazar, ihmalkâr davranır.⁽⁸⁸⁾

Edebiyat araştırmacıları, eserin taşıdığı isim bakımından ilk olma dışında, herhangi bir kıymeti bulunmadığını belirtirler.⁽⁸⁹⁾

"Maarif Nezâret-i Celilesi'nin kabul ettiği son program mucibince idadiyenin 6. ve 7. Senelerinde tedris edilmek üzere tertip edilen" Şahabeddin Süleyman'ın "**Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye'si**" ⁽⁹⁰⁾, giriş mahiyeti taşıyan 24 sayfalık bir bölümle başlar. Şahabeddin Süleyman, burada, "San'atın Teşekkülü" (s.1-7), "Osmanlı Lisanı" (s. 7-13), "Edvâr-ı

Hamid ve pey-revî'lerini (Sezai, Nabizade Nâzım, Ali Ferruh, Ali Kemal, Halid Ziya, Menemenlizâde Tahir) ele alır.

⁽⁸⁷⁾ Abdülhalim Memduh: a. g.e., S. 7.

⁽⁸⁸⁾ Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'nin tasnif, dönem, edebî tür, edebî şahsiyet bakımlarından değerlendirilmesi için Bkz. Nurullah ÇETİN: "Türkçe'de İlk Edebiyat Tarihi", Ankara Üniv., DTCFD. (Ankara 1991, c.IX, S. 1), S. 143-152.

⁽⁸⁹⁾ İbrahim Necmi Dilmen, kitabın ciddî bir kıymet ihtiva etmediğini, ilk fasılda, gazeteci lisanının kullanıldığını, ikinci fasılda bazı ediblerin gözardı edildiğini, ele alınanlar hakkında ise, oldukça sathî ve basit fikirler ileri sürüldüğünü, üçüncü fasılda, sathî bir bakış açısı ile "Devr-i Teceddüt"e takdirler yağdırıldığını ifade eder. Bkz. İbrahim Necmi DİLMEN: Tarih-i Edebiyat Dersleri Cilt II, (Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1338). Hocam Sadık Tural da, Abdülhalim Memduh'un eserinin, edebiyat tarihi ibaresini bir kitaba geçirmekten fazla bir değeri olduğuna inanmadığını belirtir. Bkz. Sadık TURAL: "Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (1986, s.1), S. 25.

⁽⁹⁰⁾ Şahabeddin SÜLEYMAN: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye, (İstanbul 1328, 378 S.).

Edebiyye" (S.14-18) ve "Tasavvuf" (S. 18-24) olmak üzere dört başlık açar. Yazar, söze güzel sanatların kıymetli ve mühim bir kolu olduğu için, sanatın nasıl teşekkül ettiğini incelemenin edebiyat tarihlerinin ilgi sahası dışına çıkamayacağını belirtmekle başlar. Bu ilk cümle dahi, Şahabeddin Süleyman ile birlikte edebiyat tarihi anlayışının farklılaşmaya başladığını gösterir.⁽⁹¹⁾ Şahabeddin Süleyman, bir edebiyatın teşekkülü ile bir cemiyetin teşekkülü arasında münasebet kurar. Şahabeddin Süleyman, Osmanlı devletinin kuruluşu ve edebî dilin tekâmülü üzerinde durur. Şiirin doğuşu, şiirden beklenenler, şiirin aksamı (Divanlarda sırası ile neler olduğu) gibi bazı nazari meselelere değinir. ⁽⁹²⁾

Şahabeddin Süleyman, edebiyat tarihini, "Birinci Devir", "İkinci Devir", "Fetret-i Edebiyye" ve "Edebiyat-ı Cedide" adı altında bölümlere ayırır. Birinci devirde, Âşık Paşa'dan Mütercim Âsım'a kadar 7 klasik devir edibi ve eserleri üzerinde durur. ⁽⁹³⁾ İkinci devirde, 10 edibi ele alır.⁽⁹⁴⁾ Bizim

⁽⁹¹⁾ Şahabeddin Süleyman, "Sanatın Teşekkülü" bahsini, Fransız estetikçi Veron, "Edvâr-ı Edebiyye" bahsini de, Emile Faquet'ten mealen yazdığını belirtir. Abdülhalim Memduh'dan Köprülü'ye kadar olan edebiyat tarihi yazarlarımız arasında, Batılı kaynaklara açılma bakımından Şahabeddin Süleyman'ın Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye'sinin ayrı bir yeri vardır.

⁽⁹²⁾ Şahabeddin Süleyman: a.g.e. , S. 1-24.

⁽⁹³⁾ Birinci devirde ele alınan edibler şunlardır: Âşık Paşa, Niyazi, Süleyman Çelebi, Sultan Murad-ı Sani, Şeyhî Çelebi, Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed, Sinan Paşa, Necati, Mihrî, Zatî, Sultan Beyazid-i Sani, Cem, Sa'di, Sultan Selim, Halimî Çelebi, Güvahi, Nazmî, Bezmî, Sultan Süleyman-ı Kanunî, Fuzulî, Baki, Latîfî, Ruhî-i Bağdadî, Hakanî, Nefî, Sabri-i Şakir, Koçi Bey, Şeyhülislam Yahya Efendi, Cevrî, Naili-i Kadim, Nabi, Sabit, Naima, Nedim, Seyyid Vehbî, Ahmed Neylî, Ragıp Paşa, Haşmet, Fitnat, Şeyh Galip, Kanî, Esrar Dede, Koca Sekbanbaşı, Sünbülzade Vehbî, Sururî, Enderunî Vâsıf, Mütercim Âsım. (S. 24-268)

⁽⁹⁴⁾ İkinci devirdeki edibler şunlardır: Âkif Paşa, Reşid Paşa, Fuad Paşa, Pertev Paşa, Şinasi, Ziya Paşa, Sadullah Paşa, Kemal Bey, Abdülhak Hamid Bey ve Ekrem Bey. (S. 279-346)

üçüncü devir olarak kabul edebileceğimiz “Fetret-i Edebiyye”⁽⁹⁵⁾ bölümünde, Muallim Naci, Nabizâde Nâzım ve (İsmail) Safa üzerinde durur ve bu dönemi “irtica’-i edebî” olarak adlandırır.⁽⁹⁶⁾

Şahabeddin Süleyman, “Fetret-i Edebiyye”yi tasnif sistemine alır, fakat, üçüncü devir olarak “Edebiyat-ı Cedide: Son Devir” i zikreder.⁽⁹⁷⁾

Kitapta, antolojik karakter ağır basmamakla birlikte, edebî eser örneklerine yer verilir. Abdülhalim Memduh’un, edebiyat tarihinden farklı olarak “Fihrist” vardır. Şahabeddin Süleyman’ın edebî eser ve edebî şahsiyeti incelerken verdiği hükümler, onun dikkatleri gelişmiş bir edebiyat araştırmacısı olduğunu gösterir. Şahabeddin Süleyman’ın edebiyat tarihi kendinden sonra kaleme alınacak edebiyat tarihleri üzerinde etkili olur. ⁽⁹⁸⁾

⁽⁹⁵⁾ Sadık Tural, Şahabeddin Süleyman’ın bu dönem adlandırmasını tenkit eder. Tural, terimin, bu kitabın sınırlarını taşarak, aydınlarca kabul gördüğünü ve bu değerlendirme tarzının uzun müddet etkili olduğunu ifade eder. Bkz. Sadık TURAL: “Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında”, S.25.

⁽⁹⁶⁾ “Naci devre-i edebîsi” adlandırmasını da kullandığı bu dönem için, Şahabeddin Süleyman’ın edebiyat tarihçisinden beklenmeyen bir tarzda oldukça subjektif bir bakış açısına sahip olduğunu görürüz. Bu dönem ediblerini ve özellikle Muallim Naci’yi, İsmail Habîp, Şahabeddin Süleyman ile mukayese edilemeyecek derecede objektif değerlendirmeye çalışır. Nazım H. Polat, Şahabeddin Süleyman’ın “Fetret-i Edebiyye” olarak adlandırdığı devirdeki hükümlerin gayet subjektif olduğunu ve yazarı isabetsizliğe sevkettiğini belirtir. Bkz. Nazım H. POLAT: Şahabeddin Süleyman, (Ankara, 1987), S.138.

⁽⁹⁷⁾ Edebiyat-ı Cedide başlığı altında Halid Ziya Bey, Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Mehmed Rauf, Faik Ali, Hüseyin Cahid, Süleyman Nesib, İbrahim Cehdî, Hüseyin Suad, Hüseyin Siret ve Celal Sahir hakkında oldukça sathî bilgiler verir. (S. 357-376) Yazar, kitabın sonunda, “Birkaç Söz” (S. 377-378) başlığı altında Edebiyat-ı Cedide’ye az yer ayrılmasını, kendi de, kitabın bir noksanı olarak kabul ettiğini ifade eder, Bazı edebî şahsiyetlerden bahsetmeyişi, kitabın hacmi ile izah etmek ister. Oysa yazarın burada edebî değer bakımından bir kıstas belirleyip, kendi döneminin edebî hayatını o kıstaslar dahilinde kıymetlendirmesi gerekirdi.

⁽⁹⁸⁾ Nazım H. POLAT: “ Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye”, Şahabeddin Süleyman, S. 131-139.

Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye ile ilgili olarak yazılmış olan üç yazıda da, kitabın acele ile yazıldığıının altı çizilmektedir.⁽⁹⁹⁾

Servet-i Fünûn'da neşrolunan imzasız yazıda, kitabın muhtasar hacmi tenkit edilmiş, yazar, vatanın tarih-i edebiyatının kaba taslak da olsa bir şeklini çizdiği için tebrik edilmiştir.⁽¹⁰⁰⁾

Ali Cânip (Yöntem)'in kaleme aldığı yazıda ise, Şahabettin Süleyman, "Genç Türkiye'nin en müstaid, en ümid-bahş evladı" olarak vasıflandırılmış, Esâmi (Muallim Nâci), Osmanlı Şâirleri (Muallim Nâci), Kudemâdan Bir Kaç Şâir (Recaizâde Mahmud Ekrem), Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye (A. Memduh) gibi eserler hariç tutulduğunda, edebiyatımızda kitabın bir benzerinin daha önce yazılmadığı belirtir. Ali Cânip, Şahabeddin Süleyman'ı tenkit etmesine rağmen destekler. Ali Cânip, Latîfî, Salim gibi şuara tezkirelerini, basit bir tahlile bile yer vermediği, boş övgü silsileleri ve isabetli seçilmeyen şiir örnekleri ile dolu olması bakımlarından tenkit eder. Daha da önemlisi, bu tezkireleri edebiyatımızın kaynakları olarak kabul etmez. Bu yüzden Şahabettin Süleyman'ın kaynak bulmakta güçlük çekmiş olduğunu söyler.

Ali Cânip, daha sonra edebiyat tarihinin tanımını yapar ve bir edebiyat tarihinde neler bulunması gerektiğini izah eder:

"Pek âşikâr bir hakikat ki 'Tarih-i edebiyat' denilince 'Üdeba'nın değil, 'Edebiyat'ın tarihi akla gelir; ve

⁽⁹⁹⁾ İmzasız: "Bir Teklif-i Mühim", Piyano Mecmuası, (25 Teşrin-i Evvel 1326, No.11), S.115; Nazım H. POLAT: Şahabettin Süleyman, S.135.

⁽¹⁰⁰⁾ İmzasız: "Yeni Kitaplar, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye Yazarı: Şahabettin Süleyman", Servet-i Fünûn, 21 Teşrin-i Evvel 1326, No.1013, S.421-422.

böyle olmak lazımdır. Sonra tarih olmak münasebetiyle, artık 'daire-i san'at'tan çıkmış, kendi başına bir 'ilim' olmuştur; yani o mahsul-i hiss ve hayal olmaktan ziyade 'mahsul-i fikir'dir; binaenaleyh okuduğumuz bir tarih-i edebiyatı, ictimai ve ruhî tettebbuat ve tatbikat ile meşbu' görmek isteriz; isteriz ki mesela Nefî yazdığı âsâr-ı müzmehilde niçin ve nasıl o sada-yı bülendi çıkarabilmiştir; niçin o ses bir enin-i muztarib kalmamıştır? Sonra mesela yine isteriz ki teceddüdat-ı edebiyemizin esasat-ı evveliyyesi nelerdir; bizi `Garb'a tevcih-i nazar ettiren sade Selim-i salis'in efkar-ı ıslahatperveranesi ile Gülhane Hattı mı? İşte bunları teşrih edecek tedkikat-ı medîdedir-uzun süren-. Aynı zamanda bir de tenkit ararız; bilhassa bu tenkitte müellifin şahsiyet-i fikriyyesini bulmaya çalışırız."⁽¹⁰¹⁾

Ali Cânip, saydığı bu hususların Şahabettin Süleyman'ın kitabında bulunmadığını belirtir. Ali Cânip, **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye**'yi başlangıç devrinden itibaren şâirleri sırasıyla gösteren bir "fihrist-i esamî" olarak niteler. Ali Cânip, Şahabeddin Süleyman'ın, bir tezkire yazarı olmaktan başka bir meziyeti olmayan Latifî'ye yer vermesine karşılık, "Rubai yazarların en muktediri, Osmanlılar'ın Ömer Hayyam'ı" Azmizâde Haletî'nin unutulmuş olmasını tenkit eder.

Ali Cânip, Sami Belig, Nevres-i Kadim, Yenişehirli Avni, Kazım, Hersekli Arif Hikmet, Hoca Tahsin Efendi, Cevdet Paşa, Mehmet Emin Yurdakul'ul kitaba dahil edilmeyişlerini, tenkit yokluğunu ve yeni yorumlar yapılmayışını tenkit eder. "Olup", "kalup", "gelüp" gibi Eski Anadolu Türkçesi

⁽¹⁰¹⁾ Ali Canip (YÖNTEM) "Bir Tevdi'-i Fikrî: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye", Servet-i Fünûn, (25 Teşrin-i sani 1326), S.91.

hususiyeti gösteren zarf fiilli kullanımlarını, okunan kaynakların özümsememiş olmasına bağlar.

Ali Cânîp, "Fetret-i Edebiyye" bölümünden itibaren Şahabeddin Süleyman'ın kendi fikirlerinin başladığını, bu hükümlerde de yazarın isabetli olmadığını belirtir. Nabizade Nazım'ın şiirleri bakımından "irtica-i edebî" yazarları arasında zikredilmesini hatalı bulur. Ali Canip, Şahabettin Süleyman'ın "Halit Ziya'ya gelinceye kadar edebî hikâye ve romanımız yok" hükmünü insafsız bulur. Bu türde Sezâî'nin Sergüzeşt'inin dikkate alınmamasını tenkit eder.

Ali Cânîp'in eleştirdiği son husus, kitapta, Edebiyat-ı Cedide'nin üçüncü bir devrenin başlangıcı olarak gösterilmesidir. Ona göre edebiyatımızda Şark'a (İran'a) ve Garp'a (Fransa'ya) olmak üzere iki yöneliş olmuştur.

Faîk Reşad, **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye'** yi üç cilt olarak planlamış, yazarın vefatı üzerine ancak birinci cildi yayınlanabilmiştir.⁽¹⁰²⁾ Faîk Reşad, "Medhal" in (S. 1-56) başında, edebiyat tarihini, konusunu ve amacını tarif eder. Faîk Reşad, "Tarih-i edebiyatı tarihten bir cüz, bir fer' (şube)"olarak görür: "İlmin asıl, fennin fer' olmasına göre, (edebiyat tarihi) fûnûn-ı tarihiyyeden bir fen olmuş olur" der ⁽¹⁰³⁾ ve edebiyat tarihini şöyle tanımlar:

"Umumiyet üzere 'Her millette nazım ve nesirden ibaret edebiyatın ibtidâ-yı şuyuûndan hâl-i hazırâ, yahud muayyen

⁽¹⁰²⁾ Faîk Reşad: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye cilt I, (İstanbul, Tarihsiz, 400 S.), Faîk Reşad, "İfade-i Mahsusa" başlıklı yazıda, kitabın Darülfunûn'da verdiği Tarih-i Edebiyat derslerini ihtiva ettiğini belirtir.

⁽¹⁰³⁾ Faîk Reşad: a.g.e. , S.5.

bir zamana kadar olan ahvâl-i tarihiyyesini bildiren bir fenndir' diye tarif olunur.”⁽¹⁰⁴⁾

Faik Reşad, edebiyat tarihinin konusunu ise, şöyle belirler:

“Edebiyâtın –esbâb ve müessirât-ı tabîyye ve ictimaiyye tahtında olarak- zaman zaman geçirdiği devrelerle o devrelerde zuhûr eden ashâb-ı âsâr ve eserlerinden her devrin kendinden sonra gelen devrelerindeki –tesirâtından lisânın dahi terakkiyât ve tekamülâtı nazar-ı itibara alınmak şartıyla –bahis olunan fendir.”⁽¹⁰⁵⁾

Faik Reşad, uzun Medhal'inin ⁽¹⁰⁶⁾ hem başında, hem de sonunda edebiyat tarihinin gayesini belirtir. Ona göre edebiyat tarihinin gayesi şudur:

“Tafsilâtına ittıla' suretiyle edebiyat-ı hâzırânın menâbi ve müvelledâtını ta'yin ile ibret-bîn olmak ve buna kıyâsen terakkiyât ve tekemmülât-ı âtiyyesi esbâbını istihzâr eylemektir.”⁽¹⁰⁷⁾

Kitap, Darülfünûn öğrencilerine hitap edeceği için yazar, edebiyat tarihine didaktik bir gaye de yükler: “Tarih-i edebiyattan gaye-i maksut edebiyatımızın edvâr-ı muhtelifesiyle müessir ve âmillerini eserleriyle birlikte görüp anlamak ve hâl ve istikbal için müstefid olmaktır.”⁽¹⁰⁸⁾

⁽¹⁰⁴⁾ Faik Reşad: a.g.e. , S.5.

⁽¹⁰⁵⁾ Faik Reşad: a.g.e. , S.5-6.

⁽¹⁰⁶⁾ Sadık Tural, kitabın giriş bölümünün, bir bakıma edebiyat tarihi yazımı meselelerinde, metod arayışlarının da ilk ciddi örneği olarak kabul edilebileceğini belirtir. Bkz. Sadık TURAL: “Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında”, S.25-26.

⁽¹⁰⁷⁾ Faik Reşad: a.g.e., S.6.

⁽¹⁰⁸⁾ Faik Reşad: a.g.e., S.56.

Yazar medhal'de, edebiyat ve edib kelimelerinin köken ve mânaları, nazım-nesir, şiir-manzume ayrımı, kafiyele-kafiyesiz şiir, mensur şiir ile ilgili düşüncelerini belirtir. Ali Ekrem, İsmail Safa, Ahmed Hikmet⁽¹⁰⁹⁾ gibi ediblerden iktibaslarla Osmanlı şiirinin nereden başladığı sorusuna cevap arayan yazar, Âşık Paşa'yı, bu şiirin başlangıç noktası, I. Murat devrini, Osmanlı şiirinin ilk devresi veya "Tabaka-yı ulâsı", Şeyhî'yi de, Osmanlıların Şeyhü's-şuarası olarak kabul etmenin zaruri olduğunu ifade eder.⁽¹¹⁰⁾

Faik Reşad, edebî şahsiyetleri esas alarak, edebî dönemleri tasnif etmek istemiştir. Osmanlı edebiyatını on iki devre ayıran yazar, kitabında altı devrenin şâirlerini ele almıştır.⁽¹¹¹⁾

Eserin sonunda yer alan "İfade-i Mahsusa"da Faik Reşad, Tarih-i edebiyatımızın evail kısmının birinci ciltte bittiğini, Nefî 'den Şinasi'ye kadar evâsıt kısmının (yedinci devre - devr-i cedid arası) ikinci cildi teşkil edeceğini ve bunun da cüz cüz neşredileceğini, ⁽¹¹²⁾ üçüncü cildin ise, nazım ve nesir örneklerinden teşekkül edeceğini belirtir. ⁽¹¹³⁾

Faik Reşad, şahsiyetleri tespit ederken, "Ediblerin edebiyatımıza yaptıkları hizmetler ve sahib-i devrin muakkiplerinden ayrılma" hususlarını

⁽¹⁰⁹⁾ Ali Ekrem (Bolayır)'ın Darülfünun Ders Notları, İsmail Safa'nın Mülâhazat'ı ile Ârif Hikmet'in Musahabe'sinden – bugünkü tarzda olmasa da – dipnotlarda istifade edildiği belirtilir.

⁽¹¹⁰⁾ Faik Reşad, a.g.e., S.13.

⁽¹¹¹⁾ Yazar, Devr-i evvelî, Âşık Paşa ile başlatır. (S.57-79) 2. Devir, Şeyhî (S.80-130); 3. Devir, Ahmet Paşa (S.130-185); 4. Devir, Necatî (S.186-227); 5. Devir, Zatî (S.227-268); 6. Devir, Bâkî ile (S.268-399) başlar. 6. Devrin son şâiri, Yahya Efendi'dir.

⁽¹¹²⁾ Faik Reşad: "İfade-i Mahsusa".

⁽¹¹³⁾ Faik Reşad: "İfade-i Mahsusa".

ölçüt olarak aldığını ifade eder.⁽¹¹⁴⁾ Bu bakımdan, Şahabeddin Süleyman'a göre Faik Reşad'ın edebî şahsiyetlerin seçiminde daha objektif kritere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kitapta, edebî eser örneklerine yer verilir. Bazı şiirlerde, kelimelerin mânaları dipnotta verilir.⁽¹¹⁵⁾

Mehmed Hayreddin, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nin, ⁽¹¹⁶⁾ "Mukaddime"sine açtığı, "Lisan'da İnkılab" alt başlığında, Türk dilinin teşekkülü ve bir süre sonra aslına yabancılaşması üzerinde durur. Yazar, Zati, Sinan Paşa, Baki gibi ediblerin kullandıkları lisan ile Türkçe'nin "letafet"ini kaybettiğini belirtir.⁽¹¹⁷⁾ Nef'i, Nabi, Necati, Ragıp Paşa'nın ruhsuz kelimeler kullanarak, Türkçe'yi yabancı dillerin esareti altına soktuklarını ifade eder.

Mehmed Hayreddin dilde sadeleşmede, Nedim'i ilk merhale sayar. Şinasi'yi ise, sade, samimi, hakiki denebilecek bir üslup ortaya koyması bakımından "büyük inkılabın ilk müjdecisi" olarak zikreder. Fecr-i Âti'yi, Şinasi'nin hareketini yarıda kesmiş olmakla suçlar. Fecr-i Âti'nin Türk dilini, Çince, Japonca kadar anlaşılmasız bir hâle getirdiğini, **Yeni Lisan**

⁽¹¹⁴⁾ Edebî şahsiyetlerin incelenmesinde yazarın tezkirecilik zihniyetinden uzaklaşmadığı belirtilir. Bkz. Nurullah Çetin, "Faik Reşad'ın Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'si", AÜDTCE Türkoloji Dergisi, c.X, s.1, S.169-176.); Süheylâ YÜKSEL (SEÇKİN) : Faik Reşad'ın Hayatı ve Eserleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi,) Ankara, 1997.

⁽¹¹⁵⁾ Hüseyin TUNCER: "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye ve Tarih-i Edebiyat Dersleri Üzerinde Bir Mukayese", Millî Kültür, Haziran 1988, s.61, S.76-77.

⁽¹¹⁶⁾ Mehmed Hayreddin: Tarih-i Edebiyat Dersleri, Kitabın kapağında, Mehmed Hayreddin'in Konya İdadisi müdür-i sanisi ve edebiyat muallimi olduğu ve kitabın, 1328-1329 öğretim yılı, yedinci sınıf öğrencileri tarafından tab' ve neşredildiği yazılıdır.

⁽¹¹⁷⁾ Mehmed Hayreddin, Zati, Sinan Paşa ve Baki için, "edib taslakları" gibi oldukça âmiyane ve edebî tenkit bakımından hiçbir ölçüt taşımayan bir tanımlama sarfeder (S. 3).

hareketinin ise dili, esas mecrasına soktuğu belirtir. Yazarın, *Yeni Lisan*'ın "menba'-i feyzi olarak avâm şarkıları"nı zikretmesi ve heceyi millî aruzumuz şeklinde vasıflandırması, anlayış olarak dikkat çekicidir.⁽¹¹⁸⁾

Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin ilk bölümü, "Osmanlı Tarih-i Edebiyatı" başlığını taşır. Mehmed Hayreddin, edebiyat tarihini tanımlarken şöyle der: "her milletin lisan itibarıyla yetiştirebildiği büyük üdebanın asarını tedkik eder, sahipleri hakkında mümkün mertebe tenkidat yapar." (S.5)⁽¹¹⁹⁾ Yazar, kitabında sadece Osmanlı edebiyat tarihi ile sınırlı kalacağını, Osmanlı dili ile eser vermiş büyük edebiyatçıların eserlerini inceleyeceğini ve lisanın geçirdiği safhaları ve takip ettiği devreleri belirginleştirme gayesinde olduğunu belirtir.

Mehmed Hayreddin, Osmanlı Türkçesi'ni, Ertuğrul Gazi - Şinasi, Şinasi - Muallim Naci⁽¹²⁰⁾ ve devr-i hazır olmak üzere üç safhaya ayırır. Mehmed Hayreddin, bu taksimin diğer taksimlere nazaran hakikate biraz daha yaklaştığını ancak yine de, edebî safhaları hakkıyla birbirinden ayıramadığını belirtir. Bunun sebebi olarak da, dilin tarihî seyri içinde saptığı yanlış yolların meydana getirdiği zorlukları gösterir.

Mehmed Hayreddin'in edebî eseri ele alırken, "ruhlu-ruhsuz" şeklinde vasıflandırması dikkat çekicidir.

"Yeni Lisan ve Yeni Edebiyat" başlığı altında, "Yeni Lisanın

⁽¹¹⁸⁾ Mehmed Hayreddin, Nef'i, Nabi, Necati ve Ragıp Paşaların dillerini sadece havas anladığı için, bu ediplerin fikirleri, hayalleri ile edebiyatımıza bir hizmetleri olmadığını ifade eder. Mehmed Hayreddin'in edebiyatı havas-avam şeklinde tasnifi, tenkide açıktır.

⁽¹¹⁹⁾ a.g.e., S.5.

⁽¹²⁰⁾ Tural'ın belirttiğine işaret ettiğimiz Şahabeddin Süleyman'ın daha önce bir tenkidî hüküm olarak "fetret-i edebiyye" teriminin, Mehmed Hayreddin üzerinde de etkili olduğunu ve yazar tarafından kabul gördüğünü belirtelim.

Lehçesi" tamlamasını kullanması ilginçtir. (S.108)

Recaizade Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hâmid arasında "Birinci Asr-ı Hicrîden Onüçüncü Asr-ı Hicrîye Kadar Edebiyatımıza Umumî Bir Nazar"⁽¹²¹⁾ (S.76-78) başlıklı kısımda, edebiyatın çevre ve sosyal hayatı temsil ettiği vurgulanır; edebiyatı da çevre ve sosyal hayatın doğurduğu belirtilir. Edebiyatın, milletin müşterek ruhunu terennüm ettiği ifade edilir. Mehmed Hayreddin'e göre, milletin ruhunu terennüm etmeyen edebiyatımızdaki ruhsuzluğun, Âkif, Reşid, Fuad, Pertev Paşa gibi büyük siyasîlerimiz farkına varmış ve meşguliyetleri arasında lisanı sadeleştirmeye, milletin irfan seviyesini edebiyatla yükseltmeye karar vermişlerdir. Bu şahsiyetler, yakın bir gelecekte milletin geçireceği büyük inkılâp devresinin ancak, edebî lisanın hazırlanması ile mümkün olabileceğine inanmışlardır. Mehmed Hayreddin, ilk milliyet cereyanlarının edebiyat sahasında ortaya çıkmasını, isimleri zikredilen ediblerin temin ettiklerini belirtir.

Mehmed Hayreddin'in kitabının edebiyatımızın tarihî seyri içinde küçük de olsa bir yeri bulunduğunu, ancak bugünkü edebiyat tarihi ölçütlerine göre bir değer ifade etmediğini belirtelim.

Şahabeddin Süleyman'la Fuad Köprülü'nün birlikte yazmış

⁽¹²¹⁾ Mehmed Hayreddin, Süleyman Efendi, Âşık Paşa, Şeyhî, Niyazî, Sinan Paşa, Fuzulî, Baki, Ruhi-i Bağdadî, Arşî, Hakanî, Ragıp Paşa, Nedim, Galip Dede, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Mahmur Ekrem ile 76. sayfaya kadar gelir. Yazar, bölüm sonu değerlendirmesini, "Birinci Asr-ı Hicrîden Onüçüncü Asr-ı Hicrîye Kadar Edebiyatımıza Umumî Bir Nazar" başlığı altında yapar. Daha sonra Abdülhak Hâmid, Samipaşazade Sezaî, İsmail Safa, Tevfik Fikret, Uşşakizâde Halid Ziya, Cenab Şahabeddin, Fâik Âli, Mehmed Rauf, Nabizâde Nâzım, H. Nazım-Reşid Bey, Sami Bey, Rıza Tefvik, Hüseyin Sîret, Hüseyin Cahid, Süleyman Nazif, Hüseyin Suad, Celal Sahir, Ahmet Hikmet, Doktor Abdullah Cevdet, Köprülüâde Mehmed Fuad, Hüseyin Rahmi isimleri üzerinde durulur. Mehmed Rauf'tan itibaren olan ediblere birer paragraf ayrılır. Kitabın son sayfası, "Yeni Lisan ve Yeni Edebiyat" bahsini işler. Mehmet Emin ve Aka Gündüz'e birer paragraf ayrılır.

oldukları **Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı**,⁽¹²²⁾ “Menşelerden Nevşehirli İbrahim Paşa Sadaretine Kadar Birinci Cild, Sultanîler En Son Programlarına Mutabıkdır” ifadesiyle takdim edilir. **Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı**, uzun bir mukaddime ile başlar. “Mukaddime” (S.3-62), Köprülüzade Mehmet Fuad’ın “Türk Edebiyatı Tarihi’nde Usûl”⁽¹²³⁾ başlıklı makalesinden sonra kaleme alınmış, edebiyat tarihi kavramı ve ilgili olduğu sahalar üzerine düşünen ikinci önemli kaynak olması bakımından önemlidir.

İki yazarlı eserin “Mukaddime”si, dokuz bölümden oluşur. İlk bölüm “Tarih-i Edebiyat : Tarih-i Edebiyat Tarih-i Medeniyetin Bir Cüz’üdür” başlığını taşır. Burada, edebiyat tarihinin de tarih gibi, hakiki manâ ve ruhunun yeni anlaşıldığı, şuara tezkirelerinin edebiyatın ruhunu yansıtmaktan uzak olduğu belirtilir. Edebiyat tarihinin nasıl olması gerektiği hakkında şöyle bir cümle yer alır:

“Bir kavmin edebiyatını mebâdisinden müntehâsına kadar takip etmek o kavmin silsile-i ezmân arasında geçirdiği bütün inkılabât-ı hissiyye ve fikriyyeyi, bütün tekâmülât-ı dimağîyye ve ruhiyyeyi ayrı ayrı görmek, anlayabilmek, en ziyade, en canlı nikatına (.....) nüfuz etmek demektir.”⁽¹²⁴⁾

Edebiyat tarihi yazılırken, “indiyat ve faraziyattan” uzaklaşmanın gereği vurgulanır. Sanat eserlerinin ve bilhassa edebî eserlerin ictimai karakterinden bahsedilir. Edebiyat ile cemiyet, cemiyet ile edebiyat arasında

⁽¹²²⁾ Şahabeddin Süleyman - Köprülüzâde Mehmed Fuad: Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı, (Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1332), 395 S.

⁽¹²³⁾ Köprülüzâde Mehmet FUAD: “Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl”, Bilgi Mecmuası, No.1, Teşrin-i sani 1329, S.3-52. Aynı makale yazarın Edebiyat Araştırmaları I, (İstanbul, 1989, S.3-47) kitabına da alınmıştır.

⁽¹²⁴⁾ Şahabeddin Süleyman - Köprülüzâde Mehmed Fuad: a.g.e.

karşılıklı bir tesirin mevcut olduğu belirtilir. Cemiyetin edebiyat, edebiyatın da cemiyet üzerindeki karşılıklı tesirleri, edebî şahsiyetlerle örneklendirilerek açıklanmaya çalışılır.⁽¹²⁵⁾ Edebî eserin, belirli bir *zaman*, belirli bir *muhit* ve belirli bir *şahsiyetin* eseri olduğu ifade edilir.

Tarihin, edebiyat tarihinden alacağı malzemeye dikkat çekilir ve Nedim'in bir gazelinin, Lale devrini temsil etmede, Râşid Tarihi'nden daha güçlü olduğu ifade edilir. (S.3-10)

"Mukaddime"nin ikinci bahsi, "Asar-ı Edebiyyenin Zuhuru, Efsaneler, Şarkılar, Masallar" (S.10-18), üçüncü bahsi, "Asar-ı Edebiyyenin Asar-ı San'atla Münasebeti" (S.18-28), dördüncü bahsi, "Tarih-i Edebiyat ve Destan" (S.29-31) başlıklarını taşır.⁽¹²⁶⁾

⁽¹²⁵⁾ Şahabettin Süleyman, edebiyat tarihi ile ilgili fikirlerini çeşitli makalelerinde de dile getirir. Onun edebiyat tarihi anlayışının tam olarak ortaya çıkarılabilmesi, makalelerinin tümüne ulaşıldıktan sonra mümkün olacaktır.

"Yeni Bir Hâlet-i Ruhiyye" başlıklı makalesindeki şu cümleler de onun edebî eser – muhit tesirlerine yaklaşımını gösterir:

"(.) her san'at (da) bir zamanın bir devre-i muayyen-i tarihînin mahsulüdür. Onu da ihata eden bir küll vardır. Biz ona muhit deriz. Hiçbir şâir yoktur ki bunun tersinden azade olsun.

"Her muharrir, her san'atkâr yaşadığı zamanın, mekanın, heyet-i cemiyetin efkârından, itikâdâtından, hissiyâtından, ihtirâsâtından ârî münezzeh olsun.

"Bu itibar ile cemiyetin san'at ve edebiyat, edebiyatın cemiyet üzerine müteakabil tesirleri vardır.

"Tarih-i eşâr ve edebiyâtta edvâr da buna göre taayyün eder, anlaşılır. Bir cemiyetin teşekkül ve teessüsündeki şiddet ve bîkararî, devre-i kemâlindeki azamet ve vekar, izmihlâlindeki rikkat, ferdiyet, şahsiyet asâr-ı san'atın üzerinde tamamiyle okunur, hissedilir. Bunun içindir ki tayin-i edvâr-ı edebiyyede cemiyetin tekamülâtını nazar-ı dikkate almak ve ondan ayrılmamak mecburî ve zarûridir." Bkz. Nazım H. POLAT: Şahabeddin Süleyman, S.166.

⁽¹²⁶⁾ İkinci bahiste, şiirin doğuşu, insan yaratılışının tabîî bir neticesi olduğu ve geçirdiği merhaleler izah edilir. Üçüncü bahiste, bir toplumda sanat eserlerinin ortaya çıkması için

Mukaddime'nin üçüncü faslı, "Bir devre-i edebiyenin hududu(nun) nasıl tayin edil(eceği)" ile ilgilidir. (S.31-42) Burada edebî devirlerin belirlenmesinin bir kanuna bağlanması gerektiğine, bunun, keyfî, farazî, zevkî, şahsî usûllere tabii olmayı engelleyeceğine dikkat çekilir. Belli bir usûl dahilinde hareket edilmemesi:

"bir kavmin halet-i ruhiyye-i sâbitesini, muhtelif zamanlar zarfında geçirdiği muhtelif safahat-ı hayatiyye ve hissiyesini, tekamülât-ı dimağiyye ve ictimaiyyesini idrakden mahrum bırakır."⁽¹²⁷⁾

Bu bahiste, edebî devirleri belirler ve belirginleştirirken, öncelikle cemiyetin "teakubat-ı şekliyyesi"nin dikkate alınması gereği üzerinde durulur. İlk bahiste dikkat çekilen edebiyat – cemiyet münasebeti tekrar mevzuu bahs edilir.

Sonuç olarak, edebî devirleri, "şekl-i cemiyet"in tebeddülü ve tagayyürü ile tayin ve tavzih etmenin"⁽¹²⁸⁾ en iyi, en doğru ve en keskin bir yol olduğu ifade edilir.

Bahsin devamında, dünya ve Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri zikredilerek, bunların, dönemlerinin birer mahsulü olduğu tekrar

gerekli olan manevi atmosferden bahsedilir. Edebiyat tarihi incelemelerinde musikî, mimarî, resim, heykel, raks gibi bu atmosferin ürünü olan sanatlara ihtiyaç duyabileceği vurgulanır. 4.bahis, destan türünü ele alır ve destanın edebiyat tarihi bakımından önemi anlatılır. Destanların tarih ve edebiyat tarihi bakımından önemi için Bkz. Alemdar YALÇIN: "Destanlarımızdan Örnekler", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, (Ağustos 1985), S.21-29.

⁽¹²⁷⁾ Şahabeddin Süleyman - Köprülüzâde Mehmed Fuad: a.g.e, S.31.

⁽¹²⁸⁾ a.g.e, S.33.

edilir.⁽¹²⁹⁾

Edebî devirleri belirlerken, inkılâplar ve toplumdaki gelişmelere göre bölümlleme yapmak gerektiği ifade edilir.

Bu fasılda, ileri sürülen görüşler doğrultusunda ve dört sene önce yazılan bir kitabın aksine⁽¹³⁰⁾, Osmanlı Edebiyatı Tarihinin –Şark mayası ile gıdasını İran ve Arap edebiyatından alan- Şinasi devrine gelen devir ve Âkif Paşa ile başlayan –mayasını Batı'dan alan- ve devam etmekte olan edebî devir olarak ikiye ayrıldığı belirtilir. (S.39)

Bu ana devirlerin içinde, toplumun şekillenmesine, kuruluşlarına inkılâplarına göre, fikir, inanç, nazariyat itibarıyla bazı müşterek hudutlara sahip olmalarına dayanarak, ikinci derecede birtakım devirler daha vardır. Bu devirler: ⁽¹³¹⁾

1-*Devr-i Tasavvuf* (Âşık Paşa, Süleyman Dede, Yazıcıoğulları, Şeyhî, Mevlana Celaleddin Rumî)

2-*Saray edebiyatı devri* (Ahmedî, Sinan Paşa, Ahmed Paşa,

⁽¹²⁹⁾ Mukaddime'nin bahislerinde sık sık tekrarlar yapılır. Bu zaaf, bahislerin aynı kaleminden çıkmamasından kaynaklanır. Nazım H. Polat, Mukaddime'nin Şahabeddin Süleyman tarafından yazıldığını iddia eder. Biz mukaddime'deki bazı bahislerin, düşülen bu tekrarlar, ifade ediş, kullanılan dil ve üslup bahislerinde de ele alınan konuların ihtisas gerektiren farklılığı bakımından Köprülüzâde Mehmet Fuad tarafından kaleme alındığını düşünüyoruz. Bkz. Nazım H. POLAT: "Fuad Köprülü ile Şahabeddin Süleyman'ın Ortak Eserleri", Mehmet Kaplan İçin, (Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988), S.189-199.

⁽¹³⁰⁾ Burada Şahabeddin Süleyman'ın 1910'da idadîler için ders kitabı olarak kaleme aldığı, Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı kastediliyor.

⁽¹³¹⁾ Nazım H. Polat, bu devirleri, Şahabeddin Süleyman'a göre, "Osmanlı sahası Türk edebiyatının devreleri" başlığı altında tabloladır. Bkz. Nazım H. Polat, Şahabeddin Süleyman, S.152.

Necati, Zati, Fatih Sultan Mehmed)

3-*Devr-i Kemâl* (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî, Yahya Bey, Sabrî, Nef'î)

4-*Devr-i Fikrî* (Nâbî, Sâbit, Nazîm)

5-*Devr-i Şahsiyet* (Nedîm, Galip, Ragıp Paşa, Vehbî, Sururî, İzzet Molla)

6-*Devr-i Inhitât*

7-*Devr-i Tereddüt (Devr-i bî-karârî)* Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Reşid Paşa, Ziya Paşa, Şinasi)

8-*Devr-i Takarrür* (Hamid, Ekrem, Namık Kemal)

9-*Devr-i Fetret* (Muallim Naci)

10-*Devr-i Rikkat ve Tekemmül* (Edebiyat-ı Cedide)

Bu ara devrelerin dışında, birçok edebî mesleklerin de bir asırda bulunabileceği belirtilir. Sonuç olarak, edebî devirleri asrın “tekamülât-ı mümtazesî”ne göre tayin etmenin en doğru, en kat’î usûl olduğu söylenir. (S.42)

Mukaddime’nin dördüncü bahsi, “Bir Eser-i Edebînin Tahlil-i Dahilî ve Haricîsi : Eser, Muharrir” başlığını taşır. Burada, edebî eseri ve onun yazarı üzerinde söz söyleyen eski yazarların, sadece tercüme-i hal ve eserin dış şekli ile ilgilendikleri ifade edilir ve bu yaklaşım tarzı tenkit edilir. Eski muharrirlerin, eserin ruhu ve hayatına, zamanıyla olan münasebetlerine, yazarla eser arasındaki irtibata dikkat etmedikleri belirtilir. Bunun sebebi, bu muharrirlerde, edebiyat tarihinin ne olduğu, neye yarayabileceği ile ilgili dikkat ve merak olmamasıdır.

Bu bahiste, “Edebî eserde aslolan nedir?”, sorusuna cevap arandığını görürüz. Edebî eserde lisânın –resim, heykel, musikîde kullanılan boyalar, hutud, şekiller, sesler gibi- bir araç olduğu, sadece lisânın kullanılışından dolayı, bir eserin edebî sayılamayacağı belirtilir:

“Edebiyatta asıl olan esas ve ruhtur ve bu esasın, yalnız hissî kısmıdır. Bir eserde fikir bulunabilir, fakat bu fikir adese-i şahsiyetten geçirilmezse, bu fikir dimağî bir halde kalırsa, yine kıymeti haiz olmaz, çünkü bir heyecanın, bir **heyecan-ı bediyyen**in mahsulü değildir.” (S.43)

Edebî eser tahlillerinde araştırmacının, eserin “dahili” ile “ıştîgal” etmesi, eseri tamamıyla hissetmeye çalışması gerektiği vurgulanır.

Bir eserin ruhundaki “vahdet”, “heyecan” ve “heyecanın âhengini hissetme”nin, yazarının ruhuna nüfuz etmek mânasına geldiği ifade edilir. Bu ise, eserin verildiği dönemin ruhuna nüfuz etmeyi ortaya çıkaracaktır. Daha sonra, Nedim, Ruhi-i Bağdadî, Sabrî gibi birkaç şâirden beyitler şerh edilir ve beyitlerde zım edilen mânâ, dönem ile irtibatlandırılır.

Edebiyat tarihinin, dil ile, dilin gelişme ve edebî şahsiyetin ifade aracı olması bakımından ilgilenmesi gerektiği belirtilir. Edebiyat tarihinde, bir muharririn tercüme-i hâlinin değil, tercüme-i hayat-ı ruhiyyesinin önemli olduğu üzerinde durulur. Bu bahiste sanat eseri; “ruhun hâdisât ve eşya ile karşı karşıya gelip de duyduğu tesirât ve heyecanâtı harice izhâr ve ifadesi” şeklinde tarif edilir. Bu sebeple eserin ruhuna nüfuzun, yazarın ruhuna nüfuz ile aynı manaya geldiği ifade edilir. (S.50)

Mukaddime’nin beşinci bahsi : “Bir Eser-i Edebînin Vücuda Getirdiği Tesirâtın Tedkiki” başlığını taşır. Bu bahisde, asar-ı sanatın zaman üzerine olan tesiri iddia ve ispat edilir.

Yazarlar, “dahiler” ve “mukallidler” olarak ikiye ayrılır. Dâhinin özellikleri şöyle sıralanır:

“1- Dâhîyi şüphesiz kendinden evvelki zaman ve muhiti tevlid eder,

2- Dahî ve mübdiîn muhayyilesinde yarattığı âlem-i imkân ve âlem-i ihtiras ve hayâl... Ve bununla şekli-i sabık-ı cemiyetin tadil iştiyakı...

3- Dâhî ve mübdiîn takdîr-kâr ve perestîşkârlarının, onun icad ve ibda' etmiş olduğu âlem-i imkânı hayat-ı hakikiyede taklide meyletmeleri.” (S.53)

Her dehâ sahibinin eseri bu merhaleleri geçirecektir. Dehâ sahibi olmanın göstergeleri, genel seviyenin üstüne çıkma, yeni bir hayat, yeni bir ictimai muhit meydana getirme, içinde yaşanan muhite tâbii olmama şeklinde izah edilir. Cemiyet üzerine tesiri olan edebî eserler, dehâ sahibi olanlarla dehâyâ yakın olan yazarların eserleridir. (S.53)

Edebî eserin cemiyet üzerine olan etkisi, **Werther, Madame Bovary, Mesnevî, Tercî-i Bendler, Mai ve Siyah** örnek gösterilerek izah edilmeye çalışılır. Bu eserlerin yazıldıkları dönemde okurlarını etkilediği ifade edilir. Edebiyat tarihinin vazifelerinden birinin, bir edebî eserin tesirlerini incelemek olduğu zikredilir. Çünkü edebiyat tarihi aynı zamanda medeniyet tarihi demektir. Bu bahiste edebiyat tarihinin vazifelerinden birinin de; “birçok kavmin esbab ve avamil-i ictimaiyye ve hayatiyyesini arz ve amîk göstermek” olduğu söylenir (S.55).

Devirlerin, kendilerinden önceki devirlerden etkilendiği ve kendilerinden sonraki devirleri de etkilediği, Fransız İhtilali’ni hazırlayan yazarlar örnek verilerek izah edilmeye çalışılır.

Mukaddime’nin sekizinci bahsi : “Muhit-i Coğrafi ve İctimaî, Şerait-

i iktisadiye, Hayat-ı Aile ve Kibarâne, Hayat-ı siyasiye, İtikadât, Ahlâk, Sanayi-i Saire-i Nefise” başlığını taşır. İklim ve coğrafyanın, ictimai hayatın da ruh halleri dolayısıyla sanat eserlerini ve edebî eserleri meydana getirdiği belirtilir. Ovalarla, dağlık alanlarda yaşayanların muhitlerindeki coğrafi farklılıkların sanat eserlerine de yansıdığı belirtilir. Buna örnek olarak Adanalılar ile Lazlar gösterilir.

İktisadî şartlar da san’at üzerinde etkilidir. Burada mimarîdeki Gotik tarzın ortaya çıkışı anlatılır. İktisadî şartların insan ruhu ve dolayısıyla sanat eseri üzerinde tesiri izah edilmeye çalışılır. Bu tesirin edebiyat tarihi incelemelerinde gözden uzak tutulmaması gerektiği ifade edilir.⁽¹³²⁾

Her edibin öncelikle küllün, sonra da bir cüz’ün mahsulü olduğunun unutulmaması ve araştırmacının, yazarların aile çevresi ile ilgili meraklara sahip olması gerektiği belirtilir.

Edebî hayatın tam olarak anlaşılabilmesi için dönemin “hayat-ı kibarânesi”ne de nüfuz etmek gerektiği belirtilir. Edibler, verasetten olmasa da fikren bu muhite bağlıdırlar. Birçok dönemlerde sanat bu menba’ tarafından teşvik edilir. Ayrıca lisanın gelişmesi de, toplumdaki bu elit tabakayla ilişkilidir. (S.61)

Edebiyat tarihi incelemelerinde, siyasî hayatın edebiyat üzerinde tesirleri gözardı edilmemelidir. Hükümetlerin şekillerine göre, edebiyatlar da az çok şekillerini değiştirirler. İnkılâp zamanlarının edebiyatları sessiz veya karışıktır. Edebiyat, istibdat devirlerinde ise, remzî ve korkaktır. Mutlakiyet dönemlerinde ise, edebiyat merkezîdir. Bu bahsin örneği de, 1871

⁽¹³²⁾ Burada olduğu gibi yazarlar, bahislerin örneklerini bazen çok yüzeysel verirler. Örnekler Türk edebiyatından verilmediği ve çeşitlendirilmediği için de izah edilmeye çalışılan bahis, layıkıyla açıklanamaz.

Fransa'sından alınır. (S.62) Edebiyat tarihi yazarı, İslâmî itikadlerini ve Tasavvuf ahlâkını bilmek ve dikkate almak zorundadır. Bu devrin sanatkarâne eserlerinin toplamı da, edebiyat tarihi bakımından önemlidir.

Sadık Tural'ın doktora derslerinde dikkatleri çektiği gerçekten de düşündürücü olan husus şudur: Yazarlar, sonuçta bütün bu zikredilen hususların kriter olduğu bir edebiyat tarihi yazımının, kendi zamanları açısından mümkün olmadığını ifade ederler ancak, gelecek nesillerden ümidli olduklarını da belirtirler.

Medhal'de Orta Asya Türk coğrafyası, bu coğrafyanın insan üzerine tesiri, eski Türk âdetleri, Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri, Türk lehçeleri hakkında bilgi verilir ve ilk edebî mahsullere geçilir. Anadolu sahasının üç büyük şahsiyeti (Mevlana, Sultan Veled, Yunus Emre) üzerinde durulur. Medhal'de son olarak, "Hükümet-i Osmaniyye'nin teşekkülünden evvel Anadolu Türkleri : Selçukîler, Medeniyet ve Lisanları" üzerinde durulur. (S.65-129) ⁽¹³³⁾

Medhal'den sonra, "Devr-i Tasavvuf" (S.131-188), "Devr-i Saray" (S.190-308), "Devre-i Kemâl" (S.309-365), "Devr-i Fikrî" (S.367-392) başlıkları altında dört edebî devir incelenir.⁽¹³⁴⁾ Ele alınan son nâsir, Naima'dır.

⁽¹³³⁾ Nazım H. Polat, Medhal'in Köprülü tarafından yazıldığını ifade eder. a.g.e., S.147.

⁽¹³⁴⁾ Nazım H. Polat, bu bölümdeki edebî şahsiyet incelemelerinin Şahabeddin Süleyman tarafından kaleme alındığını, Köprülü'nün bazı şahsiyetler ve eserlerde siyasî ve sosyal tarihle alâka kurma bakımından eklemeler yaptığını belirtir. Nazım H. Polat, ayrıca, Şahabeddin Süleyman ile Köprülü'nün edebiyat tarihinde önem verdikleri tarafların ayrımını da yapar. Bu yazarların, edebiyat tarihçiliği nazariyatında mutabık olduklarını, ancak uygulamada, Şahabeddin Süleyman'ın edebî eser ve edebî şahsiyete, Köprülü'nün ise, tarih ve çevre faktörlerine ağırlık verdiğini belirtir. Bkz. Nazım H. POLAT: a.g.e., S.148.

Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı'nın modern edebiyat tarihi anlayışını yakalayan taraflarından bir de, her devrenin sonunda, "Devrin Hey'et-i Umumiyesine Bir Nazar" başlığı altında kendilerine madde başı açılmayan edebî şahsiyetler ile devrin özelliklerinin değerlendirilmesidir.

Kitapta yer yer dipnotlara tesadüf edilir. Kaynaklar, kitabın sonunda Fransızca ve Türkçe olarak tasnif edilerek verilir. (S.333) Osmanlı edebiyat tarihlerinden, Faik Reşad ile Şahabeddin Süleyman'ın edebiyat tarihlerine müracaat edilir. Kitapta, edebî eser örneklerine yer verilir. Kitabın sonunda fihrist yer alır.

İkinci cildi yazılmamış olan bu edebiyat tarihi de, ne yazık ki Fâik Reşad'ın, Şahabeddin Süleyman'ın edebiyat tarihleri gibi birinci ciltte kalmıştır.⁽¹³⁵⁾

Tarih-i Edebiyat Dersleri, İbrahim Necmi (Dilmen) tarafından iki cilt olarak kaleme alınır.⁽¹³⁶⁾ Yazar, "İki Söz" başlıklı sözbaşında, kitabın

⁽¹³⁵⁾ Agâh Sırrı Levend, Fuad Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Kenan Akyüz'ün edebiyat tarihlerinin yarım kaldığı düşünülürse, Türk edebiyatı tarihi yazmanın bir ekip işi olduğu tezini güçlenir.

⁽¹³⁶⁾ İbrahim Necmi: Tarih-i Edebiyat Dersleri, 1.cilt, Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar, Matbaa-i Âmire 1338, 278 S.; 2.cilt Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekamülü, 330 S.

İbrahim Necmi, 1913-1916 yılları arasında Darüşşafaka, Vefa ve Davut Paşa liselerinde edebiyat öğretmenliği yapar. I. Dünya savaşı yıllarında Darülfünûn'un Edebiyat Fakültesi'nde kurulan "Ural-Altay Dilleri Mukayeseli Sarfı" kürsüsünün başkanı Dr. Giese'nin yardımcılığına tayin edilir. Savaş sonrası Dr. Giese'nin Almanya'ya dönmesi üzerine bir süre, Nazarıyat-ı Edebiye müderrisi Ali Ekrem'in yardımcılığında bulunur. Ali Kemal'in Maarif Nazırlığı sırasında, Galatasaray Lisesi edebiyat tarihi öğretmenliğine tayin olunur. 1928'e kadar bu görevinde kalır. Tarih-i Edebiyat Dersleri, Galatasaray Mektebi Sultanî'sinde görev yaparken yazılır. Bkz. Kazım YETİŞ: İbrahim Necmi Dilmen, (Ankara,

çeşitli okullarda okuttuğu edebiyat derslerinden oluştuğunu, Türk edebiyatının Türkiye'deki cereyanını incelemeyi kendisine meslek edindiğini belirtir. Kitapta eski Türk edebiyatı yadigârları ile Türkiye dışında hüküm süren edebiyatların etkilerinden de yeri geldikçe bahsedildiğine değinir.

İbrahim Necmi, kitabın sınırlarını “ders kitabı” olarak belirler. Kitabın daha önce şapilograf usulüyle basıldığını, bazı konuların özet halinde bulunduğunu ve öğretmenlerce genişletilebileceğini ifade eder.

İbrahim Necmi, ikinci cildin, birincicilde nazaran daha uzun oluşunu, ele alınan edebî konuların kitabın yazıldığı zamana daha yakın olması, konu edinilen ediblerin gelecek üzerinde daha etkili olacağı, bu eserlerin kalite ve sayı bakımından kabarık olması ve sonuncu olarak da, kitabın Darülfünûn edebiyat fakültesinde de okutulma imkanının göz önünde bulundurulması şeklinde sıralar.

Medhal’de “Edebiyat Tarihinin Mahiyeti” alt başlığında önce tarih ve edebiyatın tanımları verilir. Tarihi, siyasî ve ictimai tarih olarak ikiye ayıran İbrahim Necmi, bir milletin ictimai tezahürleri arasında en önemli tecellilerden biri olarak edebiyatı zikreder. Yazar, edebiyatı genel mânasıyla, “Söz vasıtasıyla tezahür eden her nevi hadisat-ı fikriyye ve ruhiyye” şeklinde tarif eder.⁽¹³⁷⁾ İbrahim Necmi, edebiyat tarihi incelenirken, her devrin edebiyatına ve o edebiyatın teşekkül şartları ile vasıtalarına hakkıyla ulaşabilmek gereğinin, onları ortaya çıkaran ictimai sebepleri de araştırmak mecburiyetini doğurduğunu ifade eder. Yazar, bu bakımdan edebiyat tarihinin, bir milletin fikrî hayatının tarihi şeklinde yorumlanması gerektiğine

1989), S.2, Burada kitabın baskı tarihi yanlışlıkla 1328 olarak gösterilmiştir. (s.23); Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi c.I, S.483.

⁽¹³⁷⁾ İbrahim Necmi, a.g.e., S. 5.

işaret eder.⁽¹³⁸⁾

İbrahim Necmi, edebiyat tarihinin de diğer tarih kolları gibi vesikalara dayandığını belirtir. Bu vesikalar, tarihî kaynaklardaki bilgi ile edebî metinlerden ibarettir. Bu vesikaların tenkidinde hareket noktası, sosyal ve genel hayatın edebiyat üzerindeki etkileri ile edebî olayların sebepleri hakkındaki incelemelerden elde edilecek neticeler olacaktır.⁽¹³⁹⁾

Tarihî kaynaklardan alınacak bilgiler :

"Bize mesela tedkik edeceğimiz şâir veya muharririn hayatı, içinde yaşadığı muhit, zamanının icabâtı, hüviyet-i zatiyyesi; yahud tedkik edeceğimiz meslek-i edebiyenin suret-i zuhûr ve tekamülü, vücuda getirdiği başlıca âsâr, icrâ ettiği tesirât; veyahud tedkik edeceğimiz devrin muhtelif edebî hadiseleri, bunların nasıl tahaddüs ve ne suretle tekamül eyledikleri, eserleri ve tesirleri hakkında muayyen fikirler bahşeder. Edebî metinlerin, yani o zamandan kalma eserlerin tedkiki, tarihten alınan bu malumatı tenkid ve tashihe, hatta tadile hâdim olur."⁽¹⁴⁰⁾

Yazar, edebiyat tarihinde metin incelemesinin önemli bir yeri olduğuna dikkat çeker. Edebiyat tarihçisinin diğer tarih müverrihlerinden avantajlı tarafı, malzemesinin elinde mevcut olmasıdır. Yazar, edebiyat tarihçisinin edebî hadisesi, metin şeklinde gözü önündedir. Belirli devirlere ait eserlerin incelenmesi sonunda, o devir edebiyatı ve edipleri ile ilgili tarihlerin veremediği birçok bilgiye ulaşılabileceğini ifade eder.

⁽¹³⁸⁾ a.g.e., S. 5.

⁽¹³⁹⁾ a.g.e., S. 6.

⁽¹⁴⁰⁾ a.g.e., S. 6.

İbrahim Necmi'ye göre, "tarihî ve edebî vesikalardan alınacak malumat, muayyen bir devir edebiyatının tahlili"ni ortaya koyacaktır.⁽¹⁴¹⁾ Bu belgelerin incelenmesiyle belirlenen edebî unsurlar, tenkit aracılığıyla tekrar terkip edilerek ilmî bir mahiyet alacaktır. Böylece her edebî hadise, sebepleri ve diğer hadiselerle olan ilişkileri dolayısıyla tasnif edilmiş, edebî akımlar bir bütün ve silsile halinde incelenmiş olacaktır.

Yazar, bir devirdeki genel hayatı, inanç, telakki tarzları, âdet ve ahlâkın, o devrin edebiyat hayatını etkileyen birer unsur olduğunu belirtir. İbrahim Necmi'ye göre, bu sebeple, edebiyat tarihi incelenirken, sadece ediblerin hayat-şahsiyet ve eserlerinin vasıflarını belirtmek yeterli olmayacaktır; çevre ve zamanın da ihmal edilmemesi gerekir.

İbrahim Necmi, edebiyatı tamamıyla millî bir hadise olarak kabul eder ve diğer millî tezahürlerle bağlantılı olarak geliştiğini ifade eder: "Bu cihetle edebiyat tarihi devlet fikri etrafında değil, millet fikri etrafında temerküz ettirilmek lazım gelir."⁽¹⁴²⁾

Yazar, üçüzlü bir Osmanlı lisanı gibi, umumî bir Osmanlı edebiyatı düşüncesini de reddeder.

İbrahim Necmi, edebiyat, tarih, edebiyat tarihi ve Osmanlı Türkleri'nin edebiyatına yönelik fikirlerini ifade ettikten sonra, edebiyat tarihi adına verilmiş eserleri tenkit eder. Tezkireleri, elif-ba sırasıyla bazı ediblerin tercüme-i hallerine dair şüpheli ve belirli olmayan bilgiler ihtiva eden eserler olarak vasıflandırır.

⁽¹⁴¹⁾ a.g.e., S. 6.

⁽¹⁴²⁾ a.g.e., S. 7.

İbrahim Necmi, Abdülhalim Memduh, Faik Reşad, Şahabeddin Süleyman, Şahabeddin Süleyman-Köprülüzâde Fuad'ın yazdıkları edebiyat tarihlerini de eksik bulur. Yazara göre, bu kitaplar, tezkirelerden sadece şekil yönünden ayrılmakta, ruh itibariyle onların devamı mahiyetindedirler:

“Abdülhalim Memduh Bey merhumun ‘Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye’si, kudemâ-yı üdebâdan Sinan Paşa, Fuzulî, Nef’î, Nedim, Nabi, Koca Ragıp Paşa ve Şeyh Galip gibi birkaç ma’ruf zât ile ba’zı müceddidînin şâirane tavsiflerinden ibaret küçücük bir eserdir. Faik Reşad Bey merhumun yalnız Nef’î’ye kadar olan kısmı münteşir bulunan ‘Tarih-i Edebiyat’ı da tercüme-i hal ve misal mecmuasından ibaret fikr-i terkipten mahrûmdur. Şahabeddin Süleyman Bey merhumun ‘Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye’si tedkikât ve muhteviyât itibariyle bir çok nekâ’is arz eder. Nisbeten en az kusurlu olan Köprülüzâde Fuad ve Şahabeddin Süleyman Beğler’in eserleri de maalesef ikmâl edilememiştir.”⁽¹⁴³⁾

İbrahim Necmi de genel ve terkiбі bir edebiyat tarihinin kusursuz olarak ortaya çıkmasını, başlıca edebî şahsiyetler hakkında ciddî incelemelere dayanan *monografiler* ve çeşitli eski eserler hakkında ayrıca yapılan *incelemelere* dayandırır.⁽¹⁴⁴⁾

Medhal’in ikinci alt başlığını taşıyan “Türk Lisan ve Edebiyatına Umumî Bir Nazar”da, dil ailelerinden, Türkçe’nin bunlar içindeki yerinden, ilk yazılı eserlerden ve İslamî devir Türk edebiyatının temel özelliklerinden bahsedilir. (S.8-11)

⁽¹⁴³⁾ a.g.e., S. 7-8.

⁽¹⁴⁴⁾ a.g.e., S. 8.

Üçüncü alt başlık, “Osmanlı Türklerinde Edebiyat Tezahürâtı” adını taşır. Burada, Anadolu’da Arap-Fars dillerinin Türkçe’ye tesiri ile Osmanlı lisanının ortaya çıkması, coğrafya ve siyasî hadiseler de ihmal edilmeden kısaca izah edilir. (S.11-12)

“Osmanlı Edebiyatı’nın Tarihî Devreleri” başlıklı dördüncü kısımda İbrahim Necmi, Osmanlı Türk edebiyatının kendisine gelinceye kadar yapılan tasnif tecrübelerini *indî* ve *tesadüfî* olarak değerlendirir. Yazar, sadece “Kadim” ve “cedid” olmak üzere iki esas devre üzerinde ittifak edilir.

İbrahim Necmi’ye göre, Osmanlı Türklerinde edebiyatın ilk oluştuğu günden “geçen kurûn-ı hicrînin nısfına” kadar, İran tesiri artarak devam eder. Bu devre “Şark Mekteb-i Edebiyye”si, “Edebiyat-ı Kadime”, “Atikâ” adları ile isimlendirilir. Birbirini takip eden yenilgiler ve Şark’daki duraklama, edebiyata da aksetmiş, Batı medeniyetinden istifade edebiyata da tesir etmiş, “yeni bir meyl-i edebî” doğmuştur.⁽¹⁴⁵⁾

Yazar, esas ve usulünü Batı ve özellikle Fransa edebiyatından alan bu yeni *cerayan-ı edebî*’nin de, “Garp mektebî edebîsi” veya “Edebiyat-ı Cedide” adlarıyla ayrılabilceğini ifade eder.

Bu iki devrenin talî taksimâtında henüz mutabıkların oluşmadığını belirten İbrahim Necmi, yapılmış edebî tasnif sistemlerini tenkit eder. Yazara göre, başlıca edebî şahsiyetleri merkez noktası olarak bir dönemi onun adı ile zikretmek, “edebî cereyanları(n) şahsî bir keyfiyet gibi telakki ed(ilmesi)” gibi hatalı bir anlayışa yol açmıştır. Bazıları da, “muhtelif nokta-i nazardan yapılabilecek taksimleri tedahül ettirerek, mihver-i esasîyeden mahrum birtakım devreler vücuda getirmişlerdir.”⁽¹⁴⁶⁾ Dönemlerin kendi içinde, nazım

⁽¹⁴⁵⁾ a.g.e., S.13.

⁽¹⁴⁶⁾ a.g.e., S.14.

ve nesir şeklinde ayrımını ise, yazar “asrî edebiyat fikri ile taban tabana zıt bir meyil” olarak tenkit eder.

Yazar, Abdurrahman Şeref (*Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*) ve Faik Reşat'ın (*Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye*) edebî şahsiyetleri, birer edebî cereyan gibi döneme şâmil etmelerinin “makul addedilemeyeceğini” belirtir. Bu şahsiyetlerin dönemlerine damgalarını vurmuş olmakla beraber, her birinin ayrı ayrı edebî mesleklere bayrak olmadıklarını vurgular : “Ahmed Paşa ile Necati ve Zati arasında ne zaman ve ne de meslek-i edebî itibarıyla ayrı birer devir vücuda getirecek başlıca farklar mevcut olmadığı gibi, meslek nokta-i nazarından mesela Nabi ile Ragıp Paşa arasında esaslı ve mühim farklar da müşahade olunamaz.” ⁽¹⁴⁷⁾ Yazar, siyasî tarihi ölçüt olarak alan bir tasnif sistemine de karşıdır. Abdurrahman Şeref'in “Bedâyetten Fatih'e, Fatih'ten Kanuni'ye, Kanuni'den Selim-i Salis veya Mahmud-ı Sani'ye Ondan da zamanımıza” şeklindeki tasnifini makul bulmaz:

“Edebiyat terakkiyatının umumî ictimâî hayat ile münasebet-i kuvveyesi olmakla beraber, her devre-i siyasiyenin mutlaka bir tahavvül-i edebî ile muhakkak değildir. Mesela edebî vasıflar itibarıyla Nefî, Ahmed-i evvel ve Murad-ı rabi devirlerinden ziyade Selim-i evvel ve Süleyman-ı Kanuni devirlerine yaraşır bir şâirdir. Hele bu taksimin üçüncü devresi pek vâsi ve uzun bir müddeti deraguş etmek hasebiyle tenâzür ve tevâzün de sekte-dâr olmaktadır.” ⁽¹⁴⁸⁾

İbrahim Necmi, Köprülüzâde Mehmed Fuad ile Şahabeddin Süleyman'ın ortak çalışmaları olan *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı*'nda

⁽¹⁴⁷⁾ a.g.e., S.14.

⁽¹⁴⁸⁾ a.g.e., S.14.

"edebiyat-ı kadime"nin, "Tasavvuf devri – Saray devri – Devre-i kemal – Devr-i fikri – Devr-i şahsiyet ve inhitât" şeklinde tasnif edilmesini de eleştirir. Yazara göre bu tarz bir tasnif, çeşitli taksim esaslarını birbirine karıştırmaktır:

"Mesela tasavvuf edebiyatının yanı başında 'Saray, halk, âşık' edebiyatları gibi muhtelif sınıf ahaliye ve 'medrese' ve 'serbest felsefe' edebiyatları gibi mesalik-i felsefeye müteallık kısımlar bulunmak lazım gelir; keza bir 'devre-i kemal' fikri 'teessüs, terakki, inhitat' gibi hayat-ı tab'iyye vakı'âtına müstenid devirler halkasına rabt edilmek ihtiyacındadır."⁽¹⁴⁹⁾

İbrahim Necmi, kendi zamanına kadar yapılan tasniflerin "makul ve esaslı olmamaları"nı, edebiyat tarihinin henüz ciddi ve amelî bir şekilde incelenmemiş olmasına bağlar. Yazara göre, monografiler aracılığı ile her asrın başlıca edebî şahsiyetleri, çeşitli akımlar ve her devrin edebî özellikleri, eserlerin tahlilleri ortaya çıkmadıkça, kesin bir tasnife ulaşmak da mümkün değildir. Yazar, kendi edebiyat tarihinde, "başlıca edebî tezahürlere tesadüfî bir münasebet de arz eden zamanî bir silsile" izlemeyi uygun görür. Osmanlı devletinin kuruluşunu esas alarak, "Kurun-ı hicrîden itibaren asır asır her devri tedkik etmek bir asrın bütün tedkikâtını ihata mecburiyetine mehal bırakmamak üzere lüzumuna göre nısf-ı karnları da nazar-ı itibare almayı tercih et(tiğini)" belirtir.⁽¹⁵⁰⁾ Böylece, "Şark Mekteb-i Edebîsi" veya "Edebiyat-ı Kadime" dokuz, "Garp Mekteb-i Edebîsi" veya "Edebiyat-ı Cedide" üç safhada incelenir.⁽¹⁵¹⁾

⁽¹⁴⁹⁾ a.g.e., S.14.

⁽¹⁵⁰⁾ a.g.e., S.15.

⁽¹⁵¹⁾ İbrahim Necmi'nin devirleri taksimi şu şekildedir:

8. Karn-ı Hicrî Edebiyatı 699-800

9. Karn-ı Hicrî Nısf-ı evveli edebiyatı 800-855

9. Karn-ı Hicrî Nısf-ı ahiri edebiyatı 855-918

Yazar, Edebiyat-ı kadimenin şekil, duygulanış, hayal ve tasvir bakımından tamamiyle İran edebiyatından iktibas edildiği görüşündedir.⁽¹⁵²⁾

İbrahim Necmi, Tanzimat'ın ilanından sonra ve hatta kendi zamanına kadar da bu mektebin tesirinin azalarak devam ettiğini belirtir: "Fakat artık bu mevcudiyet, hayatî kabiliyetinden ve neşv ü nümâ imkanından mahrum bir mazi istitalesinden başka bir şey değildir." (S.16)

İbrahim Necmi, tekkeler, özel mahfiller ve halk arasında, millî geleneklerin daha kuvvetle hakim olduğu edebî tarzların da varlığından bahseder. Ancak zaman içindeki gelişme çizgileri belirgin olmadığından bu sahada, ilmî bir tasnifin henüz yapılamayacağını belirtir.

İbrahim Necmi, yaptığı edebî devir ve dönem tasnifinin, "ictimai ve edebî tekamülümüzün başlıca durak noktalarını işaret eden zamanî bir ayırmadan ibaret" olduğuna dikkat çeker. (S.16)

İbrahim Necmi kitabında, küçük tarihî kaydırmalarla siyasi ve ictimai tarihe ait önemli hadiselerle edebî hareketlerin örtüştürüldüğünü

10. Kam-ı Hicrî Nısf-ı evvelî edebiyatı 918-974

10. Kam-ı Hicrî Nısf-ı ahiri 974-1012

11. Kam-ı Hicrî Nısf-ı evveli 1012-1058

11. Kam-ı Hicrî Nısf-ı ahiri 1058-1115

12. Kam-ı Hicrî Nısf-ı evveli 1115-1168

12. Kam-ı Hicrî Nısf-ı ahiri 1168-1203

13. Kam-ı Hicrî Nısf-ı evveli 1203-1255

13. Kam-ı Hicrî Nısf-ı ahiri 1255-1293 (Bu safhadan itibaren, Garp Mekteb-i

Edebisi veya Edebiyat-ı Cedide üst başlığı kullanılır.)

13. ve 14. asırlar arasında edebiyat 1293-1311

Asr-ı hazır edebiyatı 1311-

⁽¹⁵²⁾ a.g.e., S.16.

belirtir:

"Filhakika 8. asr-ı hicrî edebiyatı, Osmanlılar'ın teşekkülünden Yıldırım Sultan Beyazid devri nihayetine kadar devam etmekte ve tasavvufî şiirin inkişafıyla saray şiirinin mukaddemât-ı zuhurunu ihtiva eylemektedir. 9.karnın nısf-ı evveli Ankara vak'asından İstanbul fethine kadar imtidâd ile hikaye ve münşi unvanlarının da edebiyatımıza duhuluna şahid oluyor. 9.asrın ikinci nısfını İstanbul fethinden, yani Fatih devrinden Yavuz Sultan Selim'in cülusuna kadar sürerek birinci asırda hazırlanmış olan edebiyatın ilk inkişafını göstermektedir. 10. karnın birinci nısfı Yavuz'dan Kanuni devri nihayetine kadar parlak bir tekamüle, ikinci nısfı da Selim-i Sani'den Ahmed-i Evvel'in cülusuna kadar olan tekamülün istitalesine şahittir. 11.karnın Ahmed-i Evvel'e mahdumlarının devre-i saltanatını der-aguş eden ilk nısfı karn-ı sabıkadaki inkişafı azami bir tevsi bahşetmiştir. Fakat avcı Sultan Mehmed'le biraderlerinin ve İkinci Sultan Mustafa'nın hükümetleri devrine müsadif olan nısf-ı ahir bilakis edebiyatça ilk esaslı tevakkufu işaret eder. 12.karnın Ahmed-i Salis'ten Osman Salis'in cülusuna kadar süren ilk nısfında gösterilen meyl-i teceddütle bir kere daha parlayan edebiyat, Selim-i Salis'in cülusuna mûsil olan nısf-ı ahirinde ve hatta 13.karn-ı hicrînin nısf-ı evvelinde de –bir iki istisna ile- sükut ve inhitat halindedir ki Sultan Abdülmecid'in cülus ve Tanzimat-ı hayriyyenin ilanıyla başlayan edebiyat-ı cedide cereyanları inhitatı ikmal eylemişlerdir."⁽¹⁵³⁾

Dördüncü alt başlık, "Osmanlı Edebiyatının Zuhurundan Evvel

⁽¹⁵³⁾ a.g.e., S.16-17.

Anadolu'daki Türk Edebiyatı" başlığını taşır. Burada, Hz. Mevlana, Sultan Veled, Yunus Emre ve bu dönem edebiyatının özellikleri üzerinde durulur. (S.17-27)

Dört alt başlıktan oluşan Medhal'den sonra yazar, 10 Fasil açar. Burada yarımşar asırlık dönemler halinde klasik edebiyat, edebî şahsiyetler esas alınarak incelenir.⁽¹⁵⁴⁾ Her devrin tarihî siması kısaca çizildikten sonra, dönemin edebî panoraması verilir, sırasıyla o dönem içinde şiir yazmış padişahlar,⁽¹⁵⁵⁾ nâsirler ve şâirler ele alınır. İbrahim Necmi'nin, Nef'î, Nâbî ve Nedim mektepleri tabirini kullanması dikkat çekicidir. (S.140, 175, 193)

İbrahim Necmi, her fasılda o devrin, edebî dili üzerinde, nesir ve nazım ayrımı yaparak durur ve dilin gelişimini inceler. Kitap, bu özelliği bakımından diğer edebiyat tarihlerinden ayrılır.

Birinci cilt, "Edebiyat-ı Atika'nın Evsâf-ı Umumiyesi" başlığını

⁽¹⁵⁴⁾ İbrahim Necmi Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin 1.cildinde şu edipleri ele alır: **Birinci fasıl:** Aşık Paşa, Şeyh Elvan-ı Şirazî, Niyazi, **İkinci fasıl:** Süleyman Dede, Yazıcızadeler, Seyyid Nesimî, Ahmedî, Şeyhî, Hammamî, Ahmed-i Daî, **Üçüncü fasıl:** II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Cem Sultan, Nişancı Mehmet Paşa, Sinan Paşa, Ahmet Paşa, Nizamî, Necatî, Hamdullah Hamdî, Zatî. Zeynep Hatun, Mihrî Hatun, **Dördüncü fasıl:** Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, İbn-i Kemal, Ebussuud Efendi, Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Yahya Bey, **Beşinci fasıl:** Hoca Sadeddin Efendi, Hakanî, Nev'î, Ruhi-i Bağdadî, **Altıncı fasıl:** Kâtip Çelebi, Koçi Bey, Veysî, Nergisî, Nef'î, Sabrî, Cevrî, Riyazî, Şeyhülislam Yahya Efendi, Nevizâde Ataî, Azmi-zâde Haletî, **Yedinci fasıl:** Naima, Karaçelebizade Aziz Efendi, Müsrifzâde Şefik Efendi, Nâil-i Kadim, Fehim-i Kadim, Nâbî, Nâzim, Sâbit, Nâbî, **Sekizinci fasıl:** İzzet Ali Paşa, Belîğ, Seyyid Vehbî, Sâmi, Münîf, Camî-i Ahmedî, Nalîfî, **Dokuzuncu fasıl:** Koca Ragıp Paşa, Çelebizâde Asım Efendi, Kânî, **Onuncu fasıl:** Şeyh Galib, Sünbülzâde Vehbî, İzzet Molla, Sururî, Fazıl-ı Enderunî, Vasıf-ı Enderunî.

⁽¹⁵⁵⁾ İbrahim Necmi, 3. ve 4. fasıllarda hükümdar şâirlere, dönemin edebî hususiyetlerinden hemen sonra başta yer verir. Sonra dönemin nâsirlerini inceler. En son olarak da dönemin şâirlerini ele alır. Yazar, bu sıralamayı yaparken, modern bir tenkit zihniyetine göre hareket etmemiştir.

taşıyan Hatime ile tamamlanır. Yazar burada alt başlıkları, Eski edebiyatın umumî cereyanı, Eski edebiyatın sahası, Eski edebiyatın umdeleri, Eski edebiyatta enva'-ı edebiyye, Eski edebiyatta edebî mektepler şeklinde açar.

Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin ikinci cildi, "Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekamülü"ne ayrılır. Edebî Teceddütün Esbâb ve Mebâdisi başlığını taşıyan Medhal (s.-26), Esbâb-ı Medeniyye ve İctimaiyye, Esbâb-ı Lisaniyye ve edebiyye, Teceddütün Mebâdisi, Mütercim Asım Efendi, Hoca İshak Efendi, Âkif Paşa alt başlıklarından oluşur. Yeniliğin sebepleri ve başlangıcından sonra, dildeki yeniliğin ilk göstergeleri olan şahsiyetler ele alınır.

Birinci Fasıl'da önce, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz devri değişiklikleri, Tanzimat yılları üzerinde durulur. Reşid, Âli ve Fuad Paşa'lardan sonra, Hoca Tahsin Efendi ve sırasıyla dönemin edebî şahsiyetlerine yer verilir.⁽¹⁵⁶⁾

Yazarın bu fasılda, Şeyhülislam Arif Hikmet, Sami Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Diyarbakırlı Sait Paşa, Sırrı Paşa, Kâzım Paşa için kullandığı "Edebiyat-ı Atika Varisleri" ile "Kudemaperestlik mesleği" ifadeleri dikkat çekicidir.

⁽¹⁵⁶⁾ **1.fasılda;** Şinasi, Edhem Pertev Paşa, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Ahmed Cevdet Paşa, Tahir Münif Paşa, Sadullah Paşa, Şeyhülislam Arif Hikmet, Yusuf Kâmil Paşa, Diyarbakırlı Said Paşa, Sırrı Paşa, Kâzım Paşa, **2.fasılda;** Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid, Ahmed Midhat, Şemseddin Sami, Ebüzziya Tevfik, Said Bey, Murad Bey, Sezai Bey, Ali Bey, Menemenlizade Tahir, Beşir Fuad, Abdülhalim Memduh, Ali Ferruh, İsmail Safa, Hüseyin Rahmi, Manastırlı Mehmed Rifat, Muallim Naci, **3.fasılda;** Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Halid Ziya üzerinde durulur. Servet-i Fünûn edebiyatının diğer erkanı başlığı altında da; Hüseyin Cahid, Ali Ekrem, Reşid Bey, Mehmed Rauf, Süleyman Nazif, Faik Ali, Hüseyin Suad ile ilgili kısa birer paragraf açılır.

İsmail Habip'in edebiyat tarihinde rastladığımız muğlak ifadeler, İbrahim Necmi'nin kitabında da karşımıza çıkar. Edhem Pertev Paşa'nın resmî vazifelerini, "**bazı** mutasarrıflık ve kaymakamlıklarda" bulunmuş şeklinde geçirir. Bu şahsiyetin dipnotunda da İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde yaptığı karışıklığa üstü kapalı olarak işaret eder ve "Âkif Paşa'nın rakibi olan Pertev Paşa ile karıştırmamak lazım" notunu düşer.

Edebî şahsiyetler, umumiyetle hayatı, asârı ve hüviyet-i edebiyyesi alt başlıklarına göre incelenir. İbrahim Necmi, Hüviyet-i edebiyyesi bahsinde, ediblerin hangi özelliklerinden dolayı edebiyat tarihine girmeye hak kazandıklarını belirtmeye çalışır.

İbrahim Necmi, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde olduğu gibi, edebî eser örneklerine ayrı olarak yer vermez. Edebî eserlerden kısa parçalara, yorum veya mukayeselere delil olması gayesi ile metin içinde yer verir. Edebî eserleri incelerken de, bazen sadece ana çizgileriyle vak'ayı verir, hiçbir yoruma gitmez.

İbrahim Necmi, eserleri değerlendirirken, sıklet, garabet-i elfaz, selis, muvafık-ı kâide, mutabık-ı zevk gibi klasik nazariyât terminolojisinden istifade eder. Bugünkü kullanım tarzıyla olmasa da, kitapta, dipnotlara yer verir. Bilhassa isimleri aynı olan ediblerin karıştırılmaması için kısa izahlar yapar.⁽¹⁵⁷⁾

⁽¹⁵⁷⁾ İbrahim Necmi, Hoca Fehim Efendi ile 11.kam-ı hicrî şâirlerinden olan Fehim, Edhem Pertev Paşa ile Tatar Pertev Paşa, Hersekli Arif Hikmet ile Şeyhülislam Arif Hikmet'in karıştırılmasını önlemek amacıyla dipnotta kısa açıklamalara yer verir.

Kitapta, herhangi bir başvuru kitabında ⁽¹⁵⁸⁾ bulunması gereken edebiyat tartışmalarına (Şinasi ile Said Paşa arasında geçen tartışmalar ile Servet-i Fünûn Topluluğu'nun oluşmasına sebep olan tartışmalar) yer verilir. **Mizanü'l-Edeb** gibi önemli bir eser, "Belagat-ı Osmaniyye gibi, tarz-ı kadimde yazılmış bir tenkit kitabıdır." tarzında bir cümleyle geçiştirilir.

İkinci cildin ikinci faslındaki Nisvân Aleminde Edebiyat-ı Cedide, Muhafazakarlığın Yeni Tezahürleri, adlandırmaları da, daha önceki edebiyat tarihlerinde kullanılmamış olması bakımından ilgi çekicidir.

İbrahim Necmi, "topluluk" ve "toplaşma" isimlerinde tutarlı değildir. "Servet-i Fünun Topluluğu" için edebiyat, aile, zümre, mekteb; "Fecr-i Âti Toplaşması" içinse, edebî heyet, cemiyet, teşebbüs tamlayanlarını kullanır.

Kitapta, "Naci Mektebi döküntüleri" gibi, özensiz ifadelerle karşılaşırız.

Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin dili, Türk Teceddüt Edebiyatı

⁽¹⁵⁸⁾ Prof. Dr Sadık Tural, "Edebiyat Tarihinde Usûl" adlı doktora derslerinde, bu tür eserlerin 'ana başvuru kaynakları' olduğunu, ancak 'başvuru eseri'nin 'herkese hitabeden, vulgarize, sorumsuzluk ve seviyesizlik' anlamına değil, tam tersi 'tartışması en aza inmiş bilgiler taşıyan kaynak eser' anlamına geldiğini örnekleriyle anlatıyordu. Diğer taraftan edebiyat tarihi niyetiyle Kültür Bakanlığı'nca bir kitabı ise, 'ipotekli bir muhakemenin', 'gassallık' örneği olarak nitelendiriyordu. (1994-1995 yılı doktora programları Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ayrıca aynı yöndeki bir ciddî muhakeme ise, şöyle söylüyor: "Araştırma, inceleme ve tahlil metodlarını kullanan türlerin temel ve yalın ürünlerine müracaat kitabı denir. Müracaat kitabı mütehassına değil, meraklısına hitap eder. Bizde –nedendir bilinmez- ilmî ve öğretici muhtevalı çalışmalar genellikle 'müracaat kitabı' seviyesinde kalır. Verilen eserler ekseriya ders kitabı ya yardımcı ders kitabı ya da ders notlarıdır. Örnek beklenirse, iddiamın en sağlam misalleri edebiyat tarihi türünden çıkar." M. Kayahan ÖZGÜL: "Başvuru Kitabı", *Başvuru Edebiyat Bilgi* 23-250, Ankara 1994, s.200. Aynı zamanda Ahmet Oktay'ın

Tarihi'ne göre terkipli ve ağırdır.⁽¹⁵⁹⁾

İbrahim Necmi, kitabın sonunda **Hatime**'den önce, "Asr-ı Hazır Edebiyatı'nın Başlıca Esâsât ve Evsâfı" başlığı altında, kendi döneminin edebî yönelişlerini ve temsilcilerini altı maddede toplar. Orhan Seyfi, Halit Fahri, Faruk Nafiz gibi "kuvvetli hece şâirleri"nin yetiştiğini ifade eden İbrahim Necmi, dipnotta "Bu devirler ve bu şahsiyetler, henüz tarihin malı değildir. Tarih az çok irtisâm ve devre-i tekamülünü ikmâl etmiş bir edebiyatı tahlilen mütalâa edebilir. Bunun için bu bahisleri ancak umumî nokta-i nazardan bir iki mülâhaza ile geçişiyoruz." (S.315) açıklamasını yapar.

İbrahim Necmi, kendi çağının edebiyatı üzerinde açık ve belirli tahliller yapmanın erken olacağını belirtir:

"Zaman-ı hazır edebiyatının evsâf ve esasiyatı üzerinde henüz vazih ve muayyen bir tahlil yapmak zamanı gelmemiştir. Bu adeta bir yeni teşekkülün arafesi gibi, belirmemiş, tezahür etmemiş muhtelif istidâd ve tecellilerin istihzar devresidir. Umumî cereyana nazaran günün birinde daha millî esaslara müstenit, daha pürüzsüz ve daha yerli bir lisan ile terennüm edilecek şiirlerin, yazılacak hikaye ve temaşaların için için hazırlandığı, yarının dâhîlerine,

⁽¹⁵⁹⁾ İsmail Habip, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nin dili ile ilgili şu tespiti yapar: "Onun (Türk **Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin) yazıldığı sıralarda, 1922 sonlarında rahmetli dostum İbrahim Necmi Dilmen de aynı mevzuda –'Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin ikinci cildi olarak- 'Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekamülü' ile 327 sahifelik bir kitap neşretti. O kitap şu satırlarla başlar: 'Onüçüncü karn-ı hicrî tarih-i âlemin büyük bir inkılâbına şahid olmuştur: Fransa inkılâb-ı kebirî o zamana kadar mer'î olan usul-i medeniye ve siyasiyeyi defnederek yerine büsbütün yeni bir siyak-ı medenî ictimai vazeylemiş ve bu inkılâbı yapan Fransa milel-i mevcudeye pişvâ-yı teceddüt sıfatını almıştı'. Bu kitabın lisanı hep bu minval üzere devam ediyordu." İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, S.25.

mücedditlerine esaslar ihzâr eylediği bir tevakkuf devresi içinde olduğumuz farz olunabilir.” (S.318)

İbrahim Necmi, çok kısa paragraflarla gününün edebiyatına ve temsilcilerine yer verir. İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri*'nin devrine göre metodik bir eser olduğu ve yazarının tutarlı bir yol takip ettiği ifade edilmiştir.⁽¹⁶⁰⁾

Sadık Tural, kitabı üslûp, tasnif, kendinden önceki edebiyat tarihlerinin hatalarını tekrarlamayıp, bakış açısı ve 1911-1920 yıllarına ait sağlam hükümleri bakımından ilk ilmî edebiyat tarihimiz olarak kabul eder.⁽¹⁶¹⁾

İsmail Hikmet, dört ciltlik Türk Edebiyatı Tarihi'ni⁽¹⁶²⁾ Bakü'de profesörlük yaptığı yıllarda kaleme alır.⁽¹⁶³⁾

Birinci cilt 1800-1838; ikinci cilt 1876-1895; üçüncü cilt 1895-1908; yılları arasına ayrılmıştır. Dördüncü cilt, 1908 inkılâbından mütareke yıllarına kadar olan on yıl ile sınırlanır.

İsmail Hikmet, üçüncü ciltte, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik, Halid Ziya,

⁽¹⁶⁰⁾ Kâzım YETİŞ: *İbrahim Necmi Dilmen*, S. .22.

⁽¹⁶¹⁾ Sadık TURAL: " 'Edebiyat Tarihi' Kavramı Etrafında", S.28.

⁽¹⁶²⁾ İsmail Hikmet (ERTAYLAN): *Türk Edebiyatı Tarihi*, 4 cilt, Azeraycan Neşriyatı, Bakü 1925-1926, 1067 S.

⁽¹⁶³⁾ İsmail Hikmet (1889-1967), Nisan 1923'te Azerbaycan'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinden öğretmen istemesi üzerine Maarif Vekâleti tarafından Bakü'ye gönderilir. Yazar, Bakü Üniversitesinde ve Bakü Tiyatro Mektebi'nde Türk Edebiyatı Tarihi, Bakü Yüksek Muallim Mektebi'nde Batı edebiyatı tarihi ve sanat tarihi öğretim üyeliği yapar. Eylül 1924'te Bakü Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığına getirilir. Türk Edebiyatı Tarihi'ni bu sırada yazar. Bak.: Ömer Faruk AKÜN. "İsmail Hikmet Ertaylan", *T.D.V.I.A.* (İstanbul, 1995, c.11), S.309-312.

Cenab Şahabeddin, Süleymanpaşazâde Sami, Hüseyin Cahid, Mehmed Rauf, Ahmet Hikmet, Hüseyin Suad, Hüseyin Siret, Süleyman Nazif, Faik Âli, Kemalzâde Ali Ekrem, H. Nazım, Celal Sahir olmak üzere on beş edib üzerinde durur.

İsmail Hikmet, ediblere geçmeden önce dönemin siyasî, sosyal ve edebî panoramasını, sekiz sayfada çizmeye çalışır. (S.706-712)

Abdülhamid idaresinden, mülkiye, askeriye ve ilmiye sınıflarına mensup bütün memurların menmuniyetsizliğini belirten İsmail Hikmet, gerek Rumeli, gerekse Anadolu köylüsünün , ziraat ve ticaretinin “berbat” olduğunu; maarif ve matbuatın da perişanlığını anlattıktan sonra, edebî muhite geçer.

Mizancı Murad Avrupa'ya firar etmiş, Mirsâd kapatılmıştır. İsmail Hikmet, II. Abdülhamid'in İttihad-ı İslam'ı bir çıkış yolu olarak görmesinin hatalı olduğunu, Prens Sabahaddin'in bir mektubundan yapılan iktibasla izah etmeye çalışır. Servet-i Fünûn Topluluğu'nun teşekkül hikâyesini, iç ve dış siyasî hadiselerle birlikte anlatan İsmail Hikmet, Millî Edebiyat Akımı ediblerinin bir araya gelmeleri, lisanı sadeleştirmeye çalışmaları, Servet-i Fünûn'un dağılışı, Jön Türklerin Avrupa'daki faaliyetleri (yazar burada da Prens Sabahaddin'den alıntı yapar) ve Abdülhamid'in bu faaliyetleri engelleme teşebbüsleri, Abdülhamid'e suikast, İttihat ve Terakki'nin şubelerini yaygınlaştırması ve Rumeli'de üçüncü ordunun inkılap hazırlıklarını başlatması gibi edebiyat tarihiyle doğrudan ilgili olmayan sosyal ve siyasî meselelerle dönemin bir panoramasını çizer.

Edibleri, velâyeti ve hayatı, çocukluk ve gençliği, hayat-ı hususiye ve edebiyesi, lisanı, deha-yı sanatı, mesleği ve zevk-i bedî'si, şiiri ve sanatı,

sanat hakkındaki telakkisi, üslûbu, heyecanı, nesri, ilhamı, hassasiyeti gibi alt başlıklar açarak inceler. Kitapta, ediblerin portre çizimlerine de yer verilir.

İsmail Hikmet, kitabında yazarını temsil edici olduğuna inandığı edebî eser örneklerine yer verir. Metin içinde de yazar, fikirlerini izah, iddialarını ispat etmek üzere edebî eserlerden iktibaslar yapar.

Metin içinde adı geçen yabancı ediblerin, dipnotta doğum-ölüm tarihleri ile eserlerini kısaca verir.

Dördüncü ciltde, "1324 İnkılabından Sonra" başlıklı bir girişle başlar. İmparatorluğun siyasî, sosyal ve edebî panoraması üzerinde durur.⁽¹⁶⁴⁾ (S.1-10) Yazar, dönemin İstanbul'daki cereyanlarını:

- 1-Asrî terbiyeden kuvvet alan asrî cereyan,
- 2-Millî terbiyeden kuvvet alan millî cereyan,
- 3-Dinî terbiyeden kuvvet alan dinî cereyan şeklinde üçe ayırır ve bu cereyanların ortaya çıkış şartlarını inceler.

Bu girişten sonra Şahabeddin Süleyman, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Yakub Kadri, Refik Halid, Falih Rıfkı, Ahmed Haşim, Emin Bülend, Tahsin Nahid, Yahya Kemal, Fazıl Ahmed, Ali Canib, Ömer Seyfeddin, İbrahim Alaaddin, Ercümend Ekrem, Halide Edib, İhsan Raif, Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Mehmet Akif, Midhat Cemal, Hamdullah Suphi, Reşad Nuri, Halid Fahri, Yaşar Nezihe, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz olmak üzere yirmi yedi edib üzerinde durur.

Yazar, edibleri, biyografisi, lisanı ve sanatı (üslûbu) ve

⁽¹⁶⁴⁾ Üçüncü ciltte olduğu gibi burada da, Abdülhamid hakkında kanlı sultan, zalim sultan, kara istibdat kâbusu gibi edebiyat tarihinde de, siyasî tarihte de bulunmaması gereken ölçüsüz hükümler verilir.

eserlerinden örnekler safhalarında inceler. Edebî eser örneklerini, edibin “hikâye ve tasvirdeki kuvvetini, dikkate, tabîyete riayetini aşikar olarak göstermek, dildeki değişme ve gelişmeye dikkat çekmek” üzere kendince başarılı bulduğu kısımlardan seçer.

İsmail Hikmet, zaman zaman edebiyat sosyolojisi, edebiyat nazariyatı sahasına giren bilgilere yer verir :

“-Edebî eserde- zemin ve zamana müvafakat kahramanların yalnız typeleri itibarıyla değil, dilleri, hisleri, fikirleri itibarıyla da lazımdır.” (S.289)

“Şiirde her şeyden evvel Fransızların tact dedikleri, ince duygu olmak lazımdır.” (S.289)

Yazar, son devir *fikir mahsulleri* içinde en muvafık, en güzel, en tabîî hikâye olarak vasıflandırdığı Çalığıuşu'na gösterilen ilgiden bahseder. Kitabın bir yıl içinde ikinci kez basılışına, Ermeni ve Rum gazetelerinde de tercüme ve tefrika edilmesine değinir.

İsmail Hikmet'in edebiyat tarihindeki dili, İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ne nazaran ağırdır. İsmail Hikmet, bazı cümlelerinde hissîdir. Yer yer, edebiyat tarihine hiçbir getirisi olmayan sanatlı ifadeler kullanır. Bazen de aynı kelimenin önce Osmanlıca imlâsına, sonra Fransızca karşılığına, bazen de Latin harfli imlâsına yer verir.

Yazar, dördüncü cildin son edibi olan Faruk Nafiz'den sonra, “Mütarekeden Sonra Edebiyat” başlığı altında dönemin siyasî ve sosyal panoramasını çizer. (S.364-370) Kitabın son cümlesinde şunları söyler: “Yarının edebiyatında en kuvvetli seciye, öyle görülüyor ki, Türklük ve

halkçılık olacaktır.”

Kitap, Lugât⁽¹⁶⁵⁾ (S.370-378) ve Kitabiyat (S.379-383) ile son bulur.

İsmail Hikmet'in edebiyat tarihi ile ilgili olarak kaleme aldığı yazısında Ziyaeddin Fahri,⁽¹⁶⁶⁾ eseri, asrî tarih düşüncesi ile yazılmış edebiyat tarihleri arasında zikreder.⁽¹⁶⁷⁾

Ziyaeddin Fahri, İsmail Hikmet'in dönem başlarındaki izahlarını “çok toplu, yüklü ve girift” olarak vasıflandırır.

Yazar, henüz tezkirecilik telakkilerinden kurtulamadığımızı ifade ederek, İsmail Hikmet'in tarihî önemi olan dönemleri merkez kabul etmesini takdir eder. Kitabı yeni tarz bir “edebî ictimaiyat” kitabı şeklinde vasıflandırır.

Ziyaeddin Fahri'ye göre, kitabın önemli yönlerinden biri de, edebî eser örneklerine verilen ehemmiyettir:

“Muasır edebiyat tarihi telakkilerinde edebî tarihe ait izahatın ayrı, edebî metinlerin ayrı bir kol takip etmesi şeklinde nev-uma bir iş bölümü görüyoruz. Bizde bu cihet mevzuubahs olamaz. Şahsiyetlere ait her nev' eserlerin broşürleri halinde neşr ve cem' edilmesine kadar edebî benliklerimize ait vücuda getirilecek herhangi bir eserde

⁽¹⁶⁵⁾ Yazar, kitabının sonuna koyduğu lûgat'te kelimelerin önce Osmanlı imlâsı, sonra Latin imlâsı ile yazılışları verilir, karşılıkları Osmanlı imlâsı ile izah edilir.

⁽¹⁶⁶⁾ Ziyaeddin Fahri, (FINDIKOĞLU): “Türk Edebiyatı Tarihi”, Hayat, (c.3, s.63, İstanbul, 1928), S.14-15.

⁽¹⁶⁷⁾ Burada, Abdülhalim Memduh, Faik Reşad, Şahabeddin Süleyman ve Köprülüzade Mehmed Fuad, İbrahim Necmi ve İsmail Habip'in adları da zikredilir.

metinlerin, vesikaların mebzulen bulunması icab eder. İsmail Hikmet Bey bu noktayı nazar-ı dikkate almış olmalı ki karie mümkün mertebe fazla metin vermeye çalışmış, tahlillerini buna istinad ettirmiştir.”⁽¹⁶⁸⁾

Ziyaeddin Fahri, kitabı “zamanî teselsül, bedîî tahlil, lisanî tekamül umdelerinin tatbikatı ve dildeki tekamülün de seyrini” göstermesi bakımından takdir eder.

Yazıda, Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırları dışında neşredilen edebiyat tarihinin, Türk dili ve edebiyatının etki tesir sahasını genişletme gibi bir misyonu olduğu da vurgulanır. Yazı, liselerde sosyoloji ve edebiyat tarihi okutan öğretmenlere kitabın tavsiyesi ile biter.

İsmail Hikmet’in edebiyat tarihi ile ilgili diğer bir yazı, Ali Canip Yöntem’e aittir.⁽¹⁶⁹⁾ Ali Canip, kitabın “sakim hükümleri, fahiş yanlışları” bulunduğu bahseder. Ali Canip’i böyle bir yazı kaleme almaya sevk eden husus, aradan geçen zaman zarfında yazarın bu hataları düzeltmeyerek, kitabını, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencilerine kaynak olarak tavsiye etmesidir.

⁽¹⁶⁸⁾ a.g.m., S. 215.

⁽¹⁶⁹⁾ “Hem Korkunç, Hem Bir Yanlış Hükümlü Türk Edebiyatı Tarihi”, Ali Canip Yöntem’in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Haz. Ahmet SEVGİ - Mustafa ÖZCAN, (İstanbul, 1996), S.513-517. (Ali Canip’in, bu yazısı, Yeni Sabah, Nu. 3705, 16 Temmuz 1949, S..2’de yayınlanmıştır.)

İsmail Hikmet, 1942’de Türkiye’ye döner. Ocak 1943’de Ordinaryüs Profesör unvanıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Türk Edebiyatı Tarihi Kürsüsü öğretim üyeliğine getirilir. Ali Canip, edebiyat tarihinin İsmail Hikmet tarafından 1948 yılı öğrenci kılavuzunda kaynak olarak gösterilmesi üzerine bu yazıyı kaleme alır. Ertaylan’ın görev tarihleri ile ilgili olarak Bkz. Ömer Faruk AKÜN: “Ertaylan, İsmail Hikmet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.11, S.309.

Yazıda, özellikle İsmail Hikmet'in 1.ciltte "Bir İki Söz" başlıklı mukaddimesi üzerinde durulur. Ali Canip, burada Türklerin edebî faaliyetlerinin kötülendiğini ifade eder. Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili olarak Ertaylan'ın verdiği hükümlerin, tarihî hakikat ile çatıştığını belirtir.

Ali Canip, İsmail Hikmet'in klasik edebiyat ile ilgili olarak verdiği hükümleri de tenkit eder ve şöyle der:

"(.) Fakat tarih ve (.) edebiyat tarihi, şahsî hükümlerden çekinilerek kaleme alınır. Edebiyat tarihi vücuda getiren adam, bir müverrih demektir. Müverrih, tarihî ilcalara kafa tutmaz, akıl öğretmez, o hadiseleri, tarihî seyre uyararak, sadece izaha çalışır. Bay Ertaylan'ın tutmak istediği yol, ancak edebî bir inkılâp yapmak kudretinde olanlar tarafından yürünecek bir istikamettir. Nitekim, mesela Namık Kemal 'İrfan Paşa'ya Mektup'unda böyle bir hareket yapmıştır. Gene mesela Edebiyat-ı Cedideciler -biraz da maziye tanımadıklarından- aynı istikameti takip etmişlerdir. Son olarak Yeni Lisancılar da dilde inkılap yaratmak için böyle davranmışlardır. Fakat bugün tarihî anlayış, eskiyi bir çırpıda inkardan bizi men' ediyor. Bütün bir maziye inkar etmek; bize; Fuzulî gibi, Baki gibi, Nef'i gibi, Nedim gibi, Şeyh Galip gibi hakikaten büyük şâirleri yetiştiren bir edebiyatı hiçe saymak ve saydırmağa çalışmak, İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük unvanını alan bir zata yakışmaz.⁽¹⁷⁰⁾

Yazının devamında Ali Canip, her ictimai mahsul gibi edebiyat, mimarî, musikî eserlerinin de hem birer şahsın, hem birer devrin ifadesi

¹⁷⁰ a.g.m., S. 515.

olduğunu söyler. Yazara göre, edebiyat tarihi, mimarlık tarihi, musiki tarihi gibi bu eserleri red ve inkar değil, anlamak ve anlatmakla yükümlüdür.

Ali Canip, kitapta metod ve tasnif bulunmadığını, şâirlerin rasgele sıralandığını, farklı zihniyette olanların yan yana dizildiğini belirtir.

İsmail Hikmet'in edebiyat tarihinde, bir edebiyat tarihi bütünlüğü fikrini bulamadığımızı belirtelim.

C- TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ'NİN YAYINLANMASI, UYANDIRDIĞI YANKILAR VE ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN MÜNAKAŞALAR

İsmail Habip, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*'ni Ankara'da 1923 yılının sonlarına doğru yazmaya başlar.⁽¹⁷¹⁾ Bu sırada yazar, Ankara Lisesi'nde görev yapmaktadır ve edebiyat öğretmenliğinde onuncu yılını doldurmuştur.⁽¹⁷²⁾

İsmail Habip Sevük, *Dil Davası* ⁽¹⁷³⁾ adlı kitabında, Atatürk devrinde Türk dilinin genel panoramasını çizdiği " İlk On Yılın Tablosu" başlıklı yazısında, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni kaleme almasına sebep olan hadiseyi şu cümlelerle nakleder:

"Adana seyahati zamanı. 1923 Martının 17.nci Cumartesi günü öğleye kadar Mersin'de çok sinirlenip öfkelenen Gazi Mustafa Kemal Paşa öğleden sonra Tarsus'ta , Suphi Paşa Fabrikasının çağlayanlı bahçesinde çok neşelidir. Zeybek oyunları oynatıyor, şarkılar söyletiyor, şiirler okutuyor. Ben de Nazım Hikmet'in İstiklâl cengine ait 'Kırk Haramiler' şiirini okumuştum. Birdenbire Gazi Paşa'nın şöyle bir sualine hedef oluyorum: 'Söyle bakalım Habip,

⁽¹⁷¹⁾ İsmail Habip: "Atatürk'ten Hatıralar ve İbretler-5:Öfkesi ve Rikkati", Cumhuriyet , (30 Birinci kânun 1938).

⁽¹⁷²⁾ Ağâh Sırrı Levend, İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni, Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmeni bulunduğu sırada hazırlayıp yayınladığından bahseder. Oysa İsmail Habip'in Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliği, 1931'li yıllardan itibaren. Bkz. Ağâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi , I. cilt, S.483.

⁽¹⁷³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, S. .24-29.

bizim en büyük şâirimiz kimdir?' . İsabet ettiremezsem başıma iş açarım endişesiyle olacak, 'Vallahi Paşam, dedim, kadınların kendileri de şiir olduğu için şâirden en iyi onlar anlar, seyahatin başından beri merak ediyorum, acaba Lâtife Hanımefendi en çok hangi şâirimizi beğeniyor?

"Atatürk refikasına dönüp 'Sahi Lâtife , sence en büyük şâirimiz kimdir?' deyince Hanımefendiye verdiğim pasla kendimi kurtardığıma sevindim amma Lâtife Hanım'ım hiç tereddüde lüzum görmeden: 'Bunda şüphe mi var Paşam, en büyük şâirimiz elbet Tevfik Fikret'tir.' diye verdiği cevabı Gazi'nin de kabul etmiş görünmesi beni tasalı tasalı düşündürdü. 'HalisTürkçe' namına içimde bir şey kırılmıştı. (...) 'Artık Servet-i Fünuncuların o lügatlı terkibli sun'i dili çoktan yıkılmıştır' diyemezdim. Zaten o yıkılışın tam olmadığı o bahçeden belliydi. Hâlâ Cenab ve Nazif en büyük nâsir, Fikret en büyük şâir öyle mi? Öyleyse gençliği Servet-i Fünun'un lisanından kurtarmak için var gücümüzle savaşmak gerek. Kastamonu'daki intihab vazifem bitip de Ankara'ya döndüğüm zaman hemen o yıl, yani 1923'de, ilk eserimi yazmaya koyuluyorum. İçimde yalnız şevk değil, hınç da var . İşte yedi yüz sahifelik 'Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi' o hınçla meydana geldi." ⁽¹⁷⁴⁾

Bizim ulaşamadığımız İsmail Habip'in hatıra defterinde, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin dokuz ayda tamamlandığı notu düşünülmüştür.⁽¹⁷⁵⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Maarif Külliyyatı Neşriyatı

⁽¹⁷⁴⁾ a.g.e. , S. 24-25.

⁽¹⁷⁵⁾ İsmail Habip: Avrupa Edebiyatı ve Biz Garpten Teicümeler, I. Cilt, (İstanbul, 1940), S.11.

arasında basılırken, İsmail Habip, Edirne Maarif Müdürü, Enis Behiç (Koryürek) de Hukuk İşleri Müdürü olarak görev yapmaktadır. Kitabın formları Devlet matbaasından gönderildikçe, tashih için gelen metinleri çoğu kez ilk önce Enis Behiç okur. ⁽¹⁷⁶⁾ Halide Nusret, hatıralarında, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin kısmen son tashihlerini, Varna'da İsmail Habip ile birlikte gözden geçirdiklerinden bahseder.⁽¹⁷⁷⁾

Matba-i Âmire'de okul kitaplarının basılmasına öncelik verildiğinden, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** baskı aşamasında 8-9 ay kadar bekler.⁽¹⁷⁸⁾ "Telif ve Tercüme Encümeni" nden onaylı Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, 1925 yılında basılır. Kitap hakkında ilk yazılar, 25 Teşrin-i sani 1925'ten itibaren süreli yayınlarda yayınlanmaya başlar, yazılar 1927'lere kadar devam eder.

Ahmet Haşim , eser hakkında daha sonra bir yazı neşredecek olan Reşat Nuri (Drago)'ye gönderdiği bir mektupta, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nden şu cümlelerle bahseder:

⁽¹⁷⁶⁾ İsmail Habip SEVÜK: "Üç Dost Gitti". Cumhuriyet, 4 Kasım 1949 (Yazı, Enis Behiç , Nafi Atuf, İbrahim Alaattin Gövsa'nın vefatlarıyla ilgilidir).

⁽¹⁷⁷⁾ Halide Nusret'in ilk görev yeri, Edirne Darü'lmuallimat'ında Ocak 1924 ile Eylül 1926 tarihleri arasındadır. Bkz..Zeki GÜREL: Halide Nusret Zorlutuna, Hayatı ve Eserleri, (Ankara, 1938, S. 7. Halide Nusret, Edirne'deki öğretmenliği sırasında, Trakya'daki öğretmenlerden teşekkül etmiş,İsmail Habip'in de Maarif Müdürü sıfatıyla katıldığı 25 kişilik bir heyetle 1 ay süreyle Bulgaristan'da bulunmuş,İsmail Habip'i bu gezi esnasında tanımıştır. Zorlutuna, kitap hakkında fikrini soran İsmail Habip'e " Şiirle tarihi bu kadar güzel el ele vermiş yürüten bir kitap daha görmedim" diyerek cevap vermiştir. Bkz. Halide Nusret ZORLUTUNA: Bir Devrin Romanı, S. 245, 254--256.

⁽¹⁷⁸⁾ İsmail Habip: "Bir İki Satır", Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.691. Kitabın Önsöz'ü sayabileceğimiz kısmında, 15 Teşrin-i sani 1339 Ankara, Sonsöz'ü olarak kabul edebileceğimiz "Bir İki Satır" başlıklı kısmında da, 28 Ağustos 1925 Edirne tarihleri verilir. (Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.3-5, 691.)

"Aziz Kardeşim Sevgili Reşat (Drago)

"Son günlerde Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi isimli altı yüz sahifelik bir eser intişar etti. Bu tuhaf tedkik ve tenkit eserinde göze çarpan isabet ve akl-ı selim insanı bazen mütehayyir ediyor.

"Üslubu iyi olmakla beraber pek güzel değil. Tedkikte modern bir malzeme ve fikir noksanı hissediliyor. Mamafih cidden şayan-ı dikkat bir eserdir. İstersen oku. Bugün ise, bu eser hakkında sana bir makale gönderemem." ⁽¹⁷⁹⁾

İsmail Habip'in son günlerini bir arada geçirdiği Ahmet Hamdi Tanpınar, Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin dönemindeki yerini şöyle tesbit eder:

"Teceddüt Edebiyatı o devir için bugün zannedildiğinden çok mühimdir. Bu kitapta o zamana kadar ancak dar çevrelerin tanıdığı bir yığın fikir, temayül ve insan birdenbire cemiyet hayatında tam yerini alıyordu. Ayrıca kitap yakın maziye ait bir yığın kıymet hükmünü değiştiriyordu." ⁽¹⁸⁰⁾

⁽¹⁷⁹⁾ Ahmet Haşim: "Ahmet Haşim'in Mektupları-II" , Dergâh , c.VII , s.76, Haziran 1996, S.23. Mektup 28 Teşrin-i evvel 1341-1925 tarihini taşır. Kitaba, Reşat Nuri'nin dikkatini çeken Ahmet Haşim olmuştur. Reşat Nuri , Paris'te çıkan Mercure de France'ın 15 Ağustos 1926 tarihli sayısında "Muasır Türk Edebiyatı'nın Tarihi" başlıklı bir makale ile eser üzerinde kısaca durur.

⁽¹⁸⁰⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: Edebiyat Üzerine Makaleler, (1977), S.435.

İsmail Habip'in, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi adlı eserle gençler üzerinde yaptığı etkiler, çeşitli kaynaklarda ve vefatı üzerine kaleme alınan yazılarda özellikle belirtir. ⁽¹⁸¹⁾ Şüphesiz kitap takdir edildiği kadar, tenkit de edilir.

Vasfi Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi** adlı kitabının, "Cumhuriyetten Evvelki Devirde Yazılan ve Edebiyat Bilgileri Veren Kitaplar ve Edebiyat Tarihi" başlıklı bölümünde, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin, fikre, tarihe, tetkike, biyografiye, anlayışa, metne ait çeşitli yanlışlarla dolu olduğunu, bunların tek tek tenkid edildiğinde kitabın kendi hacmini aşan bir eser ortaya çıkacağını belirtir.

Kocatürk, tıpkı Ahmet Midhat'ın romanlarından zevk alan okuyucular gibi, İsmail Habip'in okurlarının da gerçek edebiyat tarihinin ne olduğunu bilmedikleri için Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nden zevk aldıklarını, şuurlu, ilmî bir tasnife, kitabın ne bütününde, ne de herhangi bir bölümünde rastlanabileceğine dikkat çeker. Kocatürk'e göre, yazarların eserleri ve şahsiyetleri ile hayatları hakkında bilginin tertibinde de, Sevük herhangi bir metod endişesi taşımamıştır. Sevük eserini, kullandığı

⁽¹⁸¹⁾ Sevük'ün vefatı üzerine Yeditepe dergisinde yayınlanan imzasız yazıda "... genç nesli hazırlayanlar üzerinde İsmail Habip, bir tek eseriyle, bir 'Türk Teceddüt Edebiyatı' ile büyük tesirler yapmıştır. Yirmi beş otuz yıl önce edebiyat sever gençlerin elinden düşmeyen bu kitap, o devir için gerçek bir değerdi ve edebiyatımız üzerine bugün sakat da saysak önemi yok, yeni düşünceler, yeni görüşler getiriyordu. Bugün yeni sanattan yana olanlar üslûp ve anlayış bakımından kendisinden ne kadar uzak da olsa İsmail Habip'i Türk edebiyatına yıllarca hizmet etmiş bir emektar olarak daima hayırla anacağız." cümleleri yer alır. Bkz. Yeditepe, (1. 02. 1954, s. 54), S.1.; Orhan Seyfi Orhon da Sevük'ün muharripliğini zayıf, edebiyat öğretmenliğini kıymetli bulduğunu belirttiği yazısında, "Talim-i Edebiyat ile başlayan, gençlere yeni edebî kültür verme hareketi, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde en feyizli cereyanını bulmuştu.(...) Geniş bir devir, İsmail Habip Sevük'ten edebî kültürünü ve edebî terbiyesini aldı." cümleleriyle Sevük'ün kitabının gerçekleştirdiği misyonu vurgular. Bkz. Orhan Seyfi ORHON: "Bir Bakıma İsmail Habip Sevük", Zafer, (20.1.1954).

"musahabe dili"nden dolayı, bir edebiyat tarihi değil, edebiyat üzerine konuşmalar kitabı hâline getirmiştir. Kocatürk, İsmail Habip'in eserini, ilmi bulmaz. ⁽¹⁸²⁾

Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin üslûbunu, Tuna'dan Batı'ya'nın üslubu ile mukayese eder ve edebiyat tarihinin üslûbunu, bu kitaba nazaran "canlı ve tabî" olarak vasıflandırır. ⁽¹⁸³⁾

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** hakkında yazılan tenkitleri ve bunlara verdiği cevapları, **Neler Dediler? Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım** adı altında kitap olarak bastırır. ⁽¹⁸⁴⁾

Yazar, Mukaddime'de sadece tenkit ve cevap yazılarından oluşan böyle bir kitabı müstakil olarak yayınlamaya neden ihtiyaç duyduğunu izah ederek, yazıların eserin, ikinci baskısına da ilâve edilerek, yayınlanabileceğini düşünenlere cevap veriyor. Beş bin nüsha basılan Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin baskısı tükenmiştir. Alfabe değişikliğinden dolayı da yeni baskısının kısa bir zamanda yapılamayacağı düşüncesiyle yazar, böyle bir karar aldığını ifade eder.

İsmail Habip, eseri karşısında oldukça alçakgönüllü bir tavır takınır. Kitabın, ikinci baskısının yakın bir zamanda söz konusu

⁽¹⁸²⁾ Vasfi Mahir KOCATÜRK: Türk Edebiyatı Tarihi, (Ankara, 1970), S. 787.

⁽¹⁸³⁾ a.g.e., S.873.

⁽¹⁸⁴⁾ İsmail Habip, Neler Dediler? Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkidler ve Cevaplarım, (İstanbul,1928), 142 S.

olmadığından, kitabındaki hataların bir an evvel tashihi için de böyle bir kitap yayınlama ihtiyacı duyduğunu belirtir.

İsmail Habip'e göre, bir şiir kitabı neşrolununca, okuyucu beğenir veya beğenmez, kitap yayımlandıktan sonra şâir, okuyucuya karşı mesul değildir. Oysa Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi böyle bir eser değildir. Onu yazan okuyucuya karşı mesuldür. Bu konuda İsmail Habip şöyle der:

“Zevk hususunda bir şeyler telkin ediyor. Birtakım malumat toplamış teşhir ediyor. Bir yığın hükümler var. Hekimlik yapıyor. Lâzım ki o eserin sahibi Türk münevverine ve kitabı okuyan Türk gencine eserin hesabın versin. Hariçten bakanlar kitapta ne gibi meziyetler ve ne gibi nakiseler gördüler. Eserin sahibi o nakiseler hakkında neler düşündü? Eserde bir an evvel tashihi lazım gelen hatalar nelerdir? Lazım ki bunlar biran evvel toplanarak o kitabı okuyan kârie arzolunsun.”⁽¹⁸⁵⁾

İsmail Habip'e göre bu yazılar, yalnız Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile alâkalı değil, aynı zamanda bir milletin bütün bir asırlık teceddüt edebiyatının tartışmaya açık meseleleridir.

Yazar, eserine yöneltilen tenkitlerin bir kısmına da, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni Ankara'da yazmaya başladığını, eseri için ne kadar kaynak bulma imkanı varsa, onlara ulaşabildiğini belirterek cevap verir.

İsmail Habip, “Önsöz”den başlayarak, tenkitlere yer verir. Ali Canip, Ahmet Rasim'in Şinasi üzerine yazdığı kitabını tenkid ederken,

⁽¹⁸⁵⁾ a.g.e., S. 6-7.

Şinasi'nin doğum tarihi ile ilgili olarak İsmail Habip'in eserini tenkit etmiştir.⁽¹⁸⁶⁾ Ali Canip, İsmail Habip'in tarihi hadiselerdeki tespitlerini sıhhatli bulmaz.

Kitap, harf inkılâbından sonra basılmış olmasına rağmen, yazar, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi 'ne "bir zeyl, bir lahika, bir istitale" olarak gördüğü için tenkid yazılarını da Arap harfli Türk alfabesiyle bastırıldığını ifade eder.

Kitap hakkında çıkan ilk yazı, Fazıl Ahmet'e aittir.⁽¹⁸⁷⁾ Yazı, İsmail Habip'e ve eserine medhiyelerle doludur. Fazıl Ahmet, İsmail Habip'in üslûbunu tavsif etmeğe çalışır. İsmail Habip'in üslûbunu şöyle vasıflandırır:

"Doğru görüş, iyi seçiş ve pek temiz bir yazış, İsmail Habip Bey'in pürüzsüz üslûbu bu daima zinde hoplayışlarla sâkin ve hemen hemen hiç sürçme zaafı göstermeyen bir keçi gibi sayfadan sayfaya koşuyor." ⁽¹⁸⁸⁾

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile ilgili ikinci yazı, Halk Gazetesi'nde imzasız olarak neşrolunur.⁽¹⁸⁹⁾ Daha önceki bir sayısında ⁽¹⁹⁰⁾, kitabın intişar ilânına yer vererek, eseri okuyuculara tavsiye edip, yazarını öven gazetenin sütunlarında bir hafta sonra bir hicviye çıkar. Yazı, Fazıl Ahmed'in şâir tabiatından bahsederek başlar. Yazıya göre, Fazıl Ahmed, şâir

⁽¹⁸⁶⁾ Ali Canip: "Edebî Tahlil, Tenkid ve Tahlil, İlk Büyük Muharrirlerden Şinasi Muharriri: Ahmed Rasim" ,Hayat, (s. 44, c.2, 29 Eylül 1927), S.347.

⁽¹⁸⁷⁾ Fazıl Ahmet: "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi", Akşam, (Nu:2557, 25 Teşrin-i sani 1925).

⁽¹⁸⁸⁾ İsmail Habip, a.g.e., S.14.

⁽¹⁸⁹⁾ Imzasız: "Kitabiyat Tenkidleri: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi" , Halk Gazetesi, (Nu:13, 12 Kanun-ı evvel 1925).

⁽¹⁹⁰⁾ (Imzasız): Halk Gazetesi, (Nu. 8, 5 Kanun-ı evvel 1925).

yaratılışı olduğu için, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin sadece methedilecek yönlerini görebilmiştir. Şâir, mübalağa sanatına olan düşkünlüğünden dolayı, Sevük'ün "tekrar ve itnâblarla" dolu üslûbunu, "revân" olarak vasıflandırmıştır. Eserin üslûbuna yöneltilen tenkitten sonra, İsmail Habip'in bilgi yanlışları gösterilir. İsmail Habip, Âkif Paşa'nın rakibi olarak Ethem Pertev Paşa'yı ⁽¹⁹¹⁾, Şinasi'yi Avrupa'ya gönderen zât olarak Münif Paşa'yı, Monte Kristo'nun mütercimi olarak da Ahmed Midhat'ı göstermiştir. Oysa bu zâtların isimleri yanlıştır. Yazar, İsmail Habip'in, az bir gayret göstermiş olsaydı, bu şahısların, Tatar Pertev Paşa, Münif Paşa, Teodor Kasap ve Mehmed Süleyman Efendi olduğunu, kitabın yazım aşamasında iken farkına varabileceğini belirtir.

Yazıda, kitabın bir ictima'î tarih kitabı, okullarda okutulmak üzere kaleme alınmış toplu bir özet bilgi derlemesi olmadığı belirtilir. Yazıda belirtildiğine göre, İsmail Habip, bir takım isimleri, tarihleri, vak'aları indî rabitalar tesis ederek birbiriyle ilişkilendirmeye çalışmıştır. Yazının bir yerinde şöyle denir:

"Herhangi bir devirdeki bir edebiyat vak'ası, gayet esaslı rabitalarla bağlı olduğu ictimaî hadiselerin tabi'î bir mahsülüdür. Tarihin vazifesi bunları birbirine bağlayan samimî ve hayatî alâkaları, sebepleri araştırmak ve bulmaktır. Bizdeki edebî teceddüt, Avrupa'da yerleşmiş olan sermaye burjuvasının eski Osmanlı İmparatorluğu'na hulûl

(¹⁹¹) İsmail Habip, Ethem Pertev Paşa ile ilgili hatanın, kitap basım aşamasında iken, Ankara'da Sâmih Rifat'ın ikâzıyla farkına vardığını fakat, ilgili kısım basıma girdiği için düzeltilmediğini belirtir. Bkz. İsmail Habip: Neler Dediler?, S.40.

ve nüfuz için gösterdiği büyük iktisadî, ictimai hareketinin bir neticesidir.”⁽¹⁹²⁾

Yazara göre, tarihin bu önemli hadisesi ile edebî hadiseler arasında kitapta bağ kurulamamıştır. Yazıda, bu alâkanın eserde bulunmayışı, bilgi yanlışlarından daha vahimdir.

Yazara göre, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, eski tarih zihniyeti ile kaleme alınmıştır. Yeni tarih zihniyeti, teferruattan ziyade tarihi hadiselerde, sebepler ile sonuçların “rabt”ını gerekli kılar. Kitabın bir mektep kitabı olarak kabul edilmesini, “geniş hacmi” ile “fıkrî mütalâların indîliği” engellemektedir.

Yazara göre, İsmail Habip, edebî şahsiyetlere lâayık oldukları yeri verememiştir. Ayın Nadir ve H. Nâzım, Ahmed Kemal gibi adı unutulmuş bir şâirle aynı tutulmuş, haklarında keyfî hükümler verilmiştir. Bütün bunlara rağmen bu eser, İsmail Habip’in ilk eseridir. Yazar, ümitsiz olmamalıdır. İsmail Habip, büyük bir sabırla türlü vesikaları inceleyerek, bunları edebî örneklerle de süsleyerek toplu bir hâle getirmeye çalışmıştır. Bu sabırla devam ederse, tarihî usûl ile ilgili eksikliğini giderir, vesikaları birbiri ile alâkalandırarak tenkid tarihini yapma imkânını bulabilir ve mühim bir edebiyat müverrihi olabilir.

İsmail Habip, **Halk** gazetesinde çıkan bu hicviyeye cevap vermez. **Akşam** gazetesinde başka bir imzasız yazı, bu hicviyeyi cevaplandırır.⁽¹⁹³⁾

⁽¹⁹²⁾ (İmzasız): “Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi”, Halk gazetesi; İsmail Habip, Neler Dediler? S.18. (Prof. Dr. Sadık Tural, üslubuna ve muhakeme tarzına dayanarak bu yazının Ali Cânib Bey’e ait olabileceğini söyledi.)

¹⁹³ (İmzasız), Kitaplar; Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi”, Akşam, (Nu: 2628, 4 Şubat 1926). İsmail Habip, yazarın san’atkar üslubundan, kaleme alanın Ahmet Haşim olabileceğini tahmin ettiğini belirtiyor. İsmail Habip: Neler Dediler?, S.20.

Cevabî yazıda Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin "her nev'î kârî" ilgilendirdiği, İsmail Habip'in tecrübeli bir öğretmen olduğu üzerinde durularak, öğretmenlik mesleğinin şahsiyet üzerindeki olumsuz tesirlerinden bahsedilir. Bu olumsuzluklardan, İsmail Habip'in kendini tenkidî bir zekâ, san'atkâr bir duyuş ve anlayışla kurtardığını, yazarın nadir bir üslûba ve vicdana sahip olduğu belirtilir. Üslûbun, eseri saran mâhir bir Türkçeyle oluşturulduğu vurgulanır. Yazıda, İsmail Habip'in tenkid açısından bir merhale olduğu belirtilir. Bu eserde ilk defa, Abdülhak Hâmid, Namık Kemal, Recaizâde Mahmut Ekrem ve Tevfik Fikret'in teşrih masasına yatırıldığı vurgulanır.

Mehmed Rauf'un İsmail Habip'i tenkit eden yazısına geçmeden önce, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Mehmed Rauf 'a yöneltilen tenkitlere kısaca yer vermek gerekecektir:

İsmail Habip, **Eylül** romanında yazarın yangını bir çözüm olarak sunmasını başarılı bulmaz. Kahramanları, özellikle Necib ile Suad'ı sönük gördüğünü ifade eder. Romandaki eldiven sahnesini, "çocukca" ve "acemi teknik" olarak vasıflandırır. Yazarın, tahliller ile vak'aları birbirlerinden ayrı vermesini eleştirir. İsmail Habip'e göre:

"Kudretli bir romanda tahlil vak'ada erir ve vak'a tahlili besler. Birincisi olmazsa roman müellifin mefkuresine, ikincisini yapamazsak roman yalnız kuru vak'aya takılmış demektir." (194)

İsmail Habip, **Eylül**'de tahlillerin vak'alardan tecrit edilir gibi verilmesinin okuyucuyu yordüğünü belirtir.

(194) İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S. 536.

İsmail Habip, Mehmed Rauf'un sade, terkipsiz bir lisân kullanışını takdir ederken, üslûbu hakkında şöyle der:

“Kırık dökük, ihmalkâr, kağıda dökülen kelimelere, kağıtta dizilen cümlelere bir daha bakmaya bile lüzum görmeyen bir lakaydî içinde kimisi kısa, kimisi uzun, sendeleyip giden donuk, perişan sanki müsvedde halinde kalmış bir noksanlıkla malûl, cazibesiz bir üslûb!” ⁽¹⁹⁵⁾

İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, Mehmed Rauf'un *Eylül* ve *Siyah İnciler* eserleri üzerinde durmuş, diğer eserlerinin sadece adını zikretmiştir.

Edebiyatta şekil ile ruh'un zannedildiği gibi kolaylıkla birbirinden ayırlamayacağını belirten İsmail Habip, Mehmed Rauf'un üslûbunu, Halid Ziya'nın üslûbu ile mukayese ederek, Mehmet Rauf'un kırık dökük yazışını, kırık dökük duyuş tarzına bağlar.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile ilgili olarak dördüncü yazı, Mehmed Rauf tarafından kaleme alınmıştır. ⁽¹⁹⁶⁾ Mehmed Rauf'a göre, edebiyat tarihi yazarının büyük bir kudret, liyâkat ve kifâyete sahip olması gereklidir. Garp'da bu derece önemli eserler, büyük âlimler tarafından kaleme alınır.

⁽¹⁹⁵⁾ a.g.e., S. 536.

⁽¹⁹⁶⁾ Mehmed Rauf: “Yeni Bir Kitap : Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi-1-” ,*Yeni Ses* , (Nu: 200, 17 Eylül 1926). Yazının başlığında 1 rakamı bulunmasına rağmen, Mehmet Rauf, yazının devamını yayınlamaz.

Mehmed Rauf, yazıda, çok derin, çok yüksek bir ihtisâs ve kabiliyet isteyen böyle bir çalışma için, pek çok hudutsuz bir tedkik ve tettebbua ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Mehmed Rauf, bir edebiyat tarihi kaleme almak için gerekli unsurları şöyle sıralıyor:

“Bir edebiyat tarihi yazmak ve edebiyatın şâir ve romancı üstadlarından bahsetmek için, bunların hayatlarını en küçük teferruatına kadar bilmek, öğrenmek ve eserlerinin en mühmel sahifelerine kadar okumak, anlamak ve bundan sonra eserlerle devirler arasındaki râbıta ve münasebetleri keskin, şumullu bir bakışla görüp takdir edebilmek, olur olmaz münekkidin beceremeyeceği bir kifâyetle eserlerle sahiplerinin, müelliflerle zamanlarının irtibatını, tenâzurunu ve tekâmülünü tetkik edebilmek lazımdır.”⁽¹⁹⁷⁾

Mehmed Rauf, yazısında bu kadar şumullü bir çalışmayı gerektiren eseri kaleme alanı (İsmail Habip'i kastederek) tanımadığını, imzasına daha önce bir yerde tesadüf etmediğini belirtir. İsmail Habip'in bir yazarın henüz basımı tamamlanmamış olan bir eserini de, matbu eserler arasında zikretmesini tenkid eder.

Mehmed Rauf yazısının sonunda, henüz **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ni baştan sona okumadığını, bu yazıyı kitaba kısa bir göz attıktan sonra, ilk tesbitlerle kaleme aldığını, kitabı dikkatle okuyarak, olumlu ve olumsuz tenkitlerini daha sonra yazacağını ifade eder.

⁽¹⁹⁷⁾ İsmail Habip: a.g.e., S. 27.

İsmail Habip, Mehmed Rauf'un **Yeni Ses**'te yayınlanan bu yazısına kadar, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'yle ilgili tenkitlere cevap vermez. Mehmed Rauf'un makalesi yayımlandıktan bir süre sonra, İsmail Habip, hem daha önceki yazılara, hem de Mehmed Rauf'un yazısına cevap mahiyetinde bir yazı neşreder.⁽¹⁹⁸⁾ Medhiyeler kadar hicviyelerin de kendini memnun ettiğini belirten İsmail Habip, **-Halk** gazetesinde neşrolunan imzasız yazıda kitabı ile ilgili daha ağır hükümler verilmiş olmasına rağmen- Mehmed Rauf'un makalesi üzerinde yoğunlaşır.

İsmail Habip yazısında, adının Mehmed Rauf'un iddia ettiği gibi matbuât çevresinde meçhul olmadığını, Anadolu ve Ankara'daki matbuât hayatından da uzun uzun bahsetmek lüzumu duymadığını belirtir. İsmail Habip'in üzerinde ısrarla durduğu husus, Mehmed Rauf'un kitabı okumadan tenkid etmeye kalkışmasıdır. İsmail Habip, yazısını, "Hürmetlerimi takdim eylerim efendim" hitâbı ile tamamlar.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'yle ilgili bir başka yazı da Muzaffer Hamid tarafından yazılmıştır.⁽¹⁹⁹⁾ Muzaffer Hâmid, kitapta, Abdülhâk Hâmid'e ayrılan uzun sayfalar başarılı bulur ve bilhassa kendilerine haksızlık edildiğine inandığı Hüseyin Rahmi ve Muallim Naci'ye, İsmail Habip'in gereken önemi ve yeri verdiğini belirtir.

İsmail Habip'in eserinin sonunda yer alan "Bir iki satır" başlığı altında unuttuğunu söylediği Süleyman Paşa, Hüseyinzâde Ali Bey, İbrahim Alaattin Bey, İhsan Raif, Ali Emiri, Müfid Ratib, Mehmet Behçet Bey, Ağaoğlu

⁽¹⁹⁸⁾ İsmail Habip: "Medhiyeler ve Hicviyelere Karşı - Mehmed Rauf Bey'in Makalesi Münasebetiyle," **Yeni Ses**, (Nu. 217, 4 Teşrin-i evvel 1926).

⁽¹⁹⁹⁾ Muzaffer Hamid: "Mühim ve Müfid Bir Eser", **Babalık**, (Konya), (Nu. 2249, 14 Teşrin-i sani 1926). Aynı makale, **Yeni Fikir**, No:17, 1 Kanun-ı evvel 1926 tarihli mecmuada da neşrolunur.

Ahmed, Yusuf Akçura, "Son nesl-i edebiyye"den Selahaddin Enis Bey'le Peyami Safa, Selami İzzet, Suad Derviş, Halide Nusret (yazar, Halide Nusret hakkındaki hükmü tenkit eder. İsmail Habip'in Halide Nusret için henüz şahsiyetini arıyor hükmünü verdiğini belirtelim) isimlerini ilâve eder.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin neşrine, yabancı basında da yer verilir. Paris'te çıkan ***Mercure de France*** mecmuasındaki yazıda, üzerinde fazla durmadan, eserin neşri duyurulur. ⁽²⁰⁰⁾ İstanbul'da neşrolunan ***L'echo de Turquie***'de ise, Yusuf Nezir imzasıyla "Bir Türk Edebiyatı Tarihi" başlıklı bir yazı yayınlanır. ⁽²⁰¹⁾ Yusuf Nezir yazısında, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin muhtevasını kısaca özetler. Yusuf Nezir, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni iki açıdan tenkid eder. Bu tenkidin birincisi, İsmail Habip'in kitabında Fransız edebiyatına ayırdığı sayfalarla ilgilidir. Yazara göre, Fransız edebiyatının Türk Teceddüt Edebiyatı üzerindeki tesirini anlatmak için ayrılan bölüm yeterli değildir. Kitaba yöneltilen tenkidin ikinci yönü "mesleğe yeni dahil olmuş pek genç müelliflerin de esere idhâli" ile ilgilidir. Yusuf Nezir, bazı hükümlerinde İsmail Habip'i oldukça iddialı bulmaktadır.⁽²⁰²⁾

Cenâb Şahabettin ile İsmail Habip'in karşılıklı yazdıkları dört yazının muhtevasını anlayabilmek için, İsmail Habip'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, Cenab hakkında yazdıklarına kısaca bakmak gerekiyor.

⁽²⁰⁰⁾ Reşat Nuri (DRAGO): "Muasır Türk Edebiyatı'nın Bir Tarihi", *Mercure de France*, (15 Ağustos 1926).

⁽²⁰¹⁾ Yusuf Nezir: "Bir Türk Edebiyatı Tarihi", *L'echo de Turquie*, (Nu. 19, 21 Eylül 1926). (İsmail Habip, makale yazarının Osmanlı Bankası Kambiyo Dairesi Şefi olduğunu belirtir.

⁽²⁰²⁾ İsmail Habip, ***Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi***'nde Abdülhak Hâmid'den sonra en yüksek şâir olarak Ahmed Haşim'i gösterir. Yusuf Nezir, bu gibi cüretkarâne hükümlerin İsmail Habip'e düşman kazandıracığı endişesini ifade eder. Bkz. İsmail Habip: a.g.e., S. 62.

İsmail Habip, Servet-i Fünûn edebiyatında Fikret'in yalnız şiirin, Halit Ziya'nın yalnız nesrin üstadı, Cenab'ın ise, o edebiyatın "zeval-i kalemeyn" bir artisti olduğu tespitini yaparak, Cenab ile ilgili bölüme başlar. Cenab şiir ile nesri dengeli bir şekilde birleştirememiş, kendini şiir ve nesre göre iki kısma ayırmıştır. Servet-i Fünûn'un ikbal devrinde Cenab sadece şâir, Meşrutiyet devrinde ise, yalnız nasirdir. Nâsir Cenâb'ı İsmail Habip, Servet-i Fünûn topluluğuna dahil etmez.

İsmail Habip bununla ilgili olarak şöyle der:

"Heyhat, hangi ikbal daimî bir itiladır: şimdi o da, çıktığı yerden inmek istemeyen tabii bir ruhiyyet ile, bulunduğu noktadan dik bir inişte kayıp giden ve gittikçe ufalan hayalin hazin nüzûlunu seyreyliyor." (S.510)

Daha sonra İsmail Habip, Cenab'ın biyografisine yer verir. Şiirleri üzerinde tarihi seyiri dikkate alarak durur.

İsmail Habip, şâir Cenab'ın edebiyatımıza muhayyilesi zengin, ince, san'atkâr hüviyetinde görüldüğünü belirtir, Elhan-ı Şita'yı över.

İsmail Habip, Cenab'ın şiirindeki aşk'ı hep fânî, geçici, bi'l-heves şehvet kırıntıları olarak tavsif eder:

"Cenab için 'Diyorlar ki' de bilmem kim 'edebiyatımıza şehevî şiirler getirdi' demişti. Şehvet de bir şiir olabilir. 'Yar-ı muhayyel' şâiri ise, 'şehevî' olmuş, fakat şehveti şiir yapmak kudretine çıkamamıştır." (S.516)

(.....)

“Şâir bize daima kalbî görünmek emelindedir(...) Zekânın kalbi perde yaptığı şiirler bize calî gelir, Cenab'ın şiirlerinde biz bu caliyeti görüyoruz. (S.517)

(.....)

“İnandırmamak san'atın en büyük zaaflarındanır.” (S.518)

İsmail Habip, Cenab'ın kalbe ait mevzuları, zekasının elinde oyuncak yaptığını ileri sürer: “fakat bu mısraları yalnız dimağ diziyor. Bunlarda kalbin sesi yok.” (S.520) İsmail Habip, Cenab'ın en muvaffak bulunan, en çok şöhret bulmuş **Yakazât-ı Leyliye, Temâşa-yı Leyâl, Temâşa-yı Hazân** şiirlerinde bile zihnî ve zekânın tesiri olduğunu belirtir. İsmail Habip, Cenab'ı hüner gösteren bir şâir olarak vasıflandırır. Lisanını eski, nâzımlığını çok aksak, bazı şiirlerini “berbad” olarak vasıflandırır. Cenab'ın bazı şiirlerini, Fikret ile mukayese ederek, “Fikret mektep talebesi iken bile böyle çürük nazımlık yapmamıştı.” (S.521) der. İsmail Habip, Cenab'ı rencide edecek hükümler vermiştir: “Cenab az san'atkâr ve az şâirdir” (S.521)

İsmail Habip, şâir Cenab'ı anlattıktan sonra, nâsir Cenab'a geçer. İsmail Habip, **Hac Yolunda** nâsiri üzerinde, Halid Ziya tesirinden bahseder. Kitapta, üzerinde edebiyat yapılan kısımların çirkin, alelacele, yetiştirilmek üzere kaleme alınanların ise, okuyucuya daha sevimli görüldüğünü ifade eder. Cenab'ın cümleleri şişirdiğini ifade eder. Seyahatlerindeki tasvir ve tespitlerinin, tasvir edilen yer ve mevzua münhasır olmadığını, genelden bahsedildiğine değinir:

“Yalnız zekasına güvenmişti, çünkü sanatını yalnız fikir ve zeka üstüne bina etti. Çünkü fikir ve zeka

budala mukayeselerdir. Ölen muharrirlikle ölmeyen san'atın sırrına erilemiyor." (S.549)

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile alâkalı olarak Cenab Şahabeddin, iki ayrı makale kaleme alır, bu iki yazıya İsmail Habip de iki yazı ile cevap verir.

"Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi" başlıklı ilk yazısında Cenab Şahabeddin, İsmail Habip'in tenkitlerini, romantik, lirik ve şahsî olarak değerlendirir. ⁽²⁰³⁾ Cenab Şahabeddin'i hayrete düşüren husus, İsmail Habip'in, hükümlerindeki katiyet olmuştur. Yazar, İsmail Habip'in intiba-i intikâd ile hiç açık kapı bırakmadan meseleleri hükme bağlamasının doğru olmadığını vurgular.

Cenab Şahabeddin'in tenkid ettiği bir diğer konu, hükümlerde sadece eserden hareket etme zarureti İsmail Habip'in uymayıpıdır:

"Edebiyatın münekkid ve müverrihine ancak asar ile meşgul olmak ve müessirlerin hayatını yalnız asarı izah için mecburiyet hissettikçe şerhetmek yaraşır." ⁽²⁰⁴⁾

Cenab Şahabeddin'in tenkit ettiği diğer bir husus, İsmail Habip'in Servet-i Fünûn ediplerin hangi şartlar altında eser verdiklerini dikkate almamış oluşudur. İsmail Habip, Servet-i Fünûn ailesi erkanını sert muahezelerle tâbii tutmuştur. Cenab, Servet-i Fünûn'u müteakiben İsmail Habip'in edipleri başarılı bulmasını tenkid eder. Cenab Şahabeddin,

⁽²⁰³⁾ Cenab Şahabeddin, "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Müellifi İsmail Habip Bey'e", Güneş, (1 Kanun-ı sani 1927, s.1), S. 2-5.

⁽²⁰⁴⁾ İsmail Habip: a.g.m. S. 2.

yazısında oldukça örtülü bir üslûp kullanır. İsmail Habip'i hırpalar, ancak, bunu âmiyâne bir dille yapmaz.

Cenab Şahabeddin, İsmail Habip'in şiirindeki bazı unsurları yanlış tesbit ettiğini, bir şiirinde *istihza* yerine *serzeniş* bulunduğunu örnekle izah eder.

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde, Cenab Şahabeddin'in nesir üslûbunu şöyle tenkid eder:

"Cenab'ın süslü san'at gülşeni üstünde kurutan bir fena rüzgârı esiyor: O ki, muharrirlikle san'atkârlığı, gazetecilikle nasirliği ayırmadı. O ki her vakit edib görünmek isteyendir. Gazeteciliğin gündelik hayatı onun edebiyatını da kendi yanına aldı.

"Şüphesiz edebiyat günün işini de yapar, fakat ona heyecanın ebediyetini verirse....

"Edebiyat kalemiyle gazetecilik yapmak isteyen Cenab Sükût-ı Hayâllere uğramadı; ne kadar kara dedikleri beyaz, ne kadar beyaz sandıkları kara çıktı. Neden? Çünkü yalnız zekâsına güvenmişti, **çünkü san'atını fikir ve zekâ** üstüne bina etti, çünkü fikir ve zekâ budala mikyaslardır. Aldanabilirler. Aldanmayan histir, layemut olan duymak ve duyurmaktır: Ölen muharrirlikle ölmeyen san'atın sırrına erilemiyor."⁽²⁰⁵⁾

Cenab, bir münekkidin, tenkit ettiği eserde herkesin görmeye muvaffak olamadığı güzellikleri göstermesi gerektiğini, çirkinlikleri, aksayan tarafları herkesin görebileceğini belirtir. **Muallim Naci**'ye 30 sayfaya yakın

⁽²⁰⁵⁾ İsmail Habip: a.g.e., S. 29.

bir yer ayrılmasını da tenkit eder. **Ali Ruhî Bey** ve **Midhat Cemal**'in ise, unutulduğunu belirtir.

Cenab Şahabeddin'in bu uzun yazısına, İsmail Habip aynı mecmuada, üç sayı sonra cevap verir.⁽²⁰⁶⁾

İsmail Habip, Cenab Şahabeddin'in tenkid tarzına değinir. Üstü kapalı olarak bir edebiyat tarihinde, edebiyat tenkidinde olması gerekli vasıfları sayıyor ve "dolayısıyla bu meziyetler sizin eserinizde yer almıyor diyorsunuz." der.

İsmail Habip, Cenab Şahabeddin'in **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ne yönelttiği tenkitleri tek tek cevaplandırır. İsmail Habip, kitabında unuttuğu isimlere, Sâmih Rifat, Mehmed Behçet, Müfid Râtıb, Ağaoğlu Ahmet Bey, Peyami Safa gibi imzalarla Aka Gündüz'ün Enis Avni yönünü ilâve eder.

Cenab Şahabeddin, İsmail Habip'in cevabî yazısına bir ay sonra yine **Güneş**'te neşrolunan bir makale ile cevap verir.⁽²⁰⁷⁾

Cenab, önce san'ata verdiği ehemmiyet üzerinde durur. İsmail Habip'in peşinde olduğu şiir heyecanını, ancak musikiden alabileceğini belirtir. Cenab, ilk yazıda cevaplayamadığı, "fikir" bahsi üzerinde yoğunlaşır. "İnsan dimağında his ve fikir birbirinden ayırlamayacağı gibi edebî eserde de birbirinden ayırmak hatalı olur." der.

⁽²⁰⁶⁾ İsmail Habip: "Cenab Şahabeddin Bey Üstâdımıza", Güneş, (Nu. 4, 15 Şubat 1927).

⁽²⁰⁷⁾ Cenab Şahabeddin: "Cevabın Cevabı, İsmail Habip Bey'e", Güneş, (Nu. 6, 15 Mart 1927).

Cenab, Sadullah Paşa'nın anlatıldığı bölümü beğenerek, "Ah ne olurdu, bütün edebiyatımızı (Onu) mütalaa ederken ittihâz ettiğiniz burüdet-i zekâ ile ihâta etseydiniz .." ⁽²⁰⁸⁾ der.

Cenab Şahabeddin, İsmail Habip'i hüküm verirken hislerine kapılmakla suçlar. İsmail Habip'in hükümlerini "ahkâm-ı itibarîyye" olarak vasıflandırır. İsmail Habip'in tedkik ettiği edibin, sadece asarı ile ilgilenmesi gerektiğini, bunun dışında bütün kıyl u kâllere kulak tıkamasının zaruretime işaret eder.

Cenab Şahabeddin, makalesinin sonunda İsmail Habip'in sürekli olarak "ben âlim değilim, eserimde ilmi erittim" cümlelerine, itiraz ederek, özellikle münekkidin öncelikle âlim olması gerektiği, lisaniyât, tarih, bediiyyât felsefeye de vukufu olmasının şart olduğu üzerinde durur.

Cenab'ın ikinci yazısına, İsmail Habip, **Güneş** mecmuasının dördüncü sayısında cevap verir.⁽²⁰⁹⁾

İsmail Habip, Cenab'ın bazı şiirlerinin samimî olmadığını, okuyucuya inandırıcı gelmediğini, bunun şâirin de inanmayarak kaleme aldığı mânasına gelmediğini belirtir.

İsmail Habip, artık yazıların devamını engellemek için "Söylenecekler iki yazı ile iki tarafca da söylendi. Artık, okuyucu değerlendirecektir. " diyerek yazılara son noktayı koyar.

⁽²⁰⁸⁾ Cenab Şahabeddin: "Cevabın Cevabı" a.g.m.

⁽²⁰⁹⁾ İsmail Habip: "Cenab Şahabeddin'e İkinci Cevap, "Güneş, (Nu. 8, 15 Nisan 1927).

Bu münakaşalara, **Hayat** Mecmuası'nda, bizde de artık tenkid ve intikadın şahsî hırslardan sıyrılıp, ilmî bir cereyan aldığına dikkat çeken ifadelerle yer verilir.⁽²¹⁰⁾

İsmail Habip, eserinin sonuna, Budapeşte İktisad Darülfünunu Şark Müessesesi Profesörlerinden müsteşrik doktor Jules Germanus'un eseri ile ilgili mektubuna, kendisinin bu mektuba yazdığı cevaba, Hamid'in mektubu ve kendisinin Hâmid'in bu mektubuna yazdığı cevaba, Hamid'e ve Atatürk'e gönderdiği nüshalardaki ithâf yazılarına yer verir.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ne belki de en acımasız eleştirileri, "Bazı yerlerde günün ve yeni mazinin edebî münakaşalarından ve infiallerinden izler muhafaza eden, bu yüzden" bir dedikodunun cazibelerini de toplayan ⁽²¹¹⁾ **Yeni Türk Edebiyatı** adlı kitabında, Vasfi Mahir Kocatürk yöneltir:

"İsmail Habip'in kitabı büyük bir değere mâlik değildir. Çünkü tarihle ve ilimle alâkası pek azdır... Bu kitabda tarihî ve ilmî esaslara istinaden yapılmış tetkikler ve biraz derine giden hükümler hemen yok gibidir. Kitabın tasnifinde bir mükemmeliyet olmadığı gibi eserlerinde ve şahsiyetlerin tahlilinde de bir fevkalâdelik görmüyoruz... Çok kere yanlış kaziyeler üzerine kurulmuş bönçesine kıyaslar ve küstahcasına verilmiş hükümlerle karşılaşmaktayız. Kitap,

⁽²¹⁰⁾"Yeni Neşriyât", Hayat, (27 Kanun-ı sani 1927), 9. Nüsha, "İstanbul Matbuatı", Hayat, 10 Mart 1927, 15. Nüsha.

⁽²¹¹⁾ Hüseyin Cahid YALÇIN: "Matbuat Hayatı Yeni Türk Edebiyatı", Fikir Hareketleri, s. 164, 1936, S.122.

dil ve üslûb bakımından da takdirden ziyade tekdire lâyıktır. İfadesinin kusuru sun'î ve ciddiyetsiz olmaktan ziyade hiç müspet fikir vermiyen bir sürü mânasız çörçöp dolu olmasındandır. İddia ederim ki bu yedi yüz sayfalık eser hiç bir malûmat zerresi kaybedilmeksizin, yüz sayfaya indirilebilir. Bu kitap güzel bir itnaptır.

"Müellif, kitabın son tabılarında adını **Edebî Yeniliğimiz'e** çevirmekle büyük bir mesuliyetten kurtuldu. Bunu önceden yapsa, hattâ, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** yerine **Edebiyat Dedikoduları** , **Edebiyatımız Üzerinde Düşüncelerim** gibi bir başlık koysaydı birçok acı tenkidlerden korunur ve belki de biraz daha fazla değer alırdı. Çünkü memleketimizde fikir hürriyeti vardır ve herkes her eser hakkında istediği hükmü verebilir." ⁽²¹²⁾

Burada, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** ile ilgili son bir yazıdan daha bahsetmek gerekir.

Milliyet Sanat dergisi'nin Namık Kemal - Ziya Paşa'dan itibaren edibler arasındaki tartışmaları incelediği yazı dizisinin altıncısında, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** etrafındaki münakaşalara yer verilir.⁽²¹³⁾ Yazıda, bir "Edebiyat tarihi yazmak ve onu kalıcı kılmak, kesinlikle çok yanlı birikimler ve yetenekler gerektirir."⁽²¹⁴⁾ şeklinde bir tesbitten sonra, Türk

⁽²¹²⁾ Vasfî Mahir KOCATÜRK: Yeni Türk Edebiyatı, (İstanbul, 1936), S.127-128.

⁽²¹³⁾ Yazı dizisi on bir sayı devam eder. İlk beş yazı Konur Ertop tarafından, diğer yazılar ise , değişik yazarlar tarafından kaleme alınır. İlk yazı, 16 Nisan 1976, son yazı, 18 Haziran 1976 tarihli'dir.

⁽²¹⁴⁾ Gültekin TARI: "İsmail Habîp'in Edebiyat Tarihi Üzerine Tartışma, O Dönemin Eleştiri Anlayışını Ortaya Koyuyordu", Milliyet Sanat , (s.184, 14 Mayıs 1976), S.14.

Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Önsöz'ünden bazı parçalar alınmak suretiyle, İsmail Habip'in buradaki tedirgin tavrı tenkit edilir. İsmail Habip'in edebiyat tarihinde izlediği başlıca yolun, "nakiseleri ta'dattan ziyade, meziyetleri izhara çalışmak olduğu" şeklindeki ifadesi de eleştirilir ve bu bakış açısının "bilimsel" olmadığı belirtilir.⁽²¹⁵⁾

Yazıda, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** ile ilgili polemiklere geçilmeden, edebiyat tarihi kavramına yönelik bazı tesbitlere yer verilir.⁽²¹⁶⁾

⁽²¹⁵⁾ Bu tenkit yazısının, popülist bir zihniyetle yazılmış olduğunu, tartışmaların geçtiği kaynakların bibliyografyalarının dahi verilmediğini belirtelim.

⁽²¹⁶⁾ Bu tesbitler, Ali Nihat Tarlan, Agâh Sırrı Levend gibi edebiyat araştırmacılarının –ilgili dipnotlarda künyelerini verdiğimiz- makalelerinden alınır. Ancak, polemiklerin yayınlandığı (Akşam, Halk, Yeni Ses, Güneş gibi) süreli yayınların künyelerinin belirtilmeyişi gibi, bu kaynakların künyeleri de belirtilmez. Örneğin, Gültekin Tarı, 110 numaralı dipnotta zikrettiğimiz yazısında, Ali Nihat Tarlan'ın bir makalesinde ortaya koyduğu görüşleri, kendi görüşleriymiş gibi verir. Gültekin Tarı'nın, Ali Nihat Tarlan'ın makalesinden alıp, öz Türkçeleştirerek kendi fikirleri gibi sunduklarını burada vermek istiyoruz:

"Edebiyat tarihi 'edebiyat'ın tarihi olacaktır. Tarihse, belirli olayları kendi zamanı içinde inceler. İnsan düşünsel ve duygusal yaşamı içinde bir bütündür. Bu bütün, ancak, teorik olarak birbirinden ayrılabilir. Bir bakıma, duygusal hayat düşünsel hayatı bütünüyle kavrayan ve ona yön veren bir üstünlük de taşır. Edebiyat güzel sanatların bir dalıdır ve 'dil' ile konuşur. Bizi, fikrin doğruluğu veya yanlışlığı değil, kendini anlatmak için büründüğü biçim ilgilendirmelidir. Kısacası duygusal yaşamın dil'e yansımadır uğraşılacak şey. Her bilim dalının bir merkez noktası, bir de ikinci üçüncü derecede ilgilendiği konular vardır. Merkez-konu edebiyat tarihi olunca, psikoloji ve biyografi onun çevresindeki ilk çemberlerdir. Siyasal tarihle düşünce tarihi onlardan sonraki sıralara yerleşirler. Öte yandan bu ikinci derecedeki öğelerin merkez-konu edebiyat tarihiyle çok sağlam organik bağları da olmak gerekir. Bütün bunlardan başka, edebiyat tarihi yazarının sanatçı bir duygusal varlığı, ele aldığı konulardaki coşku ve duyguları inceleyip anlayacak bilimsel bir alt-yapıyı kesinlikle kendinde bulundurması gerekir. Bundan sonra da, a) Sanat eserinin kaynaklandığı kişiyi, toplumu ve çağı içinde belirleyecek, b) Kullanılmış olan dilin incelendiği ana kadarki gelişimini –eser 'dil' ile yaratıldığından- eksiksiz bilecek, c) Ve sonunda sanatçının yaşadığı toplumun sanat anlayışını göz önünde bulunduracaktır. Bu noktadan sonra ise, bütün emek 'eserin kendisi' üzerinde yoğunlaşacaktır. (...) Edebiyat tarihi için çok uğraşmak, bir sanatçının her eserini ayrı ayrı incelemek, fişlemek; her edebî akım ve tür için, bu akım ve

Yazının devamında **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** ile ilgili polemiklere geçilir. İsmail Habip'in Cenab Şahabeddin'e, "Osmanlı ricaline uyan yapmacıklı yaklaşımlar(ı) ve çok yerde günümüz tenkit anlayışına bütün bütüne ters düşen eda ile konuş(ması)"na yönelttiği tenkit, Gültekin Tarı tarafından eleştirilir.⁽²¹⁷⁾

türlere bağlı sanatçılar için bilimsel monografiler yazmak ya da -varsa- yazılanları el altında bulundurmak gerekir. Ancak bundan sonradır ki bir sentez olarak 'edebiyat tarihi' ortaya çıkabilir." Buradaki tespitler, Ali Nihat Tarlan'ın "Edebiyat Tarihi Hakkında" (İ.Ü.E.F.T.D. ve E.D., c.XIII, 31 Aralık 1964, S.16-18.) makalesinden alınır.

⁽²¹⁷⁾ a.g.e., S.16.

**Ç - TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ İLE ÇAĞDAŞ
SAYILAN İBRAHİM NECMİ DİLMEN'İN TARİH-İ
EDEBİYAT DERSLERİNİN MUKAYESESİ**

Asıl meslekleri hukuk olmasına rağmen, daha sonra edebiyata yönelmiş olan İsmail Hikmet ve İsmail Habip, bu sahadaki hocalık mesailerinin birikimini, kitaba dönüştürürler. İsmail Hikmet, mezuniyetinden sonra, ⁽²¹⁸⁾ Selanik Hukuk Mektebi'nde sahası ile ilgili dersler verir. Yazı işleri müdürlüğünü ve başmuharrirliğini yaptığı **Zaman** adlı bir gazete çıkarır. Selanik'in elimizden çıkması üzerine İstanbul'a döner. (1913) 1913-1916 yılları arasında Darüşşafaka, Vefa ve Davud Paşa liselerinde edebiyat öğretmenliği yapan İbrahim Necmi, 1917'de Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Ural-Altay Dilleri Kürsüsü'nde Giese'nin yanında müderris muavini olur. Giese Almanya'ya dönünce, Ali Ekrem'in muavinliğini yapan İbrahim Necmi, yeniden lise öğretmenliğine başlar. 1928 yılına kadar, Galatasaray Lisesi ile Erkek Muallim Mektebi'nde edebiyat tarihi derslerini okutur.⁽²¹⁹⁾

İbrahim Necmi, iki ciltlik **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'ni, Galatasaray Lisesi'nde görev yaparken hazırlar ve yayımlar.⁽²²⁰⁾

İsmail Habip ise, mezuniyetinden sonra, kendi isteği üzerine Kastamonu İdadisi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanır. (1913) Burada, Açıksöz'de yazılar yazar ve bir süre gazetenin başmuharrirliğini yapar. **Köroğlu** ve **Yeşil Ilgaz** gazetelerini çıkarır. 1922'de Ankara Erkek Lisesi'ne naklolur ve süreli yayınlarda yazmaya devam eder. İsmail Habip,

⁽²¹⁸⁾ İsmail Hikmet'in hukuk mektebinden mezuniyet tarihi 1909, İsmail Habip'in 1913'tür.

⁽²¹⁹⁾ "DİLMEN, İbrahim Necmi", (Madde yazarı: Mustafa ÖZKAN), TDVİA c.9, S.302-303.

⁽²²⁰⁾ Ağâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi, c.I, S.483.

1924'te Edirne Maarif Müdürlüğü'ne atanması ile edebiyat öğretmenliğinden uzak kalır. 1946 yılında milletvekilliğinin sona ermesi ile atandığı Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliğine kadar, eğitim teşkilatının idarî kadrolarında yer alır. İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ni 1922'de Ankara Erkek Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı yıllarda yazmaya başlar. Kitabın basım işleri, Edirne Maarif Müdürüken tamamlanır.

İsmail Habip'in, İbrahim Necmi'ye kıyas edildiğinde, taşrada yaşaması, edebiyat tarihini yazarken, en azından kaynaklara ulaşma bakımından engelleyici bir durumdur. Zaten, İsmail Habip de, kitabına yöneltilen tenkitlerin bir kısmını, kitabını Ankara'da yazmaya başladığı ve kaynak sıkıntısı çektiğini ifade ederek cevaplandırır. Ayrıca İsmail Habip, İbrahim Necmi gibi, akademik bir muhitte de bulunmaz.

İsmail Habip, edebiyat tarihi kavramına yönelik nazari düşüncelerini, ifade etmemiştir. İbrahim Necmi ise, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nde -1.cild Medhal'de- bu konu ile ilgili düşüncelerini söyler; edebiyat tarihinin tanımını yapar. (s.5-17)

İbrahim Necmi, edebiyat tarihi kavramına ve onun ilgi sahasına giren hususlara akademik bir bakış açısı ile yaklaşır ve izahlandırır.⁽²²¹⁾ Bu akademik bakış açısı, İbrahim Necmi'nin -uzun süreli olmasa da- üniversiteye intisap etmiş olması ile yakından ilgilidir.

İsmail Habip, üniversite kadrosunda öğretim üyesi olarak yer

⁽²²¹⁾ İbrahim Necmi, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'ndeki edebiyat tarihi ile ilgili tanımları ve konuyu ele alışı, II. Bölüm B'de verildiği için burada tekrar üzerinde durmuyoruz. Bakz. İkinci Bölüm - B.

almaz.⁽²²²⁾ Böyle bir akademik eğitimden mahrum olmak, onun edebiyat tarihi meselelerine bakışını da etkiler. İbrahim Necmi'de olduğu gibi, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin girişinde, İsmail Habip'in edebiyat tarihi ile ilgili seviyeli meraklarını bulamayız. Bunun yerine İsmail Habip, kitabı ne için ve nasıl kaleme aldığını izah eder.

Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin 1.cildinde, Âşık Paşa'dan Vasıf-ı Enderuni'ye kadar olan edibleri, 10 fasılda incelenir. Asırlar, çeyrek asırlara bölünmüş ve her çeyrek asrın genel görünümü fasıllarda değerlendirilir.

İbrahim Necmi, klâsik edebiyata, sık ve küçük dizilmiş puntolarla 275 sayfalık bir cilt ayırır. İsmail Habip ise, daha sonra "altı yüz yıllık bir geleneğe arka dönmek, yaşadığı çağı taziz için altı asırlık Türk edebiyatının gölgede kalmasına razı olmak" ⁽²²³⁾ şeklinde suçlamalara sebebiyet verecek tarzda, edebiyat tarihinin **Medhal**'inde Halk ve Divan Edebiyatları'nın meziyetleri ve noksanlarına altmış dokuz sayfa ayırır.

Ele aldığı zaman dilimi bakımından **Türk Teceddüt Edebiyatı**

⁽²²²⁾ 1939 yılında Köprülü'nün milletvekili olması ile boşalan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü için, İsmail Habip ile Mustafa Nihad Özön'ün isimleri bir arada anılır. Kürsüye daha sonra Ahmet Hamdi Tanpınar atanır. Hadise, dönemin süreli yayınlarında edebiyat dünyasının dedikodusu olarak yerini alır. Bkz. Muhittin BİRGİN: "Yanlış Kitap", Son Posta, (6 İkinci Teşrin 1939), S.1.

⁽²²³⁾ Cemil MERİÇ: Bu Ülke, S.40-41. Cemil Meriç'in bu suçlamaları, İsmail Habip'in klasik edebiyata vukûfuna yönelik değildir. İsmail Habip'in klâsik edebiyata vukûfunu hem **Cumhuriyet**'teki klasik edebiyat konulu makaleleri, hem de Tanpınar teyid ediyor. Bkz. Ahmed Hamdi TANPINAR: "Kaybettiğimiz Millî Değerler Dostum İsmail Habip", Cumhuriyet, 26 Ocak 1954, s.2, 7. İsmail Habip'in edebiyat tarihinde, başlangıç noktası olarak, Tanzimat dönemini esas almasını tenkit etmek, usûl bakımından gereksiz olur. Edebiyat tarihinin - zaman ve türler açısından- farklı kriterler doğrultusunda yazılabileceği bir çok araştırmacı tarafından ifade edilmiştir.

Tarihi, Tarih-i Edebiyat Dersleri'nin ikinci cildi ile örtüşür. İbrahim Necmi, İkinci cildi, "Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekamülü"ne ayırır. Giriş mahiyetindeki ilk yirmi beş sayfada, siyasî platformdaki yenilgiler, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerindeki siyasî, askerî ve idarî yapılanmalar üzerinde durularak, edebî yeniliğin sebepleri ve başlangıcı izahlandırılır.

Sosyal hayatta görülen çözülmenin, edebiyatta da kendini, yeni bir eser yaratmaktan ziyade, önceki ediblerin taklidi şeklinde gösterdiği belirtilir. Çıkış yolları kapanan edebiyat, dil ve üslûp, konu ve kafiye bakımlarından tenkit edilir. Edebî yeniliğin ilk izlerinin II. Mahmud döneminde, Mütercim Asım Efendi, Hoca İshak Efendi, Âkif Paşa ile birlikte ortaya çıktığı ifade edilir ve bu üç şahsiyetin biyografisi ile "Medhal" tamamlanır.

İsmail Habip de, edebiyat tarihinin "Medhal"inde, "Hayattaki Tebeddül" alt başlığında İslam medeniyeti, Türklerin hizmeti gibi genelden özele doğru bir ilerleyişle "Medeniyetimizin Çürüyüşü", "İntihat ve Tefessühün Fecaati" ile "Teceddüt Zarureti" üzerinde durur. (s.45-46) İsmail Habip de, edebiyattaki çözülme, medeniyetteki çözülme ile izah eder. İktisadî, idarî, askerî çözülme, anekdotlarla anlatır. Yazar, seksen sayfalık "Medhal"de, "Hayattaki Tebeddül"den önce "Divan Edebiyatının Meziyetleri"ni, sonra da "Edebiyat-ı Kadime'nin Noksanları"nı maddelendirir. "Medhal"ın son bahsini ise, "Fransız Tesirâtı"na ayırır. Bu alt başlıklar, sistemli değildir.

İsmail Habip, İbrahim Necmi'nin 2 cild'in Medhal'inde yer verdiği Mütercim Asım Efendi'nin adını **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde zikretmez. Hoca İshak Efendi'ye I. Bölüm olarak kabul edebileceğimiz Tanzimat Edebiyatı bahsinin sonunda "Tanzimat Devrinde İlmî Hayat" alt başlığında yer verir. İbrahim Necmi'nin, Medhal'de Mütercim Asım, Hoca

İshak Efendi'den sonra ele aldığı üçüncü şahsiyet olan Âkif Paşa'ya, İsmail Habip, kitabının ilk şahsiyeti olarak Tanzimat Dönemi'nin başında yer verir. İbrahim Necmi de Âkif Paşa'yı Hayatı, Asarı; Tabsıra, Münşeat, Manzumeleri ve Hüviyet ve Tesirat-ı Edebiyyesi gibi alt başlıklar açarak sistemli bir şekilde inceler. ⁽²²⁴⁾ İbrahim Necmi, noksansız biyografik malumat verme peşindedir. İsmail Habip biyografik malumatı verirken, Akif Paşa'nın şiirlerinden alıntılar yapar. Biyografiyi, süsleyerek veya kendi anlayışına göre eser ile destekleyerek verme yolunu seçer. İbrahim Necmi de, metin içinde edebî eserlerden bu tarz -özellikle şiir- alıntılar yapar. Ancak bunun dışında **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nde edebî eser örnekleri bulunmaz. Bu da, edebiyat tarihi anlayışı bakımından oldukça müsbet bir merhale olarak değerlendirilmelidir.

İbrahim Necmi de, İsmail Habip gibi, Akif Paşa'yı iki edebî ve kültürel kişiliğe sahip olması yönleriyle değerlendirir.

İbrahim Necmi, "Medhal"den sonra gelen, "Birinci Fasıl"a, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinin siyasi görünümünü çizerek başlar. Tanzimat fermanının ilânıyla, yenilik taraftarı olan şahsiyetler ile edibler üzerinde durur. Yazar, "Devr-i Mecidî ve Azizi"ye özel bir önem atfettiğini ısrarla vurgular ve bu dönemin edebiyat için de "muazzam bir devr-i inkılab" olduğunu ifade eder. İbrahim Necmi, Şinasi'den önce Reşid, Ali ve Fuad Paşa'lar ile Hoca Tahsin Efendi üzerinde durur.⁽²²⁵⁾ İbrahim Necmi, Reşid Paşa'nın detaylı biyografisine yer verir. Yaptığı yeniliklere değinir. İsmail Habip ise, Reşid Paşa'nın biyografisinden çok, hangi siyasi ortamda doğduğu, Paşa'nın Sokullular'dan itibaren uzun asırlarda,

⁽²²⁴⁾ İsmail Habip, bu alt başlıkları, ehemmiyeti, hayatı, eserleri, Âkif Paşa'dan intihab olarak açmıştı.

⁽²²⁵⁾ İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde, Hoca Tahsin Efendi dışında, adı geçen paşalara yer vermez.

görmediğimiz büyük çaplı bir dimağ olduğu ve Tanzimat Fermanı'nın esasları üzerinde durur. Yazar, kitabını yazdığı dönemde fermana yöneltilen tenkitleri, "maziyi bugünkü değil, mazideki ihtiyaçla düşün(meliyiz)" cümlesiyle cevaplandırır. İsmail Habip, Reşid Paşa'nın portresini ayrı bir şahsiyet olarak çizmez, dönemin hadiseleri ile iç içe verir ve çarpıcı anekdotlarla, döneminde hangi zihniyetlere karşı mücadele ettiğini belirtir. İbrahim Necmi'de, Reşid Paşa portresi, daha tekdüze, daha sıradan ve daha resmî çizilir.

İbrahim Necmi, 1. Fasılda, on sekiz şahsiyet / edebî şahsiyet üzerinde durur. İsmail Habip, Şinasi'nin eserlerini birer paragraflık beş maddede toplar. İbrahim Necmi, eserler üzerinde daha detaylı durur. Şinasi'nin dahil olduğu polemiklere de, İsmail Habip'ten daha geniş yer ayırır. İbrahim Necmi, Şinasi'yi verirken "Şinasi'nin Üslûbu" diye bir alt başlık açar; İsmail Habip, Şinasi bahsinde bu tür teferruata girmez. İbrahim Necmi, Edhem Pertev, Ziya, Ahmed Vefik, Cevdet, Münif ve Sadullah Paşa'ları Şinasi'nin varisleri olarak telakki eder. Bu tarz bir adlandırmayı kullanmasına, tatminkâr bir izah getirmez. İbrahim Necmi, Encümen-i Şuara ediblerinden, "Edebiyat-ı Atika Varisleri" başlığı ile bahis açar. Özellikle isimlerin karıştırılmasını önlemek maksadıyla dipnotlarda izahat verir. İbrahim Necmi'nin bu dikkati, İsmail Habip'in yaptığı tarzda hatalar yapmasını engeller.

İbrahim Necmi'de, İsmail Habip'de olduğu gibi:

"Babası namuskâr, fakat basit tahsilli bir kimseydi, küçük Ziya'yı Süleymaniye civarındaki 'Edebiyye' mektebine vermişti. Fakat çocuğu Farisî öğrenmekten men ediyordu.

'Kim okursa Farisî, gider dinin yarısı' akidesinden

kurtulamayan **safdillerdendi. Bereket versin** evde İsmail
Ağa namında bir lala vardır.”

tarzında hissî ve özensiz cümlelere nadiren rastlanır.

İbrahim Necmi, edebî şahsiyetlerin eserleri üzerinde tek tek durur ve her birine alt başlık açar. Modern edebiyat tarihi anlayışı ile örtüşmeyen bu uygulama, İsmail Habip'in eserleri ele alış tarzına göre, daha objektiftir. Örneğin, İsmail Habip, Ziya Paşa'yı işlerken, her eserine ayrı ayrı alt başlık açmaz. Divanı, Rüya, Endülüs ve Engizisyon Tarihleri ile Emil, Tartüffe tercümelerini “Diğer Eserleri” alt başlığında ele alır. İbrahim Necmi, kitapların -Emil, Defter-i Âmel- neşredilip neşredilememiş oldukları ile ilgili bilgi de verir, bu bilgiyi İsmail Habip'te bulamayız.

İsmail Habip, Tanzimat döneminin sonunda, “Tanzimat Devrinde İlimi Hayat” alt başlığında, Ahmet Vefik Paşa'nın eserleri üzerinde tek tek durmaz. Modern edebiyat tarihçiliği anlayışında da her edibin bütün edebî eserlerine detaylı bir şekilde yer vermek ne gerekli, ne zarurîdir. Ancak yazarın, bazı ediblerin bütün eserlerine ayrı ayrı alt başlıklar açarken, bazılarını bu şekilde geçiştirmesi tesbit ettiği kriterlerden kaynaklanmaz. Bu tarz bir uygulama, yazarın methodsuzluğunu ve edibler- eserler karşısındaki donanımsızlığını gösterir.

İbrahim Necmi'nin edebî şahsiyet ve edebî eserler karşısında bilgi donanımı ve hazırlığının, İsmail Habip'e kıyas edildiğinde daha fazla olduğunu görülür. Modern edebiyat tarihi zihniyeti ile örtüşmemekle beraber, İbrahim Necmi, bazı ediblerin eserlerini, İsmail Habip'in yaptığı gibi geçiştirmez. Ahmed Vefik Paşa'nın eserleri üzerinde, İsmail Habip'ten daha salahiyyetli konuşur.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, "Tanzimat Devrinde İlmî Hayat" alt başlığında incelenen Ahmed Cevdet Paşa'nın **Belagat-ı Osmaniyye'sinin** adı bile zikredilmez. İbrahim Necmi, etrafında münakaşalar oluşturacak ve silsile halinde kitaplar yazdıracak bu esere, bir alt başlıkla yer verir.

İbrahim Necmi'nin edebî yeniliğe, Batı'dan alınan yeni edebî türler ve mevcut türlerdeki değişikliklere olan dikkati de, İsmail Habip'ten daha fazladır. Yerini tam tayin edememekle beraber, İbrahim Necmi, Encümen-i Şuarâ ediblerinden önce "Edebî Teceddütün İnkişâfı" alt başlığında klâsik edebiyattan devam eden türlerde ne gibi değişikliklerin meydana geldiğini ve ilk defa "Edebiyat-ı Cedide" ile ortaya konan türlerin değerlendirmesini yapar.

İsmail Habip'in "Tanzimat Döneminde Takarrür Safhası" olarak adlandırdığı ve Namık Kemal, Recaizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid, Samipaşazâde Sezaî'yi dahil ettiği dönemi, İbrahim Necmi, ikinci fasılda, "Asrın İhtimâmı" alt başlığında ele alır. İsmail Habip, "Talim-i Edebiyat"dan Recaizade'nin "Münekkidliği" alt başlığında bahis açar ve teferruatlı bilgi vermez. İbrahim Necmi ise, kitabın fasılları hakkında uzun olmayan paragraflarla bilgi verir. İbrahim Necmi'nin edebî eser üzerindeki dikkatlerinin İsmail Habip'e kıyasla daha gelişmiş olduğu ve bunların eserin muhtevasına yönelik dikkatler olduğu göze çarpar. İsmail Habip, edebî eser değerlendirmelerinin ardından, eser ile ilgili diğer ediblerin ifadelerine de -çoğunlukla dipnotsuz- yer verir. İbrahim Necmi'de, bu tür görüşler yer almaz. İbrahim Necmi, "Edebiyat-ı Cedide Muakkipleri" başlığında ara nesil ediblerine yer verir. Bu kadrodan, Beşir Fuad, Abdülhalim Memduh ve Manastırlı Mehmet Rıfat'a, İsmail Habip yer vermez.

İbrahim Necmi, edebî eser örneğine yer vermeme ilkesini, sadece Rezaizade ve Hamid'de bozar. Rezaizade'nin **Makber** ve **Bir Kuş** şiirlerine, üslûbundaki tekâmüle delil göstermek maksadıyla yer verir. Hamid'de de, **Bâladan Bir Ses**'ten âhenk unsurunu göstermek için bir bölüm alır. Edebî eser örneklerine yer vermeme bakımından İbrahim Necmi'nin kitabı, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nden çok ileridedir.

İsmail Habip'in sadece küçük bir paragraf ayırdığı ve "Tanzimat Devrinde İlmî Hayat" alt başlığında ele aldığı ve "Merhumu daima hayır ve şükranla yad etmeliyiz." tarzında tezkirecilik üslubunu kullanarak son verdiği Şemseddin Sami üzerinde, İbrahim Necmi vukufu söz söyler.

Aynı şekilde **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde, geçirilmeye çalışılan Ebüzziya Tefik üzerinde de, İbrahim Necmi gerekli izah ve değerlendirmeleri yapar. İsmail Habip, **Numune-i Edebiyat-ı Osmaniyye**'yi kitabında kaynak olarak kullanmış olmasına rağmen eseri: "Bizde yazılmış ilk tarih-i edebiyat gibidir. Bilhassa Tanzimat devri hakkında bu kitap hâla kuvvetli bir mehzardır." cümleleriyle geçirir. İbrahim Necmi ise, eserin muhtevası hakkında, ayrı bir alt başlıkta bilgi verir.

İsmail Habip, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nde yer alan Said Bey, Beşir Fuad, Abdülhalim Memduh, Manastırlı Mehmed Rifat ve Menemenlizade Tahir'e yer vermez.

İsmail Habip, Mizancı Murad'ın **Turfanda mı Yoksa Turfa mı?** adlı romanını ve diğer eserlerini **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde zikretmezken, İbrahim Necmi, bu eserler üzerinde durur ve Mizancı Murad'ın edebî şahsiyetini ve üslubunu da değerlendirir.

İbrahim Necmi, 2.faslıda "Nisvan Âleminde Edebiyat-ı Cedide" alt başlığında kısaca, Fatma Aliye, Emine Semiye, Makbule Leman, Fatma Nigar, Mihrünnisa Hanımlar'dan bahis açar ki, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde bu hanımların adı zikredilmez.

İbrahim Necmi, Muallim Naci'yi "nîm-muhafazakar", "nîm-mürteci" şeklinde vasıflandırır ve İsmail Habip kadar olmasa da, Muallim Naci'yi değerlendirmeye çalışır. Muallim Naci'nin muhitini ve çevresindeki gençleri suçlar ve Naci Mektebi'nin "Bir kudemâ-perestlik mektebi addedileme(yeceğini)" ifade eder.

İbrahim Necmi, Sultan II. Abdülhamid ile ilgili hükümlerinde İsmail Habip gibi serttir. İbrahim Necmi, Sultan II. Abdülhamid için, "Müstebit ve mevsûs hükümdar" tabirlerini kullanır.

İbrahim Necmi, üçüncü faslı, "Servet-i Fünûn Edebiyatı"na ayırır ve burada Fikret, Cenab, Halid Ziya olmak üzere üç edibe yer verir. Yazar, ne Servet-i Fünûn Topluluğu dışındaki ediblere, ne de Fecr-i Âti'ye yer verir. Dolayısıyla bu "topluluk" ve "toplaşma"ya mensup olan edibler yönünden, İbrahim Necmi'nin eseri, eksik sayılmalıdır.

İbrahim Necmi, kitabında, İsmail Habip'in yaptığı gibi, Fransız ediblerine yer vermez. Bu bakımdan da, kitabın mükemmel edebiyat tarihi modeline yaklaştığını ifade edelim.

İbrahim Necmi, gününün edibleri ile ilgili hükümler verme konusunda İsmail Habip'den daha ihtiyatlıdır. "Asr-ı Hâzır Edebiyatı'nın Başlıca Esâsat ve Evsâfı" alt başlığında, dipnotta:

"Bu devirler ve bu şahsiyetler henüz tarihin malı

değildir. Tarih, az çok irtisâm ve devre-i tekamülünü ikmal etmiş bir edebiyatı tahlilen mütâlaa edebilir. Bunun için bu bahisleri ancak, umumî nokta-i nazardan bir iki mûlahaza ile geçiştiriyoruz.”

diyerek, döneminin ediblerini altı grupta tasnif eder. Bu ediblerden birer - ikişer cümleyle bahseder. İbrahim Necmi, döneminin edibleri ile ilgili olarak dipnotta yaptığı açıklamayı yeterli görmez. Dönemindeki ediblerin isimlerini zikrettikten sonra, şu açıklamayı yapma ihtiyacı duyar:

“Zaman-ı hazır edebiyatının evsâf ve esâsiyatı üzerinde henüz vâzih ve muayyen bir tahlil yapmak zamanı gelmemiştir. Bu âdetâ bir yeni teşekkülün arafesi gibi, belirmemiş, tezâhür etmemiş muhtelif istidâd ve tecellîlerin istihzar devresidir. Umumî cereyana nazaran günün birinde daha millî esaslara müstenid, daha pürüzsüz ve daha yerli bir lisan ile terennüm edilecek şiirlerin, yazılacak hikaye ve temaşaların için için hazırlandığı, yarının dâhîlerine, mücedditlerine esaslar ihzâr eylediği bir tevakkuf devresi içinde olduğumuz farz olunabilir.”

İbrahim Necmi de, İsmail Habip gibi, “millî cereyan” ile “Servet-i Fünûn Mektebi” arasında nazariyat bakımından fark görmez.

Tarih-i Edebiyat Dersleri’nde, devir, dönem, akım, topluluk, topluşma isimlerinin kullanılışında ilmî bir tutarlılık görülmez. Servet-i Fünûn ailesi, mektebi; Fecr-i Âti edebî heyeti, teşebbüsü, cemiyeti, millî edebiyat cereyanları, milliyetçi edebiyat, gibi terim ve tabirler yer alır.

tarihi, plân bakımından **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ne göre daha sistemlidir. İbrahim Necmi'nin devirleri, çeyrek asırlara bölmesi, kitabında, bunukriter olarak alması tenkide açık bir husus olmakla beraber, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde plânda, zaman bakımından mevcut olan dağınıklık ve karışıklık göz önüne alındığında, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nde, Tanzimat öncesinin, Tanzimat döneminin, "Edebî Teceddütün Taammüm ve İnkişafı" adı altında ara nesil ediblerin, "Edebiyat-ı Cedide Muakkipleri"nin, "Servet-i Fünûn edebiyatı"nın, "Türkçe Şiirler Sistemi" ile "Millî Edebiyat Cereyanları"nın karmaşaya yol açmayan kronolojisi oldukça sistemlidir. Kitabın antolojik karakter taşıması, Türk edebiyatı ile organik bağlar ve etkileri izah edilemeyen Fransız edebiyatına ve ediblerine yer vermemesi, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'ni modern edebiyat tarihi modeline yaklaştırır. Kitabın edib kadrosu da, -Tanzimat ve Servet-i Fünûn Topluluğu dönemleri göz önüne alındığında- **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nden daha zengindir. Kullanılan kelime ve terkipler bakımından ise, İsmail Habip'in Türkçe'ye karşı daha hassas olduğunu görürüz. **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nin dili, yazıldığı dönem için de yabancı kelime ve terkiplerle doludur. **Dil Davası**'nda, İsmail Habip bu hususa dikkat çekmiştir. Yabancı kelime ve terkipler kullanma dışında, **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'nin üslûbu, edebiyat tarihinde olması gereken tarafsız, hissî olmayan üslûba yakındır. **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nden iki yıl önce neşredilen **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'ni, İsmail Habip'in **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ni yazarken görmemiş olması*, talihsizlik olarak kabul edilebilir.

* İsmail Habip, kitabının kaynaklarını bölüm sonlarında tasnifli olarak verir. Yazar, edebiyat tarihleri arasında sadece, Abdülhalim Memduh'un **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye'si** ile Ali Ekrem'in **Darülfünûn Ders Notları**'nı zikreder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ'NİN PLÂNI VE TENKİDİ:

1. Devir ve Dönemlerin Sınıflandırılması, Adlandırmalar

Edebiyat tarihimizdeki devir ve dönem⁽¹⁾ adlandırmalarının, tarihi ve siyasî hadiselerle dayanılarak yapılması tenkit edilse de ⁽²⁾, edebî terim ve kavramlarımız üzerinde edebiyat araştırmacılarının mutabakata varamamış olması⁽³⁾, hatalı olmalarına rağmen kabul görmüş ve yerleşmiş tanımların kullanılmasını engelleyememektedir.⁽⁴⁾

R. Wellek – A. Warren, edebiyat tarihinin yüzyıllara, onyıllara ya da yıllık tarzında olduğu gibi, yıllara göre bölümlenmenin gerçek edebiyat

(¹) Prof. Dr. Sadık Tural, *devir* kelimesinin çok geniş bir zaman aralığını, özel edebiyat hayatını, *dönem* kelimesinin ise, alt edebî eğilimlere, gruplaşmalara, akımlara göre yapılan belirlemeleri ihtiva ettiğini belirtir. Bkz. "Sadık Tural ile Halk edebiyatı, Âşık Edebiyatı' Üzerine-I", (Mülakatı yapan: Ahsen Turan), *İlkyaz*, (Y.:2, 21 Mart 1994), S.15.

(²) Turan ALPTEKİN: "Edebiyat Tarihimizde Dönemler Sorunu", *Hürriyet Gösteri*, (s.128, Temmuz 1991), S.68-69

(³) Edebiyat terim ve kavramlarının doğru kullanılması hususunda Bkz. Kaya BİLGEĞİL: *Edebiyat Bilgi ve Tercihleri Belagat I*, (Ankara, 1980), 362 S.; Ömer Faruk AKÜN: " 'Tanzimat Edebiyatı Sözü' Ne Dereceye Kadar Doğrudur?", *Dergâh*; Sadık TURAL: *Edebiyat Bilimine Katkıları*, (Ankara, 1993), 249 S.; Sadık TURAL: *Sorulara Cevaplarla Kültür-Edebiyat-Dil*, (Ankara, 1992), 149 S.; Sadık TURAL: *Zamanın Elinden Tutmak*, (Ankara, 1991), 292 S.

(⁴) Ömer Faruk AKÜN: " 'Tanzimat Edebiyatı' Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?", I-II, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, (Y. 6, s. 2, Nisan 1977, s.3 Temmuz 1977) S.15-37; .22-39.

tarihiyle hiçbir ilgisi bulunmadığını ifade ederler.⁽⁵⁾ Yazarlar, politik değişmelerin ölçüt olarak kabul edilip, devirlerin bu politik değişikliklere göre bölünmesi ve adlandırılmasını eleştirirler. Politik değişiklikler esas alınarak yapılan bir tasnif sisteminde, "Edebiyat tamamen bir milletin politik veya sosyal devrimlerine göre belirlenmiş bir şekilde düşünülür ve devirleri belirleme problemi, bölümlmeleri ve devirleri genellikle hiçbir inceleme yapılmaksızın kabul edilen politika ve toplum tarihçilerine bırakılır."⁽⁶⁾ Oysa, "Edebî devirler, sadece edebî olan ölçütlerle tespit edilmelidir."⁽⁷⁾

R. Wellek – A. Warren, edebiyat tarihçilerinin hareket noktasının, "Edebiyatın edebiyat olarak gelişimi"⁽⁸⁾nin ortaya çıkarılması hususu olmasında ısrarlıdır.

Türk edebiyatında klasik edebiyatımızdan sonraki devrenin, hangi ölçüt esas alınarak adlandırılacağı hususunda, edebiyat araştırmacıları henüz bir mutabakata varmış görünmemektedirler. Bunun yanısıra modern

⁽⁵⁾ R. WELLEK – A. WARREN: Edebiyat Teorisi, Çev. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, (İzmir, 1993). S.237.

⁽⁶⁾ R. WELLEK – A. WARREN: a.g.e., S.237.

⁽⁷⁾ R. WELLEK – A. WARREN, a.g.e., S.239. (Kitapta devir, "Bir tip veya sınıf değil, tarihî süreç içinde ve ondan ayrılamayacak bir şekilde gömülmüş bir normlar sisteminin belirlediği biz zaman dilimi" olarak tarif edilir. (S. 240)

DEVİR, "Bir devrin tarihi, bir normlar sisteminden diğerine kadar yer alan değişmelerin izlenmesinden ibaret olacaktır. Böylece bir devir kendisine bir çeşit birlik atfettiğimiz bir zaman dilimidir, ama bu birliğin ancak izafî bir birlik olabileceği aşîkârdır...

(...)

"Bir devrin tarihini yazma meselesi, ilkin bu devrin niteliklerini belirleme meselesi olacaktır." (s.240)

DÖNEM ise, "Bir edebî normlar, standartlar ve görenekler sisteminin hâkim olduğu, başlangıcı, yayılması, çeşitlenmesi, bütünleşmesi ve kayboluşu izlenebilen bir zaman dilimi" şeklinde tariflendirilir. (S.239)

⁽⁸⁾ R. Wellek – A. Warren, a.g.e., S.239.

bir edebiyat tarihi yazılabilmesi için de, devir ve dönem tasnifinin yapılması ve bu zaman aralıklarının da ortak terimlerle adlandırılması gerekir.⁽⁹⁾

Edebiyat tarihinde edebî devir ve dönem adlandırmalarında en ideal metodun, edebî değişmelerin, büyük üslûp değişmelerinin ölçüt olarak kabul edilmesi olduğunu teklif eden bir görüş de mevcuttur.⁽¹⁰⁾

Vasfi Mahir Kocatürk, Ortaasya'dan Avrupa ortalarına kadar yayılan Türkler'in "**kültür ve ülkü**" itibariyle birbirinden tamamıyla ayrı üç büyük medeniyet yarattıklarını, bu üç büyük medeniyetin başka başka ruhta üç edebiyat meydana getirdiğini belirterek, **birinci devrenin**, Türkler'in müslüman olmadan evvelki edebiyatı, **ikinci devrenin** birinci devredeki edebiyatın kültür ve ülküsünü değiştirerek, islam rengine boyadığını, **üçüncü devrenin** yeni bir kültür ve yeni bir ülkü altında kurulan yeni Türkiye'nin

⁽⁹⁾ Sadık Tural, edebiyat bilimcisinin on amacı bulunduğunu ve bu amaçlar arasında, "Edebiyat hayatının, edebî nüfusun, edebî hareketlerin edebiyat tartışmalarının, toplantıların ve toplulukların doğru adlandırılıp, bölümlendirilmesini", beşinci amaç olarak zikreder. Bkz. Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkıları, S.14.

Birol Emil, Yeni Türk Edebiyatı'nın çözüm bekleyen ilk meselesinin, ona, herkes tarafından kabul edilebilecek ortak bir isim bulmak olduğunu belirtir.

Birol Emil, "Yeni Türk Edebiyatının Meseleleri" başlıklı makalesinde, Klasik edebiyatımızın sona erdiği dönemden sonraki edebî hayatımızın, akademik ifadelendirme dışında "mahiyet ve meselelerine uygun ortak bir isimlendirmeye ilim adamlarımızca dahi varılmadığını" vurgulayarak, Yeni Türk Edebiyatı'nın ilk meselesinin ona herkesçe kabul edilebilecek ortak bir isim bulmak olduğunu belirtir. Bkz. Birol EMİL: Türk Kültür ve Edebiyatından Meseleler -1, (Ankara, 1997, S.159-160.

Yeni Türk Edebiyatçılarının çözüm bekleyen meselelerini 5 maddede tasnif eden Prof. Dr. Bilge Ercilasun, ilk meseleyi, "Modern Türk Edebiyatı devrelerinin tasnifi ve adlandırılması ile terim meselesine ayırarak konunun ehemmiyetine dikkat çeker. Bkz. Bilge ERCİLASUN: Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2, (Ankara, 1997), S.736-737.

⁽¹⁰⁾ Ömer Faruk HUYUGÜZEL: Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Tenkidi Üzerine", Dergâh, (c.III, s.30, Ağustos 1992), S.14.

edebiyatı olduğunu, bu tasnifin Köprülü tarafından yapıldığını, ancak devirlerin hakikî tahlilinin henüz yapılmadığını belirtir.

Köprülü'nün ikinci devreye **İslam Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı** adını verdiğini ve bu devreyi Tanzimat'a kadar getirmesini, üçüncü devreye ise, **Avrupa Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı** adını vererek, Tanzimat'tan başlatmasını eleştiren Kocatürk'e göre, Tanzimat'la Türk cemiyeti İslam medeniyeti tesirinden kurtulmuş ve Avrupa medeniyeti içine girmiş değildir.

Kocatürk Tanzimat'ın, hatta Meşrutiyet'in dahi edebî hayat için adlandırmada kullanılamayacağını, devirlerin adlandırmaları için miyâr olamayacaklarını ifade eder. ⁽¹¹⁾

Kocatürk, eski kültür ve ülkünün devam etmesini ölçüt olarak alır. Bu sebeple Türk edebiyatında ikinci devir, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına kadar uzar ve üçüncü devir yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlar." şeklindeki tezini ileri sürer.

Türk edebiyat tarihini, başlangıcından itibaren değil de, belli bir devirden itibaren alarak incelemenin ilk örneğini İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi adlı eseriyle verir. Cemil Meriç'in tarizlerle dolu yazısında ifade ettiği gibi, belki bu altı yüz yıllık bir geleneğe arka dönmek demektir. Cemil Meriç, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ni ele aldığı zaman diliminden dolayı bir redd-i miras beyannamesi olarak vasıflandırır.⁽¹²⁾

⁽¹¹⁾ Vasfi Mahir KOCATÜRK: a.g.e., S.6.

⁽¹²⁾ Cemil MERİÇ: "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi", Bu Ülke, (İstanbul, 1974), S.40-41.

İsmail Habip'ten sonra, İsmail Hikmet (Ertaylan), Mustafa Nihat Özön, Ahmet Hamdi Tanpınar, "Arayışlar Devri Türk Edebiyatı'nı" ⁽¹³⁾edebiyat tarihlerine merkez edinirler.⁽¹⁴⁾

İsmail Habip, **Medhal**'de (S.1-80) "Teceddüt Devrinden Evvelki Edebiyata Umumî Bir Nazar" başlığı altında devir ve dönemlerin sınıflandırılmasına yönelik orijinal bir adlandırma yapmaz. Mahallî edebiyatlar, tekke edebiyatı, Bektaşî şiiri, Âşık edebiyatı bahislerini, **Halk edebiyatı** başlığı altında inceler. "İki Edebiyat" başlığı altında, İsmail Habip, divan edebiyatı, edebiyat-ı kadîme sıfatını kullanır.

⁽¹³⁾ Sadık Tural, edebiyatımızın devirlere bölünmesi bahsinde, din ölçütünün temel alındığı İslamiyet Öncesi, İslamî Devir Türk Edebiyatı tasnifine katılır, ancak üçüncü devrenin, "Arayışlar Devri Türk Edebiyatı" terimi ile adlandırılması teklifini yapar. Bkz. Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkıları, S.21,41,42,99.

Sadık Tural'a göre, XIX. Yy'ın başından itibaren devlet, millet, siyaset, iktisat, askerlik ve idare ile öğretim, eğitim hayatında başlayan yeni model arayışları edebî sahada da kendini gösterir. Bu arayışlar sadece, Batı dünyası ile sırlı kalmamış, dünya içinde kendini arayış şeklinde tecelli etmiştir. **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı'nı** XIX-XXI. Yy'lar arasında sınırlandıran Prof. Dr. Sadık Tural, bu devrenin alt dönemlerini de tartışmaya açık olarak şu alt başlıklarla teklif eder: "Klasik Dönemden Ayrılma Çalışmaları Dönemi, Edebiyatın Yaygın Eğitim Aracı Olma Dönemi, Edebiyatta Bediî Tefekküre Ağırlık Verme Dönemi, Edebiyat-ı Cedide Topluluğu ve Muhalifleri Dönemi, Edebî Sessizlik Dönemi, Fecr-i Âti Toplaşması, Millî Edebiyat Akımı ve Bağımsız Şahsiyetler, Millî Mücadele Dönemi, Rejime Yardımcı Edebiyat Dönemi vb..." Bkz. Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkıları, S.18-21.

⁽¹⁴⁾ İsmail Hikmet'in kitabı, adında bir sınırlandırmayı taşımaz. Yazar, muhtevayı XIX. YY'dan başlatır. Bkz. İsmail Hikmet (ERTAYLAN): Türk Edebiyatı Tarihi, 4 cilt, Bakü, 1925-1926; Mustafa Nihat ÖZÖN: Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1934), 793 S.) Bu kitabın geliştirilmiş hali olan Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi (İstanbul, 1941, 483 S.) ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (İstanbul, 1956, 614 S.) edebî hayatımızı, başlangıcından itibaren değil de, Arayışlar Devri'nden itibaren inceler.

Medhal'den sonra yazar, **Tanzimat Edebiyatı** bahsine yer verir.⁽¹⁵⁾, *Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Şinasi, Ziya Paşa'yı İhzarî safha (Hazırlık safhası)* başlığı altında inceler. *Namık Kemâl, Recaizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmid, Samipaşazade Sezai'yi Takarrür Safhası (Yerleşme Safhası)* başlığı altında ele alır. Bu bölümdeki adlandırmalar, orijinaldir. Bölüm sonunda sıkça tesadüf ettiğimiz **Eski Zevkin Devamı** (Maziye Yaşatanlar) başlığı altında, *Leskofçalı Galib Bey, Hersekli Arif Hikmet, Yenişehirli Avni, Muallim Naci* üzerinde durur.

İkinci bölüm, **Servet-i Fünûn Edebiyatı**'na ayrılır. (S.426-573) **Üdeba-yı Cedide** başlığı altında *Tevfik Fikret, Halit Ziya, Cenab Şahabettin*'den uzun uzun bahseder. Servet-i Fünûn'un diğer simalarına ise, daha az yer verir.

Nabizâde Nazım, İsmail Safa, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Mehmet Emin **Servet-i Fünûn Haricindeki Şahsiyetler** olarak ele alınır ki, bu orijinal bir adlandırma değildir.

İsmail Habip, Emin Bülend, Şahabeddin Süleyman, Tahsin Nahid ve *Ahmet Haşim*'in yer aldığı *Fecr-i Âti Toplaşması*'nı Servet-i Fünûn'a zeyl olarak değerlendirir.

Millî Cereyan Edebiyatı başlığı altında ise, müstakil şahsiyetlere yer vermez.

"Arayışlar Devri Türk Edebiyatı", "Abdülhamid Devri Edebiyatı", "Millî Mücadele Devri Edebiyatı", "Atatürk Devri Edebiyatı", "Yeni Millî

⁽¹⁵⁾ Edebiyat tarihlerine "Tanzimat edebiyatı" tabirini sokan İsmail Habip olur. Bkz. Ömer Faruk AKÜN: a.g.m., S.18.

Edebiyat Akımı” adlandırmalarını, gelecekte edebiyat tarihi kaleme alacak olan ekibin dikkate alması gerektiği kanaatindeyim.⁽¹⁶⁾

(¹⁶) “Arayışlar Deri Türk Edebiyatı” ile “Yeni Millî Edebiyat Akımı” adlandırmaları, Sadık Tural’a aittir. Sadık Tural, XIX. YY’ın başından itibaren devlet, millet, siyaset, iktisat, askerlik ve idare ile öğretim, eğitim hayatında yeni model arayışlarının başladığını ve türü ve şiddeti zaman zaman değişmekle birlikte arayışların günümüze kadar devam ettiğini belirtir. Bkz. Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkılar, S.20.21. Tural, Yeni Millî Edebiyat Akımı tabirinin başlangıç noktası olarak *Töre* dergisinin (1970) yayın hayatına katıldığı tarihi kabul eder. Bu akıma mensup ediplerin tamamında “millî estetik” endişesi ve mükemmeli aramak düşüncesinin hâkim olduğu tespitini yapar. Bkz: Sadık TURAL: Edebiyat Bilimine Katkılar, S.183-196.

“Abdülhamid Devri Edebiyatı” tabiri, Orhan Okay’a aittir. Okay, Edebiyat tarihlerimizde, Tanzimat’ın I.nesli ve II.nesli olarak tasnif edilen iki dönemde mutabakatlardan ziyade tezatların bulunduğunu, Servet-i Fünûn edebiyatının ise, Tanzimat’ın ikinci devresinin adeta uzantısı gibi olduğunu belirtir. Bu sebeple Tanzimat’ın ikinci nesli ile Sevet-i Fünûn Topluluğu’nun, “Abdülhamid Devri Edebiyatı” adı altında bir bütün olarak telakki edilmesi gerektiğini belirtir. Bkz. Orhan OKAY: Sanat ve Edebiyat Yazıları, (İstanbul, 1990, S.45.)

2. Biyografik Malûmât

Edebiyat tarihinin alâkadar olduğu sahalardan biri de, eski bir edebî tür olan biyografi'dir. Önceleri tarih içinde yer alan bu tür, zamanla müstakil bir saha haline gelmiştir. Biyografi, Türk edebiyatında XVI. yüzyılda gelişimini tamamlayarak, standart formuna ulaşır.⁽¹⁷⁾ Bir kişinin resmî hayatının merhalelerini, bulunduğu görevleri ve eserlerini ihtiva eden "tercûme-i hal"ler, Türk edebiyatının kaynakları olan tezkireler; Şakaiku'n-numaniyye çeviri ve zeylleri; muhtelif Osmanlı tarihleri; vefayatlar; menâkıblar içerisinde bulunmaktadır.⁽¹⁸⁾

Ali Nihat Tarlan, edebiyat tarihinin ikinci derecede alâkadar olması gereken mevzulardan biri olarak biyografi'yi zikreder.⁽¹⁹⁾ Bir edebiyat tarihi yazılmaya başlanmadan önce elde mevcut bulunması gereken kaynaklar arasında edebiyat araştırmacıları, biyografiyi ön sırada sayarlar. ⁽²⁰⁾ Biyografinin edebiyat tarihinde ne ölçüde yer alması gerektiği hususu ise, hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Agâh Sırrı Levend, edebiyat

⁽¹⁷⁾ Mustafa İSEN: "XVI. yüzyıl Sonlarına Kadar Osmanlılarda Biyografi Geleneği", Ötelerden Bir Ses, (Ankara, 1997, S.1-27.

⁽¹⁸⁾ Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi C.I, S.5-7.

⁽¹⁹⁾ Bu sahalardan ilki psikoloji, üçüncü ve dördüncüsü ise, tarih ve fikir tarihidir. Ali Nihat Tarlan, merkez noktasının belirlenmesinden sonra, merkezden muhite doğru gerekli olduğu kadarıyla bu sahalardan istifade edilebileceğini, ancak irtibatın sağlam kurulması gerektiğini belirtir. Bkz. Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında" İst. Ün. EFTDED, C:XIII, 31 Aralık 1964, S.15.

⁽²⁰⁾ Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi c.I, S.3 ; Faruk Kadri TİMURTAŞ: "Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?", Türk Kültürü, (s.7, Mayıs 1963), S.28 ; Muhsin ZİYA: "Edebiyat Tarihleri Hakkında", Kubbealtı Akademi Mecmuası, (Y:5, s.4, Ekim 1976), S.64 ; Ömer Faruk HUYUGÜZEL: "Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Tenkidi Üzerine", Dergâh, (c.III, s.30, Ağustos 1992), S.14 ; Haluk İPEKTEN: Türkçe Şuara Tezkireleri, (Erzurum 1988), S.10.

tarihlerinde, biyografyaların, ansiklopedilerde olduğu gibi ölçülü olması gerektiğini vurgular.⁽²¹⁾

Ali Nihat Tarlan, mevzu ile münasebeti kurulamamış biyografik malumatın haşviyattan ibaret olacağına işaret ederek:

“Mevcut edebiyat tarihlerinde, bol bol tarih, coğrafya, biyografi, fikir tahlilleri, indî hükümler ve psikoloji kırıntıları bulunduğunu (.), bu tufeylî bilgilerin hiçbirisinin de tam ve kanaat verici bir iritbatla esas mevzua bağlanmadığını ”⁽²²⁾ iddia eder.

Edebiyat tarihçisinin vazifeleri arasında, “Ben Orhan Veli” şiirinde⁽²³⁾ Orhan Veli’nin biraz da istihzaî bir üslûpla bahsettiği biyografik detayın ortaya çıkarılması hususu yer almamakla beraber , edebî eseri tahlile malzeme verdiği oranda biyografi , edebiyat tarihçisi için değerli ve kaçınılmazdır.

Edebiyat tarihlerinde, biyografiye geniş yer verilmesi, ağırlık noktasını biyografinin teşkil etmesi tezkirecilik geleneğinin menfi bir devamıdır. Edebiyat tarihinin, “ölçsüz biyografyalar dergisi” ⁽²⁴⁾ haline

⁽²¹⁾ Agâh Sırrı LEVEND: Türk Edebiyatı Tarihi c.I, S.XX.

⁽²²⁾ Ali Nihat TARLAN: “Edebiyat Tarihi Hakkında”, S.15.

⁽²³⁾ Oktay Rifat’la Melih Cevdet’tir

En yakın arkadaşlarım

Bir de sevgilim var, pek muteber

İsmi söyleyemem

Edebiyat tarihçisi bulsun.

⁽²⁴⁾ Edebî eseri tahlil ederken, biyografiden hareket etmenin doğru olmayacağı görüşü için Bkz. René WELLEK - Austin WARREN: Edebiyat Teorisi, Çev. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, S.57-61.

gelmesini engelleyecek metod, biyografik malumata değil, edebî şahsiyetin belirginleşmesine ağırlık vermekle teşekkül edecektir. ⁽²⁵⁾

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'inde geleneğe uyarak, biyografiye geniş yer verir. Kitapta ilk biyografi **İhzarî Safha** başlığı altında incelenen, Âkif Paşa'ya aittir. ⁽²⁶⁾ Âkif Paşa'nın doğum tarihi ve yeri, babası, tahsili, görev yerleri (tarihleriyle birlikte), rakibi verilerek, yaşadığı nefy ve gurbet hayatı, İstanbul hasreti ve bu şehre kavuşma sevinci, divanından seçilmiş beyitlerle örneklendirilir. Âkif Paşa'yı anlatan on iki sayfalık kısmın üç sayfası, biyografiye ayrılır.

İsmail Habip, incelediği edebî şahsiyeti -genellikle- ehemmiyeti, hayatı, eserleri, intihâp olmak üzere ayrı ayrı alt başlıklarda ele alır. Edebî şahsiyeti bu şekilde ele almak, klasik biyografi yazıcılığının oldukça gelişmiş bir şeklidir.

İsmail Habip, biyografiyi oluştururken umumiyetle edebî eserden örneklerle desteklemeyi ihmâl etmez. Bu örnekler, İsmail Habip'in edebî metinlere nüfuzunu göstermesi bakımından da önemlidir.

Edebiyat tarihi yazmak gibi şümüllü bir faaliyete girişilmeden önce biyografi ile ilgili malumatın tamamlanmış olması konusunda edebiyat araştırmacıları hem-fikirdirler. İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'ni yazarken, böyle bir ön hazırlıktan - kitabın yazıldığı tarih dikkate

⁽²⁵⁾ Bakz. : Ağâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir? I", Türk Dili, (Y. 20, c. XXIV, s.237, 1 Haziran 1971), S.177; Sadık TURAL: Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi Kılavuzu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1996, S.10.

⁽²⁶⁾ İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.88-100.

alınacak olursa - mahrumdur. Bu sebeptendir ki , biyografik malumatta, yanlıştan kurtulamaz.⁽²⁷⁾

İsmail Habip, biyografik malumatı verirken, umumiyetle kısa cümleler kullanır. Biyografiyi zenginleştirmek maksadıyla anekdotlara ⁽²⁸⁾ yer verir. Abdülmecid aleyhine yapılması kararlaştırılan ihtilâlin, Alemdağı'ndaki ön toplantısına Şinasi ile birlikte sadece birkaç arkadaşının katılması hadisesi bu anekdotlardan biridir. İsmail Habip, bu anekdotu dipnotlu olarak verir. (S.111)

İsmail Habip, Tanpınar'ın **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**'nin, İkinci Bölüm'ünde müstakil bir alt başlıkta ele aldığı Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ni ⁽²⁹⁾ Ziya Paşa'nın hayatını anlatırken, konu edinir.⁽³⁰⁾

İsmail Habip, biyografyayı ele alırken, edibin vefatı üzerine yazılan şiirlere de yer verir.⁽³¹⁾ İsmail Habip, biyografisini yazdığı şahsın cedlerinden de bahsederek, şuaradan olanların şiir örneklerini dipnotta verir.⁽³²⁾

⁽²⁷⁾ Kitapta , Şinasi'nin Avrupa'ya gönderilmesinde aracı olan şahıs olarak Tophane Nâzırı Münif Paşa gösterir. Mehmed Rauf makalesinde bu hatayı tenkit eder ve Ebüzziya Tevfik'in Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sine dahi müracaatla bu bilgi yanlışlığının kolaylıkla düzeltilebileceğini belirtir. Mehmet Rauf : " Yeni bir Kitap Türk Teceddüt Edebiyat Tarihi " , Yeni ses , (17 Eylül 1926, Nu. 200)

⁽²⁸⁾ Müstakil biyografi kitaplarında, incelenen edebî şahsiyeti barizleştiren anekdotlar, edebiyat tarihinde yer verilmemesi gereken detay bilgi mesabesinde kalır.

⁽²⁹⁾ Ahmet Hamdi TANPINAR: "Şinasi'den Sonra Yeni Osmanlılar Cemiyeti", 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul, 1985), S.216-248.

⁽³⁰⁾ İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S. 126.

⁽³¹⁾ İsmail Habip, Ziya Paşa, bahsinde Hâmid ve Namık Kemal'in Ziya Paşa için kaleme aldığı şiirlerden bazı bölümlere de yer verir. İsmail Habip, a.g.e., S. 131.

⁽³²⁾ İsmail Habip, Namık Kemal bahsinde, şâirin dedesi Ahmet Ratip Paşa ile babasının amcası Asaf Mehmed Paşa'nın birer gazellerini dipnotta verir. (S.150)

İsmail Habip, ediblerin hayatını anlatırken, Ebüzziya Tevfik'in **Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sinden**, Ali Ekrem'in basılmamış Darülfünun **Tarih-i Edebiyat Notları'ndan**, müstakil biyografya kitaplarından (Süleyman Nazîf'in Namık Kemal'i, Ali Ekrem'in Recaizâde Mahmud Ekrem Bey), **Diyorlar ki'den**, Bursalı Tahir Bey'in **Osmanlı Müellifleri** gibi eserlerle, Ahmed Cevdet Bey'in makalelerinden, edebî şahsiyetlerin arkadaşlarına yazdıkları mektuplardan, Rıza Tevfik'in **Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîyesi'nden** istifade eder ve bu bilgileri dipnotlarda gösterir. Bazı şahsiyetlerde ise, en son memuriyet yerleri verilerek, görev yerleri geçiştirilir.⁽³³⁾

Yazar, alt başlıkları, şablon halinde her edib için açmaz. Örneğin Samipaşazâde Sezai bahsinde, hayatı ve sanatını, "Ehemmiyeti" alt başlığında birleştirerek inceler.⁽³⁴⁾ **Encümen-i Şuara** şâirlerinde ise, alt başlık açmadan sanatlarından, hayatlarından ve eserlerinden örnekler verir. (S.360-373)

İsmail Habip, Muallim Naci'den sonra, **Tanzimat Devrine Umumi Bir Nazar** başlığı altında **Tanzimat Devrinde İlmî Hayat** diye bir alt başlık açar ve burada *Hoca İshak Efendi, Hoca Tahsin Efendi, Ali Suavi Efendi, Cevdet Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Ali Bey, Sadullah Paşa, Ebüzziya Tevfik Bey, Murat Bey, Şemseddin Sami Bey*'i kısaca ele alır. (S.397-418) İsmail Habip, bu bölümde eksiksiz biyografi yazma gayreti içinde olmaz. "Çok mühim bir şahsiyet" olarak tavsif ettiği "teceddüt devrimizin ilk âlimi" Hoca İshak Efendi'nin doğum yeri ve tarihine yer vermez,

⁽³³⁾ İsmail Habip, Samipaşazade Sezai bahsinde, bu hususda, yazarın tutarlı davranmadığını belirtmek isteriz. Sezai'nin en son Madrid sefiri olduğunu belirterek, diğer görev yerlerinden söz etmez. (S.347)

⁽³⁴⁾ İsmail Habip: a.g.e., S. 345-347

(³⁵) Ahmed Midhat Efendi'den kısaca bahseder. (S.404-409) Ali Bey, başlığı altında hem Cedide-i Havadis muharriri Ali Bey'den, hem de Trabzon Valiliği, Divan-ı Umumiye Direktörlüğü'nde görev yapmış Ali Bey'den bahseder. (S.413-415)

İsmail Habip, şâirlerin hayatını anlatırken, bazen edebî şahsiyetlerinden de -sanatkâr yönleri ile ilgili ayrıca alt başlık açmasına rağmen- bahseder. Biyografinin, bazı yerlerde edebî şahsiyetten ayrılamadığını görürüz. Tefik Fikret'i verirken "Hayatı ve Ahlâkı" başlıklı kısımda, Onun edebî şahsiyetini şekillendiren hususlar ve etkisi altında kaldığı yazar ve şâirlerden bahseder.⁽³⁶⁾ Fikret'in, Galatasaray Sultanisi'nden istifaları ve Emrullah Efendi ile mektuplaşmaları -alıntılar yapmak suretiyle- oldukça detaylı olarak verilir.⁽³⁷⁾ İsmail Habip, böyle iç içe geçmiş malumatfüruşluğu Halit Ziya bahsinde de tekrarlar.⁽³⁸⁾ İsmail Habip, Cenab Şahabeddin'i ise, bu tür detaya inmeden, bölümlere yapmadan tek başlık altında verir. (S.510-533)

İsmail Habip, **Servet-i Fünûn Edebiyatında Diğer Simalar** başlığı altında *Mehmed Rauf, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Ahmet Hikmet, Hüseyin Siret, Faik Ali, Hüseyin Suat, Süleyman Nesib, Celâl Sâhir* ve "bir iki isim" üzerinde durur. (S.533-554) İsmail Habip, bu bölümde, sanatkârlar için alt başlıklar açmaz. Biyografik bilgiyi, şâirlerin sanatkâr yönleriyle karışık olarak verir.

(³⁵) İsmail Habip: a.g.e., S.397

(³⁶) İsmail Habip: a.g.e., S.442

(³⁷) İsmail Habip: a.g.e., S.446-448

(³⁸) İsmail Habip: a.g.e., S.489

Bu bölümden itibaren biyografik malumat, -kitabın diğer metinlerine göre- küçük puntuyla verilir. Bu bölümdeki biyografik bilgide yazar detaya girmez.

Ali Ekrem (A. Nadir), *H. Nazım* (Reşid Bey), *Ahmed Kemal*’den “Bir İki İsim” başlığı altında da ve çok kısa olarak bahseder. Bu şahısların biyografilerine yer verilmez. (S.554)

İsmail Habip, **Servet-i Fünûn Haricindeki Şahsiyetler** başlığı altında, *Nâbizâde Nâzım*, *İsmail Safa*, *Hüseyin Rahmi*, *Ahmet Rasim* ve *Mehmet Emin*’i ele alır. (S.563-573) Bu bölümdeki biyografik bilgi, detaya girilmeden, doğum yeri ve tarihi, tahsili, görev yeri ve vefat tarihleri ile sınırlıdır. Alt başlıklar açma gibi bir detaylandırma yoktur.

İsmail Habip’in, “Servet-i Fünûn’a Zeyl” olarak telakki ettiği *Fecr-i Âti* bölümünde, *Emin Bülent*, *Şahabeddin Süleyman*, *Tahsin Nahit*, *Ahmet Haşim*’i ele alır. (S.574-583) Bu bölümde, biyografik malumat, hiç mesabesindedir. Eserlerinden hareketle, edebî şahsiyetler ve sanatları hakkında birtakım tespitlerde bulunur.

Bugünün Edebiyatı başlığı altında *Halide Edib*, *Yakup Kadri*, *Refik Halid*, *Ömer Seyfettin*, *Falih Rıfkı*, *Reşat Nuri*, *Ruşen Eşref*, *Aka Gündüz*, *Yusuf Ziya*, *Enis Behiç*, *Halid Fahri*, *Nazım Hikmet*’ten bahseden İsmail Habip, burada da biyografik malumata yer vermez.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde biyografik malumat, eserin başlangıcından sonuna doğru giderek azalır. İsmail Habip, biyografik malumatın sunulması husunda tutarlı görünmez.

Yahya Kemal "Edebiyatımız Niçin Cansızdır?" başlıklı yazısında biyografi türüyle ilgili olarak şu tespitleri yapar :

"Türkçe'de hâlâ, en kolay görünen şâir, edib ve sanatkâr hayatlarını yazmak nev'i, yani Frenklerde biyografi henüz belirmemiş bir nevî olmaktan çok uzaktır. Eski Tezkire'lerdeki gibi kof, laf bulamacı, hatta herzeden ibaret şâir hayatlarından sarf-ı nazar etsek, yeni edebiyat devrinde, en meşhur şâirlerimizin hayatlarını ve eserlerini sözde tasvir eden yazılara bakınız; ya tadından yenilmez, şeker gibi medhiyelerdir, yahut da indiyyâtdan ibaret laf kümeleridir; hiçbirinde tahlil olmadıktan başka terkib hiç yoktur. Nitekim bu eserler, az çok dedikodulu ve garazkârâne olmadıkları vakit zerre merak uyandırmazlar. Demek ki bizde biyografi nev'i henüz yoktur. Yoktur, çünkü bir defa, ehliyetli bir edib çıkıp da bu nev'in kalite'sini Türkçe'de tecellî ettirmemiştir, bu nev'in en cazibeli nümûnelerini vermemiştir hâsılı bu nev'i, tam Avrupalılar'da gördüğümüz değerde yaratmamıştır".⁽³⁹⁾

⁽³⁹⁾ Yahya Kemal: "Edebiyatımız Niçin Cansızdır?" , Edebiyata Dair, (İstanbul 1984), S.145-150.

Sadık Tural Hoca, bir araştırma yöntemi olarak sosyal bilimlerde “bir hadisenin kahramanını” veya “bir eserin yaratıcısını” biyografisi bakımından da “önemli olduğunu” ancak, “bu biyografik bilginin sosyal tarihçiyi kültür tarihçisini (müzik, sanat, sahne, perde) veya edebiyat tarihçisini bağlamayacağını vurgular; Sadık Tural Hoca, yine “Edebiyat Tarihinde Usûl” derslerinde bu hükmü tamamlayan bir başka hüküm daha vermektedir: “Biyografi, tv ve sinemanın yayıldığı günümüzde daha çok önem kazanıyor.”

3. Edebî Şahsiyetlere Yer Verilmesi

Prof. Dr. Sadık Tural, edebî şahsiyeti (kişilik), benzerlerini aşarak temsil etme basamağına çıkmışlık olarak tarif eder. ⁽⁴⁰⁾

Edebiyat tarihinin merkezine edebî eseri oturtan araştırmacılar, ⁽⁴¹⁾ eser yanında onu meydana getiren insan unsurunu da göz ardı etmezler.

Sadık Tural, bir yazarın edebî şahsiyet olarak edebiyat tarihindeki yerini almasının göstergesi olarak şu üç hususu zikreder.

“Bir yazarın insana, hayata ve tabiata yaklaşıştaki 'kendine has'lığı, eserlerinde gösterecek bir başarı elde etmiş olması,

“Bir edibin, edebiyat dünyasında gerçekleştirmeyi düşündüğü ve ısrarlı olduğu temel görüşler, orijinal fikirler sahipliği,

“Bir şâir, romancı, hikâyeci, tiyatro veya senaryo yazarının meydana getirdiği eserlerle kendinden öncekilerden ve çağdaşlarından ayrılan yönlerinin bir bütünlük oluşturacak şekilde gelişme çizgisi göstermesi”⁽⁴²⁾

⁽⁴⁰⁾ Sadık TURAL: Şahsiyetler ve Eserler, (Ankara, 1993), S.11.

⁽⁴¹⁾ Ali Nihat Tarlan, edebî hadiseleri tedkik ve tasnif ederken göz önünde bulundurulacak hususun daima edebî eser olduğunu zikreder. Bkz. Ali Nihat TARLAN: “Edebiyat Tarihi Hakkında”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.XIII, 31 Aralık 1964, S.16.; Ömer Faruk Akün, edebiyat tarihinin edebî eserin varlığı ile kaim olduğunu ifade eder., Bkz. Ömer Faruk AKÜN: “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, Dergâh, c.I, s.1, Mart 1990, S.13.

⁽⁴²⁾ Sadık TURAL: Şahsiyetler ve Eserler, S.10-11.

Bunun yanında Sadık Tural, edebiyat tarihini, edebî şahsiyetler ve biyografiler kronolojisi olarak anlayanları da tenkit eder.⁽⁴³⁾

Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihlerinin yalnız yaratıcı kişilerle onların belli başlı eserlerini incelemekle gerçek bir yargıya varamayacağını, edebiyat tarihinin yaratıcı şâirler ve şâheserler sergisi olmadığını vurgular.⁽⁴⁴⁾

Ali Nihat Tarlan, edebiyat tarihinin, sanatkârı cemiyet içinde değerlendirmesi gerektiğini savunur.⁽⁴⁵⁾

İsmail Habip'in, ele aldığı sanatkârı, kabiliyetleri ve zenginliği doğrultusunda: "ehemmiyeti", "hayatı", "şâirliği", "nesri", "asıl kıymeti ve hizmeti", "sanatının evsafı", "eserleri", "eserlerinden intihâb" alt başlıkları açarak incelemesi, klâsik tezkire yazıcılığındaki biyografik malumatı çok aşmış bir zihniyeti göstermesi bakımından önemlidir. Bu alt başlıklar, kesin hüküm ve tespitleri zaruri kılmakta, sanat yaparak yuvarlak cümlelerle meselenin geçiştirilmesine engel olmaktadır.

İsmail Habip, incelediği her sanatkâr için ehemmiyeti, şâirliği, hizmetleri gibi alt başlıklar açmaz. Yazar, çağdaşı sanatkârları incelerken, bu alt başlıkları açmaz.

⁽⁴³⁾ Sadık TURAL: " 'Edebiyat Tarihi' Kavramı Etrafında", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Nu.1, 1986, S.24.

⁽⁴⁴⁾ Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir? I", Türk Dili, Yıl:20, c.XXIV, s.237, 1 Haziran 1971, S.177.

⁽⁴⁵⁾ Ali Nihat TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.XIII, 31 Aralık 1964, S.15.

İsmail Habip, tecdüddü edebiyatımızın ilk edibi olarak Âkif Paşa'yı zikreder ve ehemmiyeti, eserleri alt başlığında da edebî şahsiyeti üzerinde durur. "Nesirde lafız ve terkiib için değil mâna için yazdı, şiirde klişeyi değil, ruhun sesini terennüm etti" (S.88) izahıyla Âkif Paşa'yı tecdüddü edebiyatımızın ilk şâir ve nasiri olarak addeder. İsmail Habip, Âkif Paşa'nın devrin "ricâl-i siyasiyye"sinden olduğu için edebiyat ile pek az iştigal ettiğini, zamanında "yeni edebiyat"ın bir vaz'ı, "edebiyat-ı cedide"yi takarrür ettiren olduğu hükmünü verir.

İsmail Habip, Âkif Paşa'nın arkasından gelen Edhem Pertev Paşa'ya "ehemmiyeti" başlıklı bir bölüm açmaz. Hayatı'ndan önceki bir paragrafta, ilk mükâlemeli yazının Pertev Paşa tarafından kaleme alındığını belirtir. (S.100)

Yazar, Edhem Pertev Paşa'dan sonra Şinasi'ye yer verir. "Ehemmiyeti" (S.107) başlığı altında, Şinasi'nin ilk defa edebiyat'ı gaye yaptığını, hayatı boyunca, eski edebiyatı yıkmak, yeni edebiyatı kurmak gayesiyle çalıştığını belirtir. Şinasi'nin diğer bir hususiyeti olarak da, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Recaizâde Mahmut Ekrem Bey'in onun mekteb'inde yetiştiklerini belirtir. Yazar, Şinasi'nin edebî şahsiyeti ile ilgili olan bu hükmü, şâirliği ve hizmetleri alt başlıklarında da verir. (S.108-112) Şinasi'nin yüksek bir sanatkâr olmadığını ve şiiriyetsiz bir üslûbu olduğunu belirtir. Şinasi'nin hizmetlerini, beş maddede toplar. Bunlar: Lisanı sadeleştirmesi, edebiyata hürriyet, millet, vatan, kanun gibi yeni mefhumları getirmesi, şiire samimî bir üslûp getirmesi. Garp edebiyatından tercümeler yapması ve gazeteciliği başlatması'dır. (S.112)

Şinasi'nin ardından Ziya Paşa gelir. İsmail Habip, Ziya Paşa'ya şeklen ve yalnız dışından bakarsak, onun tamamıyla bir edebiyat-ı kadîme şâiri olarak görüleceğini, Abdülaziz'e yazdığı noktasız, yahut murassa

kasideleri bir tarafta, **Rüya**'sı bir tarafta, ağır bir üslûpla zamanından yarım asır sonraya uygun bir üslûbun yan yana olduğunu belirtir. (S.123) Ziya Paşa'nın eserlerinden bahsettikten sonra, eserlerinden örneklere yer verilmeden önce edebî mevki'i ve şiirdeki kıymetine ait hükümler verir. (S.143)

İsmail Habip, edebî şahsiyeti, kendi döneminden önce ses yapmış bir diğer edebî şahsiyet ile mukayese ederek tanımlamaya çalışır. Örneğin Hâmid'in heyecanını, dışa yine aynı tazyikte şiir dili ile boşaltmasını Fikret ile kıyaslayarak belirginleştirir. Hâmid'in bu kabiliyetini, dehâ sahibi olması ile izah eder.

“Mesela merhum Tevfik Fikret, hususî hayatının tedkikinden anlıyoruz ki, kendi ruhunun içinde belki Hâmid'den daha çok heyecanlı idi, şüphesiz ondan daha çok ızdıraplar duyuyordu, bu ızdıraplar kendisini vakitsiz ölüme götürecek derecede şiddetli idi, fakat Fikret'te o heyecanları, içinin o girdaplarını, bütün hareket ve kuvvetiyle, kelime ve ahenk halinde harice atacak bir deha kudreti yoktu; içi çok ateşli olduğu halde menfezinden yalnız duman ve kıvılcımlar çıktığını gördüğümüz yanar dağlara benzeyen şâirlere bedel, dâhilerin nasibi lavlarını fesanevî bir nefle semalara püskürtmektir. Hâmid işte bu işi yaptı!” (S.212-213)

Hüseyin Rahmi'nin Flaubert'lerin, Paul Bourget'lerin tekniğini hedeflediğini, üslûbunun Halid Ziya'nın üslûbu gibi “tıraşîde” olmadığını belirtir. (S.565)

Yine Hüseyin Rahmi'yi , Ahmed Midhat ile mukayese eder ve Ahmed Midhat'ın “hayalî”liğine nazaran, Hüseyin Rahmi'yi tabii bulur:

“O (Ahmed Midhat), hayatı muhayyilesine takmıştı. Bu (Hüseyin Rahmi) mefkuresini hayata projektör yapıyor. Bunun için onu bugün münevverler okuyamıyor, fakat bunu herkes ve her vakit okuyacak.” (S.567)

İsmail Habip, Samipaşazâde Sezai bahsinde olduğu gibi, bazan de dönemin otorite ediplerininin (Halid Ziya, Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid) ele aldığı yazar ile ilgili düşüncelerine yer verir. (S.345)

İsmail Habip, ediplerin sanat yönlerini değerlendirirken tek taraflı olmamaya gayret eder; Muallim Naci örneğinde olduğu gibi. (S. 373)

İsmail Safa'nın derin bir sanakâr olmadığını vurgularken, selis bir nazmı olduğunu belirtmeyi kendisine bir borç bilir. (S.565)

İsmail Habip, uzun soluklu olmayan şâirleri tesbit eder. Bunlardan biri, edebiyat tarihlerine Kin ve Hisarlara Karşı şiirleri ile geçecek olan Emin Bülend'dir. (S.576)

İsmail Habip, Hâmid'den sonra şâirlik sanatını en çok Hâşim'e yakıştırır ve onu, “Bizde ilhamın en muvaffak şâiri” olarak vasıflandırır. (S.579-583)

4. Edebî Türlerin İncelenmesi

Edebiyat biliminin nihaî hedefi olan edebiyat tarihi yazılırken⁽⁴⁶⁾, edebî türlerin de hareket noktası olarak ele alınabileceği görüşleri vardır.⁽⁴⁷⁾

Agâh Sırrı Levend, edebiyat tarihinin başlıca görevlerinden biri olarak, edebî türün gelişiminin gösterilmesini zikreder ve edebiyat tarihinin asıl ekseninin, çeşitli türlerin doğuşu, hangi etkenlerle nasıl geliştiği, bu gelişmelerin nasıl bir yol izlediği, dil ve tenkitteki özelliğin ortaya çıkarılması gerektiğini belirtir.⁽⁴⁸⁾ Ancak, Türk edebiyatında edebî nev'ilerin yeterince işlenmemiş olması (mizah, hiciv, dini eserler gibi) ⁽⁴⁹⁾, her edebî nev'e mensup sanatkarlar hakkında da ilmî monografiler kaleme alınmamış olması,

⁽⁴⁶⁾ Sadık TURAL: Sorulara Cevaplarla Kültür-Edebiyat-Dil, S.13.

⁽⁴⁷⁾ Rene Wellek - Austin Warren: Edebî tür tarihine dayanarak yazılacak bir edebiyat tarihinde, öncelikle türlerin şemalarının oluşturulmasını, ortak ana şekillerden hareket ederek problemleri türlerin tasnifini öngörmektedirler: "Türü, düzen verici" bir kavram, temelde yatan belli kalıp, gerçek olan, başka deyişle, somut eserlerin yazılışını fiilen bir kalıba sokması dolayısıyla etkili olan bir görenek olarak düşünmek gerekir. Bir türün tarihini yazarken, bu türün devamı veya farklı bir şekilde devamı artık olamaz tarzında kendine özgü bir amaca varmanın hiç gereği yoktur, ama tam bir tür tarihi yazabilmek için bir amaç veya tipi akılda tutmamız gerekecektir." Bkz. R. WELLEK - Austin WARREN: Edebiyat Teorisi, Ömer Faruk HUYUGÜZEL, (İzmir 1993), S.236. Sadık Tural, sanatçılar veya edebî zümre, akım ve metodların arkasından, türlerin de edebiyat tarihinin yazılmasında bir ölçüt olarak ele alınabileceğini belirtir. Bkz. Sadık TURAL: Zamanın Elinden Tutmak, S.18.

⁽⁴⁸⁾ Agâh Sırrı LEVEND: "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir?", Türk Dili, Yıl:20, c.XXIV, s.238, 1 Temmuz 1971, S.264-265.

⁽⁴⁹⁾ Agâh Sırrı LEVEND: a.g.m.,S.5.

ilmî bir edebiyat tarihinin ortaya çıkmasını engelleyen hususlardan sadece biridir.⁽⁵⁰⁾

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin son bölümüne gelinceye kadar edebî türleri incelemek üzere müstakil başlıklar açmaz.

Kitabın ikinci bölümü olarak kabul edebileceğimiz Servet-i Fünûn Topluluğu bahsinde, Üdebâ-yı Cedide alt başlığında Tefik Fikret, Halid Ziya ve Cenab Şahabeddin'i anlatır. Devamında, "Servet-i Fünûn Edebiyatında Diğer Simalar"ı, nâsirler ve hikâyeciler ile şâirler şeklinde tasnif eder.

Kitabın son bölümünde, "Temaşa, Mizah, Hitabet" başlığı ile "Tenkid ve İlim" başlıklarını açar. "Temaşa – Mizah - Hitabet" başlığı altında tekrar sırasıyla üç türü, ehemmiyeti, tarihçesi ve dönemindeki temsilcileri ile inceler. (S.674-682) Temaşa'ya kısaca değinerek, Tanzimat'ın temaşa panoramasını özet bilgi halinde verir ve Meşrutiyet'e geçer. Mizah türünde, Fazıl Ahmed, Halil Nihad ve Ercümen Ekrem'e değinir. Hitabet'te ise, Ömer Naci, Hamdullah Suphi ile halka hitaben yaptıkları konuşmaları, çok yakından takip ettiği Gazi Paşa'dan bahseder.

İsmail Habip, "Tenkid ve İlim" başlığı altında, Ziya Gökalp ile –çok kısa olarak da- Köprülüzade Mehmet Fuad üzerinde durur. (S.682-687)

Edebî türler üzerinde İsmail Habip'in ayrıca dikkat geliştirmediğini, incelediği edebî şahsiyetleri bazı dönemlerde "Nâsirler ve Hikâyeciler", "Şâirler" başlıkları altında tasnif etmek dışında, edebî türler bahsini genişletmediğini söyleyebiliriz.

⁽⁵⁰⁾ Ali Nihad TARLAN: "Edebiyat Tarihi Hakkında", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.XIII, 31 Aralık 1964, S.18. (Aynı makale Edebiyat Meseleleri, İstanbul 1981, S.21-26'da vardır).

Nurullah Çetin, Edebiyat tarihçiliğimiz üzerinde yaptığı çalışmasında, İsmail Habip'in edebiyat tarihinde şiir türü üzerinde ağırlıklı olarak durmasını doğru bulmaz ve İsmail Habip'in kitabını Türk şiir tarihi gibi düzenlemiş olduğunu belirtir.⁽⁵¹⁾ Aslında İsmail Habip, edebî türleri değerlendirirken herhangi bir edebî türden yana taraf olmamıştır. Aksine onun edebiyat tarihi, her edebî malzemeyi önemsemiş olmasından doğan şiir ağırlıklı bir görünüm kazanmıştır.

⁽⁵¹⁾ Nurullah ÇETİN: Tanzimat'tan Fuat Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihçiliği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1988, S.144.

5. Bibliyografik Malumat

Edebiyat tarihleri, sahanın herkese hitap eden müracaat kitapları değil de, ihtisas kitapları olduğundan dolayı, onlarda, âdeta haddeden geçmiş bilgilere ihtiyaç duyulur. Dolayısıyla başlangıcından itibaren kaleme alındığı zamana kadar geçen edebî hayatı en üst seviyede bir yorum, mukayese ve terkiplle, özlü bir şekilde ihtisas sahiplerine sunması beklenen edebiyat tarihlerinde biyografik bilgi ile birlikte bibliyografik malumata da yer verilmesi gerektiği düşüncesi yaygındır. Ancak, ilk dönem edebiyat tarihleri yazarlarının donanımlarını görmemiz bakımından, bu edebiyat tarihlerindeki bibliyografya kısmı bizim için önemlidir.

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde her ana bölümün sonunda, küçük puntolarla o bölüm için "Mehazlar" verir. "Medhal İçin Mehazlar"ı, **Medhal**'in sonunda Tarihî menbalar, İlmî ve edebî eserler, Divanlar, Fransızca Menbalar olmak dört başlık altında verir. (S.80)

"Tanzimat Edebiyatı İçin Mehazlar"ı Tarihî menbalar, Edebî ve İlmî Mehazlar, Divanlar, Fransızca Mehazlar olmak üzere dört başlık altında toplar. (S.423-424) İsmail Habip, bazı kaynakları temin ettiği kütüphanelerin adını parantez içinde belirtir.

İsmail Habip, "Servet-i Fünûn Edebiyatı" ile ona zeyl olarak nitelendirdiği "Fecr-i Âti" Toplaşması için de bölüm sonunda, "Bu Fasıll İçin Okunan Eserler"i, Mecmualar, Yevmî Gazeteler ve Edebî Eserler olarak tasnif eder. (S.593-594) Edebî eserleri, yazar adları sırasına göre verir.

Millî Cereyan Edebiyatı ile Bugünün Edebiyatı bahislerinden sonra da kaynaklara geçer.

İsmail Habip, bibliyografya verme konusunda tutarlı bir yol takip etmez. Eserde dipnot sistemi mevcut olmakla beraber, yazar dipnotları verirken bazen oldukça keyfi bir tavır takınır. Örneğin, Namık Kemal bahsinde “Şahabeddin Süleyman ve emsalinin dediği gibi” diyerek bir cümleye başlamış, cümleyi iktibas etmiş, kaynakların ve emsalin kimler olduğunu belirtmemiştir. Makale künyeleri tam olarak verilmemiş, “Mehmed Rauf’un Halid Ziya hakkındaki makalesi”, “Ahmed İhsan’ın Servet-i Fünun’daki Makaleleri” gibi makale ve süreli yayınların adı, cildi, numarası, sayfa numaraları belirtilmeden geçilmiştir.

Cenab Şahabeddin ile ilgili bölümde, “Cenab için ‘**Diyorlar ki...**’ de bilmem kim edebiyatımıza şehvî şiirler getirdi demişdi” şeklinde bir cümle yer alır. (S.517) İsmail Habip, dipnotla bu kısa bilgiyi belgelendirme zarureti duysaydı “bilmem kim” gibi gayr-i ilmî ve keyfi bir ifadeyi de kullanmazdı.

İlk iki bölümün sonunda bibliyografya, “Medhal İçin Mehazlar” ve “Tanzimat Edebiyatı İçin Mehazlar” gibi genel ifadeler kullanır. Servet-i Fünun Topluluğu ile Fecr-i Âti Toplaşması’nın sonunda, “Bu Fasil İçin Okunan Eserler” gibi özel bibliyografya verir.

Namık Kemal bahsinde “ehemmiyeti”, “şâirliği”, “nesri”, “hizmetleri” alt başlıklarına yer veren İsmail Habip, Namık Kemal’i teceddüt edebiyatının “takarrür safhasında” ilk nokta olarak zikreder. Namık Kemal’in hizmetlerini maddelendirir.

Edebî şahsiyeti anlatırken Şehabeddin Süleyman'ı kaynak göstererek -hangi eserinden aldığını belirtmeden- onun bir hükmünü iktibas eder. Ali Ekrem (Bolayır)'ın Darülfünun Notları'ndan alıntılar yapar. Ebüzziya Tefvîk'in **Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye**'sinden dipnotsuz, **Diyorlar ki**'den dipnotlu iktibaslar yapar.

İsmail Habip, Recaizade Mahmut Ekrem'i "Edebî Şahsiyeti", "Şâirliği" ve "Münekkitliği" gibi alt başlıklarda inceler. Recaizade Mahmut Ekrem'in edebî hayatımızdaki unutulmaz mevkiini, zevkindeki selasetle kazandığını belirtir.

6. Edebî Eser Örneklerinin Verilmesi

Türk edebiyat tarihinin ilk basit örnekleri olarak kabul edilen ve XV. yy'dan itibaren örnekleri verilen **Nazire Mecmuaları**, ⁽⁵²⁾ şiirleri, bilhassa gazelleri topluyor, hangi metnin orijinal, hangilerinin nazire ⁽⁵³⁾ olduğunu tesbit ediyor, bazen de bazı şâirlerin mesleklerine ve edebî başarılarına göre mevkilerini belirliyordu.⁽⁵⁴⁾

Anadolu sahası tezkireciliğinin ilk örneği olan **Heşt Behişt**'de Sehi Bey, şâirlerden bir ya da birkaç beyit iktibas yapar.⁽⁵⁵⁾ Onu takip eden **Latifi Tezkiresi**'nde, umumiyetle şâirlerin matla ve makta beyitlerinden bir veya birkaç beyit, gazellerinden bir, mesnevi ve kasidelerinden üçer dörder beyit örnek seçer. ⁽⁵⁶⁾

Biyografik malumatın azalıp, edebî örneklerin ağırlık kazanması XVII. y.y. tezkirelerinde başlar. ⁽⁵⁷⁾ Kafzâde Fâizî'nin **Zübdetü'l-Eşâr**'ı (1621) ile ilk örneği verilen antolojik mahiyetli tezkireye, Yümnî, Âsım, Belîğ, Silahdarzâde tarafından zeyiller yazılır, XIX. y.y.'da **Şefkat Tezkiresi**, bu tarz tezkireciliğin son örneğidir.

⁽⁵²⁾ Nazire mecmuaları ile ilgili olarak bakınız: Agâh Sırrı LEVEND: "Nazireler Edebiyatı", Türk Edebiyatı Tarihi, S.167-169

⁽⁵³⁾ Nazire mecmuaları ile ilgili olarak bakınız: Mustafa İSEN: "Divan Şiirinde Nazire Geleneği", Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, (Ankara, 1997), S.326-331

⁽⁵⁴⁾ Prof. Dr. Mustafa İSEN: a.g.e., S.272.

⁽⁵⁵⁾ Mustafa İSEN: Sehi Tezkiresi, (İstanbul, 1980, 260 S. (Sadeleştirilmiş Baskı)

⁽⁵⁶⁾ Haz: Mustafa İSEN: Latifi Tezkiresi, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990, 531 S.

⁽⁵⁷⁾ Mustafa İSEN: "Türk Tezkireciliğinde Antoloji Tipi Örnekler", Ötelerden Bir Ses, S.47-54.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde üç tarzda edebî eser örneğiyle karşılaşırız. Sevük, edebî şahsiyeti belirginleştirmek, fikirlerine delil isnat etmek maksadıyla incelediği edibin "Hayatı", "Şâirliği", "Nesri" alt başlığını taşıyan kısımlarda şâirlerin birkaç beytine yer verir. "Eserleri" alt başlığını taşıyan kısımda yeri geldikçe edebî eserin tamamını veya bir kısmını iktibas eder. Sevük, örneklerle dayalı olarak bazı tespitlerde bulunur.

İsmail Habip, edebî eser örneklerinde "kısaca tahlil edeceği" romanın vakasını verir (Ör. Cezmi).

İsmail Habip, bazan sanatkârın eserlerini sıralarken, eserin dili hakkında bir fikir vermek maksadıyla da eserden kısa alıntılar yapar. (Ör. Recaizade Mahmut Ekrem bahsi, Muntehabat Mecmuası)

Ahmed Cevdet Paşa bahsinde "Cevdet Paşa'nın üslûbuna bir numune ve onun kaleminden bir misal olmak üzere" Hutbe-i Peygamberî tercümesinden iki paragrafa yer verir. (S.403)

Biyografiyi anlatırken şiiirlerden iktibaslarla destekler (Ör. Hamid-Validem manzumesi).

7 - Yabancı Edebiyatlara Yer Verilmesi

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde **Medhal**'in 2.kısmı, "Fransız Edebiyat Tarihine Kısa Bir Nazar" alt başlığını taşır. Fihrist'teki bu tasnif, içerde yerini "Fransız Tesirâtı" başlığına bırakır. (S.69-80)

İsmail Habip, teceddüt edebiyatımızın Batı etkisiyle başladığını belirtir. Kavmî devri, ümmet edebiyatının, ümmet edebiyatını da medeniyet devri edebiyatının takip ettiği şeklinde bir tasnif yaparak, Türk edebiyatındaki Batı etkilerinin özellikle Fransa'dan geldiğine değinir. Burada oldukça özet bir şekilde, Fransa ile tarihî ilişkilere yer verir. Kaynak olarak, **Tarih-i Cevdet** ile **Fransız Edebiyatının Anasırı**'ndan istifade ettiğini (dipnotta) belirtir. İsmail Habip, Tanzimat devrinde Fransa'da romantizm'in hâkim olduğunu, belirtir :

"Tanzimat devri şâirlerinin o zamanki Fransız edebiyatından ne derece istifade edip etmediklerini ileride tedkik edebilmek için Fransız romantik edebiyatına umumî bir nazar atfetme(k) (.....)

"Fakat Tanzimat üdebasının yalnız romantiklerden değil, on yedinci asırdaki 'Klasik' devriyle on sekizinci asırdaki 'İhtilâl-i Kebir' devrini hazırlayanlardan müteessir oldukları için evvela bu iki devre kısa birer nazar atfet(mek)" (S.80)

zaruretinden bahseder. **Klasik Devir** (Corneille, Moliere, Racine, La Foontaine, Boileau, Paskal, La Rochefoucauld, La Bruyere hakkında birer kısa paragrafla bilgi verir.) (S.71-73), **Onsekizinci Asır** (Montesquie, Voltaire, Diderot, J. J. Rousseau, Bernardin de Saint – Pierre, Lesage ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. (S.73-76), **Romantizm ve Romantikler**

(Lamartine, Victor Hugo, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Balzac, Stendhall, Alexander dumas Pere, George Sainte, Beranger, Theophile Gautier, Baudlaire) üzerinde kısaca durur. (S.76-79.)

Yazar,“Fransız Edebiyat Tarihine Kısa Bir Nazar” bahsinin sonunda kaynaklarını sistematik bir şekilde verir. (S.80)

II. Bölüm’de Servet-i Fünûn Topluluğu ediblerine geçmeden önce, 19.asrın ikinci yarısında Fransız edebiyatının panoramasını, ediblerin biyografilerini (edebî türleri esas alarak çok genel hatları ile) çizer.

İsmail Habip, Fransa’da realizmi, roman, tiyatro, şiir ve tenkit şeklinde edebî türlere göre inceler. **Roman**’da; Zola, Flaubert, Zola, Gouncourt kardeşler, Alfons Daudet, Guy de Maupassant, Prosper Mérimée, Eugene Fromentin, Octave Feuillet, **Tiyatro**’da; Alexander Dumas Fils, Emile Angier, Victor Sardou, **Şiir**’de; Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Francoise Coppée, Paul Verlaine, **Tenkit**’te; Hippolite Taine, Ernest Renan, F. Sarcey, Jules Claretie isimli edibleri ele alır.

İsmail Habip, “Fransız Edebiyatı” alt başlığında, ediblerin batıdan ne derece feyiz aldıklarını, o zamanki Batı edebiyatına ne derece nüfuz ettiklerini mukayese edeceğini belirtir:

“ ‘Servet-i Fünun’culardan Garp edebiyatından en ziyade, yüzde doksan nisbetinde, Fransız edebiyatından müteessir oldular. Hemen hepsi o edebiyatı numune ittihaz ettiler. Servet-i Fünun edebiyatını bitirdikten sonra tabî’i, Servet-i Fünun üdebasının Garp’tan ne derece feyiz aldıkları, o zamanki Garp edebiyatına ne derece nüfuz ettikleri mukayese edilecektir. O mukayeseye medar olmak

üzere, burada, o zamanki Fransız edebiyatını, muhtasar ve umumî bir bakışla görmekliğimiz lazımdır. Servet-i Fünuncular, Fransa'daki 'realist' devrinin inkişafına tesadüf ettiler. Muasır Fransa'yı da idrâk eylediler. 'Naturalizm' mektebinden ders aldılar. Servet-i Fünun şiiirlerine en çok 'parnasyen'ler hakim oldu."⁽⁵⁸⁾

Ancak İsmail Habip, edebiyat tarihinde böyle bir mukayeseye yer vermez. Dolayısıyla Fransız edibleri ile ilgili bilgiler, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde aksesuar gibi kalır.

İsmail Habip, "Bugünün Edebiyatı" başlıklı bölümden önce de, Muasır Fransız edebiyatının, roman, tiyatro, şiir ayrımı yaparak, edibleri üzerinde kısaca durur. **Roman**'da; Anatole France, Paul Bourget, Marcel Proust, Edward Rord, Pierre Loti, René Bazin, Andre Theuriet, Paul ve Victor Margarith, **Tiyatro**'da; Henry Lavedan, Paul, Hervieu, Eugene Brien, Edmond Rostand, **Şiir**'de, önceki türlerde olduğu gibi, şâirler üzerinde tek tek durmaz, Henri de Regnier, Albert Samain, Jeon Moreas, Fernand Gregh'in isimlerini zikreder. (S.620-626)

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde İsmail Habip, Fransız ediblerine yer verme sebebini izah tarzında tutarlı görünür. Ancak, uygulamada, etkilenmeleri, yazar ve edebî eser platformunda izah edemez ve oldukça satıhta kalır.⁽⁵⁹⁾

⁽⁵⁸⁾ a.g.e., S.432.

⁽⁵⁹⁾ İsmail Habip'in yabancı dili Fransızcadır. Bu dile hakimiyeti ile ilgili olarak elimizde – Avrupa Edebiyatı ve Biz kitabı dışında – herhangi bir bilgimiz mevcut değildir. Fransız edebiyatının Türk edebiyatına etkilerinin, sadece Fransız ediblerinin kısa biyografi ve eserlerinin sıralanması ile ortaya çıkmayacağı açıktır. Böyle bir tesirin izahı oldukça geniş oylumlu, mukayeseli edebiyat sahasına giren çalışmalara ihtiyaç gösterir. Bkz. Cevdet PERİN: Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesiri, (İstanbul, 1946, 278 s. ; Zeynep KERMAN:

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin, yabancı edebiyatlara yer vermesi bakımından Türk edebiyat tarihçiliğinde ayrı bir yeri vardır.⁽⁶⁰⁾

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Fransız edebiyatı hakkında verilen bilgilerin, Türk edebiyatında Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âti, Millî Edebiyat dönemleri yaşanırken, Fransa'da da o dönemlerde eser veren edipleri ve edebî akımları göstermesi dışında bir fonksiyonu yoktur. Bu fonksiyon da, zaten edebiyat tarihinin ilgi sahasına giren problematikler arasında yer almaz.

1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma, (İstanbul 1978), V+ 424 s. ; Zeynep KERMAN: "Mukayeseli Edebiyat", Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri, (Ankara 1998), S.290-376. ; İnci ENGİNÜN :Tanzimat Devrinde Shakespeare Tercümeleri ve Tesirleri, (İstanbul 1979), VII-326 s. ; "Mukayeseli Edebiyat", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, (İstanbul, 1983), S.209-352. Her iki araştırmacının mukayeseli edebiyat ile ilgili ortak makaleleri de vardır. Makale künyeleri için Bkz. Zeynep KERMAN: Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri, (Ankara, 1998), S.291-292. Bilge Ercilasun'un Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler'in 2.cildindeki bazı makaleler de Türk dünyası ile ilgili mukayeseli çalışmaları kapsar. Bkz. Bilge ERCİLASUN: Yeni Türk Edebiyatı Üzerinde İncelemeler, (Ankara, 1997), 842 S.

Şiir ile ilgili etkiler için Bkz. Gündüz AKINCI: Batıya Yönelirken Şinasi, Bir İnceleme, (Ankara, 1966; Erdoğan Alkan, Şiir Sanatı – Dünyada ve Türkiye'de Şiir Akımları – Şiirin Temel Sorunları – Kavramları, (İstanbul, 1995), 572 s.

⁽⁶⁰⁾ Orhan Okay, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin Fransız edebiyatı ile ilişkiler kurması, böylece bir çeşit mukayeseli edebiyata yer verişle kendinden önceki edebiyat tarihçilerinden ayrıldığını ifade eder. Bu tespiti, ihtiyatla karşılamamız gerektiği kanaatindeyim. Bak.: M. Orhan OKAY: "Edebiyat Tarihi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.10, S.403.

8 . En Son Hangi Döneme Kadar Gelindiği

İçinde yaşanılan zamandan, yaklaşık 40-50 yıl öncesine kadar olan dönemdeki edebî faaliyetlerin, edebiyat tarihinden çok, edebî tenkidin sahasına girmesi gerektiği ile ilgili olarak edebiyat araştırmacılarının yerleşmiş kanaatleri vardır.⁽⁶¹⁾

Edebiyat tarihlerinde “Günün edebiyatı”na yer verilip verilmemesi hususunda, Fuat Köprülü, şunları ifade eder.

“Edebî eser zamanımızdan ne kadar uzaksa, onun hakkında edebiyat tarihinin ‘âfâkî’ bir hüküm vermesi o kadar kolaylaşır. Çünkü yüzyıllar esnasında, yanılmaz bir hakim olan ‘halkın zevki’ onun hakkındaki hükmünü vermiştir; tarihçi, vesikaların tetkik ve tasnifiyle o hükmü sonuçlandırır ve tespit eder.

(61) Prof. Dr. Sadık Tural, Edebiyat Tarihinde Usûl ve Edebiyat Tarihçiliğimiz adlı doktora dersinde, (1996-1997) edebiyat tarihi tarifiendirmelerinden birini, bu zaman ölçütüne göre yapar: “Edebiyat tarihi, ilk baskısı, kırk yıl önceyi esas alan bir edebî eser ve edebî değerler dünyasıdır. Hocalarım Şükrü Elçin ve Kaya Bilgegil, Köprülü’ye bağlı olarak bu zamanı elli yıl olarak sınırlıyorlar”. Ömer Faruk Akün de bu konu ile ilgili olarak Edebiyat tarihinin üzerinde durmakla kendisini mükellef kabul ettiği eser günümüzün değil, şu ya da bu zaman mesafelerinden geçmişe ait olan, geçmişte meydana gelmiş bulunandır. Edebiyat tenkidinde ise, eser daha çok günümüzünkidir. Eser eskiye gitse bile, onu ele alıfta hareket noktası günümüzün değerleri ve zevkleridir. Buraya geldiğimizde mesele, eseri ele alanın hüviyeti ve formasyonu bakımından da bir belirginlik kazanır. Edebiyat tarihçisi kendisini, eseri meydana geldiği devrin, hitap ettiği ortamın şartları içinde değerlendirmek, onun içinde doğduğu içtimaî ve tarihî zemine göre düşünmek gibi bir yükümlülük altında hissediyor.” Bkz. Ömer Faruk AKÜN: “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”

“Halbuki zamanımıza yaklaştıkça, bu hükümlerimiz ‘âfâkî’ olmaktan ziyade ‘enfusî’ bir mahiyette yani ‘tarihî’ olmaktan ziyade, ‘tenkidî’ bir şekilde olur. Edebiyat tarihçisi, vazifesini ne kadar tarafsızlıkla yapmak isterse istesin, kendi zamanı hakkındaki görüşlerinde nihayet bir ciddi ‘münekkid’ vaziyetindedir. Ciddi edebiyat tarihlerinin çok kısa ve umumî bir mahiyette olması, işte bu sebeplerden doğuyor ki tamamıyla haklıdır.”⁽⁶²⁾

Agâh Sırrı Levend, belirginleşmemiş olmasına rağmen, günün edebî durumunu bir panorama halinde göz önüne sermek gerektiğini, edebiyat tarihçisinin vazifeleri arasında sayar.⁽⁶³⁾

İsmail Habip Sevük, **Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihimiz**’de edebî maceramızın kendine has akışından dolayı, son dönemlerin ediblerinden bahsetmek durumunda kaldığını ifade eder:

“Bu gibi, bilhassa mekteplere ait, edebiyat tarihlerinde son yirmi, yirmi beş senelik şahıslardan bahsedilmez, yalnız edebî hüviyeti kat’ileşmiş olan şöhretler hakkında kısaca malumat verilir. Fakat bizde iki sebepten dolayı ve umumî kaideden ayrılmak zarureti vardır: Bir kere hem hayat, hem dil itibarile son yirmi senemiz ondan evvelki maziden çok derin ayrılıklar gösterdi. Hayat itibarile, yıkılan bütün bir imparatorluk üstünde, yepyeni bir devlet kurduk. Dil itibarile de, hele on sekiz senedir, harf inkılabı neticesi eski yazıdan tamamen, eski dilden de büyük mikyasta ayrılmış bulunuyoruz. Bu itibarla bugünkü edebiyatımıza edebî

⁽⁶²⁾ Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ: **Türk Edebiyatı Tarihi** S.3.

⁽⁶³⁾ Agâh Sırrı LEVEND: **Türk Edebiyatı Tarihi**, S.181.

neviler itibarile, umumî bakışlar yapmayı ve artık eski harfleri hiç tanımayan bugünkü gençlerimize son devrin eserleri hakkında malumat vermeği hem zaruri, hem de faydalı gördük.”⁽⁶⁴⁾

İsmail Habip, alfabenin değiştirilmesiyle “Bugünün edebiyatı”ndan bahsetmek mecburiyetinde kaldığını, bunu da didaktik bir gayeye yönelik olarak yaptığını şöyle izah eder:

“Mekteplere mahsus böyle edebiyat tarihlerinde en son kitaplardan ve şahıslardan bahsedilmez. Çünkü henüz onların tesiri altındayızdır ve henüz onlar maziye mal olmamıştır. Fakat yeni harf inkılabı dolayısıyla, okuyacak eser bulmakta güçlük çeken gençlerimize bir kolaylık olmak üzere en son zamanlara ait bibliyografik ve kronolojik malumat vermeye mecbur oluyoruz.”⁽⁶⁵⁾

Yazar, **Edebî Yeniliğimiz**’in, “Kitaba İlave Birkaç İsim ve Son Nesle Umumî Bir Bakış” başlıklı son bölümünde, 14 edib’e yer veriş nedenini şu cümlelerle anlatır:

“Edebiyat tarihleri halden bahsetmez. Oraya yaşıyanlar içinden ancak edebî hüviyeti tamamen taayyün edenler dahil olur. Fakat bizde lisan ve edebiyat tekamülünün sık safhalar geçirişi ‘Bugün’ün bazı simalarını bile ‘dün’ ve hatta ‘evvelki gün’ yaptı. Bundan evvelki son mebhasda zikredilen birçok şahsiyetler halin dahi birer kıymetidirler. Fakat halin nesir ve şiirini yaşatan o

⁽⁶⁴⁾ İsmail Habip (SEVÜK): Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, (İstanbul, 1942, Yeni ve Kat’i Tabı), S.404.

⁽⁶⁵⁾ İsmail Habip: a.g.e., S. 417

şahsiyetlerde maziye mal olmuş birer hisse de bulunduğu için kitabın son kısmına dahil oldular. Burada da kitaba bir zeyl halinde, son nesle umumî bir bakış yapacağız. Ta ki kitabın asıl hitap ettiği genç kütle, günün isimler ile de, vevleki kısaca, bir temas temin etmiş olsun.”⁽⁶⁶⁾

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**’nde son bölümde “Bugünün Edebiyatı” başlığı altında zamanın ediblerini, edebî türleri dikkate alarak (Nâsirlar ve hikâyeciler, şâirler, temaşa-mizah-hitabet, tenkid ve ilim alt başlıklarında) kısaca inceler. İsmail Habip’in konuyla ilgili düşünceleri şöyledir:

“Bugünün edebiyatı ve bugünün edibleri daha tarihe mal olmadı. Onların tesiri tahtındayız fakat on beş senelik zaman içinde ‘kendini bulmuş’ şahsiyetler var. Kıymetli isimler ki ne olduklarını vuzuhla söylediler, fakat daha sözlerini bitirmediler. Belki çıktıkları nokta son zirveleridir, belki son noktayı bir tümsek bırakan şahikaya çıkacaklar.”⁽⁶⁷⁾

İsmail Habip, Bugünün Edebiyatı’nı “Nâsirlar ve Hikayeciler”, “Şâirler” ve “Temaşa-Mizah-Hitabet” başlıkları altında inceler. Yazar, hikâye ve roman yazarı olarak Halide Edib (Adivar), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu),

⁽⁶⁶⁾ İsmail Habip: Edebî Yeniliğimiz, 2. Kısım, (İstanbul 1932), S. 488 (Yazar burada, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Hakkı Süha, Sadri Etem, Nazım Hikmet, Ali Mümtaz, Necmeddin Halil, Halide Nusret, Şükûfe Nihal, Ömer Bedreddin, Kemaleddin Kâmi, Necip Fazıl, üzerinde kısaca durur. (S.488-503.) Sevük, kitabın sonunda “Birkaç Noktanın İzahı” başlığı altında, son devre edebiyatına istediği genişliği veremeyişinden şikâyet etmiştir. (S.513.)

⁽⁶⁷⁾ İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, s.627.

Refik Halit (Karay), Ömer Seyfettin, Faliş Rıfkı (Atay), Reşat Nuri (Güntekin), Ruşen Eşref (Ünaydın), ve Aka Gündüz üzerinde durur ve bu yazarlar arasında sadece Ömer Seyfettin'in biyografisini verir.

Yazarın, Bugünün Edebiyatı'nı incelerken, ediblere daha acımasız tenkitler yönelttiğini tesbit ederiz. İsmail Habip, öncelikle Halide Edib'in üslubunu tenkit ederek incelemeye başlar. Ona göre Halide Edib'in "Kelimeler(i) mühmel, terkipler(i) mehcür, cümleleri ser-âzâtdır." İsmail Habip, yazdığını bir daha okumayan yazarın, kadın kahramanlarının manzaraları ayrı ayrı kadınlar olduğu tespitini yapar. Bülent, Handan, Sara, Kaya ve Ayşe'nin ortak karakter özelliklerine değinilir. İsmail Habip, bu kadınlar için: "Ruhun doğurduğu bu kadınları hayatın doğurmadığına inanacağımız geliyor ve yaratılanları muhayyileden alıp hayata bağlayamıyoruz." tespitini yapar. Böylece, romanlardan da çok genel olarak bahsedilir. (S.628-631)

Halide Edib'den sonra, "Türk nesrinin şâiri" olarak vasıflandırılan Yakup Kadri'yi inceleyen İsmail Habip, Yakup Kadri'nin "Fecr-i Âti Toplaşması"nda⁽⁶⁸⁾ kaleme aldığı hikâyelerin, yazarını göstermediği hükmünü verir. Yazarın, İstimdâd isimli mensuresini, Türk nesrinin âhenkte çıktığı zirve olarak değerlendiren İsmail Habip, eserlerin kronolojik sırasını takip ederek, yazarın edebî profilini çizmeye çalışır. Bunu yaparken, Yakup Kadri'nin arayış ve yönelişlerini, ironik bir üslûpla anlatır.

İsmail Habip, **Nur Baba**'da sanatın vakayı eritemeyişini tenkit ederek, Yakup Kadri'nin romanları dışındaki nâsirliğini daha kuvvetli bulunduğunu ifade eder. (S.631-634)

⁽⁶⁸⁾) Prof. Dr. Sadık Tural, bu kısa süreli encümenin bir edebî topluluk değil, "toplaşma" olduğunu ifade etmektedir.

Yazar, daha sonra Refik Halit (Karay) üzerinde durur. İsmail Habip, Refik Halit'i, edebiyatta millî cereyanın en berrak kalemi olarak vasıflandırır. Refik Halit'i mizahçı ve hikâyeci olarak ayrı ayrı ele almamak gerektiğini vurgulayarak, onun "Günün mizahı"na saplanmasını tenkit eder. İsmail Habip, "Refik Halit iyiyi yakalamıyor, belki iyiye imanı olmadığı için" cümlesiyle İstanbul'un İç Yüzü'nü ve Yatık Emine'yi eleştirir. Yazarı, zeki fakat ruhsuz olarak değerlendiren İsmail Habip, onun lisanının oynak, aydınlık, pürüzsüz, sade, yaşayan bir İstanbul Türkçesi olduğunu belirtir. Memleket Hikâyeleri yazarını, hakiki vatani görememiş olmakla suçlar. (S.634-637)

İsmail Habip, Refik Halit'ten sonra, Ömer Seyfettin üzerinde durur. Önce yazarın biyografisini⁶⁹) verir, daha sonra edebî şahsiyetini ve sanatını değerlendirir.

İsmail Habip, Ömer Seyfettin'in hikâyelerini kesîf bulmaz. Onu, "Çoğu öz yapmaktan ziyade, azı çok yapmayı bilen bir sanatkâr" olarak vasıflandırır.

İsmail Habip, Ömer Seyfettin'i "Bulduğu ufak bir mevzuyu şişiriyor" gibi edebiyat tarihi üslûbuna yakışmayan bir cümle ile hikâyelerin konusunu tenkit, teknik bakımından ise, takdir eder. (S.637-638)

Yazar, daha sonra Falih Rıfkı (Atay)'ya geçer. Falih Rıfkı'nın yazı hayatına başlayışı, -Cenab'ın tesiri hissedilmekle beraber- kendine has bir çeşnisi olan üslûbunu , şöhreti yakalayışını birer paragrafla verir ve yazarı,

⁶⁹ Ömer Seyfettin'in biyografisi daha küçük punto ile dizdirilir. Bu İsmail Habip'in edebî şahsiyet ve -sathî bir bakışla da olsa- edebî esere ağırlık verdiğinin açık delilidir. Ancak bu bölüm dikkate alınmadığında, yazarın bir tutarsızlık içinde olduğunu söyleyebiliriz. "Bugünün Edebiyatı"nda Ömer Seyfettin dışındaki ediblerin biyografisine yer verilmez.

"Katre edebiyatı" meydana getirdiği için tenkit eder. İsmail Habip, Falih Rıfkı'nın sanatkar tarafını zayıf bulduğunu ifade eder. (S.638-639)

İsmail Habip, Falih Rıfkı'dan sonra, Reşat Nuri'ye geçer. **Çalikuşu**'nu, Aşk-ı Memnu'dan sonra Türk romanının zirvelerinde kabul ettiğini ifade eden yazar, romanın neşrini nadir vakalardan biri olarak değerlendirir. "Hüner ve teknik meziyeti" bakımından romanı kuvvetli bulmayan yazar, Çalikuşu için garip bir benzetme yapar: "Çalikuşu, kireçli su içiminden bıkan dudaklara berrak bir menba suyu tesiri yaptı."

İsmail Habip, Feride'nin İstanbul'dan kaçış sebebini zayıf bulur, Feride'nin sergüzeştleri ile romanın gereğinden fazla uzatılmasını tenkit eder. Tenkitlerde noksan, mânada hata ve şekilde birçok aksaklık tespit edilebileceğini belirten İsmail Habip, romanı canlı ve hayatı aksettirme bakımından kuvvetli bulduğunu ifade eder. Yazar daha sonra **Dudaktan Kalbe** üzerinde kısaca durur. (S.639-642)

İsmail Habip daha sonra, Ruşen Eşref'i değerlendirir. **Diyorlar ki**'nin, yazarı bir anda şöhrete kavuşturmasını, "her kapıdan bir tutam edebiyat dedikodusu çıkarmak, her hafta 'Vakit' karilerine başkalarının kesesinden eğlenceli bir ziyafet ver"mesini tenkit eder. İsmail Habip, yazarın üslûbu ile ilgili ilginç, alışılmadık bir benzetme yapar:

"Bazı kadınlar vardır ki gayet sade ve tabii giyinmek isterler fakat kıyafetlerine bakınca derhal aynanın karşısında geçen uzun saatleri okur, 'Ayrılıklar' nasiri, eserlerini bize açık havada yetişmiş gibi gösteriyor, lakin

bilmem neden onlarda limonluktan yeni çıkmış gibi hissediyoruz.”⁽⁷⁰⁾

“Bugünün Edebiyatı” bahsinin son nasiri, Aka Gündüz’dür. İsmail Habip, Aka Gündüz’ün ruhunu istikrarsız, zevkini muvazenesiz olarak değerlendirir. Aka Gündüz’ün Balkan Savaşı’ndan önce **Tanin**’deki yazılarını öğrenci zevkiyle dikkatle okuduklarını belirttikten sonra, “Bu nesirler sanatın hududuna girdi mi, bilmiyorum” şeklinde bir ifade kullanır. Bu tarz bir sorunun muhatabı, İsmail Habip’in bizzat kendisi olduğu halde, yazar böyle bir tespiti yapmaktan çekinir.

İsmail Habip, Aka Gündüz’ün buluşlarında istikrarı yakalayamayışını tenkit eder.

İsmail Habip, zamanının nâsirlerini değerlendirdiği bu kısımda, yazar ve edebî eserleri hem olumlu, hem olumsuz bakımdan tenkit eder. Edebî esere önyargılı yaklaşmamakla birlikte, **mantıkî** bakımdan zaman zaman romanların vaka örgüsünü eleştirir.

İsmail Habip, Bugünün Edebiyatı’nda dokuz şâir üzerinde durur. Ele alınan ilk şâir, Yahya Kemal’dir. Yahya Kemal’in aruzu ve kelimeyi eriterek şiiri taktir ettiğini, şiirin bütün “kaşrlarını yonta yonta şiirin özünü bulduğunu” belirten İsmail Habip, Yahya Kemal’in Lale Devri’ne, tarihe, masala, Yunan esâtirine, rintliğe açılan şiiri üzerinde çarpıcı hükümler verir.

Yahya Kemal’in hece ile yazdığı tek manzumenin hafızalarda yer etmesinde, İsmail Habip’in şu klişeleşmiş cümlesinin etkili olduğu

⁽⁷⁰⁾ İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, s.643.

muhtemeldir: “Bir gün heceyi bir okla avlamak istedi. Ok isabet etmiş fakat hece yaralanmıştı. Bir daha böyle bir oyun oynamadı.”⁽⁷¹⁾

İsmail Habip, biraz da Yahya Kemal’e yöneltilen tenkitlerin tesiriyle olsa gerek, onun yürüdüğü yolun “akîm” kaldığı gibi doğruluğu tartışılabilir olan hükümler verir:

“Yahya Kemal’in bir avuç şiirini tekrar ede ede biz yorulduk. Bu bir avuç şiiri verebilmek için o büsbütün yoruldu. O şiirlerin üstünden sanki kaç sene geçmiştir? Öyle iken kendisine bir maziye bakar gibi bakıyoruz. Yahya Kemal’in hazin tarafı” (S.644-649)

İsmail Habip, Yahya Kemal’den sonra, Rıza Tevfik’e geçer. Bu bahisleri değerlendirirken ironik üslûbun burada biraz daha yoğunlaştığını görürüz. İsmail Habip, Rıza Tevfik’in ilhamını “semiz” bulmaz. (S.650-653)

İsmail Habip, daha sonra Mehmet Âkif’e geçer. Mehmet Âkif’i Naci’nin “daha mütevazın bir mütemmimi” olarak vasıflandırır. Üçüzlü lisânın, Safahat ile birlikte son örneğini verdiğini belirten yazar, hakikatleri rötuşsuz birer fotoğraf sadakatiyle nazma geçtiğini belirtir.

İsmail Habip baş taraflarda Mehmet Âkif’in sadece din şâiri olarak algılanmasının hatalı olduğunu vurgulayarak, içtimai Mehmet Âkif’le, vâiz Mehmet Âkif’i birbirinden ayırmak gerektiğini, ancak bu iki tarafın şâirde kaynaştığını, kol kola, sımsıkı yürüdüğünü belirtir. Bu hükümlerden birkaç paragraf sonra, “Din Şâiri Mehmet Âkif” başlığı altında şâirin milliyeti

⁽⁷¹⁾ İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.648.

reddeden tavrını, bazı şiirlerinden örneklerle tenkit eder. İsmail Habip, Mehmet Âkîf'i: "Asım müellifi edebiyatımızın tarihinde kendine mahsus bir kürsü yaptı" şeklinde değerlendirir. (S.653-659)

Mehmet Âkîf'ten sonra Orhan Seyfi'ye geçen İsmail Habip, Orhan Seyfi'nin hece ile de yeni güzel gazeller yazılabileceğini ispat eden ilk şâir olduğunu belirtir.

İsmail Habip, bazı tespitlerinde müşkülpesent bir tavır takınır ve sözü uzatır. "Orhan Seyfi yalnız ince bir maharetle heceyi işleyen bir sanatkâr mı kaldı, yoksa bundan fazla şâirliğe de çıkabildi mi?" sorusuna kadın yüzlerinin sonsuz güzelliklerini örnek vererek cevaplandırmaya çalışır.⁽⁷²⁾

İsmail Habip, "Gönülden Sesler"i, hecenin "Rübâb-ı Şikeste"si olarak vasıflandırır. (S.659-661)

İsmail Habip, daha sonra Yusuf Ziya'ya geçer. Eser verme bakımından şâiri, Yahya Kemal'in zıddı olarak değerlendiren İsmail Habip, bunu veludiyet değil, "israf" şeklinde yorumlar. Yusuf Ziya'nın **Binnaz** ile birlikte edebiyata veda etmiş görüldüğünü belirtir ve **Binnaz**'ı tamamlanmamış hissini uyandıran güzel bir eser olarak değerlendirir:

⁽⁷²⁾ İsmail Habip, bu soruyu tam bir netlikle cevaplandırmaz. "Şiirin terazisi yoktur, onu dirhemlerine kadar tartamıyoruz. Yalnız kadın çehresinin bî-nihâye hüsünleri gibi şiirin de bî-nihâye güzellikleri var. Yeşil gözlü, levent, kahhar kadın hüsünleri... Kara gözlerinin derinliğinde girdapların cazibesini taşıyan buğulu hüsünler... Sonra hududu belirsiz, düz, taze fakat sevimli fakat munis, sakın ve basit cana yakın kız çehreleri... Orhan Seyfi'nin şiiri bu sonuncu cinsten güzelliğe benziyor.

Yazar, Orhan Seyfi hakkında "Herhalde aruzda 'fırtına ile kar'ı, hecede 'Peri kızı ile Çoban'ı yaratan ruh şiirden nasipsiz olamaz..." tarzında cümlelerle net olmayan hükümler verir. (S.661)

“Piyes itibarıyla biraz zayıf kalmış gibi, vaka ve umumî hararet itibarıyla lazım geldiği kadar dolgun olamamış gibi. Piyes daha büyüyecekmiş de biraz cüce kalmış gibi fakat eserde akan bir şiir var, sanat gülşeninden geçmiş bir koku var, mısralarda insanı çeken cazibe var.”

İsmail Habip, Enis Behiç'i “Heceye erkek bir ses getiren” şâir olarak vasıflandırır. Şâirin akim kalan ilhamı için, “Musluktan dökülen suyu bir çeşmeden akıyor sanırsız, su birden kesilmiştir, anlarız ki menbaa bağlı çeşme değil, kovayla doldurulmuş ufak bir hazneymiş” gibi ironik cümleler kullanmıştır. (S.664)

Enis Behiç'ten sonra Ali Canip'e geçen İsmail Habip, onun şiirlerini Yeni Lisan davasına yaptığı hizmet kadar, parlak bulmaz. Yazar, Ali Canip'in şiirlerini bir nazariyeye –bu yalnız sade Türkçe ile ilgili değildir- delil olmak gayesi ile yazdığını, kudretli bir şâir olamadığını ancak şâirlere doğru yolu gösterdiğini belirtir. (S.664-665)

Ali Canip'ten sonra, Halit Fahri'ye geçen İsmail Habip, **Baykuş'u**, ölüm yapayım derken ölen bir eser olarak tenkit eder. Onun, **Yeni Mecmua'da** hece ile neşrettiği şiirleri, “Müdafaaya uymak için yazılmış şiirler” şeklinde vasıflandırır. (S.665-666)

İsmail Habip'in Faruk Nafiz ile ilgili olarak yazdığı cümleler yazarın dikkatini ve sezgisinin kuvvetini göstermesi bakımından dikkate değerdir:

”Kudreti gittikçe artan bir inkişaf gösteriyor. Muhayyilesi keskin, ruhu heyecanlı, ilham, semih, ibtizale düşmeyecek kadar şiirin lezzetini tatmış, mısralarına hâkim

olmayı bilen bir genç ki günün en emniyetli bir ümididir.”
(S.669)

Yazar, Faruk Nafiz'den sonra, Nazım Hikmet'e geçer. **Kara Kuvvet**'i kuvvetli bir şâir olarak değerlendirir. Rusya'dan göndererek, **Yeni Hayat**'ta müstearla neşrettiği şiirlerini “Garip, acaip, fakat yine metin(i) cazip şiirler” şeklinde vasıflandırır. (S.669-671)

İsmail Habip, “Bugünün Edebiyatı” bahsinde, **Son Nesil**'e de yer ayırmıştır. Bir iki cümle ile Halide Nusret (Zorlutuna)⁽⁷³⁾, Ali Mümtaz (Arolat), Necmettin Halil (Onan)⁽⁷⁴⁾, Kemalettin Kami (Kamu)⁽⁷⁵⁾ isimleri üzerinde durur.

İsmail Habip, Bugünün Edebiyatı'nın üçüncü alt başlığında temaşa, mizah ve hitabet türlerine yer verir. Temaşanın Türk edebiyatındaki tarihçesi kısaca verdikten sonra, sadece Reşat Nuri'nin adını zikreder. Mizah'ın da edebiyat tarihimizdeki seyrini kısaca anlatır. Fazıl Ahmet (Aykaç), Halil Nihat (Boztepe), Ercüment Ekrem (Talu) üzerinde kısa birer paragrafla durur. Hem temaşa, hem de hitabetin baş tarafındaki paragraflar, bir edebiyat tarihinde bulunması fazlalık olarak değerlendirilecek bölümlerdir.

⁽⁷³⁾ İsmail Habip, Halide Nusret için “Henüz şahsiyetini arıyor” şeklinde bir hüküm verir. Bkz. İsmail Habip: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, S.671.

⁽⁷⁴⁾ İsmail Habip, Necmettin Halil'in manzumelerindeki tahkiyeyi başarılı ve canlı bulur. a.g.e., S. 671.

⁽⁷⁵⁾ İsmail Habip, “Son Nesil” içinde şiirlerinden örnekler de vererek en fazla Kemalettin Kami üzerinde durur. *İzmir Yollarından* şiirini, kafiyeleriyle, lisanındaki pürüzsüz âhengiyle, duyuştaki samimiyetle büsbütün ayrı bir şiir olarak değerlendirir. Şâirin, *İstiklâl Ordusu Şehitleri*, *İzmir'e Tahassür*, *Zafer*, *Kitabe* şiirlerine yer verilmiştir. a.g.e. S.671-674.

Yazar, hitabet türünde, Ömer Naci, Hamdullah Suphi ve Gazi Paşa'nın nutuktaki kabiliyetlerinden bahseder.

Bugünün Edebiyatı'nda dördüncü bahis, "Tenkid ve İlim" başlığına ayrılır. Tenkit'i "Edebiyatın macerasına rehber" olarak tanımlayan İsmail Habip, kısaca tenkit tarihimizi değerlendirir. Yazar, klasik edebiyattaki tenkidi, tezkirelerin kısa ve kuru satırlarına saklanmış firarî birer gölge şeklinde vasıflandırır. Tanzimat dönemindeki tenkit ya müdafaa veya savlet şeklinde tezahür etmiştir. Servet-i Fünun'da ise, "Bir aile efradı arasındaki müteakıl sevişme mahiyetini arz eder. Meşrutiyet'ten sonraki dönemde ise, sanatkarları birleştiren umumî bir irtibat olmadığı için çıkan eserler ya medhedilmiş, ya tehzil edilmiştir. Böyle bir boşluk döneminde Ziya Gökalp ortaya çıkmıştır.

Yazar, Ziya Gökalp ile Fuat Köprülü üzerinde kısaca durur ve her ikisini de takdir ettiğini belirtir.

İsmail Habip'in, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nde genç ediplere yer ayırması, bu konuda tenkit almasına sebep olur.⁽⁷⁶⁾

⁽⁷⁶⁾ Yusuf Nezir, İstanbul'da neşrolunan Fransızca bir gazetede bu bahsi şöyle tenkit eder: "Kitapta, mesleğe yeni dahil olmuş pek genç müelliflerin de esere idhali biraz fazla gibi görünüyor. O nevrâsîdeler için bu fazla bir şeref değil midir? Anlaşılan müellif eserini tam bir mecmua yapmak için bu şıkkı ihtiyar etti." Bkz. İsmail Habip: "Bir Türk Edebiyatı Tarihi", L'echo de Turquie, Nu: 119, 21 Eylül 1926, Neler Dediler Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım, S.62.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ İLE EDEBÎ YENİLİĞİMİZ VE YENİ EDEBÎ YENİLİĞİMİZ'İN MUKAYESESİ VEYA İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN EDEBİYAT TARİHİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Edebî Yeniliğimiz ve Yeni Edebî Yeniliğimiz ile ilgili bir mukayeseye başlamadan önce, kısaca edebiyat kitaplarında meydana gelen müfredat değişikliklerine ve konu ile ilgili yapılan toplantılara göz atmak gerekecektir.

İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra gelişen Türkçülük akımının tesiriyle Sultanîlerin programlarına, ilk defa 1909-1910 öğretim yılında edebiyat dersleri konur.⁽¹⁾

17 Teşrin-i sani 1922'de, "Ankara Muallim ve Muallimler Derneği", genel toplantısını yapar. Hamdullah Suphi umumî reisliğe, İsmail Habip de umumî katipliğe seçilir. ⁽²⁾ Bu tarihte, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* henüz basılmamıştır.

1924 müfredatında, 2.sınıflarda başlangıçtan 10. y.y.'a kadar olan dönemin, 3.sınıflarda ise, Divan ve Tanzimat edebiyatlarının okutulması yer alır. ⁽³⁾ Ancak, bu program tam olarak uygulanamaz. Edebiyat

⁽¹⁾ Niyazi BERKES: *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978, S.454.

⁽²⁾ İsmail Habip SEVÜK: *Atatürk İçin*, Cumhuriyet Matbaası, İst. 1939, s.18. Bu toplantı hakkında bilgi elde demedik. Türk Teceddüt Edebiyatı'nın yazılma fikri, bu toplantıda ortaya çıkmış olabilir.

⁽³⁾ İdris KARAKUŞ: *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Müfredat Programları Ders Kitapları Anadil Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anadil Öğretim Metodları Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1996, S. 85. Bu tezdeki, 1924-27'li yıllarda edebiyat öğretiminde kullanılmak üzere ders kitabı

öğretmenlerinin teklifleri ve müfettiş raporlarının neticeleri doğrultusunda, 1927 müfredatında, ağırlıklı olan edebiyat tarihi bilgisi azaltılır. 1928 yılından sonra, Ali Canip'in, **Edebiyat** adlı kitabı edebiyat öğretiminde esas alınır.⁽⁴⁾

1929'da da Edebiyat Muallimleri Kongresi yapılır.⁽⁵⁾

1939 yılında İsmail Habip'in, Mustafa Nihad Özön'ün **Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi**'ndeki yanlışları tek tek gösterdiği seri yazıları üzerine ⁽⁶⁾ dikkatler, ders kitaplarına çevrilir. Komisyonlar kurulur. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in emriyle İstanbul edebiyat öğretmenlerinden oluşan bir komisyon ⁽⁷⁾, "muhtasar edebiyat tarihine mukabil izahlı büyük boy Türk dili ve edebiyatı antolojisi, Türk ve dünya edebiyatının klasik eserlerini tanıtan yardımcı kitaplar ⁽⁸⁾ hazırlanması, okutulan lise kitaplarının da dikkatli bir şekilde tashihi" kararlarını alır ve sonuçları Maarif Vekaleti'ne

olabilecek niteliği taşıyan eserlerin bulunmadığı, yalnız edebiyat tarihi özelliği taşıyan eserlerin öğrencilerin elleri altında bulunduğu tespiti dikkate değerdir. İdris Karakuş, 1932'de liseler için hazırlanmış olan **Edebî Yeniliğimiz**'in metodik bakımdan tam bir ders kitabı sayılamayacağını, kitabın ders kitabı seviyesinin üstünde olmakla beraberce, ilmî havayı da yakalayamadığını ifade eder. a.g.tez, S.241-242.

⁽⁴⁾ a.g.tez, S.88.

⁽⁵⁾ Kongre, 1931 yılında da toplanır. Bu yıl, Edebî Yeniliğimiz'in 1.cildi yayınlanır. Sevük'e Kongre'de büyük bir ilgi gösterilir. Bkz.: Ahmet Hamdi TANPINAR: "Kaybettiğimiz Millî Değreler Dostum İsmail Habip", Cumhuriyet., 26 Ocak 1954, S.2, 7. Aynı yazı Tanpınar'ın, Edebiyat Üzerine Makaleler'e alınmıştır. Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, S. 434-438.

⁽⁶⁾ Yazılar, Cumhuriyet'te beş gün boyunca yayınlanır. Bkz. İsmail Habip: "Neler Okuyoruz Yanlış Kitap", Cumhuriyet, 4,5,6,7,8 İkinci Teşrin 1939.

⁽⁷⁾ Mustafa Nihat Özön, 1934'ten itibaren -1961'e kadar- Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliği yapar. Komisyonun, İstanbul edebiyat öğretmenlerinden kurulma sebebi, Özön'ün komisyona dahil olmasını engellemek olabilir. Bkz. ÖZÖN, Mustafa Nihat, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.7, Dergâh Yayınları, S.217-218.

⁽⁸⁾ Avrupa Edebiyatı ve Biz'in yazılma fikri, bu karar ile ortaya çıkmış olabilir. Avrupa Edebiyatı ve Biz'in I. Cildi, 1940 tarihini taşır.

sunar. ⁽⁹⁾

Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi ile II Edebiyat Antolojisi bu kararlar doğrultusunda şekillenir. ⁽¹⁰⁾

Birçok kaynakta, Edebî Yeniliğimiz ile Yeni Edebî Yeniliğimiz kitaplarının Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nin yeni baskıları olduğu önyargısı yer alır.⁽¹¹⁾

İsmail Habip belki de aldığı tenkitleri de göz önünde bulundurarak Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nin harf inkılâbından sonra ikinci baskısını yapmaz. 1931 yılında 1.cildi, 1932 yılında da 2.cildi çıkacak olan kitaplar artık **Edebî Yeniliğimiz** adı ile basılır. Kitaplar, Maarif Vekaleti’nin İsmail Habip’i görevlendirmesi üzerine, lise son sınıflar için kaleme alınır.

Edebî Yeniliğimizin 1.cildi, siyasî tarih bilgileri ile başlar. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde yer alan 80 sayfalık Medhal’i, yazar buraya almaz. Dolayısıyla İsmail Habip, Klasik edebiyat, halk edebiyatı, Fransız edebiyatı ile ilgili bilgilere Edebî Yeniliğimiz’de yer vermez. Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde Tanzimat Edebiyatı bölümündeki edibler Edhem Pertev

⁽⁹⁾ “Yanlış Kitaplar Meselesi – Edebiyat Derslerine Ait Programın İnceden İnceye Tedkik Edilmekte Olduğu Haber Veriliyor”, Cumhuriyet, 13 İkinci teşrin 1939, S.1,5. Dönemin Maarif Vekili, Hasan Âli Yücel’in hatalı ders kitaplarının düzeltilmesi veya yeniden yazılması ile ilgili konuşmaları için Bkz.: Hasan – Âli YÜCEL: Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, S.33-34,39-40.

⁽¹⁰⁾ Kitabın baskı tarihi, 1940, 1942 tarihlerini taşır.

⁽¹¹⁾ Rauf Mutluay, Sevük’ün, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nden çeşitli boyutta özetler ve seçmeler çıkardığını yazar. Bu hüküm, kitaplar okunmadan verilmiş bir hükümdür. Üstelik, **Avrupa Edebiyatı ve Biz’in** konu bakımından da **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** ile bağlantısı yoktur. Hüseyin Cahid YALÇIN: Edebiyat Anıları, (Haz. Rauf MUTLUAY, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1975), S.139.

Paşa hariç, Edebi Yeniliğimiz'de aynı sırayla muhafaza edilir. ⁽¹²⁾

İsmail Habip'in Şeyh Müştak'a yazdığı mektubundan dolayı, önem verdiği Âkif Paşa, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde de, Edebi Yeniliğimiz'de de ele alınan ilk edibdir. Paşa, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, Ehemmiyeti, Hayatı, Eserleri, İntihâb alt başlıkları açılarak incelenir. Ehemmiyeti'nde Âkif Paşa'nın teceddüt edebiyatımızın ilk şâir ve nasiri olduğu iddia ve ispat edilir. İsmail Habip'e göre nesirde ilk sade, açık ve samimi eser ve şiirde de divan edebiyatının ruhundan kurtulmuş ilk örnekler, Âkif Paşa tarafından yazıldığı için "onun eserleri kendinden sonra tevali eden bir devrin başında bulundular." (T.T.E.T., S.88) İsmail Habip, aynı alt başlığın devamında Namık Kemal'in Âkif Paşa ile ilgili bir hükmüne yer verir. Âkif Paşa'nın yeni edebiyatın bir vâzı'ı değil, edebiyat-ı cedideyi takarrür ettiren, zamanında yeni edebiyatın zevkini tamim eyleyen kişi olduğunu belirtir. İsmail Habip, bu hükümlerin, kendi döneminin hükümleri olduğunu ve Âkif Paşa'nın eserlerinin yazıldığı dönemde nasıl karşılandığının meçhul olduğunu söyler:

"Belki de bu birkaç numuneye bu ehemmiyeti veren bizim nesildir. *İhtimal* kendi zamanında torununun ölümüne yazdığı o samimi mersiye ⁽¹³⁾ ile, Şeyh Müştak'a yazdığı o kıymetli mektup hiç de nazar-ı dikkati

⁽¹²⁾ Bu edibler, Âkif Paşa, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid'dir.

⁽¹³⁾ Ahmed Hamdi Tanpınar, İsmail Habip'in "Şeyh Müştak'a Mektup"a atfettiği değere nazaran, Paşa'nın torunu için yazdığı mersiyei öne çıkarır ve "Türk romantizminin başlangıcı bu eserde aranmalıdır" diyerek, Türk şiirinde Nedim'den sonra ilk başarılı hamlenin bu şiir ile yapıldığını belirtir. Bu hükümler, iki edebiyat tarihçimizin aynı edibde öne çıkardıkları farklı hususları göstermesi bakımından önemlidir. Bkz. Ahmed Hamdi TANPINAR: XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, (6. Baskı, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, 1985), S.98-100.

celbetmemiştir. Şüphesiz ki kendi zamanı ve bizden evvelki eslâf Âkif Paşa'yı sadece Adem Kasidesi' ile tanıdı. Onların nazarında Âkif Paşa'yı bir edib gibi gösteren herhalde şeklen tamamiyle edebiyat-ı kadime nazmı olan bu kaside idi. Fakat Âkif Paşa bize yalnız bu kaside ile, yalnız küçük divanındaki gazelleriyle, yalnız münşeâtındaki 'vadi-i kadim'de yazılmış koyu üslûplu nesirleriyle intikal etseydi o zaman Âkif Paşa'yı teceddüt devrimizin başlangıcında zikre hiç lüzum görmeyecektik." (T.T.E.T., S.89)

İsmail Habip, daha sonra Âkif Paşa'nın hayatına geçer. "Hayatı" başlıklı bölüm, "Ehemmiyeti"nden daha büyük puntolarla dizilmiştir. Burada doğum tarihi ve yeri, babası, on altı yaşında Hacc'a gidişi, ilk vazifesi, İstanbul'a gelişi, resmî görevleri, hariciye nazırı oluşu, rakibi Edhem Pertev Paşa ile olan çekişmeleri, ⁽¹⁴⁾ azli, dahiliye nazırı oluşu, tekrar azli, Kocaeli mutasarrıflığına tayini, bazı sancakların idarelerinin Âkif Paşa'ya verilmesi, yeniden azli ve sürgün hayatı, mahkeme edilişi ve Edirne'de iki yıl mecbûrî ikâmeti, Bursa yılları –buralarda Paşa'nın İstanbul'a duyduğu hasreti dile getiren şiirlerinden bölümlere yer verir-, İstanbul'a dönüşü, Hac dönüşü vefatı şeklinde detaylı olarak anlatılır. (T.T.E.T., S.89-92)

İsmail Habip, "Eserleri" alt başlığında da, Paşa'nın Adem Kasidesi, ⁽¹⁵⁾ Tabsıra'sı, Mersiye'si üzerinde durur ve "ruh bakımından" bu eserlerin yeni taraflarını vurgular. Namık Kemal ile ilgili olarak, "Dokuz-on sene evvel genç muharrir ve ediblerimizden **birinin**, bilmem hangi mecmuada, bu mersiyeden bahsederken 'Bu manzumecik edebiyatta bir

⁽¹⁴⁾ İsmail Habip'in, Tatar Pertev Paşa ile Edhem Pertev Paşa'yı karıştırması kitabın en zayıf tarafı olarak görülüp, yazar bu konuda tenkitlere maruz kalacaktır.

⁽¹⁵⁾ İsmail Habip, kasideyi şeklen edebiyat-ı kadime vadisinde zikreder ve kasidenin orijinallikleri üzerinde durur.

bomba hadisesi yapmıştır' dediğini tahattur ed(er).”⁽¹⁶⁾

Âkif Paşa bahsi –‘Adem Kasidesi’nden 18 beyit, Mersiye, Şarkı, Şeyh Müştak’a Mektup-, Paşa’dan örneklerle sona erer. (S.96-100)

Edebî Yeniliğimiz’de, Âkif Paşa, Hayatı, Tabsıra’sı, Münşeat ve Mektupları, Manzumeleri –Adem Kasidesi-, Umumî Netice alt başlıklarında incelenir. Hayatı, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde olduğu gibi değil, daha kısa cümlelerle verilir ve biyografi Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nden farklıdır. Pertev Paşa ile ilgili hata tashih edilir ve “Edhem” ismi kullanılmaz. Paşaların çekişmeleri daha uzun anlatılır, Çörçil hadisesine yer verilir.

İsmail Habip’in **Edebî Yeniliğimiz’de**, daha donanımlı olduğunu, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’ne yöneltilen tenkitleri dikkate aldığını tespit ediyoruz.

İsmail Habip, Âkif Paşa’nın hayatını, biyografisini, yine Paşa’nın eserlerinden seçtiği beyitlerle destekleyerek verir. Bu örneklerin bir kısmı Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’ndeki örneklerdir, bir kısmı ise, yeni örneklerdir. İsmail Habip, Âkif Paşa’nın biyografisine Edebî Yeniliğimiz’de daha detaylı yer verir. (S.43-48)

Yazar, Edebî Yeniliğimiz’de Âkif Paşa’nın eserleri ile ilgili alt başlıkları nesir, nazım ayrımı gözeterek yapar. Önce Tabsıra üzerinde durulur. (s.48-50). Namık Kemal’in Tabsıra ile ilgili hükmü –Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi’nde farklı bir hükme yer verilir- dipnotsuz verilir. Eserin birkaç fıkrası bir fikir verebilmek maksadıyla iktibas edilir. Paşa’nın Münşeat

⁽¹⁶⁾ Sürmene’ye yakalanacak derecede araştırma ve çalışmaya düşkün olan İsmail Habip’in kitabındaki “bilmem kim, nerede şöyle bir şey söylemişti” tarzındaki ihmalkârlıkları kitabın yazıldığı dönem için de hoş görülemez.

ve Mektupları'na geçilir ve eserlerin kısa alıntılara yer verilir. Daha sonra, Manzumeleri üzerinde durulur. Toruna yazılan mersiye iktibas edilir ve Adem Kasidesi üzerinde durulur. Beyitlerin nesir halinde ifadesine yer verilir. (S.54-63)

İsmail Habip, Edebî Yeniliğimiz'de biyografiyi ilk alt başlık olarak verir. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ndeki ediblerin son bahsi olan müstakil "İntihâb" bölümlerini ortadan kaldırır ve eser örneklerini metin içine taşır. Ediblerin eserlerini ayrı ayrı alt başlıklarda değerlendirir. Edebî eser değerlendirmeleri, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ne nazaran daha sistemlidir.

Edebî Yeniliğimiz'de İsmail Habip, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde yer verdiği ve yüzeysel işlediği için tenkit edildiği Fransız edebiyatı ile ilgili bilgilere de yer vermez.

Edebî Yeniliğimiz'de Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yazılışından itibaren geçen zaman zarfında ediblerin biyografilerinde meydana gelen değişikliklere ve yeni çıkan edebî eserlerine yer verilmesi kitabın artı taraflarındandır.⁽¹⁷⁾

Ancak edibler arasında edebî eserlere yönelme bakımından tutarsızlık mevcuttur. İsmail Habip, Halide Edib'in bazı romanlarının vak'alarını, ana çizgileri ile verirken, Yakub Kadri'nin romanları üzerinde bu şekilde durmaz.

Edebî Yeniliğimiz'in edib kadrosu, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ne göre daha geniştir. İsmail Habip, Edebî Yeniliğimiz'de Türk

⁽¹⁷⁾ Yakub Kadri'nin dipnotta verilen ek biyografik bilgileri ile **Hüküm Gecesi** romanını, bu bahse örnek olarak verebiliriz. Bkz. Edebî Yeniliğimiz, c.2, S.323-325.

Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde adlarına rastlamadığımız Mustafa Behçet Efendi, Abdurrahman Sami Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Münif Paşa, Sait Paşa ve Sait Bey'e Tanzimat devrinin diğer simaları başlığı altında yer verir. İsmail Habip, Encümen-i Şuarâ edibleri arasında, Uskudarlı Hakkı Bey ve koniçeli Kâzım Paşa'ya da yer verir. Servet-i Fünun haricindeki diğer simalara, Şâir Eşref ve "Üç Hanım" başlığı altında, Fatma Âliye, Nigâr, Makbule Leman hanımları ekler. III. Bölüm olan "Meşrutiyetten Sonra"ya, Mehmet Behçet, Mithat Cemal ve Abdullah Cevdet isimlerini ilave eder. IV. Bölüm'ün ilk iki bahsi olan "Halk Edebiyatı ve Saz Şâirleri Tarihçesi" ⁽¹⁸⁾ ile "Türkçülük Cereyanının Tarihçesi" ⁽¹⁹⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde mevcut olmayan bahislerdir.

"Kitaba İlave" başlığını taşıyan V. Bölüm'de de Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde ele alınmayan ediblerle karşılaşırız. ⁽²⁰⁾

Edebî Yeniliğimiz'in 1. Cildinde Âkif Paşa hariç incelenen ediblerin sonunda, sanatkârlar için kaynaklar sıralanır. ⁽²¹⁾ Bazılarının eserleri (Namık Kemal, Recaizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid) liste halinde verilir. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde kaynaklar, her bölümün sonunda verilir.

⁽¹⁸⁾ İsmail Habip burada, Kayıkçı Kul Mustafa, Kara Hamza, Mağripoğlu, Benli Ali, Karacaoğlu, Gevherî, Dertli, Bayburtlu Zihni, Seyranî ile birkaç halk ve saz şâiri üzerinde durur. (S.368-379.)

⁽¹⁹⁾ Bu bahiste bir hayli isim edebiyat tarihi kadrosuna dahil edilir. Fetih Ali Ahundof, Şeyh Süleyman Özbekî, Şemseddin Sami, Necib Asım, Veled Çelebi, Cemaleddin Efganî, İsmail Gasprinski, Hüseyinzade Ali Bey, Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet, Mehmet Ali Tevfik, Samih Rifat, İbrahim Alâeddin.

⁽²⁰⁾ Bu edibler, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Necmettin Halil, Şükûfe Nihal ve Ömer Bedrettin'dir.

⁽²¹⁾ İsmail Habip, İbrahim Necmi, İsmail Hikmet ve Ali Ekrem'in –Darülfünûn Ders Notları- edebiyat tarihlerinden de istifade eder.

Edebî Yeniliğimiz'in 2. Cildinde metinlerde geçen bazı kelimelerin mânalarına yer veren bir **Lûgatçe** de mevcuttur. (S.515-545)

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde, sanatları değerlendirilip biyografileri verilmeyen bazı ediblerin Edebî Yeniliğimiz'de biyografilerine yer verilir.⁽²²⁾

İsmail Habip, Edebî Yeniliğimiz'de, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde kullanmadığı bir adlandırmayı kullanır: Hecenin Beş Şâiri. (s.451) Bu ad altında incelediği ediblerin biyografilerini genişletir.

Edebî Yeniliğimiz'de ediblerin biyografileri ilavelerle genişletilir. Yahya Kemal'e, üç kısa paragraf ekler ve "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde yazılmış olan sahifelere ilave edilecek bir satır bile yoktur. Çünkü o zamandan beri şâirin tek mısralık bir nağmesini bile işitmedik" diyerek, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nden bazı paragrafları alıntılar. (C:2, S.359)

Maarif Vekaleti'nin 1939 yılında edebiyat öğretiminde kullanılacak olan kitaplarda edebiyat tarihi bilgisinin ayrı, edebî metin örneklerinin ayrı ciltlerde işlenmesi ile ilgili kanun doğrultusunda, İsmail Habip de kitabını edebiyat tarihi ve edebî metinler şeklinde 2 cilt olarak yeniden düzenler. Böylece, Yeni "Edebî Yeniliğimiz " Tanzimattan beri I Edebiyat Tarihi ,(Remzi Kitapevi,İstanbul 1940), (586 S.); Yeni " Edebî Yeniliğimiz " Tanzimattan Beri I Edebiyat Antolojisi, (Remzi Kitapevi,İstanbul 1940),(512 S.). kitapları ortaya çıkar. Kitabın 1942 ve 1944'teki baskılarında "Yeni Edebî Yeniliğimiz" ibareleri kaldırılır.⁽²³⁾

⁽²²⁾ Orhan Seyfi (S.452), Falih Rıfkı (S.476), Ruşen Eşref (S.480), Reşat Nuri (S.483)'nin Edebî Yeniliğimiz'de biyografileri verilir.

⁽²³⁾ Kitabın Tanzimat Devri Edebiyatı adı ile yapılmış baskıları da vardır. İsmail Habip SEVÜK: Tanzimat Devri Edebiyatı, (İnkılap ve Aka Yayınevi, Tarihsiz), 336 S. + XVIII.

İsmail Habip, Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi'nde⁽²⁴⁾ "teceddüt" kelimesini artık tamamen kaldırır. Medhal'in başlığı bu kitapta "Tanzimat Devrinde Hayata Bakış" adını taşır. Yazar, Tanzimat üzerinde yoğunlaşır ve Tanzimat öncesi yenilik hareketlerini daha yüzeysel verir.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ve Edebî Yeniliğimiz'de yer almayan "Beş Paşalar" ⁽²⁵⁾ bu alt başlıkla medhalde ele alınır. Yazar Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Âkif ve Edhem Pertev paşaları, Tanzimat edebiyatına dahil ederek Şinasi'den önce, Sadullah Paşa'yı ise, Tanzimat devrinde ilmî hayat bahsinde kısaca ele almıştı. Edebî Yeniliğimiz'de Âkif Paşa, yerini muhafaza eder, "Tanzimat Devrinin Diğer Simaları" 2.cilde taşınır.

İsmail Habip, Paşaların biyografisini ansiklopedi maddeleri tarzında özlü bir halde dipnota taşır. Böylece metinde sadece edebî şahsiyetle ilgili değerlendirme ve tespitler kalır. Bu tarz -biyografinin verilmesi dışında – modern edebiyat tarihçiliği zihniyeti ile örtüşür.

İsmail Habip, Beş Paşalar'ı takiben "Tanzimat Erkânının Siyasî kitabeti" bahsinde de, Âkif Paşa ve Fuad Paşa'nın biyografisini de dipnota taşır. Ne yazık ki bunu daha sonra devam ettirmez ve yazar, biyografiyi vermeye devam eder.

Kitabın üzerinde, "Yeni Lise Kitapları, Liselerin üçüncü sınıfları için Millî Eğitim Bakanlığı'nca ders kitabı olarak kabul edilmiştir." ibareleri yazılıdır.

⁽²⁴⁾ İncelemede kitabın şu baskısı esas alınmıştır: Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi Yeni ve Kat'î Tab'ı, (Remzi Kitapevi, İstanbul, 1942), 443 S.

⁽²⁵⁾ İsmail Habip bu paşaların ortak vasfının, edebiyatı kendilerine meslek edinmemekle beraber, hepsinin yenilik bakımından edebiyata hizmet ve himmet etmek olduğunu belirtir. Bu paşalar Âkif, Edhem Pertev, Sadullah, Sami ve Kâmil Paşalar'dır. (S.18-22)

Medhal, "İlk Gazeteler" ve "Tanzimat Devrinin Müddeti" bahisleri ile tamamlanır. (S.5-26) Bu bahisler, ilk iki kitapta yer almaz.

Plân bakımından Tanzimattan Beri kitabı, İsmail Habip'in ilk iki kitabına nazaran oldukça sistemlidir. İsmail Habip, kitabı dört ana bölüme ayırır.

Bu bölümler:

1-Tanzimat Devri Edebiyatı 1859-1883 (s.29-227)

2-İstibdat Devri Edebiyatı 1883-1908 (s.230-318)

a) Servet-i Fünûn'dan Önce

b) Servet-i Fünûn Edebiyatı

3-Meşrutiyet Devri 1908-1920 (S.320-402)

4-Son Devir Edebiyatı 1920'den itibaren (S.404-435)

Her devrin edebiyatı, edebî tür tasnifi yapılarak verilir. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ve Edebî Yeniliğimiz'de edebî türü dikkate alan böyle bir tasnif yapılmaz. Böyle bir tasnif, türlerin dönemler içinde gelişimini takip imkânı sağlarken, edebî şahsiyetin bir bütün içinde algılanmasını –öğrenciler- bakımından zorlaştırmış olabilir.

Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi'nde, her bölümün sonunda müstakil olarak dönemin Türkçülük Cereyanı ile o dönemde yabancı dillerden Türkçe'ye yapılan edebî tercümeler hakkında bilgi verilir. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde kitaba yapıştırılmış parçalar gibi duran, Edebî Yeniliğimiz'de kaldırılan Batı edebiyatı'na, yazar bu kitapta dönüş yapar. İsmail Habip, Tanzimat döneminde Garp'tan bilhassa Fransız edebiyatından etkilenmiş edibler üzerindeki ferdî tesirler ve Türkçe'ye yapılmış tercümeler üzerinde durur. (S.222-227)

Yazar, Edebî Yeniliğimiz'in 2.cildinin IV. Bölüm'ünü, Türkçülük Cereyanı'na ayırmış ve cereyanın tarihçesi hakkında da bilgi vermişti. Tanzimattan Beri I'de bu bilgileri bütün dönemlerin sonunda vererek, millî, milliyetçi / Türkçü edebiyat tezahürlerinin her dönemdeki temsilcileri ve faaliyetleri hakkında bilgi verir. Bu bilgiler de, tıpkı edebî türler, tercümeler ve Batı tesiri gibi bir akışın seyrini göstermesi bakımından önemlidir. İlk iki kitapta bu tarz bilgi akışı yer almaz.

Yazarın, Birinci Meclis-i Mebusan'ın kapanış tarihi olan 1878 tarihi ile, II. Meşrutiyet'in ilanı olan 1908 tarihine kadar olan otuz yıllık dönemi İstibdat Devri Edebiyatı olarak adlandırması da bu kitap için yenidir. İsmail Habip, ilk iki kitabında böyle bir dönem adı kullanmaz.

İsmail Habip, edebiyat tarihi anlayışını, nazarî olarak herhangi bir makale veya kitabında ifade etmez. Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi kitabının sadece 1940 yılı baskısında, edebiyat tarihi ile tarihin farkını vurgular. Edebiyat tarihinde eserin önemli olduğunu ancak şahıs ve çevrenin de ihmâl edilmemesi gerektiğini belirtir. Lanson ve Köprülü'nün ifade ettikleri dağ silsilesi - şâhika, zirve benzetmelerine denk, zincir- halka benzetmesini, şâheser eser ve o eserin ortaya çıkmasında etkisi olan ikinci, üçüncü plândaki eserler için kullanır.⁽²⁶⁾ İsmail Habip, bu ifadelerini kitabın sonraki baskılarında çıkarır.

İsmail Habip'in Edebî Yeniliğimiz (Kitabın I. Cildi 1931, 2. Cildi 1932 baskı tarihli) kitabından sonra, edebî metin örneklerini ve edebiyat tarihi bilgisini iki ayrı cilde taşıyarak, Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi adlı kitapların ortaya çıkması Maarif Vekâleti'nin 1939 yılında aldığı kararlar neticesinde olur. Ancak, edebiyat kitaplarının antoloji ve edebiyat

⁽²⁶⁾ İsmail Habip: Yeni "Edebî Yeniliğimiz", S.272-273.

tarihi şeklinde ayrılarak tertip edilmesi kararının ilk hareket noktası, İsmail Habip'in, Mustafa Nihat Özön'ün Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı adlı kitabını eleştirdiği, beş gün devam eden "Yanlış Kitap" başlıklı seri yazıları sebep olur.⁽²⁷⁾ İsmail Habip'in bu yazıları ses getirir.⁽²⁸⁾ Dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, İstanbul öğretmenlerinden oluşan bir komisyonu, edebiyat ders kitaplarını incelemek üzere görevlendirir. ⁽²⁹⁾ Komisyon, edebiyat kitaplarındaki edebiyat tarihi bilgisinin edebî eser örneklerinden ayrılarak, müstakil bir ciltte toplanmasına ve okutulan kitapların tashihine karar verir.⁽³⁰⁾

Modern edebiyat tarihçiliği zihniyeti ile örtüşen edebî metin örneklerinin, edebiyat tarihinde yer almaması fikrine ulaşılmasında, İsmail Habip'in de görev aldığı komisyon kararları etkili olur. Komisyonun çalışma sahası, lise edebiyat ders kitaplarına yönelik olsa da, bu kararların Türk Edebiyatı tarihçiliği bakımından büyük önemi vardır. Zaten başlangıçtan itibaren edebiyat tarihlerimizin bir kısmı, idadî veya darülfünûnda okutulmak üzere kaleme alınmış veya buralarda okutulmuş derslerin notlarından oluşturulmuş kitaplardır.

İsmail Habip'in edebiyat tarihinde geldiği son nokta, edebî türlerin, "Tanzimat'tan beri dört esaslı safhaya ayrılan edebî devirlere taksim ve teşmil edil(mesidir). Bu şekilde her edebî dönem, bütün edebî türleri ile görülmüş olacak ve "bu suretle dört devrenin malumatı nevilerin mihveri

⁽²⁷⁾ İsmail Habip SEVÜK: "Neler Okuyoruz? Yanlış Kitap", Cumhuriyet, 4-8 İkciteşrin 1939.

⁽²⁸⁾ İsmail Habip'in tenkit yazılarının yankıları için Bkz. Son Posta, 6,7,11,12,15,17,20,22,23,24 İkciteşrin 1939; "Haftanın Tarihi Yanlış Kitap Hadisesi", Yeni Adam, Nu. 255.

⁽²⁹⁾ Komisyonun kuruluş haberi için Bkz. Cumhuriyet, 18,21 İkciteşrin 1939.

⁽³⁰⁾ Cumhuriyet, 13 İkciteşrin 1939.

etrafında teksif ve terkip edilmiş olduğu için talebe bunları daha kolay ve daha sağlam tarzda belleyebilecektir.”⁽³¹⁾

⁽³¹⁾İsmail Habip: a.g.e., S.1-2.

BEŞİNCİ BÖLÜM

**TÜRK TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ İLE İLGİLİ
TARTIŞMALARI TOPLAYAN ESER: NELER DEDİLER? TÜRK
TECEDDÜT EDEBİYATI TARİHİ HAKKINDA TENKİTLER VE CEVAPLARIM**

İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** hakkında yazılan yazıları ve bu yazıların bazılarına verdiği cevapları, bir araya getirerek 1928 yılında "Neler Dediler? Türk Teceddüt Edebiyatı Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım" adıyla kitap olarak bastırır.⁽¹⁾

Yazar, kitabın Sözbaşı mahiyetindeki "Bu Kitap Niye Çıkıyor? - Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni Okuyanlara -" başlıklı bölümünde, tenkit yazılarından oluşan böyle bir kitabı bastırmaya neden ihtiyaç duyduğunu izah eder. İsmail Habip, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi**'nin hiçbir ilân ve reklama dayanmadan kısa bir sürede tükendiğini, ⁽²⁾ yakın bir zamanda da ikinci baskısının yapılma ihtimali olmadığından böyle bir kitap yayınlama ihtiyacını duyduğunu belirtir. Ayrıca yazar, bu kitabı bir hesaplaşma aracı olarak da görür:

" O eserin sahibi Türk münevverine ve kitabı okuyan Türk gencine eserin hesabını versin. Hariçten bakanlar kitapta ne gibi meziyetler ve ne gibi nakiseler gördüler. Eserin sahibi o nakiseler hakkında neler düşündü? Eserde bir an evvel tashihi lazım gelen hatalar nelerdir?

⁽¹⁾ İsmail Habip: Neler Dediler Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım, (Akşam Matbaası, 1928), 142 S. (Kitap hakkında, II.Bölüm'de ayrıntılı bilgi verileceğinden, burada muhtevassından ana hatlarıyla bahsedilecektir.)

⁽²⁾ Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, 5000 adet basılır. Bkz: İsmail Habip, a.g.e., S.5.

Lazım ki bir an evvel toplanarak o kitabı okuyan karie arz olunsun.”⁽³⁾

İsmail Habip, kitapta öncelikle tenkit yazılarına yer verir. Yazar bir istisna yaparak, Sözbaşı mahiyetindeki kısımda, Ali Canip'in **Hayat** mecmuasındaki yazısından bahseder, ⁽⁴⁾ayrıca kitapta da bu makaleye yer verir.

Kitaptaki ilk yazı, Fazıl Ahmet'in Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile ilgili olarak **Akşam** gazetesinde çıkan yazısıdır.⁽⁵⁾ İsmail Habip tarafından kendisine imzalı olarak gönderilen kitabı okuyan Fazıl Ahmet kitabın üslubunu pürüzsüz, İsmail Habip'in ilim ve zevkini ise, dakîk ve rakîk olarak vasıflandırır. Fazıl Ahmet, kitabın asıl karakterini ise, şu kelimelerle özetlemeye çalışır : “Doğru görüş, iyi seçiş ve pek temiz yazış.”

Kitaptaki ikinci yazı, **Halk** gazetesindeki imzasız yazıdır.⁽⁶⁾ Bu yazıda Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ndeki bazı hatalar tashih edilmekte, eser sathî olmakla suçlanmaktadır.⁽⁷⁾

Kitaptaki üçüncü yazı, **Akşam** gazetesinde çıkan ve **Halk** gazetesindeki yazıya cevap niteliğindeki yine imzasız yazıdır.⁽⁸⁾ Yazıda,

⁽³⁾ İsmail Habip: a.g.e., S.7.

⁽⁴⁾ Ali Canip: “Edebî Tenkid ve Tahlil : İlk Büyük Muharriplerden Şinasi Muharri : Ahmed Rasim”, Hayat, s.44, c.2, 29 Eylül 1927, S.347.

⁽⁵⁾ Fazıl Ahmet: “Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi”, Akşam, No:2557, 25 Teşrin-i sâni 1925.

⁽⁶⁾ İmzasız, “Kitabiyât Tenkitleri Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi”, Halk, No: 13,12 Kanun-ı evvel 1925.

⁽⁷⁾ İsmail Habip: a.g.e., S.16-19.

⁽⁸⁾ İmzasız: “Kitaplar Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Akşam, No: 2628, 4 Şubat 1926. (Yazı imzasız olmasına rağmen, İsmail Habip, yazının “üslubundaki hususiyet ve harareten Ahmet Haşim gibi bir sanatkâr kaleminden çıktığını” belirtir. Bkz: İsmail Habip, a.g.e., S.20.

İsmail Habip'in kitabını bir edib neş'esi içinde yarattığı, son yılların karışık edebî panoramasının, kolay ve munis bir tahkiye ile berrak bir manzara gibi gözler önüne serdiği belirtilir. Kitabı tenkit edenlerin kıskançlık sebebiyle tenkit ettikleri, yıllar sonra ediblerin ve edebî eserlerin, İsmail Habip'in eserlerindeki değerlendirmeler ile anılacakları vurgulanır.

Kitapta, **Akşam** gazetesindeki yazıdan sonra, **İkdam** gazetesinin tefrikalarından bahsedilir.⁽⁹⁾ **İkdam** gazetesi, daha önce böyle bir edebiyat tarihi yazılmadığını, yazarının takdire şayan olduğunu belirtir.

Dördüncü tenkit yazısı, Mehmet Rauf'un **Yeni Ses** gazetesindeki yazısıdır.⁽¹⁰⁾ İsmail Habip, bu yazıyı bir "istigrabnâme" olarak vasıflandırır. Yazıda, Mehmet Rauf bir edebiyat tarihi vücuda getirmenin çok fazla emek ve ayrı bir kabiliyet isteyen bir iş olduğundan bahisle, İngiliz edebiyat tarihçisi Henry Morley'in çalışmasını örnek olarak gösterir. Mehmet Rauf yazısında, İsmail Habip'i kıyasıya tenkit eder. Yazıda, İsmail Habip, büyük bir edebiyat tarihi yazmak hevesiyle sahife karalamakla suçlanır. Mehmet Rauf, bir müellifin iki eserini okuyup diğerlerini göz ardı ederek veya önceden okunmuş eserlerdeki intiba'alarla yetinmekle bir edebiyat tarihi yazılamayacağını vurgular.

Kitapta Mehmet Rauf'un yazısını, İsmail Habip'in yine **Yeni Ses**'te neşrolunan yazısı izler. ⁽¹¹⁾ İsmail Habip, makalesinin baş kısımlarında Fazıl

(⁹) İmzasız: "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi", **İkdam**, No:10399, 24 Mart 1926 (İkdam bu tarihten itibaren kendi sütunlarında yazı yazmış ediplerle ilgili bölümleri, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nden iktibas ederek yayınlamaya başlar. Bu tefrika için İsmail Habip'ten ne izin istenir, ne de bir telif ücreti teklif edilir. İsmail Habip, a.g.e., S.24.)

(¹⁰) Mehmet Rauf: "Yeni Bir Kitap Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi", **Yeni Ses**, No:200, 17 Eylül 1926.

(¹¹) İsmail Habip: "Methiyeler ve Hicviyelere Karşı - Mehmet Rauf Bey'in Makalesi Münasebetiyle-", **Yeni Ses**, No:217, 4 Teşrin-i evvel 1926.

Ahmet'in **Halk** gazetesindeki yazısı ile **Akşam** gazetesinin imzasız yazısından bahseder. Makalede İsmail Habip, kuvvetli polemikçi üslubu ile Mehmet Rauf'un tenkitlerini birer birer cevaplar.

İsmail Habip'in cevabî yazısından sonra, Muzaffer Hâmid'in Konya'daki **Babalık** gazetesindeki yazısına yer verilir. ⁽¹²⁾ Yazar kitabın en başarılı, en kuvvetli tarafını, kendisine en fazla yer ayrılmış olan Abdülhak Hâmid'in anlatıldığı bölümler olarak gördüğünü ifade eder. (S.49). Ayrıca İsmail Habip'e gelinceye kadar Hüseyin Rahmi, Muallim Naci gibi ediblerin ihmal edildiğini belirterek, yazısının devamında özellikle Hüseyin Rahmi üzerinde durur. Yazara göre, noksanlarına rağmen, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** irfan hayatımızda büyük bir ihtiyacı karşılar.

İsmail Habip, kitapta, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihiyle ilgili olarak **Mercure de France** ⁽¹³⁾ mecmuasında ve İstanbul'da neşrolunan **L'echo de Turquie**'deki yazılara da (Fransızca'dan tercüme ederek) yer verir. Reşat Nuri (Drago)'nin **Mercure de France**'deki yazısı, Yusuf Nezir'in **L'echo de Turquie**'deki yazısına göre oldukça yüzeyseldir.

Kitapta, Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yabancı süreli yayınlardaki akislerinden sonra, İsmail Habip'in Cenap Şahabeddin ile olan polemiklerine yer verilir. Türk tenkit tarihinde tarafların seviyeli üsluplarından dolayı yerini almış olan bu kalem münakaşaları, **Hayat Mecmuası**'nın "Yeni Neşriyat" sütunlarına da (27 Kanun-ı sâni 1927, No:9; 10 Mart 1927, No:15) akseder.

Neler Dediler?'de Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile ilgili olarak, süreli yayınlarda neşrolunmuş yazılar ile bunlara İsmail Habip'in verdiği

⁽¹²⁾ Muzaffer Hâmid: "Mühim ve Müfid Bir Eser", **Babalık**, No:2249, 24 Teşrin-i sâni 1926.

⁽¹³⁾ İsmail Habip: a.g.e., S.54-62.

cevaplardan oluşan toplam on iki adet yazıya yer verilir. Tenkit yazılarını, Budapeşte İktisad Darülfünü'nu Şark Müessesesi müderrislerinden müsteşrik Dr. Jules Germanus'un ⁽¹⁴⁾ mektubu ile İsmail Habip'in bu mektuba cevabı, Abdülhak Hâmid'e gönderdiği Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ndeki ithaf yazısı ile Hamid'in buna cevaben yazdığı kısa mektubu ve İsmail Habip'in Hamid'e yazdığı mektup izler.

Kitap, İsmail Habip'in Mustafa Kemal'e imzalayarak gönderdiği nüshadaki "Lâyemût Gazi" başlıklı ithaf yazısı ile sona erer.

(¹⁴) 1908-1913 tarihleri arasında faaliyet gösteren, 1911'de aynı adla bir dergi çıkaran Türk Derneği'nin toplantılarına müsteşrikler de katılırlar. İlk şubesi Rusçuk, ikinci şubesi İzmir'de açılan dernek ile Macar Dr. Jules Germanus da alakâdar olur. Bkz. Muvaffak Hüsni BENDERLİ: Edebiyat ve Edebiyat Tarihi El Kitabı, (İkinci Basılış, Cumhuriyet Kütüphanesi, İstanbul, 1937), S.170.

ALTINCI BÖLÜM

DİĞER KİTAPLARI

1. İmtihan Veren Millet'e

Birinci Millet Meclisi, 1 Nisan 1923'te oy birliği ile "tecdid-i intihâb" kararı vererek dağılır. İsmail Habip, Atatürk'ün teklifi ve arzusu doğrultusunda Kastamonu'dan milletvekili adayı olur. ⁽¹⁾ İsmail Habip, 15 Mayıs 1923 gecesi Kastamonu Sultanîşi'nde kalabalık bir dinleyici topluluğuna bir konferans verir. Bu konferansın metni, Kastamonu **Açık Söz** ile Konya **Babalık** gazetelerinde tefrika edilir. İsmail Habip'in bu konferansta söyledikleri, dönemin Sultanî talebesi beş kişi tarafından not tutulmak suretiyle kaydedilir ve 22 Mayıs 1923 tarihinde **İmtihan Veren Millet'e** ⁽²⁾ adıyla bastırılır. 10.000 adet basılan kitapçığa 10 kuruş fiat konulur. O günlerde, Kastamonu ile İnebolu arasındaki Küre nahiyesinde büyük bir yangın olmuştur. Kitabın kapağındaki notta, "Bütün hasılat Kastamonu Hilâl-i Ahmer şubesi vasıtasıyla Küre harikzedegânına tahsis edilmiştir" ibaresi yazılıdır.⁽³⁾

Kitapçıkta, Türk'ün verdiği imtihân, dış dünyada ve İslâm âleminde zaferin yankıları kısaca özetlenir. 16. sayfadan itibaren seçimle ilgili propaganda mahiyetinde olan cümleler yer alır. yazar,: İhtilâl ve inkılâp

⁽¹⁾ İsmail Habip SEVÜK: Atatürk İçin, S.68.

⁽²⁾ İsmail Habip, İmtihan Veren Millet'e, (Vilayet Matbaası, 22 Mayıs 1339), 32 S. Konferansa ilk olarak dikkat çeken Arslan Kaynardağ olur. Bkz. Arslan KAYNARDAĞ: "İstiklâl Savaşı Günlerinde Kastamonu Gençliği Bir Klüp, Bir Dergi ve Öğretmenler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler, 19-21 Ekim 1988, (Kastamonu, S.131-132) Konferans metni Kitap, Mustafa Eski tarafından Latin harflerine aktarılarak yayınlanmıştır. (Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara, 1989, 44 s.)

⁽³⁾ İsmail Habip SEVÜK: Atatürk İçin, S.143.

devrinden sonra, artık itilâ devrinin idrâk edilmesi gerektiğini, itilânın karşısına, şeriatçılık, yerlîcilik (Vatanın şümullu bir şekilde sevilmesi), ırkçılık ve ananecilik (Saltanatçılık)'in set çektiğini anlatır. İsmail Habip Sevük konferansını, Atatürk'ün dehâsından, milletle yek-vücut oluşundan bahsederek, mebus seçilecek kişilerin, "ihtilâl'i tamamlayacak, yapılan inkılâb'ı resânetleştirecek (sağlamlaştıracak), ilân edilen "itilâ" devrini açacak kimseler" ⁽⁴⁾ olması gerektiğini söyleyerek, tamamlar.

(4) İsmail Habip: İmtihan Veren Millet'e, S.32.

2. Dil Davası

Dil Davası,⁽⁵⁾ İsmail Habip Sevük'ün, 26 Kasım 1948 - 25 Mart 1949 tarihleri arasında **Cumhuriyet** gazetesinde, "**Dil Davasında Kat'i Karara Doğru**" başlığı altında neşrettiği on dokuz sayı süren yazılar oluşturur.

Dil Davası, "Kitabın Hedefleri" (s.1-6) başlıklı takdim yazısı, Makaleler, Şahıs İsimleri İndeksi ve Fihrist'ten oluşur.

"Dil Davasında Kat'i Karara Doğru" başlıklı makaleler, daha gazetede yayınlanırken büyük bir alâka görmüş ve yazara okuyuculardan bir hayli mektup gönderilir.

İsmail Habip Sevük, Yunus Nadi'nin telkiniyle kaleme aldığı bu seri yazılarda, dil inkılabında ifrat ve tefrite kaçanları mutedil olmaya davet eder.⁽⁶⁾

Şimdi bu yazıları tek tek ele alarak, İsmail Habip Sevük'ün dil anlayışını daha yakından görmeye çalışalım:

"Canlı Türkçe - Ölü Nesir" (s.7-11) : İsmail Habip Sevük, bu yazıda, Türkçenin Anadolu'daki macerasını anlatır. 13. asırdan başlayarak Konya,

⁽⁵⁾ İsmail Habip SEVÜK: Dil Davası, İnkılâp Kitabevi, İst., 1949, 125 S.

⁽⁶⁾ Türk dili üzerinde selahiyetle konuşmasına rağmen, İsmail Habip, Dil kurumu 'nun kuruluşunda ve çalışmalarında görevlendirilmez. Taha Toros,İsmail Habip'in bunun sebebini,Dil Kurumu'nun yeni kelimeler üretme yöntemini benimsemesi şeklinde izah ettiğini belirtir. Taha Toros : Mâzi Cenneti , (İletişim Yay.,İst.,1992) ,S.204.Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunda ve sonraki çalışmalarında dönemin diğer bir edebiyat tarihçisi, İbrahim Necmi Dilmen tercih edilir.

Kütahya, Bursa, Kastamonu ve Sivas gibi merkezlerin teşekkülü üzerinde durur ve başta bu şehirler olmak üzere Türkçe yazılmış eserlerden örnekler verir. Sevük, medreselerin olumsuz etkilerine rağmen, Türkçe'nin varlığını koruduğuna dikkat çeker.

"Türkçe'nin İstiklâl Savaşı" (s.12-17): İsmail Habip Sevük, bu yazıda ise, Türki-i Basit hareketine değinir. Enderunlu Vâsıf, Namık Kemal (Tasvir-i Efkâr'daki makaleleri), Kemalpaşa-zâde Sait Bey gibi sanatkârların dilin sadeleşmesindeki gayretlerini anlatır. Bu arada gazete ve tiyatronun Türkçenin sadeleşmesindeki etkileri üzerinde durur. Estetik ve artistik üslûp gayretine giren Servet-i Fünûn'cularla Fecr-i Âtî'nin dilin sadeleşmesine darbe vurduğunu belirten Sevük, Millî Edebiyat Akımı ile Türkçenin yeniden bağımsızlığını kazandığına işaret eder.

"Türk Nazmının Zaferi" (s.18-23) başlıklı makalede, İslâm coğrafyasında aruzun yayılması üzerinde duran Sevük, Türk sanatçısının, bunu -zaman içerisinde- Türk vezni haline getirdiğini anlatır. Sevük, klâsik divan nazmının kurallarını hem konu, hem de şekil itibarıyla kırıp, aruzu Türk vezni hâline getiren şâirler arasında Muallim Naci, Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif'in adını zikreder.

İsmail Habip Sevük, yukarıda ana hatlarıyla ele aldığımız ilk üç yazıda, 13. yüz yıldan 20. yüz yılın başlarına kadar geçen sürede, Türkçe'nin istiklâline kavuşma macerasını ele alır. Sevük, Türkçenin sadeleşme macerasına giriş sayılacak bu yazılardan sonra, Cumhuriyet dönemindeki dil çalışmalarına yer verir.

"İlk On Yılın Tablosu" (s.24-29) başlıklı yazıda İsmail Habip Sevük, Atatürk devrinde (1928 - 1938) yapılan dil çalışmalarının bir panoramasını çizer. Sevük, bu yazısında kendisini, 'Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni

yazmaya sevk eden bir anekdota da yer verir. Zaferden sonra Atatürk'ün çıktığı ilk yurt gezisine, İsmail Habip de Yeni Gün gazetesinin muhabiri olarak katılır. Tarsus'ta bir bahçede otururlarken, Atatürk, en büyük şâirimizi sorunca, İsmail Habip, ihyatlı davranır ve soruyu Latife Hanım'a yöneltir. Latife Hanım, Tevfik Fikret cevabını verir. Bundan sonrasını İsmail Habip'ten dinleyelim:

"Tarsus'taki bahçede 'artık Servet-i Fünûn'cuların o lugatli terkilbli sun'i dili çoktan yıkılmıştır' diyemezdim. Zaten o yıkılışın tam olmadığı o bahçeden bile belliydi. Hâlâ Cenap ve Nazif en büyük nâsir, Fikret en büyük şâir öyle mi? Öyleyse gençliği Servet-i Fünûn'un lisanından kurtarmak için var gücümüzle savaşmak gerek. Kastamonu'daki intihâb vazifem bitip de Ankara'ya döndüğüm zaman hemen o yıl, yani 1923'de, ilk eserimi yazmağa koyuluyorum. İçimde yalnız şevk değil, hınç da var. İşte yedi yüz sahifelik 'Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi' o hınçla meydana geldi." (S.25)

Yazıda, Birinci Dil Kurultayı'ndan da bahseden Sevük, Tarama Dergisi, Cep Klavuzu ve zaman içinde vazgeçilen Güneş Dil Teorisi'ne de değinir. Kullandığı Türkçenin Atatürk tarafından beğenildiğine değinen Sevük, Tuna'dan Batı'ya adlı eserinin dili hakkında, Yunus Nadi ile Atatürk arasında geçen bir konuşmaya da burada yer verir. Yunus Nadi, Atatürk'e, kitaptan bir bölüm okur ve Atatürk'e: 'Türkçe'yi bundan daha fazla zorlarsak sun'i dile gideriz ne dersin? Gazi kızacağı yerde hak verir gibi başını salladı.' (S.28)

İsmail Habip Sevük, "Şimdiki On Yıl" (s.30-36) başlıklı yazıda, İnönü döneminde yapılan dil çalışmalarını ve Türk Dil Kurumu'nun yayınlarını ele alır. Besim Atalay'ın Divanu Lügati't-Türk çevirisi ve tıpkıbasımı (1939), Söz Derleme Dergisi (1939), Jean Deny'in Türk Dili Grameri tercümesi (1941),

Yüksek Gramer Komisyonu tarafından Anayasa'nın Türkçeleştirilmesi (1941) ve Kutadgu Bilig tıpkıbasımı (1942) gibi yayın ve çalışmaların üzerinde durur.

"Türkçe'nin Zenginliği ve Fakirliği" (s.37-41): İsmail Habip Sevük, bu makalede, Orhun Âbideleri'nden başlayarak, Divanü Lügati't-Türk, Muhakemetü'l- Lügateyn, Şecere-i Ensâb (Fahrettin Mübarekşah) gibi eserlerden örnekler vermek suretiyle Türk dilinin hem zenginliğini, hem de diğer dillerden üstünlüğünü anlatmaya çalışır. Ali Suavi'nin Ulûm gazetesindeki yazılarından bahseder ve Atatürk'ün dil konusundaki hassasiyetine de değinir. "Dinler gibi diller de mücerret olarak ele alınmaz. Dinler gibi dillerin kaderleri de milletlere bağlıdır." (s.39) diyen İsmail Habip Sevük'ün, sosyal hadiselerle plüralist bir şekilde yaklaştığı görülür.

"Türkçenin Fesahatçılarla Uzun Cengi" (s.48-54): İsmail Habip Sevük, bu makalede, yabancı dillerden dilimize giren kelimelerin telaffuzlarının nasıl değiştirildiğine değinir ve Miftahü'l-Belâga (İsmail Ankaravî), Mizanü'l-Edeb (Said Paşa), Tashihü'l-Galatât (Mustafa İzzet Efendi) gibi nazariyat kitaplarından örnekler verir. Bu tür kullanıma karşı çıkan edebiyatçılardan, Namık Kemal, Münif Paşa, Kemalpaşazâde Sait Bey, Muallim Naci ve Ali Seydi'nin eserlerinden örnekler vermek suretiyle meseleyi açıklığa kavuşturur.

"Türkçedeki Tasarrufun Tatbikat Tablosu" (s.55-61): Bu yazıda telaffuz meselesini ele alan İsmail Habip Sevük, yabancı dillerden dilimize giren bazı kelimelerin telaffuz yanlışlıklarına değinir ve örnekler verir.

"Tasfiyecilerin Türkçeye Cephe Alışları" (s.62-67): Sevük bu yazıda, yabancı kelimelerin yerine Türkçe kelimeler uydurulmasına ve kelime

uydurulurken hiçbir kural tanımayan dayatmacı zihniyetin yanlışlığına değinir.

"Prensip Yok, Tenakuz Çok" (S.68-72): Bu yazı, bir önceki yazıda ele alınan uydurma kelime meselesinin devamı niteliğini taşır. Kelime uydurmada hiç bir ölçünün olmayışına değinen İsmail Habip, uydurulan bu kelimelerin çoğunun başka dillerden alındığı halde, köken itibarıyla Eski Türkçe ve Tatarca'da varmış gibi gösterilmek istenmesinin yanlışlığı üzerinde durur.

"İmlâ Kargaşalığı" (s.72-77): Sevük bu yazıda, çeşitli örnekler vermek suretiyle imlâda birliğin sağlanamadığını gösterir.

"İmlâdaki Diğer Aksaklıklar" (s.78-83): İmlâ bahsini ele aldığı bu yazıda da Sevük, "b,c,d" seslerinin "p,ç,t"ye dönüşmesini ele alır.

"Okunamayıp Noksanlığı" (s.85-89): Türk Dil Kurumu'nun iki ayrı işlevi olan inceltme ve uzatma işaretlerini tek bir işarete irca etmesinin ortaya çıkardığı karışıklığa değinen Sevük, bunun yanlışlığını göstermek üzere Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Sofra" adlı şiirinden aşağıdaki dördlüğü örnek olarak verir:

"Erguvan göklerin altında sular leylakî
Bir benim bahçede, bir pîr-i mügan, bir sâki.
Nice bir hâtıradan bahsederim âfâki.
Nevhalar dinletecek mersiyesinden Bakî"

"İstilahlar Bahsinde Temel Hatalar" (S.90-95): Kelime ve imlâdan sonra istilahlara yapılan yanlış müdahale üzerinde duran Sevük, istilahları

Türkçeleştireceğiz derken dilin anlaşılmaz ve içinden çıkılmaz bir duruma sürüklendiğini belirtir.

"Üç Kanunun Dersi" (S.96-101): Sevük, bu yazıda Anayasa'nın dilini tenkit eder.

"Gidişin Sonu" (s.102-108): Bu yazıda, Ali Suavi'nin ıstılahlarla ilgili Ulûm gazetesinde yayınladığı yazının üzerinde durur. Sevük, Ali Suavi'nin yazısından hareketle tercüme yapılırken, kelimelerin seçiminde titiz davranılması, mâna nüanslarına dikkat edilmesi gereğine işaret eder.

"Fecaat Safhası" (s.108-114): İsmail Habip Sevük, dil konusunda kurum ve kuruluşların da titiz davranmadıklarına değinir. Konuyla ilgili çeşitli örnekler verir. İşte onlardan birkaçı: Maarif Vekâleti- Maarif Bakanlığı - Kültür Bakanlığı- Maarif Vekilliği- Millî Eğitim Bakanlığı gibi. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ifadesinin beşinci defa değiştirildiğini belirten Sevük: "Bu üç kelimelik son ismin başında 'millî' kelimesi, hem de yabancı nisbet edatı taşıyarak, bed bed sallanıp duruyor, elbet bir gün bu son ismi de değiştiririz" (S.108) der.

"Umumî Bilanço" (s.115-122): Kitaptaki bu son yazıda Sevük, Ana diline karşı hassasiyet gösterilmesi gereğine işaret eder .

Kitap, "Şahıs Adları İndexi" ile son bulur (s.123-125).

3. Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âlemindeki On Yıllık Türk Kasırgası

İsmail Habip, 27 Ekim 1946 tarihi ile 19 Mayıs 1947 tarihi arasında, Cumhuriyet gazetesinde "Türk Güreşi" başlığı altında kaleme aldığı yazıları, ilâveler yaparak 1948 yılında bastırır. (7) İsmail Habip, **Türk Güreşi** kitap olarak çıktıktan sonra da, Cumhuriyet'te aynı konulu yazılar kaleme almaya devam eder. (2 Haziran - 5 Ağustos 1949)

Türk Güreşi'nde, güreşçilerin fotoğrafları da (45 adet) yer alır. Kitabın yazılış macerasını İsmail Habip, eserin Giriş'i sayabileceğimiz ilk sayfalarda hikâye eder. (S.5-12) Eserin sonunda, Şahıs İsimleri Cetveli yer alır. (S.289-295) Diğer eserlerinde olduğu gibi Sevük, bu eserin indeks'inde de, kendisinden daha fazla bahsedilmiş şahısların bulunduğu sayfaları, altını çizerek belirtir.

Tanpınar, İsmail Habip'in spor ile olan ilgisini ve Türk Güreşi kitabını şöyle anlatır:

"Fizik kuvveti sever ve adalelerinin kuvvetiyle
iftihar ederdi. Bir zamanlar güreşmişti de. Pehlivanlar için
yazdığı kitap, belki de bu sanatın tekniğini bildiği için o

(7) İsmail Habip SEVÜK: Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âlemindeki On Yıllık Türk Kasırgası, (Ocak Matbaası, İstanbul, 1948), 296 S. + 45 fotoğraf. İsmail Habip Sevük'ün bu kitabı, M. Âtîf Kahraman'ın kitaplarının yayınlanmasına kadar sahasında tek eser olarak kalır. Bkz. M. Âtîf KAHRAMAN: Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Kırkpınar Güreşleri, Cumhuriyet'e Kadar Türk Güreşi, Osmanlı Devletinde Spor, (Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1995), XIII+729 S.

kadar mükemmeldir. Herhalde şimdilik bu kitap, bir spor için bizde yazılmış ilk güzel eserdir. " (⁸)

Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Güreşi kitabını, İsmail Habip'in canlı, kıvrak, samimi ve bir hayli de selahiyetli kalemiyle güreşe dair yazılmış konuşmalar olarak tavsif eder. (⁹)

Gençliğinde güreş yapmış olan Sevük, Türk Güreşi kitabı ile şahsiyetinin bilinmeyen bir yönünü de sergiler. Zengin anekdotlarla süslü eser, Türk Spor tarihi açısından ehemmiyetlidir.

(⁸) Ahmet Hamdi TANPINAR: Edebiyat Üzerine Makaleler, (Dergâh Yayınları, Baskı, Eylül 1977), S.438.

(⁹) Vasfi Mahir KOCATÜRK: Türk Edebiyatı Tarihi, (Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970), S. 874.

4. Pakistan'ın Büyük Millî Şâiri İkbâl Hakkında Konferanslar

Pakistanlı şâir İkbâl'in 14. ölüm yılı münasebetiyle Türkiye-Pakistan Türk Kültür Cemiyeti İstanbul Şubesi'nce, 21 Nisan 1952 tarihinde Marmara Lokali'nde bir anma günü tertip edilmiş, İsmail Habip Sevük ile Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, şâir hakkında birer konferans vermişlerdir. Kitap, Sevük ve Tarlan'ın konferansları ile Dr. Abdülkadir Karahan'ın 22.4.1952 tarihli **Vatan** gazetesinde neşrolunan makalesini ihtiva etmektedir.⁽¹⁰⁾

Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın "İkbâl-i Lâhûrî" başlıklı konferansını (S.5-21), Sevük'ün "İkbâl ve Türkiye" başlıklı konferansı takip etmektedir. (S. 23-34) Sevük, konferansında, İkbâl adını ilk kez (1922 yılında Taceddin Dergâhı'nda) Mehmed Âkîf'ten duyduğundan bahsederek, İkbâl'in Mevlana ve Atatürk'e olan bağlılığı ile İkbâl'in yanlış anlaşılan ve uygulanan İslâmiyet'e getirdiği eleştiri üzerinde durmuştur.

Kitap, Dr. Karahan'ın "Dr. Muhammed İkbâl ve Mevlana'mız" başlıklı yazısı ile son buluyor. (S.35-38) Kitapta Tarlan'ın, Sevük'ün ve konferansı dinleyenlerin fotoğrafları (4 adet) da yer almaktadır.

⁽¹⁰⁾ İsmail Habip SEVÜK, Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN, Dr. Abdülkadir KARAHAN: Pakistan'ın Büyük Millî Şâiri İkbâl Hakkında Konferanslar, Anıl Matbaası, İst. 1952, 39 s.

5. Mevlana

Kitabın arka kapağında, **Mevlana** ⁽¹¹⁾'nin Yunus Emre kitabı ile birlikte Sel Yayınları için İsmail Habip'in hazırladığı son kitap notu yazılıdır. Kitap, İsmail Habip Sevük'ün vefatından sonra, basılmıştır.

Herhangi bir Sözbaşı ve Giriş'in bulunmadığı kitapta, bölümleme de yapılmaz. "İslamlıktan Önce" başlığı altında, Türklerdeki şiir geleneği ve icracıları, Orhon kitabeleri, Türk lehçeleri, destanlar ve Oğuzname hakkında kısa bilgiler verilir. "İslamlıktan Sonra XI. Asır" başlığı altında, Kutadgu Bilig (Eserin kıymeti, nüshaları, metinden numuneler) ile Divan-ı Lügati't-Türk (Bulunuşu, kitap ve müellif, eserin sonsuz kıymeti, tercüme metinden ve manzum metinden numuneler) üzerinde durulur.

XII. Asır'da, Fahrettin Mübarek Şah'ın Şecere-i Ensâb mukaddimesine değinilir.

Mevlana'ya geçmeden önce, dinlerin ve tasavvufun doğuşu, ilk tekkeyi kuran Küfeli Ebu Haşim, Bayezid-i Bestami, Hallac-ı Mansur ve İmam Gazalî, tarikatların ortaya çıkışı ve telkin ettikleri akideler, aruz ve nazım şekilleri (kaside, mesnevi, rûba'i), Ahmed Yesevî (Hayatı, tesiri, tarikatı, Divan-ı Hikmet ve eserlerinden örnekler) üzerinde durulur.

XIII. Asır'da, Türkçe'nin durumu tarihî hadiselerle birlikte anlatılır. Azerî lehçesinin teşekkülü hakkında bilgi verildikten sonra, Dede-Korkut kitabı üzerinde durulur.

⁽¹¹⁾ İsmail Habip SEVÜK: Mevlana, Sel Yayınları, İstanbul, 1954, 116 S.

Kitabın 63 sayfalık ilk bölümünde, Orhun Abidelerinden XIII.asra kadar Türk edebiyatının tarihî seyri, ana hatlarıyla verilir.

Her şeyin başı ifadelendirmesiyle Mevlana Celaleddin-i Rumî'ye gelinir. Babası, doğumu, gelişmesi, Şems ile tanışması, Şems'in Şam'a gidip tekrar Konya'ya dönmesi, Şems'in evliliği ve şehit edilmesi, Mevlana'nın Selahattin ve Çelebi Hüsamettin ile tanışması, Mesnevi'nin yazılış hikayesi, vefatı ve eserleri, Türklüğü ve şiir telakkisi ile tesirleri anlatılır. Mevlana, Sultan Veled ve Hoca Dehhani'den şiir örneklerine yer verilir. Mevlana'dan seçilen örnek beyitlerde, şiirin önce Türkçe mânası, sonra Farsçası verilir.

Mevlana başlığına rağmen yazar, Türkçe'nin gelişimini de takip ederek vermek istediği için kitapta mevzu genişlemiş ve dağılmıştır.

Kitap, **Avrupa Edebiyatı ve Biz'in** bazı bölümlerinin ("Orta Zamanda Türk Edebiyatı'na Umumî Bir Bakış", S.420-423; "İslâm Mistizmi ve Tasavvuf", S.355-375.) bir araya getirilmiş şekli olduğu izlenimlerini uyandırır.

6. Yunus Emre

Yunus Emre, ⁽¹²⁾ İsmail Habip'in Sel Yayınları'nın biyografya serisi için hazırladığı, vefatından sonra yayınlanmış ikinci kitabıdır. İsmail Habip, Yunus'un "Manevî Hayatı"nı, (Hakkında) Bilinenler, Tarikat Şeceresi ve Tapduk Emre, Ümmiliği ve bilginliği, Yunus ve Mevlana, Yunus'un Anıt Mezarları alt başlıklarında, şiirlerinden örneklerle anlatır. Son alt başlıkta, kaynaklarda yer alan Yunus mezarlarına değinilir. "Eserleri"nde, Risaletü'n-Nüşhiyye, ile divanı üzerinde durulur. "Tasavvuf Sisteminin Yüksekliği" bahsinde, Yunus'un şiirlerinde tasavvufu nasıl terennüm ettiği, şiirlerinden örneklerle izah eder. (S. 5-44) (Ana esaslar; Vahdet-i vücud, şariat, marifet, hakikat, gönül âlemi, gerçek dervişliğin vasıfları, devir telakkisi, aşk alt başlıklarında).

"Sanatı ve şâirliği" bahsinde, Yunus'un "üç edebiyata" da kaynak olduğu, "aruzu heceleştirdiği", sehl-i mümtenî'yi üslubuna nasıl sindirdiği, tabiilik ve inandırıcılığı, Fenafillah'a ulaşması anlatılır. (S. 45-77)

Kitabın son bölümü olarak adlandırabileceğimiz "Tesirinin Genişliği" bahsinde, Aşık Paşa, Kaygusuz Abtal, Hacı Bayram Veli, Eşrefoğlu, Ümmi Sinan, Seyfullah Halvetî, Nakşî-i Akkirmanî, Gaybî, Niyazî-i Mısırî ile Bektaşî ve Âşık edebiyatındaki Yunus Emre tesiri örneklerle gösterilir. (S. 78-93)

Kitap, Yunus Emre'den seçilmiş şiirlerle sona eriyor. (S. 93-100)

⁽¹²⁾ İsmail Habip SEVÜK: Yunus Emre, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, 100 S.

SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME

İsmail Habip Sevük, 1920 ile 1954 yılları arasında kalemini elinden bırakmamış, Cumhuriyet döneminin unutulmuş edebiyat araştırmacılarından biridir. O çeşitli yönlerinden çok, edebiyat tarihçisi olarak tanınır. Bugün için geçerliliği tartışılan ve edebiyat literatürümüzde kendine yer edinmiş olan “Tanzimat edebiyat” tabiri O’na aittir.

Yayın tarihi 1925 olan **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** adlı kitabıyla şöhret olan İsmail Habip, iki ciltlik **Edebî Yeniliğimiz** (1931, 1932) ile edebiyat tarihi bilgisi ve edebî eser örneklerini ayrı ayrı ciltlerde topladığı yine iki ciltlik **Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi** (1940) kitaplarında farklılaşan bir edebiyat tarihi zihniyeti sergiler. Bugün için modern bir edebiyat tarihinde bulunması gereken üslûbu ve objektiviteyi bu kitaplarda bulamasak da, İsmail Habip Sevük’ün edebiyat tarihleri, edebiyat tarihi yazıcılığımızın kilometre taşları mesabesindedir. İsmail Habip’in edebiyat tarihinde geldiği son nokta, edebî türleri esas alan kronolojik bir tasnif sistemidir.

Lise edebiyat ders kitaplarındaki, edebî eser örneklerinin edebiyat tarihi bilgisinden ayrılması ile ilgili kararın alınmasında ilk hareket noktası, İsmail Habip Sevük’ün Cumhuriyet’te yazdığı beş gün devam eden, Mustafa Nihat Özön’ün **Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi** adlı kitabını tenkit ettiği “Yanlış Kitap” başlıklı seri yazılar olmuştur. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından edebiyat ders kitaplarının ıslahı için oluşturulan komisyonda, İsmail Habip’in de bulunması, hem edebiyatın eğitim-öğretim tarihi, hem de edebiyat tarihçiliğimiz bakımından önemlidir.

İsmail Habip, teorik olarak, edebiyat tarihi kavramına yönelik meraklarını, diğer edebiyat tarihçilerimiz kadar sarıh bir şekilde ifade etmemiştir. **Yeni “Edebî Yeniliğimiz” Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi** kitabının 1940 baskısında yer alan

sathî tarih- edebiyat tarihi mukayesi, edebiyat tarihi kavramının tanımı, Lanson ve Köprülü'de karşılaştığımız “dağ silsileleri”, “zirve”, “şahika” nitelemeleri ile benzetmelerine mukabil gelecek tarzda, bir dönemin şaheseri ve onu hazırlayan diğer edebî eserleri için “zincir-halka” benzetmesini kullandığı ifadeleri, kitabın sonraki baskılarında çıkarır.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi yayınlandığı andan itibaren edebî çevrede yankı bulmuş, dönemin edibleri kitapla ilgili olumlu ve olumsuz mahiyette tenkit yazıları kaleme almışlardır. İsmail Habip'in bu yazıları ve yazıların bir kısmına yazdığı cevapları ihtivâ eden **Neler Dediler? Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım** (1928) adlı kitabı ise, türünde ilk kitap olma özelliğini taşır.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi başlangıcından itibaren Türk edebiyatının geniş Türk coğrafyasındaki edebî macerasını üst seviyede bir terkiib halinde sunacak olan metodlu bir edebiyat tarihine model teşkil edecek konumda bulunmasa da, Türk edebiyat tarihi yazıcılığında bir merhale olması ve döneminde oynadığı rol bakımından önemlidir.

İsmail Habip, “Yenileşme” (teceddüt) bu kelimeyi bir değişim yönü olarak değil, “tek yol” sayarak yüz yılı aşan bir zaman aralığını, edebiyat tarihine taşıırken zaman zaman heyecanlı, tek taraflı hattâ bütünüyle yanlış hükümler verir.

Sözbaşı mahiyetindeki bölümden itibaren Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin plân ve metod bakımından eksiklikleri dikkat çeker. Abdülhalim Memduh'un Tarih-i Edebiyat-ı Osmanîyesi hariç, İbrahim Necmi (Dilmen)'nin **Tarih-i Edebiyat Dersleri**'ne kadar olan edebiyat tarihlerinin Mukaddime'leri edebiyat tarihi kavramını tanımlamaya çalışır, tanımlar. Hattâ ortak yazarlı tek edebiyat tarihimiz olan **Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı**'nın dokuz bahisden oluşan mukaddimesi, edebiyat tarihi kavramı ve bu kavramı kucaklayan meseleleri münhasıran ele alan yetkin bir makale tarzında kaleme alınmıştır.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin başlıksız mukaddimesinde, İsmail Habip ne kitabında izlediği metodu, ne de edebiyat tarihi kavramına yönelik dikkatlerini izah eder. Fransız edebiyat tarihçi ve münekkidlerinden Ferdinand

Brunetiere, Jules Lemaitre ve Emile Faquet'in metodlarını tenkid eder ancak, benimsediği herhangi bir ismi de zikretmez.

İsmail Habip, edebiyat tarihinde edibleri ve edebî eserleri ele alırken, tutarlı olamamıştır. 618 sayfalık büyük boy Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nde Abdülhak Hamid'e 110 sayfalık yer ayırması, mukaddime mahiyetindeki bölümde "Ne yapayım ki bu kitapta o yeri ona yazan vermedi, yazılan kendi yerini kendi aldı." (S. 4) izahına rağmen, İsmail Habip'i haklı çıkarmaz. Bazı edebî eserleri de yazarın bizzat görmediğini, elinin altında olmadığını tespit etmekteyiz. İsmail Habip'in edebî eseri ele alırken hareket noktası "şaheser" olmamış, tesadüfi bir ekleme ile bazı eserler üzerinde durmuştur. Edebî eseri ele alış tarzında sadece ana çizgileri ile vak'alarını vermeyip, edebî eserde anlatılan gerçeğimsi âleme, karakterlere yönelik tenkitlerde bulunması kitabın artı taraflarındandır.

Yazar, edebiyat tarihinde edebî eser örneklerine yer vermesini, mukaddime mahiyetindeki kısımda, edebiyatın sadece "dimağlara değil, asıl ruhlara telkin ile anlatılabileceği" kanaatinde olduğu ile izah etmeye çalışsa da bu izah, edebiyat tarihinde edebî eser örneklerine yer vermesini haklı çıkaramayacak tarzdadır.

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin eksi taraflarından biri de, Türk edebiyatı ile organik bağı kurulamamış olan Fransız edebiyatı bahisleridir. Yazar, mukaddimede, Tanzimat dönemi ediblerinin romantizm, klâsizm, 1789 ihtilâlini hazırlayanlardan etkilendiklerini vurgulayarak, bu etkilenmenin derecesini ortaya koyabilmek için böyle bir bahse ihtiyaç duyduğunu belirtir. Ancak, bu etkilenmenin izahını kitap içinde yapamaz.

Döneminde de tenkit edilmiş bilgi hataları -Edhem Pertev Paşa ile Tatar Pertev Paşa'yı karıştırması, Ziya Paşa'nın Rüya'sı için "Uykunun fazileti hakkında bir kitaptır" şeklindeki hezeyanı- dışında, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi** bir kuşağa bugün hissî olarak değerlendirdiğimiz üslûbuyla edebiyatı sevdirmiş bir edebiyat tarihidir. İsmail Habip de, belki İbrahim Necmi, Köprülüzâde Mehmed Fuad gibi akademik bir terbiye almış olsa, **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nden** daha farklı, sistemli, metodik bir edebiyat tarihi ile karşımıza çıkabilirdi. Ancak, yazar **Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi** (1940)

kitaplarında, biyografik bilgiyi azaltması, üslûbunu daha ağırbaşlı bir hâle getirmesi, edebî türü esas alan bir kronolojiyi takip etmesi ile modern edebiyat tarihini yakalar.

İsmail Habip Sevük, edebiyat tarihleri, gezi-hatıra, edebiyat nazariyatı, kısmen mukayeseli edebiyat, edebî biyografi türleri ile şahidi olduğu Millî mücadele yılları ve yakından tanıma fırsatı bulduğu Atatürk, Türk dili ve Türk güreşi ile ilgili kitap ve makaleleri ile Cumhuriyet dönemine imzasını atmış bir edebiyat araştırmacısıdır.

KAYNAKÇA

A. Kendi yazdıkları

1. Kitapları

İsmail Habip (SEVÜK). Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Matbaa-i Âmire, İst. 1340, 702 s.

.....Neler Dediler: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi Hakkında Tenkitler ve Cevaplarım, Akşam Matbaası, İst., 1928, 142 S.

.....İmtihan Veren Millete, Vilayet Matbaası, 1339, 32 S. (İsmail Habip Sevük'ün konferanslarının kitaplaştırılmışıdır.)

.....İmtihan Veren Millete, Haz. Mustafa ESKİ. Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayını, Ankara, 1989, 44 S.

.....Edebî Yeniliğimiz I, Devlet Matbaası, İst. 1931, 322 S.

.....Edebî Yeniliğimiz II, Devlet Matbaası, İst., 1932, 574 S.

.....Edebî Yeniliğimiz, İkinci ve Tadilatlı Bası, İst., 1937, 582 S. (Tek cilt halinde).

.....O Zamanlar, İst. 1937, 322 S. İkinci baskısı K.B Yayınları, Ankara, 1981, 301 S.

.....Atatürk İçin, Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar, Cumhuriyet Matbaası, İst., 1939, 180 S.

.....Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi, Remzi Kitapevi, İst. 1940, 562 S.

.....Avrupa Edebiyatı ve Biz I, Remzi Kitapevi, İst., 1940, 575 S.

.....Avrupa Edebiyatı ve Biz II, Remzi Kitapevi, İst., 1941, 635 S.

.....Edebiyat Bilgileri, Güven Basımevi, İst., 1942, 395 S.

.....Yeni "Edebî Yeniliğimiz" Tanzimattan Beri II Edebiyat Antolojisi, Remzi Kitapevi, İst. 1942, 512 S.

.....Yurttan Yazılar, Cumhuriyet Basımevi, İst., 1943, 401 S.

.....Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âlemindeki On Yıllık Türk Kasırgası, Ocak Matbaası, İst., 1948, 296 S.+ Fotoğraflar

-Dil Davası, İnkılâp Kitabevi, İst., 1949, 125 S.
-Mevlana, Sel Yayınları, İstanbul, 1954, 116 S.
-Yunus Emre, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, 100 S.

2. Konferansları

İsmail Habip (Sevük). "Milliyet Hakkında Bir Konferans -I", Köroğlu, Y.9, Nu.436, 1 Teşrin-i evvel 1333, S.1.

....."Milliyet Hakkında Bir Konferans -II", Köroğlu, Y.9, Nu.438, 15 Teşrin-i sani 1333, S.1.

....."Yeni Harflerin Kabulü- Eski Harflere Veda Hitabesi", Taha Toros, Türk Hatipleri, S. 152-155.

....."İkbal ve Türkiye", Pakistan Büyük Millî Şâiri İkbâl Hakkında Konferanslar, Anıl Matbaası, İstanbul, 1952, S.23-34. (Bu kitapta, Ali Nihat Tarlan'ın "İkbal-i Lâhûri" konulu kanfenas metni ile Abdülkadir Karahan'ın "Dr. Muhammed İkbâl ve Mevlana'mız" başlıklı makalesine de yer verilmiştir.)

....."Mekteb-i Sultanî'de İsmail Habip'in Konferansı: Dün Akşamki Konferans: Edebiyatta Milliyet", Açıksöz, Nu: 560, 21 Ağustos 1338.

....."Yeni Harflerimiz Hakkında", Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası, Y.1, C.1, s. 10, 31 Eylül 1928, S.1-6.

....."İsmail Habip Bey'in Nutku", Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası, Y.1, C.1, S:11, 1 Teşrin-i sani 1928, S.3-7 (Adana Maarif Cemiyeti'nde verdiği konferans metnidir).

....."İktisadî Konferans", Çukurova'da Memleket, Y.1, S.11-24, 1 Mart 1930 (17 Kanun-i sani 1930 tarihinde Muallimler Birliği'nde verdiği konferans).

....."Memleket'in Tefrikası :2, İktisâdî İnkişafımız ve Millî Tasarrufun Mânası Hakkında Çok Mühim Bir Konferans", Çukurova'da Memleket, Y.2, S.12-25, 15 Mart 1930, s.14-15.

....."İktisadî Konferans'tan -3, İthalattan İbret", Çukurova'da Memleket, Y.2, S.13-26, 15 Nisan 1930, 1-5.

....."İktisadî Konferans'tan -4, Millete Düşen Vazifeler: Tasarrufun Mânaları", Çukurova'da Memleket, Y.2, S.14-27, 1 Mayıs 1930, 1-5.

....."İktisadî Konferans'tan -5, Tasarruf ve Kadın - İhtiyaç ve Medeniyet", Çukurova'da Memleket, Y.2, S.15-28, 1 Haziran 1930, 1-5.

....."İktisadî Konferans'tan -6, Eski Mefhumlar -Ferdî ve Umumî Servet - Eski Türklerde İktisadî Tesevüt - İki Nevi", Çukurova'da Memleket, Y.2, S.16-29, 1 Temmuz 1930.

3. İsmail Habip Sevük'le Yapılan Mülakatlar

"Maarif Emni ile Mülakât: Yeni Harflerimiz Hakkında", Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası, Y:1, c.1, s.9, 31 Ağustos 1928, S.1-2 (Bu Mülakat Türk Sözü muhabirlerince yapılmış ve aynı mecmuanın 20 Ağustos tarihli nüshasından iktibas edilmiştir).

ES, Hikmet Feridun."İsmail Habip Diyor ki; Bazen Büyük Tahsisatla Kurulan Bir Akademi Bir Fare Bile Doğuramaz", Akşam, 7 Şubat 1939.

B. Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Yazılan Yazılanlar

1. Kitaplar

İsmail Habip Sevük'ün Açıksözdeki Yazıları 1921-1922 Makaleler- Fıkralar, Haz. Mustafa Eski, Ankara, 1998, XII+ 524 S.

2. Tezler

DİNÇ, Nazlı. İsmail Habip Sevük'ün Cumhuriyet'te Çıkan Edebî Makaleleri 1939-1954, İst. Üniv. Ed.Fak.TDEB., (Yayınlanmamış Lisans Tezi) İst. 1972, XLII+998 S.
GÜÇLÜ, Semra. İsmail Habip Sevük'ün 1940-1951 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Dil ve Edebiyatla İlgili Yazıları, Gazi Üniv. Fen-Ed. Fak. TDEB, (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ank. 1994, 382 S.

3. Makaleler

- AKYÜZ, Kenan. "İsmail Habip Sevük", Hisar, Nisan 1954, S:3 (48), s.6-7.
- ARTAM, Nurettin. "Yankılar İsmail Habip Sevük", Yeni Ulus, 19 Ocak 1954.
- ESKİ, Mustafa. "İsmail Habip Bey'in Kastamonu'da Verdiği Bir Konferans", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:XIII, S:39, Kasım 1997, s.817-828.
- EZİNE, Celalettin. "Tetkik ve Tenkid: Avrupa Edebiyatı ve Biz", 3 Temmuz 1941, s.3
- Feridun Osman, Cumhuriyet, 27 Eylül 1934.
- GÖVSA, İbrahim Alâeddin. "Kitaplar Arasında: Tuna'dan Batı'ya", Perşembe Mecmuası, 17 Birinciteşrin 1935, S:29.
- GÜRLEK, Dursun. "Edebiyatta Yenileşme Meselesi", Türk Edebiyatı, Kasım 1977, S:49, s.30-31.
- OZANSOY, Halit Fahri. "Sanat ve Hâtırat: Ercüment Erkrem Talû ve İsmail Habip Sevük", Tercüman, 9 Mart 1967, s.2,7.
- Ebüzziya-zâde Velid, Zaman, 2 Birinciteşrin 1935.
- ÖRİK, Nahit Sırrı. "Tuna'dan Batı'ya İçin", Ülkü, 1935.
- TAN, M. Turhan. Cumhuriyet, 1 İkinciteşrin 1935.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. "Dostum İsmail Habip", Edebiyat Üzerine Makaleler, s.434-438.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. "Kaybettiğimiz Millî Değerler Dostum İsmail Habip", Cumhuriyet, 26 Ocak 1954.
- ULUÇ, Fuat. "Üstadın Arkasından", Yeni Ulus, 1 Mart 1954.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya, Cumhuriyet, 20 Birinciteşrin 1935, s.3.
- YALÇIN, Hüseyin Cahid. Fikir Hareketleri, 10 İkinciteşrin 1935, S:108.
- YILMAZ, Mehmet Serhat. "Kastamonu'da Köroğlu Gazetesi ve Türkçülük Fikrinin Gazeteye Yansımaları", Gazi Üni., Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, Mart 1998, Y:4, S:5, s.175-188.
- YÜCEL, Hasan Âli. "Köşemden İsmail Habip", Cumhuriyet, 21 Ocak 1954, s.2.

C. Kendisine İthaf Edilenler

- ASYS, Ârif Nihat. "Yolcu (şiiir)", Çukurova'da Memleket, Y:1, S:1-14, 15 Mayıs 1928, s. 11.

D. Vefatı İle İlgili Haber ve Yazılar

- KAFLI, Kadircan. "Dün ve Bugün Sevük", Yeni Sabah, 2 Ocak 1954
- "İsmail Habip Vefat Etti", Milliyet, 18 Ocak 1954, S.1-2
- "İsmail Habip Dün Defnedildi", Milliyet, 19 Ocak 1954. S.1.
- "İsmail Habip Sevük Vefat Etti", Son Posta, 18 Ocak 1954, S. 3.
- "İsmail Habip Sevük Vefat Etti", Yeni İstanbul, 18 Ocak 1954, S.3.
- "İsmail Habip Sevük Vefat Öldü", Yeditepe, 1 Şubat 1954, s. 54, S. 1,7.
- "İsmail Habip Sevük Vefat Etti", Vatan, 18 Ocak 1954.
- "İsmail Habip Sevük Gömüldü", Dünya, 18 Ocak 1954.

E. Yararlanılan Kaynaklar

1. Ansiklopediler ve Ansiklopedi Maddeleri

- ERGİNÜN, İnci. "Edebiyat Tarihi", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C:II, (İstanbul, 1977), 443-444.

2. Kitaplar

- Abdülhalim Memduh. Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye. (İstanbul, 1306).
- AKYÜZ, Kenan. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, (1860-1923) I, Ankara, 1979.
- Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Haz. SEVGİ, Ahmet - ÖZCAN, Mustafa, İstanbul, 1996.
- BEYATLI, Yahya Kemal. Edebiyata Dair, İstanbul, 1984.
- DEMİRCİOĞLU, Aziz. Yüz Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir?, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1980.
- DİLMEN, İbrahim Necmi. Tarih-i Edebiyat Dersleri II, İstanbul, 1338.
- EBÜZZİYA, Ziyad. Şinasi, Haz. Hüseyin ÇELİK İstanbul, 1997.
- EMİL, Birol. Türk Kültür ve Edebiyatından 1 Meseleler, Ankara, 1997.

- ENGİNÜN, İnci. Mukayeseli Edebiyat, İstanbul, 1992.
- ENGİNÜN, İnci. Mukayeseli Edebiyat, İstanbul, 1992.
- ERCİLASUN, Bilge. Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1-2. Ankara, 1997.
- Faik Reşad. Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, İstanbul, tarihsiz.
- GRİSEBACH, Manon-Maren. Edebiyat Bilimi'nin Yöntemleri, Çev. Arif ÜNAL, Ankara, 1995.
- İPEKTEN, Haluk. Türkçe Şuara Tezkireleri, Erzurum, 1988.
- KAPLAN, Mehmet- İnci ENGİNÜN - Birol EMİL. Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I 1839-1865, İstanbul, 1974.
- KERMAN, Zeynep. Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri, Ankara, 1998.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad. Edebiyat Araştırmaları 1, İstanbul, 1989.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad. Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1980.
- LANSON, Gustave. Edebiyat Tarihi, Çev. Yusuf Şerif, 1937.
- LEVEND, Ağah Sırrı. Türk Edebiyatı Tarihi, I. Cilt, Ankara, 1973.
- Mehmet Hayrettin. Tarih-i Edebiyat Dersleri, Konya, 1330.
- MERİÇ, Cemil. Bu Ülke, İstanbul, 1974.
- MERİÇ, Cemil. Kırk Ambar, İstanbul, 1980.
- MERİÇ, Cemil. Bu Ülke, İstanbul, 1974.
- Muallim Naci. Osmanlı Şâirleri, Haz. Cemal KURNAZ, İstanbul, 1985.
- OKAY, M. Orhan. "Edebiyat Tarihi", TDVİA (İstanbul, 1994, C:10), 403-405.
- POLAT, Nazım H. Şahabeddin Süleyman, Ankara, 1987.
- POSPELOV, Gennadiy N. Edebiyat Bilimi, Çev. Yılmaz ONAY, İstanbul, 1939.
- SAFA, Peyami. Objektif:2 Sanat - Edebiyat - Tenkit, İstanbul, 1976.
- Şahabeddin Süleyman. Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, İstanbul, 1328.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1985.
- TOROS, Taha. Mazi Cenneti (İstanbul, 1992), 199-206.
- TURAL, Sadık. Sorulara Cevaplarla Kültür Edebiyat Dil, Ankara, 1992.
- Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ankara, 1992.
- Edebiyat Bilimine Katkıları, Ankara 1993.
- Şahsiyetler ve Eserler, Ankara, 1993.
- Zamanın Elinden Tutmak, Ankara 1991.
- Umay Günay Armağanı, Haz. ÇOBANOĞLU, Özkul -Metin ÖZARSLAN, Ankara, 1996.

TIEGHEM, Paul Van, Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi, Çev. Yusuf Şerif, İstanbul, 1935.

Türk Dünyası El Kitabı, C:III, Edebiyat, Ankara, 1992.

WELLEK, Rene - Austin WARREN, Edebiyat Teorisi, Çev. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, İzmir, 1993.

WELLEK, Rene - A. WARREN. Edebiyat Teorisi, Çev. Ahmet Edip UYSAL, Ankara, 1983.

Yahya Kemal İçin Yazılanlar, C:I, Haz. Kazım YETİŞ, İstanbul, 1998.

YÜCEL, Hasan Ali. Edebiyat Tarihimizden, (İstanbul, 1989), S.1-8.

YALÇIN, Hüseyin Cahit. Edebiyat Anıları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,

3. Tezler

ÇETİN, Nurullah. Tanzimat'tan Fuat Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihçiliği, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ank. 1988, 219 s.

4. Makaleler

AKÜN, Ömer Faruk. "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?", Dergâh, c.I, s. 1, Mart 1990, S.12,13,18.

AKÜN, Ömer Faruk. "Faik Reşad", TDVİA, c.12, S.103-109.

AKÜN, Ömer Faruk. "Şinasi'nin Bugüne Kadar Ele Geçmeyen Fatin Tezkiresi Baskısı", İst.Ünv.TDED., c.XI, 1961, S.67-98.

AKÜN, Ömer Faruk. "İsmail Hikmet Ertaylan", TDVİA, c.XI, İst. 1995, S.309-312.

AKÜN, Ömer Faruk. "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur ?" I - II, Kubbealtı Akademi Mecmuası, (Nisan 1977)15-37; (Temmuz 1977) 22-39.

Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Haz. SEVGİ, Ahmet ve Mustafa ÖZCAN. Konya 1995, S.508-509; "Edebiyat Tarihinin Manası", S.508-509. "Edebiyat Tarihi İle Asıl Tarih Arasındaki Farklar", S.510-511; "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye", S.543-545.

ALPTEKİN, Turan. "Edebiyat Tarihimizde Dönemler Sorunu", Hürriyet Gösteri, s. 22
(1 Temmuz 1991) S.68-69.

ÇETİN, Nurullah. "Türkçe'de İlk Edebiyat Tarihi". Ank. Üniv. DTCFD, IX, 1, (Ank,
1991).

..... "Faik Reşat'ın 'Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'si". Ank.Ünv. DTCFD,
X, 1(Ank., 1996

ERÜNSAL, İsmail E., "Türk Edebiyatı Tarihine Kaynak Olarak Arşivlerin Değeri,
Türkiyat Mecmuası, c. XIX, 1977-1979, S.213-222.

Eşref Edib. "Serbest Fikirler, Müsteşrik Zihniyeti, Hakiki İlim Zihniyeti". Cumhuriyet ,
Ağustos 1942.

EYÜPOĞLU, İsmet Zeki, "Türk Edebiyatı Tarihi Üzerine", Türk Sanatı, Ekim 1953.

FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri. "Edebiyat Tarihi Tedrisatına Dair", Muallimler Birliği,
Y.2, s.17, Teşrin-i Sani 1926, S.767-774.

GÖÇGÜN, Önder. "Tanzimat Devri Türk Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı III.
(Ankara, 1992)

GÜREL, Nazlı Rana. "Atatürk Devrinde Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında Gelişen
Tartışmalar", Kastamonu E.F.D., Ekim 1997, Y. 3, s.4, S.149-158.

HAKSEVER, H. İbrahim. "Münşeat Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi",
Afyon Kocatepe Üniv. Sos. B.D., s. 1, 1998, S.73-86.

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk. "Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Tenkidi Üzerine", Dergâh,
c.III, s.30, Ağustos 1992, S.12-14.

İSEN, Mustafa. "Edebiyat Tarihi Açısından Kühü'l-Ahbâr'ın Önemi", Ege Üniv.
T.D.E.D, c. 2, İzmir 1983, S.49-57.

KAPLAN, Mehmet. "Türk Edebiyatı Tarihi", Sanat ve Edebiyat, s.1,S.49-50, 16
Aralık 1947.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad. "Yeni Kitaplar Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye", Peyâm
(Edebî İlave), Nu.7, 7 Kanun-ı sani 1329, S.7.

..... "Bizde Tarih ve Müverrihler Hakkında", Bilgi
Mecmuası, Nu. 2, Kanun-ı evvel 1329, S.192-196.

..... "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye", Tasvir-i Efkâr,
Nu.935, 26 Teşrin-i sani 1329.

LEVEND, Ağâh Sırrı. "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?", Türk Dili,
c.1, s.1, 1951-1952, S.3-7.

- "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir?", I - II, Türk Dili, Yıl:20, c. XXIV, s.237, 1 Haziran 1971, S.177-181; s. 238, 1 Temmuz 1971, S.261-265.
- ÖRİK, Nahid, Sırrı. " 'Edebî Yeniliğimiz' Kitabını Karıştırırken", Varlık, Yıl. 5, s. 113, 15 Mart 1938, S. 641-642.
- ÖZTÜRK, Nurettin. "Türk Edebiyatı Tarihçiliğinin Gelişimi", İnsan Bilimleri Araştırmaları, Yeni Haran Çevresi, Yıl:1, s.3, Ağustos 1993, S.10-19.
- PROUST, Jacques. "Sosyal Tarih ve Edebiyat Tarihi", (Çev. Baheaddin YEDİYILDIZ), Töre, c.12, Nu. 142, Mart 1983; Nu:143, Nisan 1983.
- SEVİNÇLİ, Efdal. "Edebiyat Tarihlerimiz ve Gerçekçilik", Varlık s.918, Mart 1984, S. 23-25.
- TARLAN, Ali Nahad. "Edebiyat Tarihi Edebiyatın Tarihi Olmalıdır", Haber Gazetesi, 23 Mart 1953.
- TARLAN, Ali Nihad. "Edebiyat Tarihi Hakkında", İst. Üniv. E.F.TDED., c:xiii, 31 Aralık 1964, S.12-18.
- TİEGHEM, Philippe Van. "Edebiyat Tarihinde Usul Hakkında Bir Münakaşa", Çev. Cevdet PERİN, İ.Ü.E.F.TDED., c. III, 30 Kasım 1948, s.1-2, S.163-176. TDE, III / 1-2 (1948)
- TİEGHEM, Philippe Van. "Edebiyat Tarihinde Yeni Usuller", Çev. Cevdet PERİN. İst. Üniv. E.F.TDED., c. III, 30 Kasım 1949, s. 3-4, S.307-331.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri. "Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?" Türk Kültürü (Mayıs 1963)
- TUNCER, Hüseyin. "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye ve Tarih-i Edebiyat Dersleri Üzerinde Bir Mukayese". Milli Kültür (Haziran 1988).
- TURAL, Sadık. " 'Edebiyat Tarihi' Kavramı Etrafında", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s.1, 1986, S.21-38.
- TURAL, Sadık. "Tarihî Roman Geleneği veya Cezmi", Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal, Ank. 1993, S.67-91.
- WELLEK, R. - WARREN, A. "Edebiyat Tarihi", Edebiyat Biliminin Temelleri, Çev. Ahmet Edip UYSAL. Ank. 1983, S.349-372.
- YÖNTEM, Ali Canip. "İlk Büyük Muharirlerden Şinasi, Hayat, S.515-519.
- ZİYA, Muhsin. "Edebiyat Tarihleri Hakkında", Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl:5, s.4, Ekim 1976, S.64-68.

İSMAİL HABİP SEVÜK'ÜN YAZILARI

A. Gazeteler

1. Köroğlu Gazetesi

- İsmail Habip, " İtilânın Hücceti ", 26 Kanun-i sani 1331, Y: 7, No: 347, s.1-2.
- İsmail Habip, " Ahlâkta İnkılâp ", 11 Şubat 1331, Y: 7, No: 350, s.1-2.
- İsmail Habip, " Milliyetin Zaferi ", 18 Şubat 1331, Y:7, No: 351, s.1-2.
- İsmail Habip, " Moskofluğun Hüsrânı - Süleyman Nazif Beyefendiye", 1331, Y: 7, No: 352, s.1-2.
- İsmail Habip, " Yeni Seneyi Karşılarken ", 3 Mart 1332, Y: 8, No: 353, s.1.
- İsmail Habip, " Yangını Yapanlar ", 10 Mart 1332, Y: 8, No: 354, s.1-2.
- İsmail Habip, " Kadınlığın Yükselişi ", 17 Mart 1332, Y: 8, No: 355, s.1-2.
- İsmail Habip, " Mimaride Milliyet -1, -Hamdullah Suphi Bey'e ", 24 Mart 1332, Y: 8, No: 356, s.1-2.
- İsmail Habip, " Mimaride Milliyet -2", 31 Mart 1332, Y: 8, No: 357, s.1.
- İsmail Habip, " Düşmanların Kabusu ", 5 Kanun-i sani 1332, Y: 8, No: 397.
- İsmail Habip, " Son Celsenin Sonu ", Kanun-i sani 1332, Y: 8, No: 398.
- İsmail Habip, " Yeni Sadrazam ", 28 Kanun-i sani 1332, Y: 8, No: 400
- İsmail Habip, " Denizin Altı ", 1 Mart 1333, Y: 8, No: 403.
- İsmail Habip, " Düşmanlarımız -1: Rusya", 8 Mart 1333, Y: 8, No: 404.
- İsmail Habip, " Düşmanlarımız -2: İngiltere " 15 Mart 1333, Y: 9, No: 405.
- İsmail Habip, "Düşmanlarımız -3: İngiltere ve Biz", 22 Mart 1333, Y:9, No:406
- İsmail Habip, "Düşmanlarımız -4: İtalya", 5 Nisan 1333, Y: 9, No: 408.
- İsmail Habip, " Meş'um Hakikat! Sabri Bey Ölmüş ", 19 Nisan 1333, Y:9, No: 410.
- İsmail Habip, " Bizde Hayatın Kıymeti", 14 Haziran 1333, Y: 9, No: 418.
- İsmail Habip, " Üçüncü Ramazan", 21 Haziran 1333, Y: 9, No: 419.
- EKSİK SAYILAR VAR
- İsmail Habip, "İntibaâtı -5: Avdet", 18 teşrin-i evvel 1333, Y: 9, No: 434.
- İsmail Habip, " Milliyet Hakkında Bir Konferans -1", 1 Teşrin-i evvel 1333, Y: 9, No: 436.

İsmail Habip, " Milliyet Hakkında Bir Konferans -2" 15 Teşrin-i sani 1333, Y: 9, No: 438.

İsmail Habip, " Ulvî Bir Adım", 8 Teşrin-i sani 1333, Y: 9, No: 438, s.1-2.

İsmail Habip, " İki İnhidâm -2: Rusya", 29 Teşrin-i sani 1333, Y: 9, No: 440, s.1-2.

İsmail Habip, " Kar Yağarken", 13 Kanun-i evvel 1333, Y: 9, No: 442, s.1.

İsmail Habip, " En Büyük Saadet", 10 Kanun-i sani 1334, Y: 9, No: 446, s.1-2.

İsmail Habip, " Türkistan Cumhuriyeti", 24 Kanun-i sani 1334, Y: 9, No: 448, s.1-2.

İsmail Habip, " Kastamonu Hakkında", 31 Kanun-i sani 1334, Y: 9, No: 449, s.1-2.

İsmail Habip, " Rusya çekildi", 13 Şubat 1334, Y:9, No: 451, s.1.

İsmail Habip, " Muhacirler Giderken", 21 Şubat 1334, Y:9, No: 452, s.1.

İsmail Habip, " Mes'ud Bir Sulh", 7 Mart 1334, Y: 9, No: 454, s.1.

İsmail Habip, " Büyük İmtihan", 25 Nisan 1334, Y:10, No: 462, s.1-2.

İsmail Habip, " Anavatan", 9 Mayıs 1334, Y:10, No: 463, s.1-2.

İsmail Habip, " İmtihandan Sonra", 4 Temmuz 1334, Y:10, No: 471, s.1-2.

İsmail Habip, " Yeni Dahiliye Nazırımız", 25 Temmuz 1334, Y:10, No: 472

İsmail Habip, " Köylüler Arasında -3: Köylerde Askerlik", Y:10, No: 481, s.1-2

2. Yeşil Ilgaz

Ser Muharrir, " Karilere", 25 Teşrin-i sani 1334, s.1.

İ. H., "Köroğlu'nun Tefrikası (24) Mazide Kastamonu", 24 Teşrin-i sani 1334,

İ. H., "Köylüler Arasında'ya Zeyl", (1) -2, Köylü Ruhu -1, 5 Kanun-i evvel 1334, s.1.

İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (25): Mazide Kastamonu", 5 Kanun-i evvel 1334, s.2

İ. H., "İstanbul Kimindir?", 12 Kanun-i evvel 1334, s.1.

İ. H., "Enver Paşa'nın İyiliği", 12 Kanun-i evvel 1334, s.1.

İ. H., Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (26: Mazide Kastamonu", 12 Kanun-i evvel 1334, s.2.

İ. H., "Köylü Ruhu -3", 26 Kanun-i evvel 1334, s.1.

İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (27): Mazide Kastamonu", 26 Kanun-i evvel 1334, s.2.

İ. H., "Ye'se Karşı İman", 2 Kanun-i sani, 1335, s.1.

İ. H., "Her Hafta Bir Hikâye: En Büyük Adam!", 2 Kanun-i sani 1335, s.1.

İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (28): Mazide Kastamonu", 2 Kanun-i sani 1335, s.2.

İ. H., "Her Hafta Bir Hikâye: Uğursuzluk", 9 Kanun-i sani 1335, s.1.

İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (29): Mazide Kastamonu", 9 Kanun-i sani 1335, s.2.

- İ. H., "Kemiren Kurt", 16 Kanun-i sani 1335, s.1.
- İ. H., "Her Hafta Bir Hikâye: Köylünün Bârgîni", 16 Kanun-i sani 1335, s.1.
- İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (31): Mazide Kastamonu ",16 Kanun-i sani 1335, s.2.
- İ. H., "Her Hafta Bir Hikâye: Hocanın Kavuğu",
- İ. H., "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (32): Mazide Kastamonu",, s.2. 23 Kanun-i sani 1335.
- İ.H., "Tarihimize Bir Nazar -1", 20 Şubat 1335, s.1.
- İ. H., "Her Hafta Bir Hikâye: Cevizin İçi", 20 Şubat 1335, s.1.
- İ. H. "Yeşil Ilgaz'ın Tefrikası (30): Mazide Kastamonu", 20 Şubat 1335, s.1.

3. İzmir'e Doğru

- İsmail Habip, "Güzel Belde", Nu: 71, 16 Haziran 1336, s.1.
- İsmail Habip, "İmanın Nuru", Nu: 74, 27 Haziran 1336, s.1.

4. Açık Söz

- İsmail Habip, "Kılışın Hüneri", 15 Haziran 1337, No.209, s.1.
- İsmail Habip, "Kendimize Bakış -1: Hayat Kaynağı", 19 Haziran 1337, No. 212.
- İsmail Habip, "Kendimize Bakış -2: Saltanat Millet", 21 Haziran 1337, No. 214.
- İsmail Habip, "Kendimize Bakış -3: Eski Devre Tahassür", 22 Haziran 1337, No. 215.
- İsmail Habip, "Kendimize Bakış -4: Meşrutiyet'in Hatası", 23 Haziran 1337, No. 216.
- İsmail Habip, "Büyük Heykel" 26 Haziran 1337, No. 218.
- İsmail Habip, "İki Tepe", 27 Haziran 1337, No. 219.
- İsmail Habip, "On İkinci", 28 Haziran 1337, No.220.
- Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Çaylak Kuşu", 28 Haziran 1337, No. 220.
- İsmail Habip, "Büyük Lokma", 29 Haziran 1337, No.221.
- Hikâyeci, Her Gün Bir Fıkra: Kadın Şefkati", 29 Haziran 1337, No.221.
- İsmail Habip, "Yeni Sefirin Sözü", 30 Haziran 1337, No. 222.
- Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Peyamcıyı Okuyan", 30 Haziran 1337, No. 222.
- İsmail Habip, "Ağaoğlu Ahmed Bey'le Mülâkat", 2 Temmuz 1337, No. 223.
- Hikâyeci, " Köylünün Beygiri" , 2 Temmuz 1337, No. 223.
- İsmail Habip, "En Hayırlı Kanun -Dr. Suad Bey'e-", 3 Temmuz 1337, No. 224.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Meclis-i İdare Azası", 3 Temmuz 1337, No. 224.

İsmail Habip, "Köy Sevgisi", 4 Temmuz 1337, No. 225.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Hz. Ali'den de Cesur!", 4 Temmuz 1337, No. 225.

İsmail Habip, "Köylü Ruhu", 5 Temmuz 1337, No. 226.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Nahiv Bilir misin?", 5 Temmuz 1337, No. 226.

İsmail Habip, "İkilik", 6 Temmuz 1337, No. 227.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Uykucunun Mazereti", 6 Temmuz 1337, No. 227.

İsmail Habip, "Salih Zeki İçin", 7 Temmuz 1337, No. 228.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Hocanın Merakı", 7 Temmuz 1337, No. 228.

İsmail Habip, "Millet Hükümeti", 9 Temmuz 1337, No. 229.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kahvehane Resimleri", 9 Temmuz 1337, No. 229.

İsmail Habip, "Millet Hükümetinde Gaye -Mebus Mahmud Esat Bey'e-", 10 Temmuz 1337, No. 230.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Çıkar Baklayı", 10 Temmuz 1337, No. 230.

İsmail Habip, "Kendi Kendini İdare", 11 Temmuz 1337, No. 231.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Şifâ Niyetine", 11 Temmuz 1337, No. 231.

İsmail Habip, "Asıl Sebep", 12 Temmuz 1337, No. 232.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: İn'in Önündel", 12 Temmuz 1337, No. 232.

İsmail Habip, "Son Koz", 13 Temmuz 1337, No. 233.

İsmail Habip, "Orduya Hitap", 14 Temmuz 1337, No. 234.

İsmail Habip, "Ne İçin Eminiz", 15 Temmuz 1337, No. 335.

**"İlk Muvaffakiyetler", 17 Temmuz 1337, No. 236.

İsmail Habip, "Fakat Mümkün müydü? -Ölmektense Zelilâne Yaşamayı Tercih Ederim-", 18 Temmuz 1337, No. 237.

İsmail Habip, "İçteki Harp", 19 Temmuz 1337, No. 238.

** "Vaziyet", 21 Temmuz 1337, No. 239.

** "Vuzuh", 22 Temmuz 1337, No. 240.

İsmail Habip, "İki Tarafın Gayesi", 24 Temmuz 1337, No. 241.

İsmail Habip, "İki Tarafın Gayesi-2, Ne Yaptık ve Ne Yapacağız?", 25 Temmuz 1337, No. 242.

** "Vaziyet", 26 Temmuz 1337, No. 243.

** "Harikanın Azameti", 27 Temmuz 1337, No. 244.

** "Tekzipdeki Mâna", 28 Temmuz 1337, No. 245.

** "Anlaşılan Hakikat", 30 Temmuz 1337, No. 246.

** "Çörçil'in Nutku", 31 Temmuz 1337, No. 247.

** "Muharebe-i Kat'iyye", 1 Ağustos 1337, No. 248.

** "Anadolu - Afganistan", 2 Ağustos 1337, No. 249.

** "Durgunluğun Sebebi", 4 Ağustos 1337, No. 251.

İsmail Habip, "Yakub Kadri Bey'e -Kastamonu'nun Cevabı-", 7 Ağustos 1337, No. 252.

İsmail Habip, "Yakub Kadri Bey'e -Kastamonu'nun Cevabı-", 8 Ağustos 1337, No. 253.

İsmail Habip, "Fınıldak Siyasetil", 9 Ağustos 1337, No. 255.

İmzasız: "Tekalif-i Milliye", 10 Ağustos 1337, No. 256.

İsmail Habip, "Bir Kahramanın Hikâyesi", 12 Ağustos 1337, No. 257.

İsmail Habip, "Sırat'ın Sonu", 15 Ağustos 1337, No. 260.

İsmail Habip, "Çıkmazda Çırpınış", 20 Ağustos 1337, No. 261.

İsmail Habip, "Adaletin Kuvveti", 21 Ağustos 1337, No. 262.

İsmail Habip, "Tosyalı Kız", 22 Ağustos 1337, No. 263.

İmzasız, "Dümkü Tezahürat", 23 Ağustos 1337, No. 264.

İsmail Habip, "Bilet Alırken", 28 Ağustos 1337, No. 268.

İmzasız, "Düşmanın Vaziyeti", 29 Ağustos 1337, No. 269.

İsmail Habip, "Kral Hasta Olmuş", 30 Ağustos 1337, No. 270.

** "Sakarya Harbi'nin Ehemmiyeti", 1 Eylül 1337, No. 272.

** "Münakaşa Başladı", 3 Eylül 1337, No. 273.

** "On Bir Gün", 4 Eylül 1337, No. 274.

** "Yamama Taarruzu", 6 Eylül 1337, No. 276.

** "İlk Sükuneti", 7 Eylül 1337, No. 277.

İsmail Habip, "Nöbet Hamza'nın", 10 Eylül 1337, No. 279.

İsmail Habip, "Zafer Yolu", 11 Eylül 1337, No. 280.

** "İlâhî Zafer", 13 Eylül 1337, No. 282.

** "Dümkü Zafer Vecdi", 14 Eylül 1337, No. 283.

** "Ruhun Kuvveti", 15 Eylül 1337, No. 284.

** "Cehenneme Kadar", 18 Eylül 1337, No. 286

** ".....", 19 Eylül 1337, No. 287.

İsmail Habip, "Bir Ermeni Muhakemesi", 24 Eylül 1337, No. 291.

** , "Yenişehir Önünde", 25 Eylül 1337, No. 292.

İsmail Habip, " Yapılan İşin Azameti", 26 Eylül 1337, No. 293.

** , "Düşmanın Mevkii", 27 Eylül 1337, No. 294

İsmail Habip, " Yeni Yaygara", 28 Eylül 1337, No. 295.

** , Vaziyet", 29 Eylül 1337, No. 296.

İsmail Habip, " Patrik'in İsteddiği", 2 Teşrin-i evvel 1337, No. 298.

** , "En Ulvî Müessese", 2 Teşrin-i evvel 1337, No. 298.

** , "Büyük Vakayı' Arefesindeyiz", 5 Teşrin-i evvel 1337, No. 301.

İsmail Habip, " Yine Rumluk Meselesi ", 6 Teşrin-i evvel 1337, No. 302.

İsmail Habip, " Kardeş Hükümetin Sefiri", 9 Teşrin-i evvel 1337, No. 304.

İsmail Habip, "Azerbaycan Sefiri İle Mülakat ", 10 Teşrin-i evvel 1337, No. 305.

İsmail Habip, "Azerbaycan Sefiri İle Mülakat ", 11 Teşrin-i evvel 1337, No. 306. "

** , "Hazırlık Devri", 11 Teşrin-i evvel 1337, No. 306.

** , "İngilizlerin Oyunu Kayseri'deki Mev'ize", 13 Teşrin-i evvel 1337, No. 308.

İsmail Habip, " Ankara Diplomasisi ", 17 Teşrin-i evvel 1337, No. 311.

İsmail Habip, " Sönmeyen Ateş ", 19 Teşrin-i evvel 1337, No. 313.

İsmail Habip, " Fransa İtilafı ", 23 Teşrin-i evvel 1337, No. 316

İsmail Habip, " Sulh Dilencisi! ", 25 Teşrin-i evvel 1337, No. 318.

İsmail Habip, " Siyaset ", 29 Teşrin-i evvel 1337, No. 321.

Hikâyeci, " Her Gün Bir Fıkra: Uğursuzluk", 29 Teşrin-i evvel 1337, No. 321.

İsmail Habip, " Şark mı Garb mı? ", 30 Teşrin-i evvel 1337, No. 322.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Köpeğe Fıtık Ameliyatı", 30 Teşrin-i evvel 1337, No. 322.

İsmail Habip, " Toptan Hal ", 31 Teşrin-i evvel 1337, No. 323.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Tezkiyen Bozuk", 31 Teşrin-i evvel 1337, No. 323.

Hikâyeci, " Her Gün Bir Fıkra: Ölüsünden Dirisinden B . K 1 Teşrin-i sani 1337, No. 324.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Ziyafet Peşin !", 2 Teşrin-i sani 1337, No. 325.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Paşa'nın Gözlüğü!", 3 Teşrin-i sani 1337, No. 326.

İsmail Habip, "Serbest Kürsü: Medrese Uumur-ı Şer'iyye Vekâleti Celilesine Açık İstida", 3 Teşrin-i sani 1337, No. 326, s.2.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kekeleyen Vaiz", 5 Teşrin-i sani 1337, No. 327.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Sen O'sun Ama!", 6 Teşrin-i sani 1337, No. 328

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Şeyh Zâ'ik'in Kasidesi", 7 Teŕrin-i sani 1337, No. 329.

İsmail Habip, " Hatanın Fec'i", 8 Teŕrin-i sani 1337, No. 330.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Cevizin İçi", 8 Teŕrin-i sani 1337, No. 330.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: S yleyenle D ŕ nen", 9 Teŕrin-i sani 1337, No. 331.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Fırıncının Cezası", 10 Teŕrin-i sani 1337, No. 332

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: İngiliz ve Hamamcı", 14 Teŕrin-i sani 1337, No. 334.

İsmail Habip, "M fettiŕin Raporu", 15 Teŕrin-i sani 1337, No. 335.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: İ K k  m  Dıŕ K k  m ?", 15 Teŕrin-i sani 1337, No. 335.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kara Osmanz de!", 19 Teŕrin-i sani 1337, No. 338.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Traŕa Dair!", 20 Teŕrin-i sani 1337, No. 339.

İsmail Habip, "Rumluk Meselesi -1, Meselenin Ehemmiyeti", 21 Teŕrin-i sani 1337, No. 340.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Avcının Mazereti", 21 Teŕrin-i sani 1337, No. 340.

İsmail Habip, "Rumluk Meselesi -2, Hem Saadet Hem Őik yet", 22 Teŕrin-i sani 1337, No. 341.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Ah Mardiros", 22 Teŕrin-i sani 1337, No. 341.

İsmail Habip, "Rumluk Meselesi -3, Rumluğun Gayesi", 23 Teŕrin-i sani 1337, No. 342.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: İzzet Paŕa'nın Camii", 23 Teŕrin-i sani 1337, No. 342.

İsmail Habip, " Rumluk Meselesi -4, Haric  Safha ", 24 Teŕrin-i sani 1337, No. 343.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Ben Bindirecektim Ama", 26 Teŕrin-i sani 1337, No. 344.

İsmail Habip, " Rumluk Meselesi -5, İki Nev'i Rumluk ", 27 Teŕrin-i sani 1337, No. 345.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Oynamak Sırası", 28 Teŕrin-i sani 1337, No. 346.

İsmail Habip, " Rumluk Meselesi -6, Sahil Rumları ", 29 Teŕrin-i sani 1337, No. 347.

İsmail Habip, "Rumluk Meslesi -7, Dahil  Rumlar", 30 Teŕrin-i sani 1337, No. 348.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Padiŕahımı Buraya Kadar Severim!", 30 Teŕrin-i sani 1337, No. 348.

İsmail Habip, " Rumluk Meselesi -8, Anadolu Patriklięi ", 3 Kanun-ı evvel 1337, No. 350.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Belediye'nin Vazifesini Kimler Yapar!", 3 Kanun-ı evvel 1337, No. 350.

İsmail Habip, " Rumluk Meselesi -9, Yunan Unutulmamalıdır ", 4 Kanun-ı evvel 1337, No. 351.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Sen de O İlaçtan Yemişsin", 6 Kanun-ı evvel 1337, No. 352.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kimler Kokar -Refik Halid'e İthaf- ", 8 Kanun-ı evvel 1337, No. 354.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Ucuz Maarif", 10 Kanun-ı evvel 1337, No. 355.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Bektaşinin cevabı", 11 Kanun-ı evvel 1337, No. 356.

İsmail Habip, " Nutkun Gayesi ", 13 Kanun-ı evvel 1337, No. 358.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Bedevinin cevabı", 13 Kanun-ı evvel 1337, No. 358.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kürt Beyinin Cevabı", 14 Kanun-ı evvel 1337, No. 359.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Adaletin terazisi!", 18 Kanun-ı evvel 1337, No. 362.

İsmail Habip, "Buhara Heyetine Verilen Yemek", 17 Ocak 1337, No. 361.

İsmail Habip, " İttihatçılık mı, Vehim mi? ", 19 Kanun-ı evvel 1337, No. 363.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Yoğurtçulara Dair!", 20 Kanun-ı evvel 1337, No. 364.

İsmail Habip, " İki Hata ", 21 Kanun-ı evvel 1337, No. 365.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Köylünün Nüktesi!", 21 Kanun-ı evvel 1337, No. 365

İsmail Habip, " İrlanda'nın Dersi ", 25 Kanun-ı evvel 1337, No. 368.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Dost Başa Düşman Ayağal!", 25 Kanun-ı evvel 1337, No. 368.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Hayvan Hastalığı", 26 Kanun-ı evvel 1337, No. 369.

İsmail Habip, " Papulas'ın Tehdid ", 27 Kanun-ı evvel 1337, No. 370.

Hikâyeci, " Fotoğraf ve Melaik ", 28 Kanun-ı evvel 1337, No. 371.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: İpin Ucu Katır Elinde", 31 Kanun-ı evvel 1337, No. 373.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Deli Salih - Muhterem Hikâyeci Bey'e- 1 Kanun-ı sani 1338, No. 374.

İsimsiz, "Tecedd de Muhtacız -1: İslâmiyet ve Teceddüt - En Büyük Din Ş airimiz Mehmet Âkif Beyefendiye- ", 2 Kanun-ı sani 1338, No. 375.

İmzasız, "Teceddüte Muhtacız -2: İslâmiyetin Teceddüdü ve İslâmların Muhafazakârlığı", 3 Kanun-ı sani 1338, No. 376.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Evlenmenin Fırılacağı - Bu hikâyenin Mülhem ve Mülhimenine İthaf-" , 3 Kanun-ı sani 1338, No. 376.

İmzasız, "İntibahât Defterleri Yeniden Tanzim Edilmeli", 4 Kanun-ı sani 1338, No. 377.

İmzasız, "Bir Cevap", 4 Şubat 1922, No. 377.

İmzasız, "Teceddüte Muhtacız -3: İslâmlar ve Medeniyet", 5 Kanun-ı sani 1338, No. 378.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kabak ve Pırasa!", 7 Kanun-ı sani 1338, No. 379.

İmzasız, "Teceddüte Muhtacız -4: Eski İslâmlar Nasıldı?", 8 Kanun-ı sani 1338, No. 380.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Neye Benzer?", 9 Kanun-ı sani 1338, No. 381.

İsmail Habip, "Habbeden Kubbe - Hâkimiyet-i Milliye'ye Cevap- ", 11 Kanun-ı sani 1338, No. 383.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kadından Peygamber", 14 Kanun-ı sani 1338, No. 385.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Mevlana'nın Tersi", 16 Kanun-ı sani 1338, No. 387.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Efsuncu ve Bâkire ", 19 Kanun-ı sani 1338, No. 390.

İsmail Habip, "Tarihimizde Teceddüt -1: Türkler ve İslâmiyet", 21 Kanun-ı sani 1338, No. 391.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Şarapla Kerpiç! ", 22 Kanun-ı sani 1338, No. 392.

İsmail Habip, "Tarihimizde Teceddüt -2: Türklerin Rolü", 23 Kanun-ı sani 1338, No. 393.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Kazaskerin Günahı ", 24 Kanun-ı sani 1338, No. 394.

İsmail Habip, "Tarihimizde Teceddüt -3: Türk Medeniyetleri" , 25 Kanun-ı sani 1338, No. 395.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Dangalak! ", 26 Kanun-ı sani 1338, No. 396.

İsmail Habip, "Tarihimizde Teceddüt -4: Selçuk Medeniyeti" , 28 Kanun-ı sani 1338, No. 397.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Yahudinin Gözlüğü ", 29 Kanun-ı sani 1338, No. 398.

İsmail Habip, "Osmanlı Tarihinde Teceddüt -1: Teessüs Devri" , 30 Kanun-ı sani 1338, No. 399.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Akıl Vergisi ", 31 Kanun-ı sani 1338, No. 400.

İsmail Habip, " Osmanlı Tarihinde Teceddüt -2: Fatih Devri" ,1 Şubat 1338, No. 401.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Sözdten Anlamayan", 2 Şubat 1338, No. 402.

İsmail Habip, "Osmanlı Tarihinde Teceddüt -3: Kanuni Devri" 5 Şubat 1338, No. 404.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Üstündekini Kaldır", 6 Şubat 1338, No. 405.

İsmail Habip, "Osmanlı Tarihinde Teceddüt -4: İnhitat Devrinin Mâhiyeti", 8 Şubat 1338, No. 407.

İsimsiz, "Türk Mucizesi", 9 Şubat 1338, No. 408.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Koyun Kellesi!", 9 Şubat 1338, No. 408.

İsmail Habip, " Osmanlı Tarihinde Teceddüt -5: İnhitat Devrinin Sebebi", 11 Şubat 1338, No. 409.

İsmail Habip, "Tarihimizde Teceddüt -6: İki Müessesenin Mukayesesi", 13 Şubat 1338, No. 411.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Sivrisinek ve Rüzgarı", 15 Şubat 1338, No. 413.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Asillerim Ağlıyor", 18 Şubat 1338, No. 415.

İsmail Habip, "Cemiyetçilik", 19 Şubat 1338, No. 416.

Hikâyeci, "Her Gün Bir Fıkra: Ulemanın Sadakası!", 20 Şubat 1338, No. 417.

İsmail Habip, "Şirketcilik ve Cemiyetçilik", 21 Şubat 1338, No. 418.

İsmail Habip, "Ayrılrken -Kastamonu'ya Bakış- " 1 Mart 1338, No. 425.

İsmail Habip, " Meclisin Yıldönümü", 8 Mart 1338, No.431.

İsmail Habip, " İki Ankara", 13 Mart 1338, No. 435.

** "Ankara'dan Yazılıyor: Bab-ı Âli ve Yunan", 14 Mart 1338, No. 436.

İsmail Habip, " Ankara'nın Panaroması", 15 Mart 1338, No.437.

** "Ankara'dan Yazıyor: Yunan'ın Çırpınışı", 20 Mart 1338, No.441.

** "Ankara'dan Yazıyor: Sarayın Korkusu", 22 Mart 1338, No. 443.

İsmail Habip, " Açık Tuzak", 3 Nisan 1338, No.453.

İsmail Habip, " Gazeteciler Sohbeti -Çay Sohbetine Fantazi Bakış", 4 Nisan 1338, No. 454.

** "Ankara'dan Yazıyor: Ankara'da Muhteşem Tezahürat PapaEfendi'nin Nutku", 9 Nisan 1338, No. 458.

** "Ankara'dan Yazıyor: Cevap'tan Sonra", 10 Nisan 1338, No. 459.

** "Ankara'dan Yazıyor: Yapacağımızı Biliyoruz!..", 12 Nisan 1338, No. 461.
** "Ankara'dan Yazıyor: Kastamonu'nun Mazhariyeti", 17 Nisan 1338, No.465.
** "Ankara'dan Yazıyor: İzmir'in Yolu", 2 Mayıs 1338, No. 474.
** "Ankara'dan Yazıyor: İzmit'e Doğru", 3 Mayıs 1338, No. 475.
** " Ankara'dan Yazıyor: Söz ve Kurşun", 10 Mayıs 1338, No. 481
İsmail Habip, " Nasıl Buldum?", 18 Temmuz 1338, No. 535.
İsmail Habip, " Emniyetimizin Sebebi", 19 Temmuz 1338, No. 536.
İsmail Habip, " Hoşnutsuzluğun Sebebi", 20 Temmuz 1338, No. 537.
İsmail Habip, " Ankara Hatıraları: Paşa'nın Köşkünde", 24 Temmuz 1338, No. 539.
İsmail Habip, " Ankara Hatıraları: Paşa'nın Köşkünde", 25 Temmuz 1338, No. 540,
S. 2
İsmail Habip, " Kabahat Meşrutiyet'te mi?", 25 Temmuz 1338, No. 540.
İsmail Habip, " Edirne'nin Manası", 26 Temmuz 1338, No. 541.
İsmail Habip, " Ankara Hatıraları: Amerika Mümessilinin Vagonunda", 27 Temmuz
1338, No. 542.
İsmail Habip, " Biz ve Onlar", 31 Temmuz 1338, No. 545.
İsmail Habip, " İstanbul'un Bırakıldığı Gün", 1 Ağustos 1338, No. 546.
İsmail Habip, " Bayramı Selamlarken", 3 Ağustos 1338, No. 548.
İsmail Habip, " Uçurumun Dolması", 23 Ağustos 1338, No.562.
İsmail Habip, " Nasıl Bitecek?", 26 Ağustos 1338, No. 564.
İsmail Habip, " İlerleyen Orduya -Tebcil Hitabesi", 28 Ağustos 1338, No. 566.
İsmail Habip, " Akdeniz'e", 4 Eylül 1338, No. 572.
İsmail Habip, " Sakarya ve İzmir", 13 Eylül 1338, No. 579.
İsmail Habip, " Azamet İçinde Zaaf", 27 Eylül 1338, No.591.
İsmail Habip, " Büyük Misafir", 12 Teşrin-i evvel 1338, No. 604.
İsmail Habip, " Zaferimizin Neticeleri", 19 Teşrin-i evvel 1338, No. 610.

5. Anadoluda Yeni Gün

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Yeni Gün Eski Gün", 4 Kanun-i evvel 1922,
No. 662, S.2.
Hikâyeci, " Her gün Bir Hikâye : Uğursuzluk Kimde", 4 Kanun-i evvel 1922, No. 662,
S. 3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Hikâye : Hoca'nın Kavuğu", 5 Kanun-i evvel 1922, No. 663, S. 2.

Hikâyeci, " Her gün Bir Düşünce : Kuvvetsizliğin Kuvveti", 5 Kanun-i evvel 1922, No. 663, S. 3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Güneş ve Arz", 6 Kanun-i evvel 1922, No. 664, S.2

Hikâyeci, " Her gün Bir Hikâye : İncili Çavuş'un Nüktesi", 6 Kanun-i evvel 1922, No. 664, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce :Bir Teşbih Münasebetiyle", 7 Kanun-i evvel 1922, No. 665, S.2.

Hikâyeci, " Her gün Bir Hikâye : Akıllı Kâtîli", 7 Kanun-i evvel 1922, No. 665, S. 3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : İki Çember", 8 Kanun-i evvel 1922, No. 666, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : En Büyük Gayemiz", 10 Kanun-i evvel 1922, Nu: 667, s.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Ordunun Dersi", 10 Kanun-i evvel 1922, Nu: 668, s.3.

Hikâyeci, " Her gün Bir Hikâye : Koyun Kellesi", 11 Kanun-i evvel 1922, No. 668, S. 3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Desteksiz Millet", 13 Kanun-i evvel 1922, No. 670, S.3

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Kafalar Değişmeli", 14 Kanun-i evvel 1922, No. 671, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce :Bir Hâtıra", 15 Kanun-i evvel 1922, No. 672, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Mukaddes Ateş", 18 Kanun-i evvel 1922, No. 674, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Milliyetin Mânası", 19 Kanun-i evvel 1922, No. 675, S. 2.

Hikâyeci, " Günün Hikâyesi : Hahamın Tufa'î ", 19 Kanun-i evvel 1922, No. 675, S.2.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Din ve Milliyet", 20 Kanun-i evvel 1922, No. 676, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : 21 Kanun-i evvel 1922, No. 677, S.3.

Hikâyeci, "Günün Hikâyesi: Fotoğraf ve Azrail", : 21 Kanun-i evvel 1922, No. 677, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Kirli Sarık, Cübbe, Fes", 22 Kanun-i evvel 1922, No. 678, S.3.

Hikâyeci, " Günün Hikâyesi: Tan Gazetesi'ne İthaf", 22 Kanun-i evvel 1922, No. 678, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Kavuştuk Fakat Kaynaşamadık", 24 Kanun-i evvel 1922, No. 679, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Hatanın Esası", 26 Kanun-i evvel 1922, No. 681, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Kazancımızın En Büyüğü", 27 Kanun-i evvel 1922, No. 682, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Şâirenin Yaptığı", 29 Kanun-i evvel 1922, No. 684, S.3.

Hikâyeci, "Günün Hikâyesi: Celâl Nuri Diyor ki", 29 Kanun-i evvel 1922, No. 684, S.3.

İsmail Habip, " Her gün Bir Düşünce : Unutulan Gün ", 2 Kanun-i sani 1923, No. 687, S.3.

İsmail Habip, " Her Gün Bir Düşünce: Unutulan Dâhi", 3 Kanun-i sani 1923, No. 688, S.3.

İsmail Habip, " Her Gün Bir Düşünce:Çürük Noktası", 5 Kanun-i sani 1923, No. 690, S.4.

İsmail Habip, " Bükülemeyen Bilek ", 11 Kanun-i sani 1923, No. 695.

İsmail Habip, " Bizim Newyork'umuza ", 15 Kanun-i sani 1923, No. 698.

İsmail Habip, " En Hayırlı İş ", 17 Kanun-i sani 1923, No. 700.

İsmail Habip, " Üç Yol ", 29 Kanun-i sani 1923, No. 710.

İsmail Habip, " Hakikat ve Hurafe ", 30 Kanun-i sani 1923, No. 711.

İsmail Habip, " Şem'un Saçı", 4 Şubat 1923

İsmail Habip, " Tek Dişli Canavar ", 14 Şubat 1923, No. 724.

İsmail Habip, " İki Kongrenin Mânası ", 15 Şubat 1923, No. 725.

İsmail Habip, " Beklediğimiz Fayda ", 16 Şubat 1923, No. 726.

İsmail Habip, "Küflü Silah", 19 Şubat 1923, No. 728.

İsmail Habip, " Son Nutuk Münasebetiyle ", 20 Şubat 1923, No. 729.
İsmail Habip, " Paşa'nın Medhinden Hoşlanmayanlar ", 21 Şubat 1923, No. 730.
İsmail Habip, " İkiz Umde ", 22 Şubat 1923, No. 731.
İsmail Habip, "Çifte Mikrop", 24 Şubat 1923
İsmail Habip, " Şimdiki Vatan Mefhumu ", 27 Şubat 1923, No. 735.
İsmail Habip, " Meclisin Büyük Günü ", 28 Şubat 1923, No. 736.
İsmail Habip, "Meclis'in Kıymeti", 1 Mart 1923
İsmail Habip, " İnkılâbın Düşmanları ", 7 Mart 1923, No. 742.
İsmail Habip, " Düşünce: Verilen Karar ", 8 Mart 1923, No. 743.
İsmail Habip, " Düşünce: İstikbâl Bir Gaye midir? ", 9 Mart 1923, No. 744.
İsmail Habip, " Düşünce: İki Medeniyet Ortasında ", 12 Mart 1923, No. 746.

6. Hâkimiyet-i Milliye

İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar: Dönerken Başlayan Seyahat", 5 Nisan 1923, S.3.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -2: Adana'ya Giriş", 6 Nisan 1923, S.3.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -3: Adana'nın Sevinci", 7 Nisan 1923, S.2.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -4: Altın Yurd", 9 Nisan 1923, S.3.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -5: Halk Gecesi", 10 Nisan 1923, S.2.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -6: Mersin'de Dört Saat", 11 Nisan 1923, S.2.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -7: Tarsus'un Kıymeti", 12 Nisan 1923, S.3.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -8: Selçukluların İstanbul'unda", 13 Nisan 1923, S.3.
İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -9: Zafer'in Başladığı Beldede", 18 Nisan 1923, S.3.

İsmail Habip, "Gazi İle Adana Seyahatinden İntibalar -10: Çiniler Beldesinden Ankara'ya", 19 Nisan 1923, S.2.

7. Cumhuriyet

İsmail Habip, "Bulgardağı'na Karşı", 17 Mayıs 1934.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Berlin'de Turfan ve Babil", 12 İkincikanun 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Berlin Hayvanlar Bahçesini Gezerken", 16 İkincikanun 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Paris ve Berlin Arasında Karşılaştırış", 29 İkincikanun 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Paris ve Berlin", 6 Şubat 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Gene Paris ve Berlin", 13 Şubat 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Âbidelere Bakarken", 21 Şubat 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Roden'in Mabedinde", 27 Şubat 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Roden'in Mabedinde", 2 Mart 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Gülen Paris", 14 Mart 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Envalid ve Panteon", 25 Mart 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Onların Ölülerini" 1 Nisan 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Liyon'un Panaroması", 8 Nisan 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Marsilya'dan Nis'e", 17 Nisan 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Nis'ten Montekarlo'ya", 18 Nisan 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Napoli", 22 Nisan 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Pompei", 30 Nisan 1935, s.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Atina'yı Görüş", 10 Mayıs 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Akropol", 14 Mayıs 1935.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Çanakkale'ye Girerken -1: Boğazın tarihi", 28 Mayıs 1935, S.2.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Çanakkale'ye Girerken -2: Denizin Destanı: Arıburnu", 5 Haziran 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Çanakkale'ye Girerken -3: Karanın Destanı: Arıburnu" 12 Haziran 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Çanakkale'ye Girerken -4: Anafarta", 17 Haziran 1935, S. 3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: Çanakkale'nin Bilançosu", 23 Haziran 1935, S.3.

İsmail Habip, "Avrupa Yolundan Notlar: İstanbul Önlerinde", 4 Temmuz 1935, S.3.

İsmail Habip, "Tuna'dan Batıya Başlangıç", 29 Ağustos 1935, S. 5.

İsmail Habip , Başlamadan Önce", 23 İkincikanun 1936, S.3.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Haritada Anadolu", 25 İkincikanun, 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fırat'ın Tercüme-i Hali -1, İki Kardeş", 28 İkincikanun 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fırat'ın tercüme-i Hali -2, Asıl Fırat", 1 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fırat'ın Aşkı", 4 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fırat'ın Medeniyeti", 8 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fırat'ın Hatıraları", 11 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Birecik'ten Fırat'ı Geçiş", 15 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Careblus Köprüsü", 16 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Kargamış'ta Mehtap", 22 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Nizip'teki Yeşil Çadır", 26 Şubat 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Nizip Cengi", 4 Mart 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Gaziantep'in Görünüşü", 10 Mart 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Anteb'in İçi", 17 Mart 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Anteb'in Gazası", 23 Mart 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Anteb Gazasının Menkıbeleri", 26 Mart 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Kilis ve Mercidabık", 1 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Gavurdağı'nın Türklüğü", 7 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Bir Okuyucuma: Çerkezlik de Nedir?", 7 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Maraş", 16 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Maraş'taki Kanlıdere", 24 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Toroslara Toptan Bakış -Fantezi-", 27 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Toros'un İçi", 29 Nisan 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: İç Toros'ta İki Destan", 4 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Gülek Boğazı", 8 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Gülek Kalesi", 13 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Bulgar Dağı'na Karşı", 17 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Niğde'ye Bakış", 24 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Niğde'nin Âbideleri", 29 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Akmedrese", 31 Mayıs 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Niğde'nin İki Şahlanışı", 9 Haziran 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Orta Anadolu'da Lale Devri", 14 Haziran 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Nevşehir'de Güvercinler", 17 Haziran 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Peri Bacaları", 7 Temmuz 1936.

İsmail Habip, "Yurdu Dolaşan Edip İsmail Habib Memlekette Yaptığı Son Seyahatleri Anlatıyor", 3 Ağustos 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Vatani Işıklatan, Isıtan, Yürüten Yer: Zonguldak", 15 Birinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Kömür'ün Fethi", 21 Birinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Asmadaki Mamure", 25 Birinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "İskenderun ve Antakya İçin Tarihî Bir Hatıra", 27 Birinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Kozlu'daki Kuyu", 29 Birinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Bartın", 2 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Bartın'ın Üç Zamanı", 7 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Amasra", 10 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: İnebolu ve Kayıkçıları", 16 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Bunun Adına Şapka Derler", 20 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Sinop'un Görünüşü", 27 İkinciteşrin 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Sinop'un Tarihî Filmi" 2 Birincikanun 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Samsun", 15 Birincikanun 1936.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Ayak Bastığı Belde", 23 Birincikanun

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Tütünün Destanı", 26 Birincikanun.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Giresun", 2 İkincikanun 1937

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Fındık Deyip Geçme", 6 İkincikanun 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Trabzon'a Girerken", 18 İkincikanun 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Trabzon'u Gezerken", 28 İkincikanun 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Transit Yolunun Başında", 1 Şubat 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Erzurum'a Giderken", 7 Şubat 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Serhad Beldesi", 13 Şubat 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Aziziye Harikası", 18 Şubat 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Aziziye'nin Bugün de Yaşayan Şahidleri", 2 Mart 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Üç Erzurum", 6 Mart 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Türk Birliklerinde Erzurum", 14 Mart 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Dadaş ve Bar", 20 Mart 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Prensesin Romanı", 29 Mart 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Üç Kümbetler ve Çifte Minare", 7 Nisan 1937.

İsmail Habip, "Hâmid'e Dair Edebiyattan Akisler: İsmail Habip'in Söyledikleri", 14 Nisan 1937.

İsmail Habip, "Hâmid'e Aid Son Hatıralar -1", 17 Nisan 1937.

İsmail Habip, "Hâmid'e Dair Son Hatıralar -2", 18 Nisan 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Transit Yolunun Ötesi", 20 Nisan 1937.

İsmail Habip, "23 Nisan'ın Derin ve Engin Mânası", 23 Nisan 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Ağrı'ya Kaside", 4 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Aras Yolu", 6 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Kars'ın Çizgileri", 17 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "Samsun'daki Heykel -19 Mayıs Münasebetiyle-", 19 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "O Zamanlar", 24 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Bir Kahramanlık Destanı", 30 Mayıs 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Gedikler ve Yahniler Cengi", 7 Haziran 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Mühür Ali", 13 Haziran 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Sarıkamış", 19 Haziran 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Karlar İçinde Facia", 29 Haziran 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Karlar İçinde Facia -2", 1 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Çıldır Gölü ve Kuyruklu Yıldız", 9 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Ardahan'dan Selam", 13 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Heyecan Yolu", 17 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Artvin'in Dilberliği", 25 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Güzelim Çoruh", 31 Temmuz 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Morgul Harabesi", 10 Ağustos 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Yeşil Yol", 15 Ağustos 1937.

İsmail Habip, "Yurddan Yazılar: Rize", 22 Ağustos 1937.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -1: Röntgenli Görüş", 24 Birincikanun 1938.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -2: Saltanatı Nasıl Atmıştı", 25 Birincikanun 1938.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -3: Bir Hadise ve Bir Ziyafet", 26 Birincikanun 1938.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -4: Adana Seyahati ve Hatay", 27 Birincikanun 1938.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -5: Atatürk'ün Öfkesi ve Rikkati", 30 Birincikanun 1938.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -6: Yaşasın Başkumandan! Ne Demektir? İsmail Habip, "Neden Mustafa Kemal Demiyorsun da Başkumandan! Diyorsun?", 6 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -7: Hitabetinin Hususiyetleri", 9 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -8: Onunla Sakarya'yı Geçerken", 11 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -9: Dönüşte Sakarya'yı Geçerken", 14 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -10: Meclis ve O", 17 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -11: Mecliste Bir Sahne", 20 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -12: İntibah Devrinde", 25 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -13: İnkılâblar ve O", 27 İkincikanun 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -14: Adana'da Tarih İmtihanı", 7 Şubat 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -15: Baloda Edebiyat İmtihanı", 10 Şubat 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -16: İltifat Gecesi", 15 Şubat 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -17: Karakterinden Çizgiler", 23 Şubat 1939.

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler -18: Ölüm Odasında", 3 Mart 1939

İsmail Habip, "Atatürk'den Hatıralar ve İbretler: İsmail Habip Sevük Karilerin Suallerine Cevap Veriyor", 4 Mart 1939.

İsmail Habip, "-Gürültü ve Medeniyet- Valimiz Lütfi Kırdar'a Açık Mektup", 19 Şubat 1940.

İsmail Habip, "Finlere Hitabe Geçti Artık; Finlandiye İstila Edilebilir Fakat Fethedilemez", 25 Şubat 1940, s.3

İsmail Habip, "Ağaç ve Kağıt Bu Yurdu Tekrar Ağaçlayabilsek Vatan İçinde Yeniden Vatan Fethedeceğiz!", 4 Mart 1940,

İsmail Habip, "Erciyes'le Sohbet", 14 Mart 1940

İsmail Habip, "Besim Ömer'in Arkasından Bir İdealistin Ölümü", 14 Mart 1940.

İsmail Habip, "Edebî Hareketler 'Yaban' Romanı (Almancaya Tercümesi Vesilesiyle)", 30 Mart 1940, S.3.

İsmail Habip, "Serbest Fikirler Adana Belediye Reisi Bay Kasım Enere", 30 Mart 1940, S.6

İsmail Habip, "Edebî Hareketler 'Gene Yaban', 10 Nisan 1940

İsmail Habip, "Şef'in Şefi Anlatışı", 10 İkinciteşrin 1940, s1,9.

İsmail Habip, "Yıldönümünü Selamlarken Millî Şefin Hitabeti", 11 İkinciteşrin 1940, s.2.

İsmail Habip, "Yahya Kemal'in Heybetli Bir Şiiri: İtri", 8 Birincikanun 1940, s.3

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası: Mevzu Girerken", 15 Şubat 1941

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası - 2: İnkılâp ve Tekevvün", 19 Şubat 1941

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası - 3: Türklüğün Hakkı", 22 Şubat 1941.

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası - 4: Bin Yılın Hakkı", 26 Şubat 1941.

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası: Tasarruf Hakkı ve Fesahatin Ölümü", 7 Mart 1941, s.3.

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası: Tutanlar ve Tutmayanlar", 12 Mart 1941.

İsmail Habip, "Dil ve Edebiyat Davası: İkili Telaffuz", 25 Mart 1941, s.3.

İsmail Habip, "İstilahlarda Bocalayış", 12 Nisan 1941, s.2.

İsmail Habip, "Arzun Milliliği", 26 Nisan 1941, s.3.

İsmail Habip, "Şiirde Akım ve Dünya", 13 Mayıs 1941, s.3.

İsmail Habip, "Dil İşleri İmlâda Mes'ud Kararlara Dair", 24 Ağustos 1941, s.2.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Söze Başlarken" 10 Nisan 1942, s.2.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Sinekli Bakkal -1", 21 Nisan 1942, s.2.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Sinekli Bakkal - 2" 5 Mayıs 1942, s.2.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Tatarcık -1" 11 Mayıs 1942, s.2.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Bir Sürgün", 18 Mayıs 1942, s.2.

İsmail Habip, "İki Zihniyet: Önce Ne Demişlerdi? (İslâm-Türk Ansiklopedisinin Kap. Mecmuacısına)" 15 Haziran 1942.

İsmail Habip, "İki Zihniyet: Aldanan Kimmiş?" , 22 Haziran 1942.

İsmail Habip, "İki Zihniyet: İşin Toptan Muhasebesi", 29 Haziran 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Fahim Bey ve Biz", 7 Temmuz 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Kuyucaklı Yusuf", 29 Temmuz 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: İçimizdeki Şeytan", 22 Ağustos 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Ayaşlı ve Kiracıları", 5 Eylül 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Çingeneler", 21 Eylül 1942.

İsmail Habip, "Bugünkü Romanlarımız: Tipi Dindi", 12 Birinciteşrin 1942.

İsmail Habip, "Yeni Bir Görüşle Sinekli Bakkal", Vasfi Raşid Sevig ?, 23 İkinciteşrin 1942.

İsmail Habip, "Edebiyat Bilgileri", 8 Şubat 1943, S.2.

İsmail Habip, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümünün 5. Yılına Anarken Dört Merhale", 10 İkinciteşrin 1943, S.2.

İsmail Habip, "Millî Şefin 5. Yıldönümünü Anarken Korunuşumuzun Sağlamlığı", 13 İkinciteşrin 1943, S.2.

İsmail Habip, "Gününe Göre Bugünlerin İlhamı Son Tarihî Celse Münasebetiyle", 21 İkinciteşrin 1943, S.2.

İsmail Habip, "Garbdan ve Şarktan Dehalar Arasında 1: Şâirlerin Babası", 19 İkincikanun 1944, S.2.

İsmail Habip, "Tahassürler, Hatıralar Ah Güzelim Bolu! -Son Zelzele Vesilesile-", 12 Şubat 1943, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Şahin Efe", 14 Mart 1944, s2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Şekverenli Hüseyin Efe Hakkında", 23 Mart 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Meydan Düğünü", 29 Mart 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Tiryakilik Hakkında", 14 Nisan 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Hoca ve Mürşid", 3 Mayıs 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: İstibdad'da İdadî", 17 Mayıs 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Bir Hayatın Filmi", 27 Mayıs 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Hürriyette İdadî", 5 Haziran 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Darülfünun'da iken", 11 Haziran 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Kunut Duası !", 17 Haziran 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Nurlu Sarık", 25 Haziran 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Kadiya Muziplik", 29 Haziran 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Harbde Kastamonu", 5 Temmuz 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Nasıl Soyulduk", 19 Temmuz 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Hacı Mevkî Efendî", 3 Ağustos 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: İkinci Müdürden Notlar", 16 Ağustos 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: İzmir İşgalde iken", 30 Ağustos 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikâyeler, Portreler: Mehmed'in Menkıbesi", 14 Eylül 1944.

İsmail Habip, "Son Büyük Resim Sergisi vesilesile - Ressamlarımız ve Yurdumuz", 28 Eylül 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: Balıkesir'in Mücahidliği" 3 Birinciteşrin 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: Anzavur'un Romanı", 11 Birinciteşrin 1944.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: Balıkesir'in Düşmesi", 24 Birinciteşrin 1944, s.s.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: Bir Safha kapandı", 4 İkinciteşrin 1944, S.2.

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: 'Ata Kitab'dan Alınacak dersler", 10 İkinciteşrin 1944, S.2

İsmail Habip, "Çeşitli Hatıralar, Fıkralar, Hikayeler, Portreler: Allah'ın Çizmeleri", 21 İkinciteşrin 1944, S.2.

İsmail Habip, "Maarif Vekili Necati 15 Yıl Önce Ölmüştü

İsmail Habip, "Necati'nin Son Seyahati -Ölümünün 16. yılı vesilesiyle- " 1 İkincikanun 1945.

İsmail Habip, "Hatay Hakkında Hatay ve Atatürk -1" , 16 Ocak 1945.

İsmail Habip, "Hatay'ın Kıymetleri", 21 Ocak 1945.

İsmail Habip, "Toprağa Bırakıldığı Günde Halid Ziya'yı Anış", 29 Mart 1945.

İsmail Habip, "Onun İçin Onun Arkasından Üç Mektup 'O Bir Nur Şelalesi İdi", 3 Temmuz 1945.

İsmail Habip, "Düşünceler- Tahassürler: Yaşamaya Dair Son Hastalığım Vesilesiyle Yârenlik", 1 Mart 1946, S.2.

İsmail Habip, "Yarenlik İçkiye Dair- Son Hastalığım vesilesile", 12 Mart 1946.

İsmail Habip, "Yarenlik Edebiyatımızda İçki", 20 Mart 1946.

İsmail Habip, "Ölümünün Yıldönümü Vesilesile Halid Ziya ve 'Kırık Hayatlar", 27 Mart 1946.

İsmail Habip, "Yarenlik Yahya Kemal'de İçkinin Şiiri", 1 Nisan 1946.

İsmail Habip, "Yarenlik tütüne Dair", 19 Nisan 1946.

İsmail Habip, "Yarenlik Sağlık ve Ölüm Üzerine Düşünceler", 7 Mayıs 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Diyarbakır'ın Tézadları", 5 Haziran 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: İç Kale'nin Maceraları", 16 Haziran 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Abideler Karşısında", 24 Haziran 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Karpuz ve Güvercin", 29 Haziran 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Mardin'in Benzersizliği", 5 Temmuz 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Artukoğulları ve Narman", 16 Temmuz 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Siirt'teki Hususîlik", 26 Temmuz 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Bitlis Boğazı ve Ksenofon'un Kitabı", 2 Ağustos 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Bitlis'in Şirinliği", 9 Ağustos 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Yaratılan Muş", 5 Eylül 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Süphan Dağı ve Çevresi" 13 Eylül 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Van Gölü", 27 Eylül 1946.

İsmail Habip, "Doğuyu Tanıyalım: Van ve Havzası", 2 Ekim 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Bizim Olan Taraflarımız", 27 Ekim 1946.

İsmail Habip, "Cumhuriyetin Yıldönümü Münasebetiyle İsimlenişin Bayramı İyi, Doğuşu Neye Unuttuk?", 29 Ekim 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Ankara'daki Güreş", 1 Kasım 1946.

İsmail Habip, "Atatürk'ün Yıldönümü Vesilesiyle Üstün Adama, Şefe ve Diktatöre Dair", 10 Kasım 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Oyunların Filmî", 13 Kasım 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Hakemin Pehlivanlığı", 20 Kasım 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Hergeleci ve Adalı", 10 Aralık 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kara Ahmed Nerede ve Nasıl Yetiştî?", 14 Aralık 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kara Ahmed'in Cihan Pehlivanlığı", 18 Aralık 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Koca Yusuf ve Kurt Dereli Mehmed", 24 Aralık 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Yusuf Avrupa'da", 31 Aralık 1946.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Sonsuz Kuvvetle Sonsuz Hüner", 5 Ocak 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Yusuf'la Hergelecinin Paris'teki Güreşleri" 10 Ocak 1947

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Yusuf Amerika'da", 16 Ocak 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Çardaktaki Güreş", 24 Ocak 1947.

İsmail Habip, "Kaybettiğimiz Millî Değerler Bir Gerçek Kahraman Söndü -Atıf Kamçıl-", 31 Ocak 1947

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kurdderelinin Hikayesi", 2 Şubat 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Dört Safha", 7 Şubat 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Adalı Halil'in Dünya Seyranı", 19 Şubat 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kurddereli mehmed Paris ve Londra'da", 27 Şubat 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Cemal Nadir'in Arkasından Amcabey de mi Öldü?", 5 Mart 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: İkizli Menkıbe", 8 Mart 1947.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Rezaizâde Ekrem Üstada Dair", 8 Mart 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kurdderelinin Sporculuğu", 17 Mart 1947

İsmail Habip, "Türk Güreşi: İki Devrin Dersi", 21 Mart 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Son Güreş", 5 Nisan 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kurddereli ve Atatürk", 10 Nisan 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kendi Ağzından Kurddereli'nin hayatı -1", 19 Nisan 1947.

İsmail Habip, "Memleket İntibaları: Kars'ın Yapılış Mucizesi -Kurtuluşunun Yıldönümü Münasebetiyle" 25 Nisan 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kendi Ağzından Kurddereli'nin Hayatı-2", 30 Nisan 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kendi Ağzından kurddereli'nin Hayatı -3", 7 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kendi Ağzından Kurddereli'nin Hayatı -4", 14 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Kripel'in Ölümü Vesilesiyle Afyon'daki Heykel", 16 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Türk Güreşi: Kendi Ağzından Kurddereli'nin Hayatı -5", 19 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat Yarenliği: Fikret ve Fuzulî", 24 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat :Fikret ve Nedim", 29 Mayıs 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat: Fikret ve Nef'i", 5 Haziran 1947.

İsmail Habip, "Divan Şiirinde Rindlik", 12 Haziran 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat: Yahya kemal'de Rindliğin Şiiri", 21 Haziran 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat: Şeyh Galip'de Gönül Âlemi", 5 Temmuz 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat: Halk Şiirinde Kadın", 15 Temmuz 1947.

İsmail Habip, "Edebiyat: Halk Şiirinde Yigitlik", 25 Temmuz 1947.

İsmail Habip, "Halk Şiirinde Cezair", 5 Ağustos 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Ereğli'deki Sun'i Zelzele", 16 Eylül 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Liman Tekniğinde Yaratılan Harika", 21 Eylül 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Mendireğin Bloklanması", 30 Eylül 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Yarının Haşmetli Beldesi ve Üç Korku", 6 Ekim 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Varagelli Mirac", 11 Ekim 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Çatalağzı'nda Denizin Fethi", 22 Ekim 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Vatanın En Büyük Elektrik Santrali", 5 Kasım 1947.

İsmail Habip, "Atatürk'ün 9. Ölüm Yıldönümünde Eserinin Muhasebesi", 10 Kasım 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Fabrikalarımızın temel Fabrikası", 13 Kasım 1947.

İsmail Habip, "Bir Münakaşa vesilesile Bir Büyük Türkçüye Yapılan Haksızlık", 21 Kasım 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Filyostaki İskele ve Devletçiliğin Cünbüşleri", 1 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Bir Sanatkârın Ölümü Vesilesile Kaybettiğimiz Ses: Erzurumlu Faruk Kaleli", 5 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Karabük'ün Toptan Görünüşü", 11 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Karabük Fabrikalarının İşleyiş Heybeti", 18 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Ölümünün Yıldönümü Vesilesile Mevlâna Hakkında", 19 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar: Karabüt Fabrikalarında Türk Buluşları", 25 Aralık 1947.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -13: Bugünkü Safranbolu ve Yarınki Sümer-Kent", 9 Ocak 1948.

İsmail Habip, "Edebiyat Bahisleri: Deniz Cengi Destanları", 14 Ocak 1948.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -14: Karadeniz Beldelerinde On Bir Yılın Farkları", 22 Ocak 1948.

İsmail Habip, "Tarih ve Edebiyat: Hint Seferleri ve Bir Okyanus Türküsü", 25 Ocak 1948.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -15: Zonguldak'ta Görülen Gelişme Hızı", 4 Şubat 1948

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -16: Kömür Havzasının Vatan Çapındaki Ehemmiyeti", 16 Şubat 1948.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -17: Limancılıkta Yeni Bir Sistem Buluşumuz", 23 Şubat 1948.

İsmail Habip, "Büyük İnşaat Mıntıkasından Notlar -18: Zonguldak'ta Yapılacak Büyük Liman", 3 Mart 1948.

İsmail Habip, "Çukurova'daki Tuğyanlar Vesilesile Ceyhan Nehri", 11 Mart 1948.

İsmail Habip, "Çukurova'daki Tuğyanlardan Sonra Seyhan Nehri", 20 Mart 1948.

İsmail Habip, "Görüşler Düşünceler Amerikalılara Açık Mektup", 28 Mart 1948.

İsmail Habip, "Harb Sonrasındaki Türkiye Amerikalılara İkinci Mektup", 10 Nisan 1948.

İsmail Habip, "Millî Mücadele Hatıralarından Bir Marşın Hikâyesi", 15 Nisan 1948.

İsmail Habip, "Tarih ve Edebiyat Fıkraları 'Toplanmış Mücevherler'", 26 Nisan 1948.

İsmail Habip, "Arıburnu Günleri Vesilesiyle Harikalar Harikası Bir Türk Âbidesi", 8 Mayıs 1948.

İsmail Habip, "Arıburnu Günleri Vesilesiyle Cenk Sahaları ve Âbidenin Yeri", 14 Mayıs 1948.

İsmail Habip, "Yurdun Güzelliklerinden İğirdir Gölü", 24 Mayıs 1948.

İsmail Habip, "İstanbul Fethinin Yıldönümü Vesilesile Fatih'in Şâirliğinde Şahane Taraf", 29 Mayıs 1948.

İsmail Habip, "Tekirdağlının Güreşleri Vesilesiyle 43 Yıl Önceki Londra Güreşleri", 2 Haziran 1948.

İsmail Habip, "Kurdderelinin Londra Menkıbeleri", 14 Haziran 1948

İsmail Habip, "Türk Güreşine Yeni İlaveler: Dörde Karşı Bir", 18 Haziran 1948.

İsmail Habip, "Ölümünün Üçüncü Yıldönümü Münasebetiyle Ankara'daki Yunus Nadi", 28 Haziran 1948.

İsmail Habip, "Türk Güreşine İlaveler: Kaplan'la Aslan", 5 Temmuz 1948.

İsmail Habip, "Türk Güreşine İlaveler: İki Devrin Musaraası", 11 Temmuz 1948, s.5,6.

İsmail Habip, "Türk Güreşine İlaveler: Frenklerin Görüşile Türk Pehlivanları", 18 Temmuz 1948, s.5,6

İsmail Habip, "Türk Güreşine İlaveler: Frenkleri Görüşile Koca Yusuf", 1 Ağustos 1948, s.5,6.

İsmail Habip, "Son Dünya Şampiyonluğu Vesilesiyle Türk Güreşi Yazılarının Macerası", 10 Ağustos 1948.

İsmail Habip, "Dünya Şampiyonlarımızı Karşılarken Eski ve Yeni Şampiyonlarımızda İki Sporcumuzun Himmeti", 20 Ağustos 1948.

İsmail Habip, "Yeni Şampiyonlarımız Vesilesiyle Sultan Aziz'in Şampiyonu Kvasoğlu İbrahim", 31 Ağustos 1948

İsmail Habip, "Türk Güreşine İlaveler: Adalı Halil'in Amerika'daki Heyecanlı Macerası", 7 Eylül 1948.

İsmail Habip, "Yurdun Tabiat Harikalarından Pamukkale", 4 Ekim 1948.

İsmail Habip, "Yurdun Tabiat Harikalarından Pamukkale'nin Hassalı ve Hünerli Suyu", 2 Kasım 1948.

İsmail Habip, "Onu Anma Gününde On Yılın Mesafesi", 10 Kasım 1948, s.1,2

İsmail Habip, "Yurdun Tabiat Harikalarından Pamukkale'nin Üç Zamanı", 15 Kasım 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Canlı Türkçe ve Ölü Nesir", 26 Kasım 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru -2: Türkçe'nin İstiklâl Savaşı", 1 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru -3: Türk Nazmının Zaferi", 4 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru -4: İlk On Yılın Tablosu" 10 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru -5: Şimdiki On Yıl", 17 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru -6: Türkçenin Zenginliği ve Fakirliği", 22 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: İki Büyük Hak", 25 Aralık 1948.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Türkçenin Fesahatçılarla Uzun Cengi", 21 Aralık 1948, s.2,4.

İsmail Habip, "Türkçe'deki Tasarrufun Tatbikat Tablosu", 5 Ocak 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları 'Cübbe' ve 'Sank' ", 7 Ocak 1949, s.2.

İsmail Habip, "Tasfiyecilerin Türkçe'ye Cephe Alışları", 13 Ocak 1949, s.2.

İsmail Habip, "Prensip Yok Tenakuz Çok", 20 Ocak 1949, s.2.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: İmlâ Kargaşalığı", 25 Ocak 1949, s.2.

İsmail Habip, "İmlâdaki Diğer Aksaklıklar", 4 Şubat 1949, s.2.

İsmail Habip, "Okunamayıp Noksanlığı", 11 Şubat 1949, s.2.

İsmail Habip, "İstilahlar Bahsinde Kat'i Karara Doğru", 13 Şubat 1949, s.2.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: İstilahlar Bahsinde Temel Hatalar", 15 Şubat 1949.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Üç Kanunun Dersi", 23 Şubat 1949

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Gidişin Sonu", 8 Mart 1949.

İsmail Habip, "Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Fecaat Safhası", 17 Mart 1949.

"Dil Davasında Kat'i Karara Doğru: Umumî Bilanço", 25 Mart 1949.

İsmail Habip, "Sanat ve Edebiyat: Rekor Kıran Piyesin Dersi", 1 Nisan 1949.

İsmail Habip, "Memleket Meseleleri Beyhude Bir Derd-Millî Savunma Bakanına Açık Mektup", 8 Nisan 1949.

İsmail Habip, "Yurd ve Edebiyat Bursa'ya Eser", 16 Nisan 1949.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Şâir ve Hükümdar", 25 Nisan 1949.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Şâir ve Serdar", 29 Nisan 1949.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Yahya Kemâl ve Üsküdar", 7 Mayıs 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "Yurdun Güzelliklerinden: Alanya'nın Eşsizliği", 21 Mayıs 1949 .

İsmail Habip, "Yurdun Güzelliklerinden: Alanya'nın Dört Zamanı", 26 Mayıs 1949.

İsmail Habip, "Önümüzdeki Avrupa Şampiyonluğu Vesilesiyle Son Avrupa Turnesinde Frenk Gazetelerinin Hayranlıkları", 11 Haziran 1949.

İsmail Habip, "Millî Takımımız Avrupa Güreş Şampiyonasında Türkiye'yi Temsil Edecek Çocuklarımızı Minderde Güreşirken Gördüm", 3 Haziran 1949.

İsmail Habip, "Avrupa Şampiyonluğu Vesilesiyle Üç Zafer Birarada", 10 Haziran 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -1: Güttüğümüz Sistem", 30 Haziran 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -2: Sinek Sıklet ve Yücel", 3 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -3: Sinek Sıklette Finaller", 6 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -5: Horoz Sıklet ve Akar", 8 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -6: Tüy Sıklet ve Zafer", 10 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -7: Tüy'de Son Üçler", 12 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -8: Hafif Sıklet ve Servet Meriç", 15 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -9: Yarı Orta ve Atık", 17 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -10: Orta Sıklet ve dOğu", 19 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Güreşlerin Filmi -11: Ağır Sıklet ve Candaş", 27 Temmuz 1949.

İsmail Habip, "Şampiyonluklar Vesilesiyle Güreşçimizin İstikbâli", 30 Temmuz 1949, s.5.

İsmail Habip, "Güreşçimizin İstikbaline Dair Temel Bilgiler", 5 Ağustos 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "Tarihle Başbaşa Ağustos Ayında Mukadderat Cenkləri", 16 Ağustos 1949.

İsmail Habip, "Malazgird'in Öncesi, Kendisi, Sonrası Asırların Kronolojisi", 24 Ağustos 1949.

İsmail Habip, "Malazgird'in Öncesi İlk Türk Devletleri ve Bizans'ın Korkunçluğu", 30 Ağustos 1949.

İsmail Habip, "Malazgird'in Öncesi Selçuklular", 5 Eylül 1949, s.2.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Bizans Kayseri", 12 Eylül 1949, s.2.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Baş Kahraman", 16 Eylül 1949, s.2.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Ahlat Yarışı", 23 Eylül 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Cengin Arifesinde", 30 Eylül 1949.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Cenklar Cengi", 7 Ekim 1949.

İsmail Habip, "Malazgird'in Kendisi Sultan ve Kayser", 14 Ekim 1949, s. 2,4.

İsmail Habip, "Malazgird'in kendisi Cengin Muhasebesi", 24 Ekim 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "26 Değil 30 Yaşını Doldururken Doğuş ve İsimleniş Arasındaki Mesafe", 29 Ekim 1949, s.2.

İsmail Habip, "Malazgird'in Sorası Anadolu'nun Fethi", 30 Ekim 1949, s.3.

"Ölenlerin Arkasından - Üç Dost Gitti: Enis Behiç / Nafi Atuf / İbrahim Alaeddin Gövsa", 4 Kasım 1949, s.2.

İsmail Habip, "Ata'nın Hayat Senfonisi", 10 Kasım 1949, s.1,2.

İsmail Habip, "Malazgird'in Sonrası 'Haç'la 'Hilâl'in Cihan Cengi, 22 Kasım 1949, s.2,4.

İsmail Habip, "Yahya Kemal'deki Şiir Mimarisi", 3 Aralık 1949, s.4.

İsmail Habip, "Malazgird'in Sonrası Şarkın Zaferi", 20 Aralık 1949, s.4.

İsmail Habip, "Endonezya'nın İstiklâli Vesilesile Sumatra'daki Türk Bayrağı Ankara'daki Endonezya Temsilcisi Doktor Yusuf Hilmiye İthaf", 3 Ocak 1950.

İsmail Habip, "Kabinenin Son Kararı Vesilesiyle Pakistan'a Kaside", 10 Ocak 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Yahya Kemâl'in Yavuznâmesi", 18 Ocak 1950.

İsmail Habip, "Babiâli Baskını'nın Yıldönümü vesilesiyle Nazım Paşa'nın Romanı", 25 Ocak 1950, s.2,4.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Yavuznâme'nin İkinci Bendi", 3 Şubat 1950, s.2.

İsmail Habip, "Dünya Meselelerinden İslâmlığın İstikbâli", 13 Şubat 1950.

İsmail Habip, "Üstün Meselelerimizden İslâm Âlemindeki Rolümüz", 23 Şubat 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Şiirimizde Yeni Bir ses", 3 Mart 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Şiirde Bercesteçilik", 9 Mart 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: İzmir'de Belde ve Halk", 28 Mart 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Pazar Mahallinde Köylülerle Hasbihal", 2 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: İzmir'de Büyük Ferahlık" 31 Mart 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Ege'de Karşılaştığım Geniş Zihniyet", 1 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Vatanın İsimsiz Fatihleri", 6 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Hayırlı Dersler", 9 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: İkinci Kurtuluş", 14 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Çiftçinin Anlattıkları", 16 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Cumhuriyet'in Büyük Röportajı Yurd Ne Diyor?: Zeybekliğin Göbeğinde", 20 Nisan 1950.

İsmail Habip, "Seyahat Notları: Gediz'in Yaptıklarıyla Gediz'e Yapılanlar", 24 Nisan 1950, s.2.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Şiirde Meselcilik", 11 Mayıs 1950.

İsmail Habip, "Ağaoğlu'nun Yıldönümü Vesilesiyle Şimdi Sağ Olmalıydı", 19 Mayıs 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Vak'a-i Hayriye'nin 124. Yıldönümü", 15 Haziran 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Şiirde Ramazan", 23 Haziran 1950.

İsmail Habip, "Memleket Derdlerinden Gürültü Faciası -Başbakana Açık Mektup-", 30 Haziran 1950

İsmail Habip, "Memleket Derdlerinden Gene Gürültü Bahsi -Başbakana İkinci Açık Mektup-", 10 Temmuz 1950.

İsmail Habip, "Mesud Hamlelerimizden Ordumuzun Yenileşmesi", 27 Temmuz 1950.

İsmail Habip, "Şehirde Gezintiler: İstanbul Sergisinin San'at Tarafı", 4 Ağustos 1950.

İsmail Habip, "500'üncü Fetih Yılı Hazırlıklarından Sergideki Resim Salonu ", 11 Ağustos 1950.

İsmail Habip, "Kalkınma Hamlelerimizden Toprağın Fethi", 18 Ağustos 1950.

İsmail Habip, "436'ıncı Yıldönümü vesilesiyle Çaldıran'daki Cenker Cengi", 24 Ağustos 1950.

İsmail Habip, "Güzellik Müsabakası vesilesiyle Türk Şiirinde Kadın", 31 Ağustos 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Eyüp'deki Veli", 7 Eylül 1950.

İsmail Habip, "Hadiselerin vesilesiyle Mukaddes Zeytin", 14 Eylül 1950.

İsmail Habip, "Kore'deki Mesud Gelişmeler vesilesiyle: Büyük Adam", 22 Eylül 1950.

İsmail Habip, "En Büyük santralimizin Kurulacağı Haberleri vesilesiyle Canım sakarya", 29 Eylül 1950.

İsmail Habip, "İkizli Yıldönümü Vesilesiyle Nedim'in Eşsizliği", 8 Ekim 1950.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında Son Görüşlerin İbretleri", 13 Ekim 1950.

İsmail Habip, "Kore'deki Zafer vesilesiyle Tehlikeden Niye Korkmuyoruz?", 20 Ekim 1950.

İsmail Habip, "Dünya Meseleleri: İstanbul'dan Keşmir Davasının Görünüşü", 27 Ekim 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Cumhuriyetimizin Bu Defaki Yepyeni Manası", 29 Ekim 1950, s.2,6.

İsmail Habip, "Memleket Davaları: Nüfus Sayımında Asıl Mesele", 3 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Ölümünün 350'nci Yılı vesilesiyle Bâki'nin Şiirindeki İmparatorluk Haşmeti", 9 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Atatürk'ü Anarken Yedi Yılda Dokuz Zafer", 10 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Hayırlı Kalkınmalarımızdan Köyün İçten Fethi", 17 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Kalkınma Hamlelerimizden Köye Giden Pratik Yol", 21 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzularından Ocak, Ev, Konak", 24 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Türk Şiirinde Sonbahar", 28 Kasım 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları Varlık vergisinin Münakaşası Vesilesiyle", 1 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Büyük Destanın Vecdile Kore'deki Bayrak", 5 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Hadiselerin vesilesiyle Namık kemal İçin Yapılan İhtifallerin Macerası", 8 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Yurdun Kalkınma Hamlelerinden Meriç'in Diriltilmesi", 12 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Yahya Kemal'in 'Yavuz-nâme'si", 18 Aralık 1950, s.2.

İsmail Habip, "Hadiseler karşısında Fransızlarla Hasbıhal", 19 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Hadiseler Vesilesiyle Washington'da Kanuni'nin Büstü", 19 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları Kominizmle Mücadele Kanunu vesilesiyle", 26 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Ölümünün Yıldönümü Vesilesiyle Ahmed Midhat Efendi", 28 Aralık 1950.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları Kore'dekiyle Buradaki", 2 Ocak 1951.

İsmail Habip, "Yurdun Enerjilendirilmesi Vesilesiyle Bilinmeyen nehir", 8 Ocak 1951.

İsmail Habip, "Geçenki Bir Yazı Vesilesiyle Atatürk İnsandı", 15 Ocak 1951.

İsmail Habip, "Dünyanın Hali vesilesiyle Hatalar ve Devalar", 23 Ocak 1951.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Siham-ı Kaza ve Büyük Facia", 1 Şubat 1951.

İsmail Habip, "Günün Hadiseleri Karşısında Gene Kore'deki İle Buradaki", 16 Şubat 1951.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında: Mukaddes Kemikler", 20 Şubat 1951.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında: Cihan Harbi'ne Nasıl Girmedik", 26 Şubat 1951.

İsmail Habip, "500'üncü Fetih Yılı İçin Bir Teklif Vesilesiyle Yahya'nın Şiirindeki İstanbul", 15 mart 1951.

İsmail Habip, "Saygon Geceleri'nin Tefrikası vesilesiyle", 19 Mart 1951.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında: Konamıyan Heykel", 26 Mart 1951.

İsmail Habip, "Yurdun Güzelliklerinden: Akçay ve Sutüven", 2 Nisan 1951.

İsmail Habip, "Kore'den Gelen Şiirler Vesilesiyle Süngülü Şâirler", 9 Nisan 1951.

İsmail Habip, "500'üncü Fetih Yılı'nın Tek Mesud Eseri Klâsikliği Asrîleştiren Yepyeni Âbide", 16 Nisan 1951.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Tezhipli Mecmua", 23 Nisan 1951.

İsmail Habip, "Yolculukta Birkaç Röportaj: Ankara'nın Yenilikleri", 13 Haziran 1951.

İsmail Habip, "Yolculukta Birkaç Röportaj: Yalnız Türkiye'de Değil, Belki de Dünyada En Çok Yazı Yazmış Olan Adam (Hüseyin Cahit Yalçın)", 20 Haziran 1951, s.2,4.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Kubbesiz Pantheon'un Noksanı", 29 Haziran 1951.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Yunus Nadi Mükafatı Millî Savunma ve Eğitim Bakanlıklarından Ehemmiyetli İki Rica", 3 Temmuz 1951.

İsmail Habip, "Yolculukta Birkaç Röportaj: Yakub Kadri ve İran", 9 Temmuz 1951.

İsmail Habip, "İtalya Cevalânından Notlar: Napoli- Roma ve İstanbul", 18 Temmuz 1951.

İsmail Habip, "Montreux'nün 15'inci Yıldönümü vesilesiyle Medenî Bir Zaferimiz", 20 Temmuz 1951.

İsmail Habip, "İtalya Cevalânından Notlar: Ayasofya ve St. Pierre", 27 Temmuz 1951.

İsmail Habip, "Tarih ve Edebiyat Sohbeti: Prot Zaferi Hakkında -240'ıncı Yıldönümü Münasebetiyle-" 3 Ağustos 1951.

İsmail Habip, "İtalya Cevalânından Notlar: Meğer Sinema Neymiş?", 17 Ağustos 1951.

İsmail Habip, "435'inci Yıldönümü vesilesile Merc-i Dâbık Cengi", 24 Ağustos 1951.

İsmail Habip, "30'uncu Yıldönümü Günlerinde Sakarya'nın Ulvîliği", 16 Eylül 1951, s.2,4.

İsmail Habip, "İtalya Covelânından Notlar: Roma'yı Takdim", 21 Eylül 1951.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Taşkılla'daki Sergi", 25 Eylül 1951.

İsmail Habip, "İtalya Covelânından Notlar: Şadırvanların Şehrâyinleri", 3 Ekim 1951.

İsmail Habip, "İtalya Covelânından Notlar: Villa Deste Mucizesi", 10 Ekim 1951.

İsmail Habip, "Ankara'daki Askerî Toplantı vesilesiyle Devrin Çemberlenişi", 15 Ekim 1951.

İsmail Habip, "Roma'ya Veda Ederken Karşılaştırırlar", 22 Ekim 1951.

İsmail Habip, "Haç-Ova'nın 355'inci Yıldönümü Yaptığımız Son Büyük Meydan Cengi", 26 Ekim 1951, s.2,4.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Cumhuriyetimizin Noksanlığı", 2 Kasım 1951.

İsmail Habip, "Roma'dan Floransa'ya Varınca Dehaların Geçid Resmi", 9 Kasım 1951.

İsmail Habip, "Yukarı İtalya Covelâni: Büyüleyen Belde", 16 Kasım 1951.

İsmail Habip, "350'inci Yıldönümü Vesilesiyle Kanije Harikası", 19 Kasım 1951.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbetleri: Denizcilik Kasidesi", 6 Aralık 1951.

İsmail Habip, "Yeni Eserler Arasında: Mürşid İçin Kitap", 13 Aralık 1951, s.2,4.

İsmail Habip, "Yukarı İtalya Covelâni: İğri Kuleli Belde", 24 Aralık 1951.

İsmail Habip, "15'inci Yıldönümünde Mehmed Âkîf", 27 Aralık 1951.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Büyük Kültür Hamlesi", 14 Ocak 1952.

İsmail Habip, "Yukarı İtalya Covelâni Dante'nin Yattığı Belde", 21 Ocak 1952.

İsmail Habip, "430'uncu Yıldönümü Vesilesiyle Ridâniye Seferi ve Mısır'ın Fethi", 24 Ocak 1952.

İsmail Habip, "Yeni Eserler Karşısında: Erenler, Gaziler (Haluk Nihat Pepeyi)", 8 Şubat 1952.

İsmail Habip, "Notlar: Hind Sanatına Dair", 2 Mart 1952.

İsmail Habip, "Yeni Eserler Karşısında: Bir Yurd Romanı (Şükufe Nihal-Çölde Bahar Oluyor)", 6 Mart 1952, s.2,4.

İsmail Habip, "Memleket Davaları: Beyaz Kömürün Yaratacağı Mucize", 12 Mart 1952.

İsmail Habip, "Anayasa Dilinin Münakaşaları Karşısında: İşin Aslı Astarı", 23 Mart 1952.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Tahtın Padişahı ile Şiirin Sultanı", 10 Nisan 1952.

İsmail Habip, "Ölümünün 15'inci Yılında Abdülhak Hâmid", 14 Nisan 1952.

İsmail Habip, "Ölüm Yıldönümünün Törenleri Vesilesiyle İkbâl ve Türkler", 24 Nisan 1952.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Türk-Yunan Dostluğu ve Atatürk'ten Hatıralar", 29 Nisan 1952.

İsmail Habip, "Olimpiyad Güreşlerine Hazırlık Vesilesiyle: Yeni Kıymetler ve Büyük Hedef", 25 Mayıs 1952, s.5,6.

İsmail Habip, "Esendal'ın Ölümü Karşısında: Kıymetli ve Orijinal Bir Hikâyecimizi Kaybettik", 29 Mayıs 1952.

İsmail Habip, "Onbeşinci Yılında Cumhuriyet ve Gençlik Bayramı-Yunus Nadi'nin Aziz Ruhuna-", 4 Haziran 1952.

İsmail Habip, "İftar Ziyafetleri Vesilesiyle Tarihte 50 Türk Yemeği", 12 Haziran 1952.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: İlk Hükümdar Şâirimiz -Kadı Burhaneddin-", 22 Haziran 1952.

İsmail Habip, "Bu Seferki Yunus Nadi Mükafatında Şiirmizin Manzarası", 30 Haziran 1952.

İsmail Habip, "Radyodaki Konser Vesilesiyle Mesud Bir Sanat Hadisesi", 7 Temmuz 1952.

İsmail Habip, "Yeni ve Mühim Bir Eser: Yemen'de Türkler -Zeki Ehiloğlu-", 12 temmuz 1952

İsmail Habip, "Edebiyat Bahisleri: Gene İlk Hükümdar Şâirimize Dair", 17 Temmuz 1952.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Ayasofya'daki Payımız", 22 temmuz 1952.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında:İnkılâplarımızın Sirayet Kudreti", 1 Ağustos 1952, s.2,4.

İsmail Habip, "Fransızca Yeni Bir Eser Vesilesiyle İki Büyük Türk Mucizesi", 12 Ağustos 1952, s.2,4.

İsmail Habip, "Bu Seferki Çanakkale Ziyaretine Dair İki Mühim Hususiyet", 15 Ağustos 1952.

İsmail Habip, "Ordu Temsil Bürosunun Geniş Programı Vesilesiyle Çanakkale'nin Heybetli İstikbâli", 21 Ağustos 1952.

İsmail Habip, "30'uncu ve 75'inci Yıllarında Dumlupınar ile Aziziye", 29 Ağustos 1952.

İsmail Habip, "Büyük Bir Kültür Hamlesi Tatbikat Safhasında tarihte Nurlu Ufuklar (MEB'nın Osmanlıca Eserleri Aktarma Faaliyeti)", 5 Eylül 1952.

İsmail Habip, "Hadiseler Karşısında Hamasî Resim Sergisinde Rahmetli Hayri çizel", 17 Eylül 1952, s.2,4.

İsmail Habip, "Musahabe İki Ecnebi Salahiyete Göre İstanbul'un İki Eşsizliği", 8 Ekim 1952.

İsmail Habip, "Musahabe Gene İstanbul'a Dair", 20 Ekim 1952.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Samsun'da Hortlayan Ses", 26 Ekim 1952.

İsmail Habip, "Memleket Davaları: Atatürk'ün Çukurova İçin Söyledikleri Hakikat Oluyor", 7 Kasım 1952.

İsmail Habip, "Memleket İntibaları: edincik ve Erdek", 20 Kasım 1952.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Devlet Her şeyden Üstün", 28 Kasım 1952.

İsmail Habip, "Dünden Akıp Gelen Günün Mevzuu Rusya'daki Cehennem", 5 Aralık 1952.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları Beş Buçuk Saatlik Tartışma", 12 Aralık 1952.

İsmail Habip, "Yarenlik İngiliz Mucizesi" 29 Aralık 1952.

İsmail Habip, "Birleşmiş Milletlerdeki Tasarı Vesilesiyle Takvimde mesud İnkılâplara Doğru", 9 Ocak 1953, s.2,6.

İsmail Habip, "Şehid Nazım Bey'e Yeni Eser Karşısında Şimşekli Kumandan", 15 Ocak 1953.

İsmail Habip, "Gene Şehid Nazım Bey Kitabına Dair Aslıhanlar cengi ve Şehadet", 21 Ocak 1953, s.2,4.

İsmail Habip, "Tarihin Işığı Altında Teşkilatçılığımızdaki Heybet", 10 Şubat 1953.

İsmail Habip, "Başbakanın Son Nutukları karşısında Gövdeli Hakikatler", 23 Şubat 1953.

İsmail Habip, "Lübnanlı Gazetecilerin Gelişi Münasebetiyle Lübnan'ın tarihi Filmi", 28 Şubat 1953, s.2,6.

İsmail Habip, "Ölümünün 550'inci Yılında Yıldırımın Yıldırımılığı", 9 Mart 1953.

İsmail Habip, "Maarif Şurasından Sonra Sistem Devri", 19 Mart 1953, s.2,6.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Yahya Kemal'in Yeni Şiirleri", 25 Mart 1953.

İsmail Habip, "Hakkındaki Yeni Kitap vesilesiyle Dr. Reşid Galib'i Anış (Ahmet Şevket Elman)", 4 Nisan 1953.

İsmail Habip, "Ölümünün 365'inci Yıldönümünde Mimarlar Mimarı Koca Sinan", 10 Nisan 1953.

İsmail Habip, "Son Enerji Kongresi vesilesiyle Nurlu Manivelâ", 18 Nisan 1953.

İsmail Habip, "Anıtkabir ve İstanbul'un İsimleri Vesilesiyle", 27 Nisan 1953.

İsmail Habip, "Musahabe: Türk Atı", 5 Mayıs 1953.

İsmail Habip, "370'inci Yıldönümünde Meş'ale Zaferi", 12 Mayıs 1953.

İsmail Habip, "Tarihî Portrenin Tıpkı-baskısı Vesilesiyle Fatih ve Darüşşafaka", 27 Mayıs 1953, s.5.

İsmail Habip, "Times'in Fatih ve Atatürk Yazısı vesilesiyle Fethin Kıymet Cepheleri", 10 Haziran 1953, s.2,5.

İsmail Habip, "Nef'i'nin Sesi ve katli", 10 Haziran 1953, s.5.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: İlk Tacidar Şâirimiz Fatih'in Lirikliği", 18 Haziran 1953.

İsmail Habip, "Yanlışlıklar müsabakası -Fuzulî'nin Derin Tesirleri", 23 Haziran 1953, s.5.

İsmail Habip, "Yurd Dışından Gelen Kitap karşısında Kerkük'deki Müşaaare", 25 Haziran 1953.

İsmail Habip, "Nedim'in İç Melali", 30 Haziran 1953, s.5.

İsmail Habip, "Edebiyat Bahisleri: Gene Yurd Dışından Gelen Folklor Kitabına Dair", 8 Temmuz 1953.

İsmail Habip, "Şeyh Galib'in Işıklılığı", 10 Temmuz 1953, s.5.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Halk Şiirinde Türk Atı", 24 Temmuz 1953.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Nef'i'nin Atları", 30 Temmuz 1953.

İsmail Habip, "Edebiyat yarenliklerinden: Hâmid'in Hayat Bahtıyarlığı", 6 Ağustos 1953, s.2,4.

İsmail Habip, "Günün Mevzuları: Pakistan'ın Altıncı Kuruluş Yıldönümü", 14 Ağustos 1953.

İsmail Habip, "Sanat Yarenliği: Minarelerimiz Hakkında", 28 ağustos 1953.

İsmail Habip, "Minaresindeki İnhiraf Vesilesiyle Yeni Camii'nin Sonsuz Kıymeti", 9 Eylül 1953, s.2,5.

İsmail Habip, "İstanbul Konservatuarının Kararları Vesilesiyle Türk Musikisindeki Mesud Gelişmeler", 17 Eylül 1953.

İsmail Habip, "Canlanan Hatıralar Heygidi canım Çankaya", 29 Eylül 1953.

İsmail Habip, "Edebiyat ve tarih Sohbeti: İki Büyük Türkologun Birleşmesi İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal Üstadımıza", 15 Ekim 1953.

İsmail Habip, "Yurdun kalkınma Hamlelerinden Ortabatıdaki Hayat damarı", 23 Ekim 1953.

İsmail Habip, "Otuzuncu Yılında Cumhuriyet'in Senfonisi", 29 Ekim 1953, s.3.

İsmail Habip, "Tarih ve Bugün Osmanlı İmparatorluğunu Yere Seren Mikrobun Devlet Bünyesine Girdiği Gün", 6 Kasım 1953.

İsmail Habip, "Devletin Temeli Olan Adam", 10 Kasım 1953.

İsmail Habip, "Yurddışından Gelen Eser Finlandiya'daki Türkler", 10 Kasım 1953.

İsmail Habip "Genel vali Gulam Muhammed'in Gelişi Vesilesiyle Pakistan Cumhuriyeti", 27 Kasım 1953, s.5.

İsmail Habip, "Ölümünün 65'inci Yıldönümünde Namık kemal'i Anış", 2 Aralık 1953.

İsmail Habip, "Edebiyat Sohbeti: Enderunlu Vasıf'ın Güfteleri" 14 Aralık 1953, s.5.

İsmail Habip, "Edebiyat Bahisleri: Ölümünün 680'inci Yıldönümünde Büyük Mevlana'dan Metinler", 18 Aralık 1953.

B. MECMUALAR

1. Adana Mintıkası Maarif Mecmuası

İsmail Habip, " Memleket Manzaraları: Gülek Boğazı", Y:1, C:1, S: 2, 1 Nisan 1928 , s. 1-2.

Sevük Tekin, " Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar Mazide Adana -Selçuklular Zamanı- " Y:1, C:1, S:2, 1 Nisan 1928, s. 3-4.

İsmail Habip, " Gazi'nin İlk Adana Seyahatinden Hatıralar -2: Mersinde Dört Saat "Y:1, C:1, S: 2, 1 Nisan 1928 , s. 10-11.

İsmail Habip, " Memleket Manzaraları: Gülek Kalesi", Y:1, C:1, S: 3, 15 Nisan 1928 , s. 1-3.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana", Y:1, C:1, S:3, 15 Nisan 1928.

İsmail Habip, " Gazi'nin İlk Adana Seyahatinden Hatıralar -3: Tarsus'un Kıymeti",Y:1, C:1, S: 3, 15 Nisan 1928, s.8-10.

İsmail Habip, " Halk Konferansları: Muallimlik Nedir?", Y:1, C:1, S: 3, 15 Nisan 1928 , s.14-16.

Sevük Tekin, " Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana", Y:1, C:1, S:4, 30 Nisan 1928, s.5-6.

İsmail Habip, " Halk Konferansları: Muallimlik Nedir?", Y:1, C:1, S:4, 30 Nisan 1928, s. 13-15.

İ.H (Elif, Ha), " Ak Medrese "Y:1, C:1, S: 4, 30 Nisan 1928.

İsmail Habip, " Memleket Manzaraları: Mersin Silifke Yolu", Y:1, C:1, S: 5, 15 Mayıs 1928 , s. 1-4.

Sevük Tekin, " Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana, Ramazanoğulları "Y:1, C:1, S: 5, 15 Mayıs 1928 , s. 6-8.

İ. H. (Elif, Ha), "

Sevük Tekin, " Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana, Ramazanoğulları", Y:1, C:1, S: 6, 31 Mayıs 1928, s.7-9.

İ.H. (Elif, Ha), " Halkıyat Tettebbularından "Eski Bir Şiir Mecmuası: Kara Feyzi Efendi'nin Cöngü", Y:1, C:1, S: 7, 30 Haziran 1928 , s. 2-4.

Sevük Tekin, " Mazide Adana: Mısır Tarihçesi "Y:1, C:1, S: 7, 30 Haziran 1928, s. 7-9.

Sevük Tekin, " Mazide Adana ", Y:1, C:1, S: 9, 31 Ağustos 1928, s. 5-6.

Sevük Tekin, "Mazide Adana ", Y:1, C:1, S: 11, 1 Teşrin-i sani 1928 , s. 8-10.

İsmail Habip, " Muallimler İctimaında ", Y:1, C:1, S: 12, 15 Teşrin-i sani 1928 , s. 6-9.

Sevük Tekin, " Mazide Adana "Y:1, C:1, S: 12, 15 Teşrin-i sani 1928 , s. 6-9.

İ. H. (Elif, Ha), "Halkıyyat Tettebbularından: Aladağlı'nın Cöngü", Y:1, C:1, S:12, 15 Teşrin-i sani 1928, s.9-12.

İsmail Habip, " Eski Harflere Vedaiyye -Köprülü-zâde Mehmed Fuad Bey'e ", Y:1, C:1, S: 13, 29 Teşrin-i sani 1928 , s. 1-3.

Sevük Tekin, "Kazide Adana", Y:1, C:1, S:13, 29 Teşrin-i sani 1928, s.6-8.

İ. H. (Elif, Ha), "Halk Şiirleri Halkıyyat Tettebbuları: Kıymetdar Bir Cönk", Y:1, C:1, S:13, 29 Teşrin-i sani 1928, s. 4-5,12-14.

2. Çukurova'da Memleket

İsmail Habip, "Silifke", Y:1, S:1-14, 15 Mayıs 1929, s.1-4.

İsmail Habip, "Halk Şâirleri Tetebbularından : Âşık Seyranî -1: Şâirin Ehemmiyeti", Y:1, S:1-14, 15 Mayıs 1928, s.7-10.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mâzide Adana", Y:1, S:1-14, 15 Mayıs 1929....., s.14-15.

İsmail Habip, "Beldeler ve Manzaralar'dan: Nevşehir", Y.1, S:1-15, 15 Haziran 1929, s.1-5.

İsmail Habip, "Halk Şiiri Tetebbuları: Âşık Seyranî -2, Şiirlerine Göre Tercüme-i Hâli", Y.1, S:1-15, 15 Haziran 1929, s.8-10.

İsmail Habip, "Beldeler ve Manzaralar'dan: Fırat", Y:1, S:3-16, 15 Temmuz 1929, s.1-4.

Sevük Tekin, "Mazide Adana: Osmanlı Saltanatında Adana", Y:1, S:3-16, 15 Temmuz 1929, s.8.

İsmail Habip, "Halk Şiiri Tetebbuları: Âşık Seyranî -3, Şiirlerinin Kıymeti", Y.1, S:3-13, 15 Temmuz 1929, s.12-14.

İsmail Habip, "Âşık Seyranî -4, Şiirlerinin Kıymeti", Y:1, S:4-17, 15 Ağustos 1929, s.1-4.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana -14", Y:1, S:4-17, 15 Ağustos 1929, s.5-9.

İ. H. Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -1, Mecmuanın Kıymeti", Y:1, S:5-18, 15 Teşrin-i evvel 1929, s. 1-4.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana", :1, S:5-18, 15 Teşrin-i evvel 1929, s. 5-9.

İsmail Habip, "Seyranî'ye Devam" , Y:1, S:5-18, 15 Teşrin-i evvel 1929, s.5

İsmail Habip, " Memleket İntibaları: Niğde'den Notlar -1, Beldeye Bakış", Y:1, S:6-19, 1 Teşrin-i sani 1929, s.1-5.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar Mazide Adana -15", Y:1, S:6-19, 1 Teşrin-i sani 1929, s.6-10.

İ. H. (Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü", Y:1, S:6-19, 1 Teşrin-i sani 1929, s.11-14.

İsmail Habip, "Memleket İntibaları: Niğde'den Notlar -2, Tarihte Niğde", :1, S: 7-20, 15 Teşrin-i sani 1929, s.1-3.

İ. H.(Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -3, Yeniçerilere Ait Manzumeler", Y:1, S:7-20, 15 Teşrin-i sani 1929, s.4-7.

İsmail Habip, "Memleket İntibaları: Niğde'den Notlar -3, Tarihte Niğde", :1, S: 8-21, 1 Kanun-i evvel 1929, s.1-3.

İ. H.(Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -4, Cezair Türkü ve Destanları", Y:1, S: 8-21, 1 Kanun-i evvel 1929, s.1-3.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar Mazide Adana -16", Y:1, S:8-21, 1 Kanun-i evvel 1929, s.11-13.

İsmail Habip, "Memleket İntibaları: Niğde'den Notlar, Niğde'nin Hazinesi", :1, S: 9-22, 15 Kanun-i sani 1930, s.1-6.

İ. H.(Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -5, Cezair Türkü ve Destanları", Y:1, S: 9-22, 15 Kanun-i sani 1930, s. 9-10.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar : Mazide Adana -17, Mısır İstilas", Y:1, S:9-22, 15 Kanun-i sani 1930, s.11-13.

Başmuharrir, "İktisadî İnkılâp Karşısında Memleket", Y:1, S:10-23, 15 Şubat 1930, s.1-3.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar Mazide Adana -18", Y:1, S: 10-23, 15 Şubat 1930, s.5-8.

İ. H.(Elif, ha), Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -6, Cezair Türkü ve Destanları", Y:1, S: 10 -23, 15 Şubat 1930, s 10-11.

İ. H.(Elif, ha), "Halk Edebiyatından Tetebbu'lar: İzzet Efendi Cöngü -7, Cezair Türkü ve Destanları", Y:1, S: 11-24, 1 Mart 1930.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu tarihinden Yapraklar: Mazide Adana".

İsmail Habip, "Benim Gibi Ol !, Muhterem Hocam Ahmet Rıza Bey'e"Y:2, S:12-25, 15 Mart 1930,s16.

Sevük Tekin, "Cenubî Anadolu Tarihinden Yapraklar: Mazide Adana-20, Mısır İstilas", Y:2, S:13-26, 15 Nisan 1930, s.7-10.

İsmail Habip, "Namık Kemal'in Münekkittliği", Y:2, S:17-30, 15 Teşrin-i evvel 1930.

İsmail Habip, "Edebî Yeniliğimiz'den Namık Kemal'in Hizmetleri", Y:2, S:18-31, 1 Teşrin-i sani 1930, s.1-3,8.

Maarif Emimi, "Netice ve Kararlar", Y:2, S:24-37, 1 Şubat 1931, s.2-6, 12-13,15-16.

Sevük Tekin, "Gazi Adana'da İken", Y:2, S:25-38, 1 Mart 1931, s.2-16.

Maarif Emni, "Meselenin Ehemmiyeti", Y:2, S:25-38, 1 Mart 1931, s.3-4, 12-16.

İsmail Habib, "Meşhur Şâir Ziya Paşa'nın Adana Valiliği", Y:2, S:27-40, 15 Mayıs 1931, s.1-5.

Maarif Emni, " Müfettişler Kongresi -8, Hüviyet Varakaları", Y:2, S: 27-40, 15 Mayıs 1931, s. 6-8.

3. Ülkü

İsmail Habib Sevük, "Pehlivanlık Hakkında", S:67, Temmuz 1944.

İsmail Habib Sevük, "Güreşler Nasıl Oldu", S:68, Temmuz 1944.

4. Muallimler Birliği

İsmail Habib, "Yeni İmtihan Talimatnâmesine Ait Nizamnâme", Y:2, S:19-20, K.sani-Şubat 1926, s.887.

5. Mülkiye

İsmail Habib Sevük, "Haşim'i Şiirleriyle Anış", Y:3, S:27, Haziran 1933, s.11-14. (4 fotoğraf).

6. Aile

İsmail Habib Sevük, "Yahya Kemal'de İstanbul", C:3, S:12, Kış 1949, s.29-İsmail Habib Sevük, "Yahya Kemal'de Boğaziçi", Nu: 13, İlkbahar 1950.

7. Türkiye

İsmail Habib Sevük, "Fatih ve II Mehmet Zamanında Türk Şiiri", (2), (Ankara) 1954, s.55-56.

8. Sanat Yıllığı

İsmail Habib Sevük, "Yahya Kemal Beyatlı", (1940)

Turayu Humayuna

Devlet Aliye/ Osmaniye Tezkeresidir.

İsim ve Şöhreti	: İsmail Hakkı efendi
Pederi ismile Mahal ikamet	: Habib Ağa
Validesi ismile mahal ikamet	: Müteveffa Abide
Tarih ve Mahal Vilâyeti	: 1309 Senei Hicriye 1308 Rûmi Edrem:
	Kazası.
Milleti	: İslâm
Mütehîl zevcesi mütaddit olup	
olmadığı	: Zevcesi yoktur.
Vilâyeti	: Hüdavenkâr Vilâyeti Karasi Sancağı
Kazası	: Edremit
Mahalle ve karyesi	: Hamidiye Mahallesi
Hane NO	/ 50

Balada İsim ve Şöhretve hal ve sıfatı muharrer olan İsmail Hakkı Bin Habib Devlet Aliyenin tabiiye haiz olup ol suretle cerâidei nuğusta mu'ayyit olduğunsubit işbu tezkerre ita kılındı . 16/Nisan/320

Memur
Mustafa

Hüdavendigar Vilayeti
Nufus nezareti

Nezareti
Umurâ Dahiliye

Aslanan aynıdır.

28/XII/945

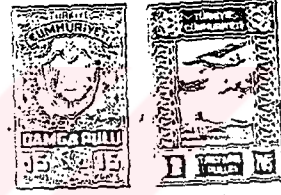

22. 12. 1945

Eğitim Bakanlığı Yüksek Kurumuna

Evvelce tetkik edildiği ve; hileli diğer yollara
hizmetlerini keşiflerini; bulundurmaları. Emelkâğı
ayrılman için gerekli muamelelerin yapılması
ve emelkâğı aylıklarının İstanbul Beyoğlu Ma
mûrlüğünden, idarelerinin de Unkara'da
verilmesini rica ederim.

Sinob Mültekrası

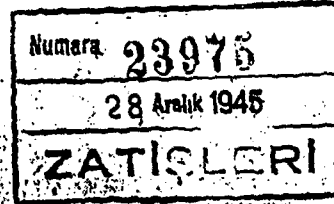
Ekstet Dersleri : 1954

İsmail Hakkı Sevin

İstanbul adresim :

ayazpazarı - Etilerim. Mektep (a).

Halkın ayar. no: 5

T. B. M. M. AZASININ
TERCÜMEİHAL KAĞIDI ÖRNEĞİ

1285
1285

Adı ve Soyadı	İsmail Habib Sevilik	İlmi rütbesi	Edebiyat Öğretmeni
Babasının ve Anasının adı	Mustafa Habib Öbeyde	Mesleki ve işi-gücü	Katillilik, muharrirlik mteelliflik .
Doğum yeri ve tarihi	Edremit - 1303 (1892)	Yedek Subay ise Şubesi ve Sicil No. su	
Tahsili	İstanbul Darülfununu hukuk fakültesi	Evli olup olma-dığı, kaç çocuğu bulunduğu	Bekâr
Bildiği diller	Fransızca - Farsî	Seçimden evvel-ki iş durumu	Galatasaray lisesi Edebiyat Öğretmeni
İhtisası	Edbiyat	Memur olup olmadığı	
Eserleri	12 eserin var, ilki, "teceddüt edebiyatı"	Mebuslukları	Sinop

Sonuncu : " Kurulan yazarlar "

(Tercümeihali yazmamıştır .)

ÖZET

İsmail Habip Sevük, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı tarihçisi ve eleştirmenidir. Gazete ve dergilerde yazılar yazan, hukuk tahsili yapmasına rağmen öğretmenliği kendisine meslek seçen İsmail Habip Sevük'e, 1925 yılında yayınladığı Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, büyük bir şöhret kazandırmıştır.

İsmail Habip Sevük, Edebî Yeniliğimiz ve Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Beri I Edebiyat Tarihi olmak üzere iki edebiyat tarihi daha yazmıştır.

Bizim bu çalışmamız, bir taraftan edebiyat tarihi kavramına yönelik problemleri, nazarî sahada ortaya koyarken, diğer taraftan da İsmail Habip Sevük'ün edebiyat tarihçiliğine ve eserlerine ışık tutuyor.

Bu çalışma, Giriş, altı Bölüm, Sonuç ve Toplu Değerlendirme, Kaynakça ve Eklerden oluştu.

ABSTRACT

İsmail Habip Sevük is republic period literature historian an critic.

In 1925 he published Turkish Teceddüt Literature and İsmail Habip Sevük won great fame for this book.

Late İsmail Habip Sevük wrote two anthology . These Edebî + Yeniliğimiz ve Yeni Edebî Yeniliğimiz Tanzimattan Sonra I Edebiyat Historian; Tanzimattan Beri II Edebiyat Anthology.

This work brought to light two basic topic.

These: Literature historial problem in teorical plan and in the other hand İsmail Habip Sevük and his historial understanding.

This work is formed preface, enter, second part, ressalt and collective evalvation and appendix.